

ଅଧିକାରୀ

ଅଧିକାରୀ

ସାହିତ୍ୟ ଗୁଣ

(ପରିବର୍କିତ ଦିଲ୍ଲୀ ସଂସ୍କରଣ)

ପତ୍ରବନ୍ଧ

ପ୍ରକାଶକ

ଜେ. ମହାପାତ୍ର ଏଣ୍ଡ କୋ.
ଛୁନ୍ଦସାଥୀ ଅପିସ, କନ୍ଧୁକଟ୍ଟି ୨୫

ସାହିତ୍ୟ ଗୃଷ୍ମ

ଲେଖକ :

ଫନ୍ଦୁରାନନ୍ଦ

ପ୍ରକାଶକ :

ଜେ. ମହାପାତ୍ର ଏଣ୍ଡ କୋ.
ନିମବୌଡ଼ି, କଟକ-୨

ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ :

ଆକ୍ଷ୍ମେବର, ୧୯୫୯, ଏକ ହଜାର

ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଦିଲ୍ଲିଯୁ ମୁଦ୍ରଣ :
ମାର୍ଚ୍ଚ, ୧୯୭୨, ଏକ ହଜାର

ପ୍ରକଳ୍ପ ଶିଳ୍ପୀ:

ଶ୍ରୀ ଶ୍ରାନ୍ତାଥ ରୂଟାଙ୍କୀ

ମୁଦ୍ରାକର :

ଶ୍ରୀ ପଞ୍ଚାନନ୍ଦ ମିଶ୍ର

ଶ୍ରୀ ଗଣପତି ପ୍ରେସ

କଟକ-୧

₹ 10 P 00

ଉତ୍ସର୍ଗ

ଅଧ୍ୟାପକ ଶ୍ରୀପୁନ୍ଦିତ କୃଷ୍ଣଚରଣ ବେହେର, ଭଦ୍ରକ କଲେଜ ।

ମନେ ଅଛିନା କୃଷ୍ଣ ବାବୁ ! ଏ ବନ୍ଧୁର ଗେଟିଏ ଦୁଇଟି ଗପ ପଡ଼ି କହିଥିଲ—“ଏ ଧରଣ ଗପଗୁଡ଼ିଏ ଏକାଠି କରି ଗୋଟିଏ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ କଲେ ଘର ଭଲ ହୁଅନ୍ତା ।”

ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେବିନ କହିଥିଲି, “ଯଦି କେବେ ଏପରି ହେବାର ସୁଯୋଗ ଆସେ, ତେବେ ତୁମର ନାମରେ ଏହାକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିବି ।”

ଆଜି ସେ ଦିନ ଆସିଛି.....

ପତ୍ରବନନ୍ଦ
ମହାଷ୍ଟମୀ
ଅକ୍ଟୋବର, ୧୯୫୯

ଉପହାର

ଶ୍ରୀ/ଶ୍ରମଣୀ.....

.....କୁ

ଉଦ୍‌ଦୃଷ୍ଟି/ଶ୍ରଦ୍ଧା/ସ୍ନେହର ନିର୍ଦର୍ଶନ ସ୍ମରୁପ ଉପହାର ଦେଲି ।

ଶ୍ରୀ.....

ତା.....

ପ୍ରଥମ ସଂସ୍କରଣର ଭୂମିକା

ସାହିତ୍ୟକମାନେ ସାଧାରଣତଃ ସାହିତ୍ୟର ଆଲୋଚନା କରିଥାନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଉଣା ଅଧିକେ ପ୍ରାୟ ଏକ ସ୍ଥାନରେ ପଡ଼ିଥାଏ । ଲେଖକର ଦୃଷ୍ଟି କିନ୍ତୁ ଏକ ଅଧାନରେ ପଡ଼ିଛି । ସେ ସ୍ଥାନକୁ କୌଣସି ସାହିତ୍ୟକ ବୋଧଦ୍ୱାର ଦେଖିବାକୁ ରଙ୍ଗା କରୁ ନ ଥିବେ । ସେହି ଅଧାନର ଦର୍ଶନ ତଥା ବିଶେଷତଃ “ସାହିତ୍ୟ ରୂପ”ର ଉଭୟ । ହୁଏ ତ କେତେକ ବୟସ ସାହିତ୍ୟକୁ ଏହା ଅରୁଚିକର ବୋଧ ହୋଇପାରେ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଯେ ଏହା ଭଲ ଲାଗିବ ଏହା ଆଶା କରିବା ବିଡିମ୍ବନା ମାତ୍ର । ତଥାପି ଚିତ୍ତଆଖାନାକୁ ଏକ କଦାକାର ନୁଆ ଜୀବ ଆସିଲେ ବି ଲେକଙ୍କର ଯେପରି କୌତୁଳ୍ୟକ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ, “ସାହିତ୍ୟ ରୂପ” ଅନ୍ତରଃ ସେହିପରି ସାମାନ୍ୟ କୌତୁଳ୍ୟକ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିବ ବୋଲି ଆଶା କରିଯାଏ । ଲେଖକ ସାହିତ୍ୟର ରୂପ କରି ସେଥିର ଉପରି ଦ୍ୱାରା ଦୁଃଖୀ ସମାଲୋଚକବୃଦ୍ଧଙ୍କ ହାତରେ ଟେକି ଦେଉଛି । ତାର ସୁସାଦୁ ବା କୁସାଦୁ ଜନିତ ହର୍ଷମୁଖ ବା ମୁଖବିକୃତ ଦେଖିବାକୁ ବାସନା ରହିଲା ।

କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷ ଏହି ପୁସ୍ତକ ସନ୍ଦର୍ଭକୁ କୌଣସି ଲେଖା ଦ୍ୱାରା ଯଦି କ୍ଷୁଣ୍ଣ ହୁଅନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କ ନିକଟରେ କ୍ଷମା ମାଗୁଛି ।

—ଲେଖକ

ପରିବନ୍ଧିତ ଦ୍ଵିତୀୟ ସଂସ୍କରଣର ଭୂମିକା

ପହଳି ଥର ସାହିତ୍ୟ ରୂପ କରିବା ପରେ ଅମଳ ମନ୍ଦ ନ ହେବାରୁ ଟିକିଏ ଆଖିଦୃଶିଆ କରିବାକୁ ଅଧିକ ଷେତ ରୂପ କରିବାକୁ ମନ ଡାକୁଥିଲା । ‘ପାଖରେ ନ ଥାଇ ଧନ, ପୁଅ ବାହା କରିବାକୁ ମନ’ ଅବସ୍ଥାଟା ଆସି ଦୋଟିଲା । ସେହି ଅରଟିଏ ରୂପରେ ବିଲ ପଡ଼ିଆ ପଡ଼ିଥାନା । ବିଲୁଆ ତେଇଁବା ସାର ହୋଇଥାନା । ଭାଗ୍ୟକୁ ଜେ. ମହାପାତ୍ର ଏଣ୍ଟ କୋ.ର ନବ ବାବୁ ହାବୁଡ଼ିଗଲେ । ହେମତ ଦେଲେ—“ପୁଣି ଥରେ ଚଷ, ଅଧିକ ଷେତ ଚଷ, ଖରଚ ବାରଚ ପାଇଁ ମୁଁ ତିଆର ।”

ଏଡ଼େ ବଡ଼ ହେମତ ପାଇ ଦ୍ଵିତୀୟ ଥର ପାଇଁ ବଡ଼େଇ କର ରୂପ କଲି । ଏ ରୂପ ପାଇଁ ଅନେକ ରସିକା ରୂପୀଙ୍କଠାରୁ ଉତ୍ସାହବାଣୀ ଶୁଣିବା ସଙ୍ଗେ କେତେ ଜଣ ନାକଟେକା ରୂପୀ (ଓଡ଼ିଆ ଅଧାପକ)ଙ୍କଠାରୁ ପଛଆଡ଼ିଆ ତେଲ ମଧ୍ୟ ଖାଇଛି । ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ମୋର କୌଣସି ଆନ୍ଦୋଶ ବା ବୈରଭବ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଥଙ୍କା ନୁକଳ କରନ୍ତି, ସେମାନେ ବେଳେ ବେଳେ ରୂମରୁମା ଖାଆନ୍ତି । ତେଣୁ ତେଲମାଡ଼ିଟା ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ନୁହେଁ । ବରଂ ତେଲ, ବୋଲୁଆ ନିଷେପକାରୀଙ୍କ ରସ ଗ୍ରହଣର ଅସାମର୍ଥ୍ୟ ଦେଖି ମୁଁ ଉଣା ଆନନ୍ଦ ପାଏ ନାହିଁ । ସେମାନେ ରାତିଲେ ମୁଁ ହସେ; କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ମାନସିକ ପୀଡ଼ା ପାଇଲେ ମୋତେ ଦୁଃଖ ଲାଗେ ।

ମୋଟ ଉପରେ କ୍ଷୁଦ୍ରଗଲ୍ଲ ମାଧ୍ୟମରେ ସାହିତ୍ୟ ସମାଲୋଚନା କରିବାକୁ ମୁଁ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଛି, ତାହା କେତେ ଅଂଶରେ ସଫଳ ହୋଇଛି, ତାହା କେବଳ ପାଠକମାନଙ୍କର ବିରୂପ୍ୟ ।

—ଲେଖକ

ସୂଚୀ

ବିଷୟ

ପୃଷ୍ଠା

୧ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଆମୁଲନ୍ୟ ସୁଗ	୧
୨ । ମେତକାଳ୍ ଜଳେଜରେ ମେହେର ଜୟନ୍ତୀ	୯
୩ । ଆଧୁନିକ କାବ୍ୟପୁଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠା	୧୭
୪ । ଭାଲୁ କବି	୨୪
୫ । ଆଶାମୀ କବିର ଲକ୍ଷଣ	୩୮
୬ । ମୃଞ୍ଜ୍ୟ-ପ୍ରବନ୍ଧର ରୂପକାଠି	୪୦
୭ । କାଣ୍ଠୁଆ ସଭା	୪୮
୮ । କେମ୍ପାଦକ	୫୫
୯ । କବି ଖୁଣ୍ଟି	୬୩
୧୦ । କବି ଓ 'ସମାଲୋଚକ	୭୮
୧୧ । କବି ପୂଜା	୭୩
୧୨ । କଳସାର କାଳ କଳନା	୮୨
୧୩ । ବ୍ଲାଷ୍ଟଫ୍ରେସ୍ କବି	୮୭
୧୪ । ବାଲୁକି-ରବାଦ , ବିବାଦ	୯୪
୧୫ । ଜବରଦସ୍ତ ବକ୍ତା	୧୦୪
୧୬ । ଓଠୁଲିଆ ଯୁଦ୍ଧ କବିତା	୧୧୩
୧୭ । ସେକାଳ-ଏକାଳ	୧୧୪
୧୮ । ଦୁଇଟି ଦୃଷ୍ଟି	୧୩୪
୧୯ । ନିର୍ବାଚନ ପରିଗୁଳନା	୧୪୭
୨୦ । ଗାଣତାନ୍ତିକ ପାଠ୍ୟନ୍ଦମ	୧୫୭
୨୧ । କବିର ଆଶା	୧୬୭
୨୨ । ପ୍ରକାଶନ ପୀଡ଼ିତା	୧୭୮
୨୩ । ସାହିତ୍ୟରେ ନୂଆ ଉଚ୍ଚମ୍	୧୮୮

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଆନ୍ତୁଲିନ୍ୟ ଯୁଗ

ରମେଶ କୋଠା ଭିତରକୁ ପଣିଯାଇ ଦେଖିଲ, ଅଜୟ ମୁହଁଟାକୁ ଭୁକୁ'ଣ୍ଟା କରି କୋଣାର୍କର ଏକ ମୁଣ୍ଡି ପାଲଟି ଯାଇଛି । ନିଶ୍ଚାସ ପ୍ରଶ୍ନାସନିତ ଶଶର ପୁଲ, କୃଷ ହେବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଜୀବନ ଲକ୍ଷଣ ତାହାଠାରେ ଦେଖାଯାଉ ନ ଥିଲ । ତାର ହଠାତ୍ ଉପସ୍ଥିତ ମଧ୍ୟ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପ୍ରତିକିଷ୍ଟା ଅଜୟର ଶଶରରେ ସୃଷ୍ଟି କଲା ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଅଜୟ ସବୁବେଳେ ଭାଟ ପରି ବକର ବକର, ଛେଳିଛୁଆ ପରି ଫକର ଫକର, ହୃଗୁଳା ଶଗଡ଼ ପରି ଡକର ଡକର, ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କ ପାଖରେ ପୋଷା କୁକୁର ପରି ସବୁବେଳେ ହକର ହକର; ସେ ଅଜୟ ପୁଣି ଏକାବେଳେକେ ପଥର ମୁଣ୍ଡି ! ରମେଶ ପାଖରେ ଯାଇ ବସିଲ; ତଥାପି ତାର କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା ନାହିଁ । ରମେଶର କୌତୁଳ୍ୟ ବହୁତ ବଢ଼ିଗଲ । ସେ ମନେ ମନେ ଭାବ ଲାଗିଲ—ନିଶ୍ଚୟ ତାର ଗୋଟିଏ ପେତ କେଉଁଠାରେ ହୃଗୁଳା ହୋଇ ଯାଇଛି । ଖସଡ଼ା ପଥ—ନାୟ—ଅଜୟ ତ ସେମିତିଆ ଟୋକା ନୁହେଁ, ଦିନେ ହେଲେ ବି ତହିଁକି ପାଦ ବଡ଼ାଇବାର ଦେଖିନ; କଚଡ଼ାର ପ୍ରଶ୍ନ ବା ଉଠିବ କାହିଁକି ? ମାନ-ଅପମାନ ? କାହିଁକି ? —ପରିବା ଭିତରେ ସେ ତ ହେଉଛି ଗୋଟିଏ

ବିଲୁପ୍ତି ବାଇଗଣ, ତା ସଙ୍ଗେ କଳି କରିବ କିଏ ? ନାୟ—ତା ବି ନୁହେଁ । ଘରୁ କିଛି ଖରାପ ଖବର ? —ନାହିଁ ତ, କାଲି ତା କକେଇ ସାଙ୍ଗରେ ଦେଖା ହୋଇଛି, କିଛି ଖରାପ ଥିଲେ ତସି ନିଶ୍ଚି କହିଥାଆନ୍ତେ । ପାଠ କଥା ଭାବୁଛି ? ତେବେ ମୁହଁଟା ଭୁକୁ'ଣ୍ଡା କରିଛି କିଆଁ ? ରମେଶ ଏମିତି ମନେ ମନେ ତିନି ଭୁବନସାକ ଅଣ୍ଟାଳ ଯେଉଁ ଡାଳ ଧରିଲା, ତାହା ମଟ୍ଟ କରି ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ଅଜୟର ଧାନ ଭାଙ୍ଗିବା ପାଇଁ ସେ ଗୋଟାଏ ସିନେମା ଗୀତର ସୁର ପାଟିରେ ସୁମୁର ମାରି ବଜେଇଲା; ତଥାପି ଅଜୟ ନିଶ୍ଚିଲ । ଟେବୁଲଟାକୁ ଡୁରି ତାବଳ୍ ପରି ବାଡ଼େଇ “ଅନା ଅନା ନାଗୁଣୀ” ଗୀତରୁ ପଦେ ବୋଲିଲା; ତଥାପି ସେ ନିଶ୍ଚିଲ । ରମେଶ ଅସ୍ତିର ହୋଇପଡ଼ିଲା । ନାହିଁପଡ଼ି ଅଜୟର ଭୁକୁ'ଣ୍ଡା ପରି ମୁହଁକୁ ରୁହିଁ ଫେଁ କରି ହସିଦେଲା । ଗୋଟିଏ କଡ଼ି ଧ୍ୱନିର ଷୀଘ୍ର ପ୍ରତିଧ୍ୱନି ପରି ଅଜୟ ଟିକିଏ ଫଂଟା ହସି ହସିଦେଇ କହିଲ—ହେଉ, ହେରେସାଠା ନା କଅଣ ମ ?

ରମେଶ ଉତ୍ତରପୁଲି ହୋଇ ପରୁରିଲ—କଅଣ ଧାନଯୋଗ ଭାଙ୍ଗି-
ଗଲ ? ବ୍ୟାପାର କଅଣ ?

ବହୁ ସଜଡ଼ା ସଜଡ଼ି ଓ ମୋଡ଼ାମୋଡ଼ି ପରେ ଯେପରି ବେତାର-
ଯନ୍ତରୁ ଶକ ବାହାରେ, ସେହିପରି ରମେଶର ଅନେକ ରେଣ୍ଡା ପରେ
ଅଜୟ ପାଟିରୁ କଥା ବାହାରିଲା—

—କାଳି ଟାଉନ୍ ହଲ୍କରେ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ-ସାହିତ୍ୟ ବିଷୟରେ
ଏକ ସମ୍ବନ୍ଧ ବଦିଥିଲା, ଶୁଣିଛୁ ?

—ନା ତ—କାହିଁକି, କଅଣ ହେଲା ?

—ମୁଁ ଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟ ବିଷୟରେ ଦି' ରୂପ ପଦ କହିଛି କି ନାହିଁ,
ସେ ନଟବର... .

—ହଁ, ହଁ, ନଟିଆ ନା—ଯେ ପଞ୍ଚମ ବାର୍ଷିକ ଶେଣୀରେ
ପଡ଼େ ତ ?

—ହଁ, ହଁ, ସେ ନଟ ମୋତେ ଯେଉଁ ଅପମାନ ଦେଲା, ତାହା
ମନ୍ଦିରାଏ ଭୁଲିପାରିବି ନାହିଁ ।

—କାହିଁକି, କଥଣ ହେଲା ?

—ଆରେ, ମୁଁ ପଦେ କହିଲେ ସେ ବି'ପଦ । ନାଆଁକୁ ସିନା ମୁଁ ବକ୍ତା, ସେ କିନ୍ତୁ କହିଲାଗିଆଏ—“ବନ୍ଦକର ସେ ଅଣ୍ଟାବ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ । ଭୁମର ଉଞ୍ଜେ ଲେଖିଛନ୍ତି ନା—‘ବାଳ ଭାନୁ ଜାନୁ ଚିର ଗୁହାରେ’—ମଲ ନାହିଁ ତାକୁ ଯାହା ପଡ଼ିଲ ।” ପୁଣି କହିଲା—ପେଗୁଡ଼ାକ କବିତା ନା ପଥର ଗୈବା—‘ସାତ କୁନ୍ତ ପରେ ବେନିକୁନ୍ତ ରଖି ପଞ୍ଚମନକୁ ତୋଷିଲ’—ଏଥରେ କାହିଁକି ଜଣେ ମୁଣ୍ଡ ଖେଳେଇବ ? କେରମ୍ କାହିଁକି ନ ଖେଳିବ ? ଦୁଇ ଜୁହାର ସେ କବିତାକୁ—‘କୁସ୍ମ ଶାୟକ, ଶାୟକ, ଶାୟକ ଶାୟକ ବିରୁଥୁବ ଟାଣି’ ଆହା ରେ ଉଞ୍ଜିନ୍ କବିତା ‘ଫସ ଫସ ଫସ ଫସ ଫସ ଗାଡ଼ି ଗୁଲୁଥୁବ ଟାଣି’, କାହିଁକି କବିତା ନ ହେବ ? ମରନ୍ତି ନି ଲୋକେ ପୁଣି ଘୁକୁ ଘୋଷନ୍ତି ।”

—ଏଁ ! ଏମିତି କହିଲା ?

—ସେତିକରେ କ’ଣ ରହିଲା ? ପୁଣି କହିଲା—ଯୋଉ କବି ‘ବଜାର ବୋଲ’ ଲେଖିବ, ତାକୁ ବଜାର ବୋଲ କହିବନି ତ ଆଉ କଥଣ କହିବ ? ସେ କଣା କବି କେବଳ ରଜା ରଜୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଦେଖିଛନ୍ତି । ଗରିବ ମଳିମୁଣ୍ଡିଆଙ୍କୁ ଗୁହଁବାକୁ ଆଖିଟା ପୁଣି ଯାଇଥିଲା ? ଲେଡ଼ା ନାହିଁ ସେ ସାହିତ୍ୟ ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତା’ର ପ୍ଲାନ ମୁୟନିସିପାଲିଟି ମଇଳା କୁଣ୍ଡରେ—

—ଏଁ, ଏତେ ସାହସ !

—ହଁ, ଏତିକି ଦେଖିଲୁ, ପୁଣି କହିଲା—ଯାଅ ଉଞ୍ଜ ଓ ତା’ର ପ୍ରାବକଗଣ ଗୁଲିଯାଅ ଅନ୍ଧକାର ଯୁଗକୁ—

—ଆଜ୍ଞା ! ପଠେଇ ଦେଲା ଏକାବେଳେକେ ଅନ୍ଧକାର ଯୁଗକୁ ?

—ଦେଖୁଛୁ ତ, କୁହାଳିଆଟାଏ—କଥାରେ କଥାରେ ମୋତେ ପୋତି ପକେଇଲା । ଶୁଣନ୍ତା ଲୋକେ ବି ଭାସିଗଲେ ତହିଁରେ । ସତ କହୁଛି ଭାଇ, ଏମିତି ଆସାତ ମୁଁ ଜୀବନରେ କେବେ ପାଇନି । ମୋତେ

ହେଲେ ଗାଳି ଦେଇଥାଆନ୍ତା, ମୋର ନମସ୍ୟ ଉଞ୍ଜଙ୍କୁ ଯାହା ମୋ ଆଗରେ ଗାଳିଦେଲା । ୭୫ ! ଜୀବନିଟା ଯାହା ଗୁଲି ନ ଗଲ—

—ଆରେ, ଏଇଥି ପାଇଁ ଏତେ ? ତା’ର ବଦଳ ନେଇନବା । ମନ ମାନିବ ତ ?

—ଇଲେ ବୋପା ! ସେଇଟା ଗୁଣ୍ଠାଟାଏ, ମୋ ଭଳିଆ ଗୁରିଟାଙ୍କୁ ଛତ୍ର କରିଦେବ ।

—ରଖ ତା ଛତ୍ର, ମୁଁ ତାକୁ ଛତ୍ର ତିଆଣ କରିଦେବ । ଠିକ୍ ସେମିତି ସବ୍ବ ହୋଇଥିବ, ତାକୁ ଠିକ୍ ସେମିତି ଥୋକେ ଦୂର ଦୂର କରିବେ, ତାକୁ କୁହାଇ ଦେବେ ନାହିଁ । ତୋତେ ଯେମିତି ସେ ଅନ୍ଧକାର ଯୁଗକୁ ପଠେଇଛି, ମୋର ଚରମାନେ ଠିକ୍ ସେମିତି ତାକୁ ଆମ୍ବୁଲନ୍ସ ଯୁଗକୁ ପଠେଇ ଦେବେ ।

—ଏଁ, ଆମ୍ବୁଲନ୍ସ ଯୁଗ !

—ଆରେ ହିଁ, ହିଁ, ଆମ୍ବୁଲନ୍ସ ଯୁଗ । ଖୁବ୍ ନିକଟରେ ଆସିଛି । ତୁ ଦେଖିବୁ ? ମୁଁ ଦେଖେଇ ଦେବି । କଳିଯୁଗ ଆସିବା କଥା ଯୁଧ୍ସିଷ୍ଠି କଥା ପହିଲେ ଜାଣିଥିଲେ ? ସହଦେବ କାରସାଧ କରି ଜଣେଇ ଦେଇଥିଲେ । ସେମିତି ମୁଁ କାରସାଧ କରିବି, ତୁ ଜାଣିଯିବୁ । ଏତକ ଯଦି ମୁଁ କରି ନ ପାରିବି, ତେବେ ମୋ ନାଁ’ରେ ଗୋଟାଏ କୁତା ପୋଷିବୁ । ଆଉ ଦେଖ, ଦଶ ବାର ଦିନଟି ସମ୍ବାଲ ଯା—ମୋତେ କିଛି ପରୁରିବୁ ନାହିଁ । ତା ପରେ ଆମ୍ବୁଲନ୍ସ ଯୁଗକୁ ସ୍ଵ-ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିବୁ ।

—ହେଁ, ଉହରାଟାଏ ହେଲୁଣି ।

—ବାସ୍ ବାସ୍ କହିବୁ ତ ସେହିଦିନ ଉହର ବୋଲି କହିବୁ । ଦେ, ପାନ ଖଣ୍ଡ ଦେ ।

X

X

X

ନଟବରଙ୍ଗ ଖଟରେ ବସିପଡ଼ି ରମେଶ କହିଲ—ହଇ ହେ ନଟ ବାବୁ, ଗୋଟାଏ ଅନୁରୋଧ—

—କି ଅନୁରୋଧ ?

—ଏଇ ସରସ ସାହିତ୍ୟ ସମିତି ପକ୍ଷରୁ ଗୋଟିଏ ସାହିତ୍ୟ ସଭା ହେଉଛି—

—କେଉଁ ଯୁଗ ଉପରେ ?

—ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ଯୁଗ ଉପରେ । କେତେ ଜଣ କହୁଥିଲେ, ଆଧୁନିକ ଯୁଗ ବିଷୟରେ କରିବାକୁ । ମୁଁ କହିଲି, ଏଇଠା ଦିଦିଘଷା ହୋଇଗଲାଣି । ଆଧୁନିକ ଯୁଗ ବୋଇଲେ ମାନସିଂହ, ଗଡ଼ନାୟକ, ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ, ସକି, କାହୁଁ, ଗୋପୀ, ସୁରେନ୍ଦ୍ର ମହାନ୍ତି, କାଳ, କାଳିନୀ ଓ ଦୁଇ ରଜୁ । ଏମାନଙ୍କୁ ତ ସବୁବେଳେ ଦେଖୁଛୁ ଓ ତାଙ୍କ କଥା ସବୁବେଳେ ଶୁଣୁଛୁ; ବରଂ ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ଯୁଗ ବିଷୟରେ ଚର୍ଚା ହେଲେ ଭଲ ହେବ । ନୂତନ ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ଥାଳୁଥିକୁ ଆଣିବାକୁ ହେବ । ସମସ୍ତେ ଏଥରେ ରାଜି ହୋଇଛନ୍ତି । ଆଉ ମଧ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ମତ ଯେ ଏ ବିଷୟରେ ଆପଣଙ୍କ ଜ୍ଞାନ ସବୋଜ୍ଞଷ୍ଟ । ତେଣୁ ଆପଣଙ୍କୁ ପ୍ରଧାନ ବକ୍ତା କରିବାକୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଇଚ୍ଛା । ଆର ରବିବାର ଦିନ ରମରନ୍ଦ୍ର ଭବନରେ ସଭା ହେବ । ଏଥରେ ଆପଣଙ୍କର କୌଣସି ଆପତ୍ତି ନ ରଖିବାକୁ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅନୁରୋଧ ।

ଉତ୍ତପ୍ତିତ ହୋଇ ନଟବାକୁ କହିଲେ—ବାଣ ! ମୁଁ ଯାହା ଆଜିଯାଏ ଭାବୁଥିଲି, ତାକୁ ଆପଣ କାହିଁରେ ପରିଣତ କଲେ । ମୁଁ ରାଜି ଅଛି ।

ଡାଇଶ୍ଵର ବହିରେ ତାରିଖ, ଆନ ଇତ୍ୟାଦି ଟିପିଦେଇ ନଟବାକୁ ରମେଶ ବାବୁଙ୍କୁ ବିଦାୟ ଦେଲେ ।

ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିବା ଦିନ ଯେତେ ନିକଟେଇ ଆସୁଥାଏ, ଗଜା ଲେଖକ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ଭିତରେ ସେତେ ଉଷ୍ଣତା ବଡ଼ୁଥାଏ । ସବୁ ଖବର କାଗଜ ଓ ପସପତ୍ରିକାରେ ବିଜ୍ଞାପନ ବାହାର ଉଷ୍ଣତାକୁ ଆହୁରି କୃତ୍ତାଉଥାଏ ।

ରବିବାର ଦିନ ସରସ ସାହିତ୍ୟ ସମିତିର କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ରମରନ୍ଦ୍ର ଭବନରେ ଆୟୋଜନରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ; କିନ୍ତୁ ରମେଶ ପୋଷ୍ଟ ପିଅନ ପରି ଯା ଘର ତା ଘର ଯିବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ରମେଶଠାରୁ ସବୁ କଥା ଶୁଣି ଅଲେଖ ଦାସ କହିଲେ—କେମନ୍ତ,
ନଟିଆ କେବେ ଘଡ଼ିଘଡ଼ି ପର୍ଯ୍ୟକା ପଡ଼ିଛି ? ପୃତିଥିଲେ ମୋ ନାଁ'କୁ ଛୁଡ଼ି
ଯାଇଥାନ୍ତା ? ରହ, ସେ ଟୋକାର ପିତ୍ର କେତେ ଆଜି ଦେଖୁଛି ।

ବିମର୍ଶ ମିଶ୍ର କହିଲେ—ଏଁ, ଧାପରୁଣା ପର୍ଯ୍ୟକାରେ ମୋର ବ୍ୟଙ୍ଗ
କବିତା କ’ଣ ନଟିଆ ପଡ଼ିନି ? ଟୋକା ଜାଣି ସିଆଣା । ମୋ ନାଁ'କୁ
ଜାଣି ଜାଣି ବାଦ୍ୟ ଦେଇଛି । ଶଳାକୁ ଦଉଚି ଆଜି ଠିକ୍ କରି ।

ଗଜ ମହାପାତ୍ର କହିଲେ—ହଁଁ, ମୋ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଘଡ଼ିଯନ୍ତି ?
ମେରୁଦଣ୍ଡ କାଗଜରେ ଧାରବାହିକ ଭାବରେ ମୋର ପ୍ରବନ୍ଧସବୁ ବାହାରି
ରୁଅଲ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ସେ ଛତର ଭାବିଛି—ମୋ ନାଁ'ଟା ନ କହି ମୋତେ
ପୋତ ପକେଇବ ? ଭାବିଛି, ଦିହ ଜୋରରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦଳ ଦେବ ।
ଶଳାକୁ ଦି ବେଳୁଆରେ ଥଣ୍ଡା କରିଦେବ । ଆଜି ପକେଟରେ ବୋଲୁଆ
ନେଇ ସଭାକୁ ଯିବି ।

ଗୋବର ଘଡ଼ିଙ୍ଗୀ କହିଲେ—କଅଣ ହେଲା ? ବଣଭୂଆ ପର୍ଯ୍ୟକାରେ
ମୋର ଏତେ ଗପ ବାହାରିଲା, ତା ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲାନି ? ଗଲ୍ପ ଲେଖକ
ହିସାବରେ ଆଉ କାହା ନାଁ କହିବ ? ଶଳାକୁ କୁହାଇ ଦେବ ନାହିଁ ।
ଦେଖିବି, କାହାର ଦଉଡ଼ କେତେ—

ରମେଶ ଏ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କୁ ତତେଇ ତାତେଇ, ସଙ୍ଗରେ ନେଇ ରମଚନ୍ଦ୍ର
ଉବନରେ ପହଞ୍ଚିଲବେଳକୁ ବକ୍ତ୍ତା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲାଣି । ନଟ ବାବୁ
ସେତେବେଳକୁ କହୁଥାଆନ୍ତି—ତେଲିଆ ମୁଣ୍ଡରେ ତେଲ ଦେଲ ପରି
ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସାହିତ୍ୟକମାନଙ୍କର ଯଶଗାନ କରି ଲଭ ନାହିଁ । ଭବିଷ୍ୟତର
ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ମୁଁ ଆଜି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚିହ୍ନାଇ ଦେବ । ଅତ୍ୟାଧୁନିକ ଯୁଗର
କବିତାରେ ଶ୍ରାମାନ୍ ଦିଗମ୍ବର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ କୃତିତ୍ଵ ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି ।

ଏ ଦିଗରେ ପକ୍ଷାର ଓ ବୁଦ୍ଧିମନ୍ତ୍ରଙ୍କର ନାମ ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ
ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ ପ୍ରଶ୍ନ ହେଲା—ଆଉ କେହି ନାହିଁ ନାହିଁ ?—
—ନା, ଏହାଙ୍କ ସମକଷ ଅଛି କେହି ନାହାନ୍ତି ।

— ତମ ନନାକାଳେ କେବେ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚା କରିଥିଲ ?

— ଏପରି ମାଇଚିଆଙ୍କ ପରି ଲୁଚି ଲୁଚି ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା ଆସିଯାଆନ୍ତି ପରି କର୍ତ୍ତା ସାମନାସାମନି ଆସିଯାଆନ୍ତି ।

ଉଦ୍‌ଭୂର ଆସୁଥିବା ଜାଉକୁ ଫୁ ଫା କରି ସମସ୍ତେ ଦବାଇ ଦେଲେ ।

ନଟ ବାବୁ ପୁଣି କହି ଲାଗିଲେ—ଶୁ ଦୁଗଳୁରେ ନକଣବଚନ,
ଅଭ୍ୟାସ ଭବରେ ନିଷାନତା ଦେଖାଇ ଅଛନ୍ତି । ଏହାଙ୍କ ସମକଷ ଆଉ
କେହି ନାହାନ୍ତି ।

ପୁଣି ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲ—ଗୋବର ଷଡ଼ଙ୍ଗୀଙ୍କ ଗପ ପଡ଼ିଛନ୍ତି ?

— ପଡ଼ିଛି; କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁ ଗୋବର ।

— ଆବେ ତୋର ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋବର—

— ଆ ମୋ ପାଖକୁ ଆସି କହ—

ହୋ ହା କରି ସମସ୍ତେ ପୁଣି ଗଣ୍ଡଗୋଳକୁ ଦବେଇ ଦେଲେ ।

ରାଗରେ ତମ ତମ ହୋଇ ନଟବାବୁ କହିଲାଗିଲେ—ମୁଁ ଦୃଢ଼
ଘବରେ କହିବି, ବସନ୍ତ ବାବୁଙ୍କ ପରି ବ୍ୟଙ୍ଗ-କବିତା ଆଉ କେହି ଲେଖୁ
ନାହାନ୍ତି ।

ସବୁ ଭିତରୁ କିଏ ଜଣେ ପାଟିକରି କହିଲ—ହିଁ ଲେଖୁଛି, ତୋ
ବୋପା ବିମର୍ଶ ମିଶ୍ର... ।

ସବୁପରି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପାଟିକରି କହିଲେ—ସାହିତ୍ୟ ସବୁରେ
ଏପରି ବ୍ୟବହାର ଅଣ୍ଟାବ ଦ୍ୱାର୍ଣ୍ଣ—

ନଟ ବାବୁ ହାତରୁ ଅସ୍ତିନ ଟେକି ଆହାନ ଦେଲେ—କେଉଁ
ଜାରଜଟା ଏ କଥା କହିଲ ସେ ବାହାର ଆସୁ ।

— କଥାଣ ତା ମୁଣ୍ଡଟା କାଟି ପକେଇବ ?

ଏହିପରି ଅସାହିତ୍ୟକ ବାକ୍ୟବାଣ ଗୁଲିଥିବା ବେଳେ ପାଖ
କବାଟ ପଛଆଡ଼ି ଦୁଇ ଗୁରି ବୋଲୁଅ ସବୁପରି ଓ ନଟ ବାବୁଙ୍କ
ଆଡ଼କୁ ଛୁଟିଗଲା । ରକ୍ତାକ୍ତ ହୋଇ ଦୁହେଁ ସେହିତାରେ ଟଳିପଡ଼ିଲେ ।

ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁୟନ୍ଦିପାଳିଟିର ଆମ୍ବୁଲନ୍ସକୁ ଡକାଇ ଦୁହିଁକ ଡାକ୍ତର-
ଶାନା ନିଆଗଲା ।

ଘରକୁ ଫେରିଲା ବେଳେ ରମେଶ । ଅଜୟକୁ କହିଲା—ଓଡ଼ିଆ
ସାହିତ୍ୟରେ ଆମ୍ବୁଲନ୍ସ ଯୁଗ ବର୍ଷପୂରେ ତୋର ସଠକ୍ ଧାରଣା ହେଲା ?
ତତେ ସେ ପରା ପଠେଇଥିଲା ଅନକାର ଯୁଗକୁ ? ଆମ୍ବୁଲନ୍ସ ଯୁଗକୁ
ନିଜେ ଗଲା କି ନାହିଁ ? ଦେ, ପାନ ଖଣ୍ଡ ଦେ !

ଅଜୟ ଟିକିଏ ବ୍ୟଥିତ ହୋଇ କହିଲା—ଯାଃ, ଅତି ବେଶି
ବ୍ରାଚଗଲା ।

ମେଡିକାଲ କଲେଜରେ ମେହେର ଜୟନ୍ତୀ

ଘଣା କଣା ପରି ପ୍ରତିବର୍ଷ ଥରେ ଲେଖାଏଁ ମେହେର ଜୟନ୍ତୀ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଆସେ । କବି, ସାହିତ୍ୟକ ତଥା ସାହିତ୍ୟପ୍ରେମୀମାନେ ସେହି ଦିନଟି ଉତ୍ସବରେ କଟାନ୍ତି । ବହୁ ସମ୍ମିଳନ ଆସୁଥିଲା କାହାର ପରି କୋଚିଆ ଧରିଲା ପରି, ବିଷୟବସ୍ତୁ ପାଇବା ପାଇଁ ମେହେର ଗ୍ରହାବଳୀ ଘାଣ୍ଟେ ବସନ୍ତ ଓ ଠିକଣା ସମୟରେ ଖାଲେଇ ଭିତରୁ ଘଲଘାଲ୍ କରି ମାଛ-ଗୁଡ଼ାକ କାଢି ପକାଇଲା ପରି ପେଟରୁ ମେହେରଙ୍କ ବିଷୟରେ ଜ୍ଞାନଗୁଡ଼ାକ ଓକାଲ ପକାଇବାକୁ ଉତ୍ସକି ରହିଥାଆନ୍ତି । ବୁଢ଼ା ଧୋତଡ଼ା ବକ୍ତାମାନେ ମେହେରଙ୍କୁ କିପରି ନୂଆ ଭାବରେ ସଜେଇ ଲୋକଙ୍କୁ ଦେଖେଇବେ, ସେଥିଲାଗି ନିଜ ନିଜ ମୁଣ୍ଡକୁ ଦହିହାଣ୍ଟି ମହିଳା ପରି ମହିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ନ୍ତି । ଭାବପ୍ରବଣ ଗୁମ୍ଫମାନେ ଭରିଷ୍ଯ୍ୟତରେ ମେହେରଙ୍କ ପରି ହେବାକୁ ମନେ ମନେ ସରସଙ୍ଗକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରନ୍ତି ! ମୋଟ ଉପରେ ଚୈର ବସନ୍ତ ଆସିଲେ ଦେହ ଉଲୁପ୍ତିଲ ପରି କବି, ସାହିତ୍ୟକମାନଙ୍କ ଦେହ ମେହେର ଜୟନ୍ତୀ ଆଗମନରେ ଉଲୁପ୍ତି ଉଠେ । ସମସ୍ତେ ଉଣା ଅଧିକେ ଜୟନ୍ତୀକୁ ସାଦର ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଜଣାନ୍ତି ।

ସେ ବର୍ଷ ମେହେର ଜୟନ୍ତୀ ଆସୁ ଆସୁ ଦେବାତ୍ ମେଡିକାଲ କଲେଜ ଭିତରେ ପଶିଗଲା । ମାଲିକୁ ଛେଳି ଅଡ଼ିଥିଲା । ଡାକ୍ତର ତଥା

ଡାକ୍ତର ପ୍ଲୁଷମାନେ ଜୟନ୍ତୀକୁ ହଠାତ୍ ପଶିଯିବାର ଦେଖି ଟିକିଏ ହଡ଼ିବଡ଼େଇ ଗଲେ ସତ; କିନ୍ତୁ ଦବିଗଲେ ନାହିଁ । ଯେଉଁମାନେ ଲୋକଙ୍କ ଗଲ ଆସିଲାବେଳେ ଦବିଯାଆନ୍ତି ନାହିଁ, ସେମାନେ କି ମେହେର ଜୟନ୍ତୀକୁ ଦେଖି ଦବିଯିବେ ! ଡାକ୍ତର ତଥା ଡାକ୍ତର ପ୍ଲୁଷମାନେ ଠିକ୍ କଲେ, ମେହେର ଜୟନ୍ତୀ ଅଳବତ୍ର ପାଳିବେ—ପୂରୁଦମ୍‌ରେ ସଜାସଜି କରି ପାଳିବେ ।

ସେମାନଙ୍କୁ ଯେ ମେହେର ଜୟନ୍ତୀ ପାଳି ଆସେ, ତାହା ଅନୁଭବ ସାହିତ୍ୟକମାନଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ଦେବା ଦରକାର । ତେଣୁ ଠିକ୍ ହେଲା, ବାହାରର ଜଣେ ବଡ଼ ସାହିତ୍ୟକଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ନିମନ୍ତଣ କରି ଅଣାଇବାକୁ ହେବ । କେତେ ଜଣ କହିଲେ ଯେ, ସୁମ୍ଭ ସବଳ ସାହିତ୍ୟକ କେହି ମେଞ୍ଚିକାଳ ଭିତରକୁ ଆସିବାକୁ ରାଜି ହେବେ ନାହିଁ । ଜଣେ କହିଲ—“କିଛି ପରବାଏ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟକର ପେଟମର ଥିବ ଓ ଖେଞ୍ଚୁ ହେଉଥିବ, ତାକୁ ନିମନ୍ତଣ କରିବା ମାତ୍ରେ ଧାଇଁ ଆସିବ । ବେଶି ଖୋଜିବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । କାରଣ ଅଧିକାଂଶ ସାହିତ୍ୟକଙ୍କର ପେଟକୁ ମାରେ ।” ଦୁଇ ଜଣ ଗୁଲିଗଲେ ନିମନ୍ତଣ କରିବାକୁ ।

ଆଡ଼େ ପୁଣି ଘର ସଜା ହେବ, ଆଉ ସମୟ ନାହିଁ । ଅଧ୍ୟାପନା କୋଠର ବା ଲେକ୍-ଚର ହଲ୍-ର ପାଠକ ଦୁଇ ପାଖରେ ଯୋଡ଼ାଏ କଙ୍କାଳ ବା ସ୍କେଲିଟନ୍ ଠିଆ କରାଗଲା । ଉଭୟଙ୍କର ହାତକୁ ନମସ୍କାର କରିବା ଭଣୀରେ ରଖି ସୁତା ବାନ୍ଧ ଦିଆଗଲା । ମୁଣ୍ଡ ଉପରକୁ ଦୁଇଟା ଜାନୁ-ହାଡ଼ ଛକ ପକାଇ ତା ଆଗକୁ ଗୋଟିଏ ମୃଣ୍ଡ ହାଡ଼ ବା ସ୍କଲ୍ ରଖାଗଲା । ତା ତଳକୁ ଲେଖାଗଲ “ସ୍ଵାଗତମ୍” ।

ପାଖରେ ଠିଆ ହୋଇ ଦେଖୁଥିବା କେତେକ ବାହାର ଲୋକ ଗୁଣ୍ଠ ଗୁଣ୍ଠ ହୋଇ କହୁଥାନ୍ତି—“ଅଳପେଇସେ ଯମ ଘରକୁ ସ୍ଵାଗତ କରୁଛନ୍ତି, କୋଉଁ ବୋକଡ଼ି ଜାଣୁ ଜାଣୁ ତା ଭିତରକୁ ପଶିବ ?” ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କ କଥା କାହାକୁ ଶୁଭ୍ର ନ ଥିଲା ।

ଘର ଭିତରଟା ତ ପୁଣି ସଜା ହେବ ! ରକ୍ତ କଣିକାର ବଡ଼ ବଡ଼ ରଙ୍ଗୀନ୍ କାନ୍ଦିବିଷବୁ ଗୁରିପାଖ ମରାଗଲା । ନାଲି ନେଲ ହୋଇ

ସେଗୁଡ଼ିକ ବଢ଼ି ସୁନ୍ଦର ଦେଖାଗଲା । ମେହେରଙ୍କ ଛବିକୁ ରଖିବା ଲାଗି ଗୋଟାଏ ଭଲ ଟେବୁଲ ଦରକାର ପଡ଼ିଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅପରେସନ୍ କୋଠାରୁ ଗୋଟିଏ ଚକ୍ରକିଆ ଟେବୁଲ ଆସିଗଲା । ତା ଉପରେ ଦୁଇ ଜଳ ଗଜ୍ଜକନା ବିରି ବିଶୁଦ୍ଧିହେଲା ଓ ତା ଉପରେ ହାତ୍ତ ଘୋଡ଼ା ଦଣ୍ଡା ବା ସ୍କ୍ରୀଷ୍ଟ ତିର ଦିଆହୋଇ ମେହେରଙ୍କ ଗୋଟିଏ ଛବି ଥୁଆଗଲା । ସଭାପତିଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଭଲ ଚଉକି ଦରକାର । ଦାନ୍ତଭଙ୍ଗା ଦରୁ ଦାନ୍ତଭଙ୍ଗା ଚଉକିଟା ଆଣି ଥୋଇ ଦେଲେ । ତା ପରେ ଟେବୁଲ ଉପରେ ଫୁଲଦାମୀ ଥୁଆହେଲା ପରି ତ୍ରୁଣ ସାଇତା ହୋଇଥିବା କେତେ-ଗୁଡ଼ାଏ କାଚର ବୁଦୁମ୍ ଆଣି ରଖିଦେଲେ ।

ସଜାସଜି ସରିଛି କି ନାହିଁ, ଦୁଇ ଜଣ ଗୁପ୍ତ ବିକୃତମୁଖବିର୍ଣ୍ଣଷ୍ଟ ଓ ପେଟକୁ ଦୁଇ ହାତରେ ଚପି ଧରିଥିବା ଜଣେ ସାହିତ୍ୟକଙ୍କ ଦେନିଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ଏଡ଼େ ଚଞ୍ଚଳ ଜଣେ ସାହିତ୍ୟକ ମିଳିଯିବାର କାରଣ ବୁଝୁବୁଝୁ ଜଣାଗଲା ଯେ, ସେ ଦୁଇ ଜଣ ଗୁପ୍ତ ସାହିତ୍ୟକ ଖୋଜି ଯାଉଁ ଯାଉଁ ଡାକ୍ତରଙ୍କାନା ପାଠକ ପାଖରେ ତାହାଙ୍କୁ ରିକ୍ସାରେ ବସି, ପେଟ ଚପି ଧର, ମୁହଁକୁ ନିସାଡ଼ ଆସୁଥିବାର ଦେଖିଲେ । ଆଉ ସହର ଭିତରକୁ ଯିବା ଦରକାର ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ଦୈବ ଅନୁକୂଳ ହେଲେ ସିନା ଏମିତି ଖାଲେଇ ଭିତରେ ମାଛ ଆସି ଗୁର୍ଣ୍ଣ ଗୁର୍ଣ୍ଣ ପଣିଯାଏ ! ପେଟମର ପାଇଁ ଡାକ୍ତରଙ୍କାନାକୁ ଅଷ୍ଟ ନେବାକୁ ଆସୁଥିଲେ, ହାବୁଡ଼ି ଗଲାରୁ, ଦୁଟେଁ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଉଥିଲେ ବୋଲି କହି ନିମନ୍ତଣଟା କରି ଦେଲେ । ସେ ବି କଥାଟା ରଖିଲେ—ଭଲ ଅଷ୍ଟ ମିଳିବ ବୋଲି ରଜି ହୋଇ ଦୁଇଁଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଆସିଲେ ।

ଘର ଭିତରକୁ ପଶୁ ନ ପଶୁଣ୍ଣ କଙ୍କାଳ ଓ ଖପୁରିମାନଙ୍କ ସାଗର ଦେଖି ସାହିତ୍ୟକ ଗୁମିଆରେ ହୁରୁଡ଼ିଲେ । ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ—“ଅଦ୍ୟ ପ୍ରାତରେ ବାନିଷ୍ଟ ଦର୍ଶନଂ ଜାତଂ ।” ଯାହା ହେଉ, ଭଦ୍ରତା ଖାତିରରେ ସେ ଭାବ ଦମନ କରି ଭିତରକୁ ଗଲେ । ତା ଉପରେ ପୁଣି ଦାନ୍ତ ଓପଡ଼ା ଚଉକି । ଏ ଚଉକି ସହ ଆଗରୁ ଥରେ ସେ ପରିଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ଅଳକ୍ୟରେ ତାଙ୍କ ଜିଭଟା ସବୁ ଦାନ୍ତମୂଳ ଠିକ୍ ଅଛି

କି ନା ତାହା ପଣ୍ଡା କରି ଦେଖିନେଲା । ସେ ଚଉକି ଉପରେ ବସିବାକୁ କୁଛିଲୁଛିଲୁ ହେଉଥିଲେ ସୁଜା ବିଧ ତାଡ଼ନାରେ ବାଧ ହୋଇ ବସିଲେ ।

ଟେବୁଲ ଉପରେ ଫୁଲଦାମା ପରି ଥୁଆ ହୋଇଥିବା କାତ ବୁୟମ୍ ସବୁ ଦେଖି ତାଙ୍କ ମୁଖବିକୃତ ଟିକିଏ ବେଶି ବଢ଼ିଗଲା । ପେଟ ବେଶି ମାରୁଛି ଭାବ ଜଣେ ଗରମ ପାଣିର ଥଳି ପେଟ ଉପରେ ଲଦିବାକୁ ଓ ଦୁଇହା ବଟିକା ଖାଇବାକୁ ଦେଲା । ପେଟ ବେଦନା ଉଣା ପଡ଼ିବାରୁ ସେ ଟିକିଏ ଟେକିଟାକ ହୋଇ ବସିଲେ । ମାମୁଳ ଶୁଣିମାତ୍ରରେ ସଭା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା ।

ପ୍ରଥମେ ଜଣେ ଡାକ୍ତର ଉଠି ବକ୍ତୃତା ଆରମ୍ଭ କଲେ—“ସଭାପତି ଓ ବନ୍ଦୁବର୍ଗ ! ଯେଉଁ ମହାମ୍ବାଙ୍କ ଜପୁନ୍ତୀ ଆଜି ପାଳିତ ହେଉଛି, ସେ ଓଡ଼ିଶାର କନ୍ଦିବିକନ୍ଦରେ ଭଲ ଭାବରେ ଜଣାଶୁଣା । ଓଡ଼ିଶାରେ ଏପରି ସ୍ଥାନ ଥାଇପାରେ ଯେଉଁଠାରେ କି ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଡାକ୍ତର ନ ଥିବେ; କିନ୍ତୁ ଏପରି ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ଯେଉଁଠି ସ୍ଵର୍ଗତ କବି ଗଙ୍ଗାଧର ମେହେରଙ୍କୁ କିଏ ଜାଣି ନ ଥିବ । ଯେଉଁଦିନ ଆଧୁନିକ ପିଣ୍ଡତତ୍ତ୍ଵ ବା ଆନାଟୋମିର ଜନକ ମହାମ୍ବା ହେନେର ଗ୍ରେ ଇନ୍ଦ୍ରଜିଲା ସମ୍ବରଣ କଲେ, ସେହି ଦିନ-ଠାରୁ ଠିକ୍ ଏକ ବର୍ଷ ଏକ ମାସ ଚବିଶ ଦିନ ପରେ କବି ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ । ଯେଉଁ ଜିଜ୍ଞାରେ ରୌଦ୍ରାଦାତ ବା ହିନ୍ଦ୍ରସ୍ତ୍ରାକ୍ ଗ୍ରୀଷ୍ମଦିନରେ ପ୍ରବଳ ଭାବରେ ଦେଖାଯିଏ, ଯେଉଁ ଜିଜ୍ଞାରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଆନାଟୋମି ଅଧ୍ୟାପକ ସ୍ଵର୍ଗୀୟ ସନାତନ ପୁଣ୍ୟ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ସେହି ଜିଜ୍ଞା ଅର୍ଥାତ୍ ସମ୍ବଲପୁର କବିଙ୍କ ହୋଡ଼ରେ ଧରି ଧନ୍ୟ ହୋଇଥିଲା । ବାଲ୍ମୀକିରେ ସୁଷମ ଶାଦ୍ୟର ଅଭାବ ହେଉ ତାଙ୍କର ଶରୀର ପୁଣ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଜୀବନିକା ‘ଘ’ ବା ଭିଟାମିନ୍ ‘ଡ’ର ଅଭାବ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପରିଳକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ହେଉ ଚାନ୍ଦାଭାବ ବା କ୍ୟାଲସିଅମ୍ ଉପିଯିଏନ୍ସି ହୋଇଥିବା ସମ୍ବବ । ପିଲାଦିନେ ଖେଳୁ ଖେଳୁ ସେ ଥରେ ପଡ଼ି ଯାଇଥିଲା । ଅଳ୍ପ ଆଦାତରେ ସୁଜା ତାଙ୍କର ହାତର ଅସ୍ତି ଚଢ଼ିକ ଯାଇଥିଲା । ଏହା କ୍ୟାଲସିୟମ୍ ଉପିଯିଏନ୍ସି ନୁହେଁ ତ ଆଉ କଅଣ ? ଯୁବାବସ୍ଥା ବେଳକୁ ତାଙ୍କର ଶରୀର ଠିକ୍ ହୋଇ ଆସିଥିଲା । ପ୍ରାକୃତିକ

ନିଯମମାନ ପାଳିବାରୁ ଶଶାର ବେଶ, ପୁଣ୍ଡ ହୋଇ ଆସିଥିଲା । ଅଧିକ ସମୟ ବୟବନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ରହିବାରୁ ତାଙ୍କର ମେରୁଦଣ୍ଡର ବନ୍ଦତା ସାମାନ୍ୟ ବଢ଼ିଥିଲା । ଥରେ ତାକୁଡ଼ିରେ ତାଙ୍କ ଆଜୁଠି ପୁଣ୍ଡଯାଇ ବିଷାକ୍ତ ବା ସେପ୍ଟିକ୍ ହୋଇଗଲା—”

ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ ଚୁଙ୍ଗୁଚୁଙ୍କିଆ ଗୁପ୍ତ ଉଠିପଡ଼ି କହିଲା— “କାହିଁ, ପେନ୍ସିଲିନ୍ ଇଞ୍ଜେକ୍ସନ୍ ଦେଲେ ନାହିଁ ? ନ ହେଲେ ସଲ୍ଫୋନାମାଇଡ୍ ଅନ୍ତରି ଖାଇବାକୁ ଦେଇ ପାର ଥାଆନ୍ତେ !”

ପୂର୍ବ ବକ୍ତା କହିଲୁଗିଲେ—

“ସେତେବେଳେ ଏହି ଦିଓଟି ବିଶ୍ୟାତ ଉଷ୍ଣଧ କିନ୍ତୁ ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଯାହାହେଉ, ଦେହର ପ୍ରତିରୋଧ ଶକ୍ତି ଓ ଭୁଟ୍ଟକା ଭୁଟ୍ଟକରେ ସେ ଆରୋଗ୍ୟଭାବରେ କରିଥିଲେ । ଥରେ ତାଙ୍କର ଦର ପୋଡ଼ିଗଲା । ନାହିଁ ଲିପ୍ତରବାକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କ ଶଶାର ବହୁ ଯାଗାରେ ପୋଡ଼ି ଯାଇଥିଲା ।”.....

ସେହି ଚୁଙ୍ଗୁଚୁଙ୍କିଆ ପୁଣି ଉଠିପଡ଼ି କହିଲା—“ଟ୍ୟାନିକ୍ ଏସିଦ୍ଵି ମଳମ ବା ଜେଳି ଦିଆ ହୋଇଥିଲା ତ ?”

ପୂର୍ବ ବକ୍ତା କହିଲେ—“ନା, ସେହି ସମୟରେ ଟ୍ୟାନିକ୍ ଏସିଦ୍ଵି ବାହାରିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ପୋଡ଼ା ଘାଆରେ ତାର ଉପକାରିତା କେହି ଜାଣି ନ ଥିଲେ । ରନ୍ଧା ନିଃଆତେଳ ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ ପୋଡ଼ା ଘାଆ ଭଲ ହୋଇଗଲା । ଏଥପାଇଁ ତାଙ୍କ ପିତା ଚେତନ ଦେବ ଓ ମାତା ସେବଣୀ ଦେଖା ଅଭ୍ୟନ୍ତ କାତର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ୧୩୦୭ ସାଲ ଉଛଳ ସାହିତ୍ୟ ଗମ ସଂଖ୍ୟାରେ ସେ “ଏହା କି ପୃଥିବୀର ଶବ୍ଦ” ଶୀର୍ଷକ ଏକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଥିଲେ । ତାଙ୍କ କାନକୁ ଭୋଲ୍ଲୋ ଭୋଲ୍ଲୋ ଶବ୍ଦ ହେଉଥିବାରୁ ସେ ଭ୍ରମବଣ୍ଟନ୍ତ ଏପରି ଲେଖିଥିଲେ । ମୁନିନାଂଚ ମନ୍ତ୍ରମୁଖ । ତାଙ୍କର ଏପରି କାନ ଭୋଲ୍ଲୋ ଭୋଲ୍ଲୋ ହେବା ସ୍ନାଯୁବିକ ଦୌର୍ବଲ୍ୟର ଲକ୍ଷଣ । ଯାହାହେଉ, କାଳର ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ଶଶାର ଠ । ଠ । ୧୯୭୪ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନ ସଂଗ୍ରାମରେ ଲିପ୍ତ ଥିଲା । ସେହିଦିନ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ଜାଣିଲେ ଯେ, ତାଙ୍କର ନମସ୍ୟ କବି ଆଉ ନାହାନ୍ତି ।”

ଶ୍ରୋତାଙ୍କ ଭିତରୁ ଗୁଞ୍ଜନ ଉଠିଲା—“ଏଁ ! କଥଣ ହୋଇଥିଲା ତାଙ୍କର, କିପରି ସେ ମରିଗଲେ ?”

ବକ୍ତା କହିଲେ—“ସେହିଠାରେ ଉତ୍ତିହାସ ଆଣ୍ଟେଇ ପଡ଼ିଛି । ଗୋରାମାନେ ସେ ସମୟରେ ଶାସକ ଥିଲେ । ଆମ ଦେଶର ରହମାନଙ୍କୁ ଖାତିର କରୁ ନ ଥିଲେ । ଯଦି ସେଠାକୁ କୌଣସି ଡାକ୍ତର ପଠାଯାଇ ଥାଆନ୍ତା, ତେବେ ଦ୍ୱାରା କବି ଆହୁରି ଦଶ ବର୍ଷ ବଞ୍ଚି ରହିଥାଆନ୍ତେ; କିନ୍ତୁ କ୍ଲାକ୍ମାନେ ଅର୍ଥାତ୍ ଗାଉଁଳ ଅଣିଷ୍ଟିତ ବୈଦ୍ୟମାନେ ସବୁ ସାରି ଦେଲେ । ତାଙ୍କର କଥଣ ହୋଇଛି ତାହା ଜାଣିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଡାଇଗୋନ୍‌ସିୟ ହୋଇପାରିଲ ନାହିଁ । ଚିକିତ୍ସା ଯାହା ହୋଇଥିବ ତାହା ସହଜରେ ଅନୁମେୟ । କ୍ଲାକ୍ମାନେ ତାଙ୍କୁ ଖାଇଗଲେ ।”

“ସେମ୍ , ସେମ୍ ” ବୋଲି ଶ୍ରୋତାଙ୍କ ଭିତରୁ ଚିହ୍ନାର ଉଠିଲା । ଜଣେ କହିଲେ—“ଆଜିକାନ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ସେ କ୍ଲାକ୍ମାନଙ୍କୁ ନିକଟସ୍ଥ ବଢ଼ିଖୁଣ୍ଡରେ ଝୁଲଇ ଥାଆନ୍ତୁ । ସେ ସମୟର ଶାସକମାନଙ୍କୁ ଧକ୍କ !”

ଗୋଲମାଳ ଭୁବରେ ସେ ବକ୍ତା ବସିପଡ଼ିବାରୁ ଆଉ ଜଣେ ଠିଆ ହୋଇ କହିଲେ—“କ୍ଲୋରୋଫାର୍ମିର ବାଷ୍ପ ଯେପରି ଅତି ଶୀଘ୍ର ରୁଚିଆନ୍ତରେ ଖେଳେଇ ହୋଇଯାଏ, ମହାକବି ମେହେରଙ୍କର କବିତାର ମାଧ୍ୟମ ଓଡ଼ିଶାସାର ସେହିପରି ଖେଳେଇ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ, କବିତାର ଆମୋଦ କ୍ଲୋରୋଫାର୍ମି ବାଷ୍ପ ପରି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମ୍ମୋହିତ କରି ପକାଇଥିଲା । ଜିଭରେ ଟିକିଏ ସାକାରିନ୍ ମାରିଦେଲେ ମିଶ୍ରିତ ଯେପରି ଆର୍ଦ୍ଦକାଳ ଧରି ଅନୁଭୂତ ହେଉଥାଏ, ସେହିପରି ମେହେରଙ୍କ କବିତା ପଢ଼ିଲେ ତାର ମଧ୍ୟରେ ବହୁ ସମୟରେ ମନରେ ଲାଗିରହିଥାଏ । ତାଙ୍କର ‘ପ୍ରଣୟବଳିଶ’ କାବ୍ୟ ଠିକ୍ ଅପିମ ପରି । ବାରମାର ପଢ଼ିବାକୁ ଜଙ୍ଗା ହୁଏ । ଗୁଡ଼ ହୁଏନା । ଏଥରେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନଟିରେ ଶକୁନ୍ତଳା ଓ ଶାପଗ୍ରସ୍ତ ଦୁଷ୍ଟନ୍ତଙ୍କ ଭେଟ ବଣ୍ଟିତ ହୋଇଅଛି, ତାହା ଭାଇନମ୍ ଗାଲିସାଇ ପରି ଆକର୍ଷଣୀୟ । ଆପଣମାନେ ଜାଣିଥିବେ ଭାଇନମ୍ ଗାଲିସାଇ ପ୍ରଥମେ ଉତ୍ତେଜନା ଓ ପରେ ଅବସାଦ ଆଣିଦିଏ । ଶକୁନ୍ତଳାଙ୍କର ପଢ଼ିଗୁହକୁ ଗମନ ଓ ପଢ଼ିଙ୍କର ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ

ସେହିପରି ହୋଇ ନାହିଁ କି ? ଶକୁନ୍ତଳାଙ୍କ ପାଖରେ ଥିବା ପ୍ରିୟମଦା
ଓ ଅନୁସ୍ଯା ଠିକ୍ ଆମ ଗାଇନାକୋଳକିଷ୍ଣଙ୍କ ପାଖେ ଦିଗ୍ଭିଟି ନର୍ତ୍ତକ
ପରି ଦେଖାଯାନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ଗୁଡ଼ିଦେଲେ କାବ୍ୟଟି ସଂକାଳମୁଦର
ହୋଇଛି । ଅରଣ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା ଭଲ ହୋଇଛି ସତ; କିନ୍ତୁ ପାତାଳଗରୁଡ଼,
ସିଙ୍କାନା, କୋଚିଳା, ଛତିଆନା, ଶତମୂଳୀ, ସୋନାମୁଖୀ ଇତ୍ୟାଦି
ହଜାର ହଜାର ବନୌଷଧର ବର୍ଣ୍ଣନା କୁଷାପି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।
ଅଥବା ଏ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଅଷ୍ଟଧଗୁଡ଼ିକ ଆମ ବଣରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇ ରହିଅଛି ।
ଏହାଛଡ଼ା ମେହେରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆଉ କିଛି କହିବାକୁ ନାହିଁ ।”

ସେ ବକ୍ତା ବସୁ ନ ବସୁଣୁ ଆଉ ଜଣେ ଉଠିପଡ଼ି ଆଗମ୍ବ କରି-
ଦେଲେ—

କବିଙ୍କର ‘ତପସ୍ତିନ’ ବଡ଼ ମର୍ମନ୍ତୁଦ । ବ୍ରୋମାଇନ୍ ପରି ଅବସାଦକ ।
ବେଶି ପଡ଼ିଲେ ମେଲନ୍କୋଳିଆ ହୋଇ ଯାଇପାରେ । ତାଙ୍କର
'ଘରଙ୍ଗ-ଘରନା' କିନ୍ତୁ ବଡ଼ ଚମକ୍ଷାର । ସେ ସମୟର ବ୍ରିଟିଶ ଶାସକ-
ମାନଙ୍କୁ ଏହା ଠିକ୍ କୁଇନାଇନ୍ ପରି ଲଗିଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ସେମାନେ
ମଧ୍ୟ କବିଙ୍କୁ ପକଢ଼ିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଘରନମ୍ ଇପିକାକର ଦ୍ଵିବିଧ ହିୟା
ଥିଲା ପରି ତହିଁରେ ଦ୍ଵିବିଧ ଅର୍ଥ ଥିବାରୁ କବି ଅଳ୍ପକେ ରକ୍ଷା
ପାଇଗଲେ ।

କବି ସେମାନଙ୍କୁ ଠିଆ ତିତା ଲଗାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଧାନ, ମୁଗ,
ଗହମ, ପାନ ଇତ୍ୟାଦି କୃଷିଜାତ ଦ୍ରୁବ୍ୟମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ କବି ଲେଖିବା
ଦ୍ୱାରା ସ୍ବୀପୁ ଉଭିଦ-ପ୍ରିୟତାର ପରିଚୟ ଦେଇଅଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଦୁଃଖର
କଥା, ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅଷ୍ଟଧ ଗଛ ବିଷୟରେ କିଛି ଲେଖିଲେ
ନାହିଁ । କୃଷକମାନଙ୍କର ଅତି ପରିଚିତ ମୁଥା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନ୍ତରଃ କିଛି
ଲେଖିବା ଉଚିତ ଥିଲା । ମୁଥା ଗୋଟିଏ ଅତି ଉପାଦେୟ ଅଷ୍ଟଧ ।”

X

X

X

ଆଡ଼େ ବକ୍ତ୍ତା ଗୁଲିଥାଏ । ସାଡ଼େ ସଭାପତି ମନରେ ଭାବୁଆନ୍ତି—
ହେ ଭଗବାନ, ଏହି ଓଷଦ ମୋଷଦରୁ କବି ରକ୍ଷା ପାଇଯାଆନ୍ତି !

ତାଙ୍କ ଦେହରେ ଏ ଡାକ୍ତର ଛୁଆଙ୍କ ଛୁର ଯେପରି ନ ବାଜୁ । ସବୀ ଶେଷରେ ସେ ବକ୍ତୃତା ଦେଲେ—

“ୟାହାହେଉ, ଆପଣମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ସାହିତ୍ୟର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ପଡ଼ିଛି ତାହା କାହାର ଆଖିରେ ପଡ଼ି ନ ଥିଲା । ସାହିତ୍ୟର ଯଦି କେଉଁଠାରେ କିଛି କ୍ଷତ ହୁଏ, ତେବେ ଆପଣମାନେ ନିଶ୍ଚଯ୍ୟ ତାକୁ ଲୋସନ୍ ପାଣିରେ ଧୋଇ ଗଜ୍ ବ୍ୟାଣ୍ଡୁଜ୍ ରେ ବାନ୍ଧି ଦେବେ, ଏଥରେ ମୋର ଆଉ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଏହି ଯେଉଁ ପ୍ରେଟମରା ମୋତେ ସାହିତ୍ୟ-ଚର୍ଚାରେ ବାଧା ଦେଉଛି, ତାହା କଥା ଟିକିଏ ଚଞ୍ଚଳ ବୁଝନ୍ତି ।”

X

X

X

ସଭାପତି ଷ୍ଟ୍ରେଚର୍କରେ ମେଡିକାଲ ଓ୍ଦ୍‌ବର୍କ୍‌କୁ ବୁଦ୍ଧା ହୋଇ ଯିବା ପରେ ସଭାଭଙ୍ଗ ହେଲା ।

ଆଧୁନିକ କାବ୍ୟଯୁଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠା

ଗଜା କବିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେଦିନ ଭାରି ଉତ୍ତରେଜନା ଖେଳ ଯାଇଥାଏ । ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ମନରେ ଆଖି କରି ଥାଆନ୍ତି ଯେ, ସେମାନେ କଲେ, ବଲେ, କୌଣ୍ଟେ ଅଳବଡ଼ ନୂତନ କାବ୍ୟଯୁଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ତୁରନ୍ତ କରିବେ । ଆଉ ଟିକିଏ ହେଲେ ତେବେ ବରଦାସ୍ତ କରିଯିବ ନାହିଁ । ମୂଳଦୁଆଠା ସେହିଦିନ ନିଶ୍ଚପୁ ପଡ଼ିବ ବୋଲି ଛୁର ହୋଇଥାଏ ।

ଜଣେ ଶୁଆ ନାକୁଆ କହିଲେ—“ଦେଖ ହୋ, କି କଦମ୍ବୀୟ କଥା, ଗୋଟାଏ ଯୁଗ ସରବାକୁ ବସିଲ, ସେହି ଭଞ୍ଜ, କବିସୃଦ୍ଧୀୟ, ରଧାନାଥ କବି ଆସନକୁ ମାଡ଼ ବସିଥିବେ ! କେବେଠୁ ମଲେଣି, ତେବେ ବି ସେମାନଙ୍କର ଭୂତ ଆସନ ଛୁଡ଼ିନାହିଁ । କି ଲଜ୍ଜାର କଥା ! ବାହାରର ଲେକେ କାହିଁକି ବା ନ କହିବେ ଯେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆଉ କବି ଜନ ହେଉ ନାହାନ୍ତି ! ନା, ନା, ଏ ଭଞ୍ଜ, କବିସୃଦ୍ଧୀୟ, ରଧାନାଥଙ୍କୁ ଜବରଦସ୍ତ ତଡ଼ିବା । ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ସେମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ଭୂତ ସବାର ହୋଇଛି, ତାକୁ ଉଡ଼ାଇ ଦେବା । ତା ହେଲେ ନୂତନ ଯୁଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ସୁରୁଖୁ ରୁରେ ହୋଇଯିବ ।

ଜଣେ ହାତ୍ରୀ ଇନ୍ଦ୍ରାଜିଲ କବି କହିଲେ—“ଯେଉଁମାନେ ସେ ପୁରୁଣା କାବ୍ୟର ଚର୍ଚା ଚଳାଉଥିଲା ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଖାଲି ରତ୍ନଅଧୁଆ

ବୋଲୁଆ ପୋପାଡ଼ିବା, ତାଙ୍କ ଫଟ ଯେଉଁଠି ଦେଖିବା ସେଠାରୁ ଗୈଛି
କର ଆଣି ଚରିଗୁରି ଦେବା । ବୋଲୁଆକୁ ତ ମହାଦେବ ଉଚନ୍ତି,
ସେମାନେ କିବା ଛୁର । ପୁରୁଣା କବିଙ୍କୁ ଲେକେ ଶୀଘ୍ର ଭୁଲିଯିବେ ।
ଠିକ୍ ଏତିକିବେଳକୁ ଆମେ ନୂଆ କାବ୍ୟୟୁଗର ମୂଳଦୁଆ ପକାଇ
ଦେବା ।”

ଜଣେ ଚନ୍ଦାମୁଣ୍ଡିଆ କବି ଡିମା ଡିମା ଆଖି କାଢ଼ି କହିଲେ—
“ସେ ସବୁ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଖବରଦାରୁ, ବୋଲୁଆ ନଁ ଧରନା ।
ନିର୍ଦ୍ଦେଶଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ପଡ଼ିପାରେ । କାହିଁକି, ଆମର କଥଣ ଅନ୍ୟ
କରମନ୍ତ ନାହିଁ ? ଆମର ନୂତନ କାବ୍ୟୟୁଗ ଉଦୟ ହେଲେ, ଅନ୍ଧାରୁଆ
ପୁରୁଣା ସୁଗ କୁଆଡ଼େ ଲୁଚିଯିବ । ଗୁଲ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ନୂତନ
କବିତା ଲେଖା ଅରମ୍ଭ କରିଦେବା ।”

ଡିଲ ପଞ୍ଜାବିବାଲ ଜଣେ କବି ଉଠି କହିଲେ—“ଏ ସବୁ ବିରାଷ
ବେଳରେ ଘଣ୍ଟି ବାନ୍ଧିଲ ପରି ହେଉ ନାହିଁ କି ? ସବୁ ଆଡ଼କୁ ସିନା
ନକର ଦେଲେ ହେବ ! ସେ ପୁରୁଣା କବିମାନେ ସିନା ମର ଯାଇଅଛନ୍ତି
ତେଣୁ ଆମ ଲେକେ ଭୁଲିଯାଇ ପାରନ୍ତି; କିନ୍ତୁ ଏ ଯେଉଁ ମାନସିଂହ,
ଗଡ଼ନାୟକ, ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ, ରାତ୍ରିରାତ୍ଯ ରୂପ ମହାମ୍ବା ପାରେଶ୍ଵର ପରି ଠିଆ
ହୋଇଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ କିପରି ଡେଇବ ? ଏ ରୂପ ଜଣ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ
ଆମକୁ ଶୁଣିବ କିଏ ? ଏମାନେ କି କିଛି ବୁଡ଼ାହଡ଼ା ହୋଇଅଛନ୍ତି ଯେ
ଦିନ କେତୁଟାରେ ଆମର ସୁଯୋଗ ଅସିଯିବ !”

ଜଣେ ଝାମ୍ବରମୁଣ୍ଡିଆ ବେଶାତର ଭାବେ କହିଲୁ—“ଆ !
ଏଥେପାଇଁ ଏତେ ଚିନ୍ତା ! ରୂପ ଅଣାର ପୋଟାସିଅମ୍ ସାଇନାଇତ୍ତରେ
ରୂପ ଜଣୟାକ ସଫା ହୋଇଯିବେ । ଘରକୁ ଡାକି ରୂପାରେ ଗୋଲେଇ
ଦେଲେ ହେଲା । ତୁମ୍ଭେମାନେ ଜାଣିନାହିଁ, ପ୍ରହରାଜେ କେମିତି ବିଦାୟ
ଦେଲେ ।”

ତିହିଙ୍କି ଉଠି ଜଣେ ଥାକୁଲ ପାଟି କରିଉଠିଲେ—“ରମ୍ ରାମ୍
ରମ୍, ପାପକଥାଗୁଡ଼ାକ ଏ ତୁଣ୍ଡରେ ଧରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଆରେ

ବାବୁ, ଏତେ ଦୂରକୁ ଯିବାର ଦରକାର କଅଣ ? ଆମ୍ବମାନେ ପଦାକୁ ବାହାର ପଡ଼ିଲେ ସେ ଗୁର ଜଣଯାକ ଛୁଏଁ ଛୁଏଁ କୁଆଡ଼େ ଯାଇ ଲୁଚିଯିବେ । ଜାଣିଥିବ ତ ମୁନି ରଷ୍ଟମାନେ କିପରି ସମାର ଗଣ୍ଠଗୋଳକୁ ଡରି ଗୁମ୍ଫାରେ ଆଶ୍ରୟ ନିଅନ୍ତି । ଆମେ ଟିକିଏ ଗଣ୍ଠଗୋଳ ଜୋର-ଘୋରରେ କଲେ ହେଲା ।”

କେତେ ଜଣ “ହଁ, ହଁ, ଠିକ୍ ଠିକ୍ ଏଇଆ କରିଯାଉ” କହିଲେ । କଥାଟା ବି ଅଧିକାଂଶଙ୍କର ମନକୁ ପାଇଲା ପରି ଜଣାଗଲା । ତା ପରେ ମୁଲଦୁଆ କିପରି ପଡ଼ିବ, ସେ ବିଷୟରେ ଚର୍ଚା ଗୁଲିଲା ।

ଜଣେ ଚୁକ୍କୁ ଜ୍ଞେଆ ଆରମ୍ଭ କଲା—“ଆଜି ଆମ ନୂତନ କବିତାର ଗୋଟାଏ ଗୁଞ୍ଚ ଏଠାରେ ଗଢ଼ାଯାଉ । ଏଇଟା ନିତାନ୍ତି ଦରକାର । କାରଣ ଅଜୟ ସଂଖ୍ୟାରେ ନୂଆ କବିତାର ପ୍ରସ୍ତୁତିକରଣ ପାଇଁ ଗୁଞ୍ଚର ଆବଶ୍ୟକତା ଅଛି ବେଶି । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସୁବିଧା ନ ହେଲେ ଅଜୟ ସଂଖ୍ୟାରେ କବିତା ଲେଖା ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । ଏ ସୁଗରେ ସଂଖ୍ୟା ହେଉଛି ଅସଲ । ଗଣତାନ୍ତିକ ପନ୍ଥାରେ ଆମ କବିତା ଏକାବେଳେକେ ଉପରକୁ ରୁକ୍ଷିତିବ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଗୁଞ୍ଚଟା କେମିତି ହେବ, ତାହା ସମସ୍ତେ ବିରୂର କରନ୍ତି ।”

ଗୁଞ୍ଚ ଗଢ଼ା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଜଣେ ଧେଡ଼ଙ୍ଗା କହିଲେ—“ଦେଖ, ସେ ପୁରୁଣାକାଳିଆ ଛନ୍ଦ ମନ୍ଦ, ବୃଦ୍ଧ ପୃତ କିଛି ରହିବ ନାହିଁ । ସେ ସବୁ ରହିଲେ କବିତା ତିଆରିରେ ଡେର ହେବ । ଆମ କବିତାଟା ଠିକ୍ ପବନରେ ଉଡ଼ିଯାଉଥିବା କୁଟା ପରି ହେବା ଉଚିତ । କିଛି ବାଧା ନ ଥିବ । ଚନ୍ଦ୍ର ବା ଭାବନାର ବିଲକୁଳ ଦରକାର ନାହିଁ । କୁଥୁଆମାନେ ବକର ବକର ହେଲା ପରି ଯାହା ମୁଣ୍ଡରେ ଦେଖାଦେଲ ତାକୁ ଲେଖି-ଦେବା । କଅଣ ଲେଖିଲୁ ବୋଲି ଅଟକି ପଛକୁ ଗୁହଁବା କେବଳ ବୋକାମି । ଆଉ ଆମର ପଦ୍ୟ ଓ ଗଦ୍ୟରେ କିଛି ତପାତ୍ର ରହିବ ନାହିଁ । ସବୁ ଏକାକାର ହୋଇଯିବ । ମାଳିକାରେ ବି ଏଇଟା ଲେଖା-ଅଛି—ସବେ ହୋଇବେ ଏକାକାର, ନ ଥିବ ବେଦର ବିରୂର ।”

ଜଣେ ପରୁରିଲ—“ଲେକେ ଭୁଲରେ ଗଦ୍ୟ ବୋଲି ବିରୁଦ୍ଧ ପାରନ୍ତି
ଓ ପଦ୍ୟ ଉଠିଗଲେ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଭାବ ପାରନ୍ତି ।

ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି କହିଲେ—“ଏସ ଭୟର ଆଶଙ୍କା ନାହିଁ । ଟିକିଏ
ବଙ୍କା ତଙ୍କା କରି ସଜେଇ ଲେଖିଲେ, ସମସ୍ତେ ପଦ୍ୟ ବୋଲି ଜାଣିବେ ।”

—“ଅଜ୍ଞା, କବିତାର ବିଷୟବସ୍ତୁ ସ୍ଥିର ହେବ କିପରି ? ନ
ଭବିଲେ ତ ବିଷୟଟା ସ୍ଥିର ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଭାବିଲେ ତ ସମୟ
ନଷ୍ଟ, ଏଥକୁ ଉପାୟ ?”

—“ଡେକି ଟିକିଏ ଅଳକ ନାହିଁ ନା ! ହଇ ହୋ, ତୁମେ କାହିଁକି
ଭବବ ? ତୁମ ପାଇଁ ତ ବଙ୍ଗାଳି, ଇଂରେଜି, ହିନ୍ଦୀ ସାହିତ୍ୟକମାନେ
ଭବିନ୍ତି ବିଷୟବସ୍ତୁ ସବୁ ନିଜ ନିଜ ପତ୍ରିକାରେ ରଖିଛନ୍ତି; ସେହିଥିରୁ
ସିଧାସଳଗ ନେଇ ଆସିବ—”

—“ଏ ! ଲେକେ ଗୈର ବୋଲି କହିବେ । ଆଉ ବି ସେ
ଗଡ଼ନାୟକ ଓ ରବି ସିଂ ବଞ୍ଚିବାଯାଏ ଏ କାମ କରିବା ବିପଦ୍ଧତନକ ।”

—“ଦୂର ଦୂର, ସେ ଭୟ ନାହିଁ । ଆଗେ ସିନା ଓଡ଼ିଆ ପତ୍ର-
ପତ୍ରିକା କମ୍ ଥିଲ ଯେ, ଲେକେ ବଙ୍ଗାଳା, ଇଂରେଜି, ହିନ୍ଦ ପତ୍ରିକା
ପଡ଼ିଥିଲେ । ସେଥିଲାଗି ରୈରିଟା ଧରାପଡ଼ି ଯାଉଥିଲ । ଏହିଷଣି ତ
ଓଡ଼ିଆ ପତ୍ରିକାକୁ ସମୟ ଅଣ୍ଟି ନାହିଁ, କିଏ ଅନ୍ୟ ପତ୍ରିକା ପଡ଼ିବ ଯେ
ଧରିବ । ଆଉ ଗଡ଼ନାୟକ ଓ ରବି ସିଂକୁ ଭୟ ନାହିଁ । କାହିଁକି ନା
ହେମାନେ ତ ନିଜ ନିଜ ଘରଧନା ବୁଝି ବୁଝି ନାକେନମ୍, ପର ଗୈର
ଦେଖିବେ କେତେବେଳେ ? ଏହା ସତ୍ରେ ଯଦି ଅକସ୍ମାତ୍ କିପରି ଧରା-
ପଡ଼ିଯାଏ, ତେବେ ତାର କାଟପାଣି ହେଉଛି ବିନାଶ୍ୟଂ ନ ବର୍ଜିନ୍ଦ୍ରୀ
କବିତା ବନିତା ଲଜା । ଯା ଉପରେ ଯଦି ଆଉ କିଏ ଭଡ଼ର ଭଡ଼ର
ହୁଏ, ତେବେ ତାକୁ ସଫା ସଫା ପରୁରିବା—ଆରେ କୋଉଁ ପୁଅଟି
ଗୈର ନ କରିଛି କହିଲୁ ଭଲ ?”

—“ଅଜ୍ଞା, ତା ହେଲେ କେଉଁ ବହି ବା ପତ୍ରିକାରୁ ମାଳ ମସଲ
ଆଣିଲେ ସୁବିଧା ହେବ ?”

—“ସବୁଠୁଁ ବଢ଼ିଆ ହେଉଛି ରଖାନ୍ତୁ ଗଛାବଳୀ । ଏଥିରୁ ସମସ୍ତେ
ଖଣ୍ଡେ ଖଣ୍ଡେ ରଖିବା ନିତାନ୍ତ ଦରକାର । ଓମରଖେପ୍ପାମ୍ ଯା ସାଙ୍ଗକୁ

ହେଲେ ଆହୁରି ଉତ୍ତମ । ଭାଷା ବି ପୂରି ଭିତରୁ ମିଳିବ । ପୂରୀ ଛଡ଼ା କିଣ୍ଠି କମ୍ୟନିଷ୍ଟ ଶଙ୍କ ବି ଭରନ୍ତି କରିବାକୁ ହେବ । ଏ ଶବସବୁ ଅଛି ଆଧୁନିକ । ଆଉ ବି ଏ ଗାଳ ଦିଆଦେଇ ଯୁଗରେ ଏ ଶବସବୁ ଲୋକଙ୍କ ମନକୁ ବେଶ୍ ଆକର୍ଷଣ କରେ ।”

—“ଏ ଶବସବୁ କେଉଁ ଗନ୍ଧର୍ତ୍ତ ମିଳିବ ? ମେମିତିଆ ଗନ୍ଧ କିଣ୍ଠି ତ ଆଖି ଆଗରେ ପଡ଼ୁନି ।”

—“ନା, ନା, ତାର ଗନ୍ଧ ନାହିଁ । ଏ ଶବସବୁ କମ୍ୟନିଷ୍ଟ ସବ୍ରା, ଶୋଘ୍ରଯାତ୍ରାରୁ ଟିପି ସାଗ୍ରହ କରିବାକୁ ହେବ ।”

—“ଏତେ ଆଡ଼ି ସାଗ୍ରହ କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଏକଠ ଗୋଟାଏ ତାଳିକା ତିଆର କରିଦେବା ଓ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏହି ତାଳିକାରୁ ଝଣ୍ଡେ ଝଣ୍ଡେ ଟିପି ଦେଇଦେବା । ପରିଶ୍ରମ ଆହୁରି କମିଯିବ ।”

—“ଠେକ୍ ଠେକ୍, ଏହା ହିଁ ହେଉ । ଆଜା, ଯେଉଁସବୁ ବହି କହିଗଲି ତା ଭିତରୁ ଭଲ ଶବସବୁ ଡାକ, ମୁଁ ଲେଖୁଛୁ । ଆଉ ମୋର ଏ ଟିପା ବହିରେ କମ୍ୟନିଷ୍ଟ ଶବସବୁ ଥାବୁ, ତାକୁ ବି ଡାକ ।”

ଜଣେ ଦି'ଜଣ ଡାକିଲେ ଓ ତାଳିକାରେ ଲେଖାହେଲ—ବେଦନା, ଅଣ୍ଠୁ, ଦିଗନ୍ତ, ସୀମାସ୍ଥାନ, ଓରେ, ସପିଳ, ବିରହ, ପ୍ରିୟ, ଝଡ଼, ଘୁମନ୍ତ, ଫାରୁନ, ବନ୍ଦାୟିତ, ଉନ୍ନ, ସବହରା, ନିଷ୍ଟାତିତ, ବୁଦ୍ଧିକୁଷୁ, ପିଶାଚ, କଙ୍କାଳ, ଟାଇଫୁନ, ଯୁଆଗ୍ରେର, ଦୃଣ୍ୟ, ସାଇବେରିଆ, ଲେଲିହାନ, ରକ୍ତପ୍ରଭତ—ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ।

ତା ପରେ ଉପମାର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିଲ । କଥା ହେଲ, ମରହକୀ ଉପମାସବୁ ଏକାବେଳକେ ବାଦ୍ ଦିଆଯିବ । ତା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଏକା-ବେଳକେ ନୁଆ ଜିନିଷ ଦିଆଯିବ, ଯାହାକୁ କି କେବି କେବେ କଲ୍ପନା କର ନ ଥିବେ । ଉପମାର ବି ତାଳିକା କରାଗଲ—ଆଲକାତର ପରି ରାତି, ଚାନ୍ଦ ମର ଦିନ, ଟିଣ ପରି ଜହା, ଡେକ୍ରି ଘୋଡ଼ଣୀ ପରି ସ୍ଵର୍ଯ୍ୟ, ଓଳିଆ ପରି ପୃଥିବୀ, ଅଡ଼ିଆ ବାଳ ପରି ବଣ, ପଇତା ପରି ନଈ, ଗୁହମେଦ ପରି ପବନ, ବାଣୀ ଫଣ୍ଟେସ୍ ପରି ଗରମ, ରଥଲ୍ କୋରାଇଞ୍ଜୁ ପରି ଥଣ୍ଡା ଇତ୍ୟାଦି ।

ତା ପରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ପରମର୍ତ୍ତ ନିଆୟାଇ ନିମ୍ନଲିଖିତ ନମୁନାର
କବିତାଟି ଲେଖାଗଲ—

ପ୍ରିୟା, ପ୍ରିୟା, ପ୍ରିୟା, ପ୍ରିୟା

ହୃଦରେ ଅଞ୍ଜାବ ବେଦନା କଟ୍ କଟ୍ କରୁଛି
ଅଶ୍ରୁବର୍ଷଣ ସଡ଼ ସଡ଼ ହୋଇ ଗୁଳିଛି

X   X   X

ବିରତ ହୃଦୟ ପାଠିବା ଉପରେ
ଏ ଜୀବନଟା ଖାଲି କୋଳାହଳ
ଏଥର ଗୁଲ ସଖି ଗୁଲ ଚଞ୍ଚଳ ଗୁଲ
ଗୁଲ ସେହି ସୀମାହାନ ଦିଗ୍ବଳୟେ
ମରଣର ସର୍ପିଳ ପଥ ବନ୍ଧାୟିତ ହୋଇ
ସୃଜିଅଛୁ ଅଲକାତରା ପରି ରାତି
ତାକୁ ଦେଖିବା କିପରି ସେ ଜିନିଷ
ନା ନା ଦୂର ହୋ ଘୁଣ୍ୟ ସଙ୍କତାନ
ଧରା ପଡ଼ିଲଣି ସବୁ ଜାଲ ଫିପାଦି
ଚାନ ପରି ଦିନ ଅଲବର୍ତ୍ତ ଆସିବ
ରକ୍ତ ପ୍ରଭାତ ଦେଖି ଥରିବୁନ ଖବରଦାର
ଉନ୍ ନଦୀର ବାଙ୍କେ ଟାଇପୁନ୍,
ସାଇବେରିଅରେ ତପ୍ତ ନିଶ୍ଚାସ
ବୁଝୁ ପଞ୍ଚୀୟ ପରି ଲେଳିହାନ
ଇଥିଲ୍ କ୍ଲୋରିଜେତ୍ ପରି ଶୀତଳ
କରିବ ନମିଷକେ ଆଗାମୀ ଶତାବୀ
ମନଗଢନ ତଳେ ଉଠିଛି ବନାମା
ଅନ୍ତରୁଆ ବାଳ ପରି; ଡେକ୍ଟି ଘୋଡ଼ିଣୀ
ପରି ସୂର୍ଯ୍ୟ; ପୁଞ୍ଜିପତିର ଦଲାଲ ପରି
ଶୋଷିନୀଏ ଜନତା ପରି ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ପାଣି
ପଇତା ପରି ନଦୀର ବୋହିଯାଏ ସବୁ
ତାର ମାରବ ସାହୀ ଗୁହମେଦ ପରି ପବତ

ପ୍ରିୟା, ପ୍ରିୟା, ପିଞ୍ଜିଦିଅ ଘୁମନ୍ତ ଓଡ଼ିଶା
ବାକିଉଠି ସବୁହରର ହାନ୍ତି ନାହିଁ ।

ତାଳିକା ଛପାଯାଇ ସମସ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଣା ହେବାର ସ୍ଥିର
କରଗଲା । ଆଧୁନିକ କବିତା—ଜିନ୍ଦାବାଦ, ମରହଟୀ କବିତା—ମୁଢି-
ବାଦ, ଭଞ୍ଜ, ରଧାନାଥ ଗୁଣ୍ଡା ହେ—ଭୁଲେ ମହ୍ନି, ଭୁଲେ ମହ୍ନି;
ମାୟାଧର କୋ କାହିଁ ଦୋ, ଗଡ଼ନାୟକ କୋ ତଣ୍ଡିଆ ଦୋ,
ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ କୋ ଡୁବା ଦୋ, ରାଜରାଧୂ କୋ ନିକାଳ ଦୋ ଇତ୍ୟାଦି
ଧ୍ୟନ ଭିତରେ ସଭାଭଙ୍ଗ କରଗଲା ।

ହାତୁ କଷି

ସନ୍ଧ୍ୟା ହେବା ଉପରେ । ଜଣେ ଦି'ଜଣଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ ପ୍ରେସର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମଗୁରୁମାନେ ଯେ ଯୁଆଡ଼େ ପଳେଇଲେଣି । ରଗଡ଼ କାଗଜର ସମ୍ପାଦକଙ୍କୁ କାମ କିନ୍ତୁ ଗୁଡ଼ ନାହିଁ । ଆସନ୍ତା ସନ୍ଧ୍ୟା ପାଇଁ ବର୍ତ୍ତୁବର୍ତ୍ତରେ ସେ ଲାଗିପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଆଗରେ ବସ୍ତାନି ସବୁ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ଚକ୍ର, ପ୍ରବନ୍ଧ, ଏକାଙ୍କିକା ଆଦି ବସ୍ତାନି ସବୁ ନଅଙ୍କିଆଙ୍କ ପରି ଜଣ୍ମଶିର୍ଷ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ବେଳେ କବିତା ବସ୍ତାନିଟା ମଠ ମହନ୍ତ ପରି ଫାଟେ କି ନ ଫାଟେ । ଏହି ବସ୍ତାନିକୁ ନେଇ ସମ୍ପାଦକଙ୍କର ଲାଗିଛି ଗୋଲକ ଧନ୍ଦା । ବକୁର କାଟି କାଟି ଯେପରି କଂସେଇ ମନ ଚିଟା ହୋଇଯାଏ, ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ମନ ସେହିପରି ଗଦା ଗଦା କବିତା ନାକତ କରି ଅଳିଆ ଟୋକେଇକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଫୋପାଡ଼ି ଚିଟା ଧରିଗଲଣି । କବିତା ବସ୍ତାନି ଭିତରୁ ତାଙ୍କ ନାକକୁ ମଙ୍କଳା ଖାତର ଗନ୍ଧ ପରି ଗୋଟାଏ ଗନ୍ଧ ଜଣା-ଯାଉଥାଏ । ବସ୍ତାନିର ଘୃଥୁଳ ଶରାରକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସେ ହତାଶଭରି କଣ୍ଠରେ କହିଲେ—“ଏତେ ଫୋପାଡ଼ି ଫୋପାଡ଼ି, ଏଡ଼େ ଗଣ୍ଠି ! ବାପ୍ରେ ବାପ୍ ! ଦେଶଯାକ କବି ଗୁର ହୋଇଗଲେ । ସେଇଥୁଲାଗି ତ କବିଙ୍କ ଦାମ କମିଚଲା । ହେ ଭଗବାନ୍ ! ଏ ଛତ୍ରପୁଠା କବିମାନଙ୍କୁ ଟିକିଏ ସୁବୁଦି ଦିଅ । କି ଦହଚଞ୍ଜ ମଣିଷକୁ କରୁଛନ୍ତି ।”

ବସି ବସି ଅଣା ଲାଠି ହୋଇଲେଣି । ଚଉକରେ ଆଉକିପଡ଼ି ଓ ଟିକିଏ ପଛକୁ ସଳଖେଇ ସେ ଗୋଟିଏ ଧର୍ମଶ୍ଵାସ ପକାଉଛନ୍ତି, ଏହି

ସମୟରେ ଅଧ୍ୟାପକ ବେହେର ଦୁଆରମୁହଁରେ ଠିଆ ହୋଇ କହିଲେ—
“ନମସ୍ତେ ।”

“ନମସ୍ତେ । ଆସ, ଆସ, ଭିତରକୁ ଆସ ।”

“ଶ୍ରୀମତ୍ତନ୍ ଭବନକୁ ଯିବେ ନାହିଁ କି ?”

“ନିଶ୍ଚୟ ଯିବି । ଏହିକଣି ଛାନ୍ତା ପନ୍ଥର । ଆଠାରେ ସଖା,
ଟିକିଏ ବସ, ସାଙ୍ଗ ହୋଇ ଯିବା । ସଭାଟା ଅବଶ୍ୟ ରୁରୁପୂର୍ଣ୍ଣ ।”

“ନିଶ୍ଚୟ ରୁରୁପୂର୍ଣ୍ଣ । କେନ୍ଦ୍ର ସରକାରଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତିନିଧି,
ଆସିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ପମପତ୍ରିକା ବିଷୟରେ ବିବରଣୀ ସତ୍ରହ କରି
କେନ୍ଦ୍ର ସାହାଯ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ ।”

“କଅଣ ସେତିକ ? ଓଡ଼ିଆ ବହି କେତେବୁଡ଼ିଏ ବାହି ନେଇ
ହିନ୍ଦରେ ଅନୁବାଦ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବେ ଓ ଲେଖକମାନଙ୍କୁ
ପାରିତୋଷିକ ମଧ୍ୟ ଦେବେ । ମୋର ତ ବହି, ପଦି କା ଉଭୟ, ତେଣୁ
ମୁଁ ଯିବିନ ତ ଆଉ କିଏ ଯିବ ? ବସ, ଯିବା ତ ।”

“ଆଉ କଅଣ କାମ ? ବଡ଼ କାର୍ଯ୍ୟବ୍ୟସ୍ତ ପରି ଦେଖା ଯାଉଛନ୍ତି
ଯେ ।”

“କାମ ବୋଲି କାମ ! ଏକାବେଳେକେ ଘଣାପେଲା । ଦେଖିଲ ଏ
କବିତା ଗଦାଳୁ । ଯାକୁ ମୁଁ କୋଉଦିନ ବାହିବି ?”

ଅଧ୍ୟାପକ ବେହେର ଆଖି ବୁଲଇ ଦେଖିଲେ, ବସ୍ତାନି ଭରପୂର ।
ଅଖୋଲ ଲପାପା ବି ତାଡ଼ାଏ । ତାକୁ ଦେଖାଇ ସେ ପରୁରିଲେ—
“ସେବୁଡ଼ା ବି କବିତା ନା କଅଣ ?”

“କେବଳ କବିତା ନୁହଁ, ମିଶାମିଶି ଅଛି । ତେବେ ମୁଁ ଲପାପା
ଦେଖି କହିଦେବି, ସେଥିରେ ପଦ୍ୟ କି ଗଦ୍ୟ ଅଛି ।”

କୌତୁଳ୍ୟାନ୍ତ ଅଧ୍ୟାପକ ବେହେର ପଶୁଷା କଲେ । ସମ୍ବାଦକ
ପଦ୍ୟ, ଗଦ୍ୟ, ଚିଠି ଛାନ୍ତାକି କହି ଲୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଲପାପା ଫୋପାଡ଼ି
ଦେଉଥାଆନ୍ତି । ଅଧ୍ୟାପକ ଖୋଲି ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ନବେ ପ୍ରତିଶତ

ଠିକ୍ । ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପରୁରିଲେ—“ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ତ, ଜାଣିଲେ କେମିତି ?”

“ମୋତେ ବାସେ ।”

“ସାଧ, ସତ କୁହନ୍ତୁ, କେମିତି ଜାଣୁଛନ୍ତି ? ମୋତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲଗୁଛି ।”

“କାଳିଦାସ କାଣୀରେ ଛନ୍ଦର ହେଲା ପରି କଥଣ ହେଉଛି ? ମଲ ପରେ ଲୋକ ସ୍ଵର୍ଗକୁ ଗଲ କି ନର୍କକୁ ଗଲ, ତାହା ସେଠାର ବୁଡ଼ିଟାଏ ଜାଣିଥିବାର ଦେଖି କାଳିଦାସ ଭକ୍ତୁଆ ହୋଇଗଲେ । ବୁଡ଼ି ବୁଝେଇଦେଲ—ମଲ ଲୋକକୁ ସମସ୍ତେ ହାପୁ ହାପୁ କହିଲେ ସେ ସ୍ଵର୍ଗକୁ ଯାଏ, ଦୂର ଦୂର କହିଲେ ନର୍କକୁ ଯାଏ । କାଳିଦାସ ବୁଝିଗଲେ । ସେମିତି ତମକୁ ଟିକିଏ ବୁଝେଇ ଦବା ଦରକାର ପଡ଼ୁଛି ।”

“ହଁ, ହଁ, ଟିକିଏ ବୁଝାଇ ଦିଅନ୍ତୁ ।”

ଦେଖ, ମୋଟା ଓ ଲମ୍ବା ଲପାପାଗୁଡ଼ିକରୁ ସବୁ ଗଦ୍ୟ, ଗଲ୍ପ, ପ୍ରବନ୍ଧ, ସମୀକ୍ଷା ଇତ୍ୟାଦି ପାଇବ । ଆଉ ଗ୍ରେଟ ଲପାପାତକ ନିଶ୍ଚପୁ ପଦ୍ୟ । ଯେଉଁଠା ଚିଠି, ସେଥିରେ ସମ୍ପାଦକ ପରିବର୍ତ୍ତେ ମୋ ନଁ ଥିବ ।”

ଅଧ୍ୟାପକ ବେହେର ହସିଉଠି କହିଲେ—“ଓହୋ, ଏବେ କାଳିଦାସଙ୍କ ପରି ବୁଝିଲି । ତେବେ ବାତ୍ରିବା ପାଇଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଏତେ ପରିଶ୍ରମ ଲଗୁଛି ?”

“କୁହ ନା, କୁହ ନା, ମୁଁ ମଳିଣି । ଦି’ ରୂର ଦିନ ନ ଦେଖିଲେ କବିତା ବସ୍ତ୍ରାନ୍ତର ପେଟ ଟୁମାଟୁମ୍ । କେତେ ପଢ଼ିବି ? କବିତାରେ କିଛି ହେଲେ ଥାଆନ୍ତା ? ସେଇ ବେଦନା, ସେଇ ଅଶ୍ରୁ, ସେଇ ଦିଗନ୍ତ, ସେଇ ବୁକୁପଟା ଦରଦ; ଇସ୍ ମୁଁ ଏକାବେଳେକେ ଗଇଁଆ ହୋଇଗଲିଣି । କବିତା ନଁ ଶୁଣିଲବେଳକୁ ମୋର ଅଇ ଉଠୁଛି । ଦିନ ଦୁଇଟା ବେଳେ ଏତେବେଳୟାଏ ଅଣ୍ଟାଳିଲିଣି, ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ ହେଲେ ପ୍ରକାଶ ଉପଯୋଗୀ କବିତା ପାଇ ପାରିଲି ନାହିଁ ।”

ଅଧ୍ୟାପକ ବେହେର ଘଣ୍ଟା ଦେଖି କହିଉଠିଲେ—“ତଞ୍ଚିଳ ଆପଣ କାମ ସାରନ୍ତୁ, ଯିବା । ୨ଟା ବାଜିଗଲାଣି ।”

ଗାମୁଛୁ ପାଳଟୁ ପାଳଟୁ ସମ୍ପାଦକ କହିଲେ—“ମୁଁ କଥଣ ଏତେବେଳୟାଏ ପୋଖରୀପାଣି ଗଲିଣି ? ଟିକିଏ ରୁହୁ, ଘଣାଏ ସମୟ ଅଛି । ଟିକିଏ ଦୁଇ କରି ରୂପିତୁଥାଏ ।”

ଅଧ୍ୟାପକ ବେହେର ରାଜି ହୋଇ ବସିଲେ । ସମ୍ପାଦକେ ଗାମୁଛୁ ପିନ୍ଧି ତାଳ ଖୋଜୁଛନ୍ତି, ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ ଯନ୍ତ୍ରନ୍ତଳକ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଏକ ବିରାଟ ଛପାଇ କାଗଜ ତାଙ୍କ ଆଗରେ ଧରି କହିଲୁ—“ଆଜ୍ଞା, ଶେଷ ପ୍ରୁଫ୍‌ଟା ଟିକିଏ ଦେଖିନିଅନ୍ତି, ଛପା ଦେଇ ହୋଇଗଲାଣି ।”

ସମ୍ପାଦକ ଟିକିଏ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ—“ଓଁ, ମଣିଷକୁ ଟିକିଏ ଖାଡ଼ାପ୍ରେରଇ ଦେବେନି । ରହିଥାଥ, ମୁଁ ପାଇଖାନାରୁ ଆସେ ।”

ତାଳଟା ଧରି ଦୁଆର ମୁହଁୟାଏ ଆସିଛନ୍ତି କି ନାହିଁ, ଅରୁନକ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ ଭାବୁ କବି । ହାତରେ ଗୋଟିଏ ବ୍ୟାଗ୍ । ଏକା-ବେଳେକେ ୩୨୮ଟା ଯାକ ଦାନ୍ତ ଦେଖାଇ ଦେଇ କିଳିକିଳା ରଢ଼ିରେ କହିଲେ—“ସୁସନ୍ୟା, ସୁସନ୍ୟା, ଯାହାହେଉ ଦର୍ଶନଟା ମିଳିଗଲା । ଆଶା ନିରଶାର ଦନ ଭିତରେ ମୁଁ ଆସିଥିଲି । ଯାହାହେଉ, ମୋର ଆଶା ସଫଳ ହୋଇଛି ।”

ତାଳଟା ଥୋଇ ସମ୍ପାଦକ ଅତି ଉଜ୍ଜ୍ଵାଲର ସହିତ କରମର୍ଦ୍ଦନ କଲେ । ଅତି ପରିଚିତ, ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ପୁରୁଣା ବନ୍ଧୁ । ତାଙ୍କୁ ଚଉକରେ ବସାଇ ପରୁରିଲେ—“ହଠାତ୍ କୁଆଡ଼େ ମାଡ଼ ଆସିଲେ ? ଆଉ ଘର ଖବର ସବୁ କଥଣ ? ବହୁଦିନ ପରେ ଦେଖା । ଆଉ କଥଣ କରୁଛନ୍ତି ?”

“କରିବି କଥଣ, ସହଜେ ତ ମୋର ଜଙ୍ଗଳ ରୂପିତା । ପଡ଼ିଛି ପୁଣି ଏକ ନିର୍ମାଣିଆ ଜାଗାରେ । କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବାକୁ ଜଣେ ହେଲେ ଲୋକ ନାହିଁ । କିଛି ଦିନେ ଅଧେ ନୁହେଁ, ସେଠି ରୂପି ବରଷ ହେଲାଣି । ଦେଖିଲା ସମୟ କଟଟିବାକୁ ଆଉ କିଛି ବାଟ ନାହିଁ । ତମ ସନ୍ଧା ବନ୍ଧୁତାଟା ଥିଲା ବୋଲି ଗୋଟାଏ କିନାରା ମିଳିଗଲା । ତୁମ୍ଭୁ କବିତା ଜୀବାଣୁ ମୋଠାରେ ସନ୍ତ୍ରମିତ ହୋଇଥିଲା । ଶେଷ ପାଇଲା ମାତ୍ରେ ସେମାନେ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠିଲେ । କବିତା ସାଧନାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲା ।”

କବିତା ନାଁ ଶୁଣି ସମ୍ପାଦକ ତମକି ଉଠିଲେ । ଅଭିଦୂତା ଭିପୁରେ
ମନର ଭାବକୁ ରୂପିରଖି ଉତ୍ସାହ ଦେଲୁ ପରି କହିଲେ—“ଆରେ ବାହି,
ଉଲ ପଛାଟିଏ ଧରିଲ ।”

ଭାନୁ କବି ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ କହିଲୁଗିଲେ—“ଓଁ, ସେ ସାଧନା
କି କଠୋର ! ରୂପ ବର୍ଷପାଏ ସବୁ ଭୁଲିଯାଇଛୁ । ରବି ଠାକୁର, କାଞ୍ଚି
ନଜରୁଳ, ଓମରକେପୁମ, ସେଲି, ବାଇରନ୍, କିଟ୍ସ୍ ସବୁ ମହି
ପକାଇଛୁ । ନଜ ଦେହରୁ ରକ୍ତ ଦେଇ ମାଆ ପୁଅକୁ ଜନ୍ମ ଦେଲୁ ଭଲ
ବହୁ କବିତାକୁ ଜନ୍ମ ଦେଇଛୁ । ଭାରି ମନ ହେଲ ତମକୁ ଶୁଣାଇବାକୁ ।
ଶିରୁଚିଲ, ତୁମେ କେଡ଼େ ଖୁସି ନ ହେବ, ଯେତେବେଳେ ଦେଖିବ ତୁମର
ଜଣେ ପୁରୁତନ ବନ୍ଦୁ ତୁମର ରାସ୍ତାରେ ଯାଇଛୁ । ବାସ୍ତବକ୍ ସେ କବିତା
ସେ କି ତମଙ୍ଗାର ହୋଇଛୁ, ତାହା କଲ୍ପନାପାତ । ତୁମକୁ ନ ଶୁଣାଇଲେ
ମୁଁ ଜଳ ସୁନ୍ଦର ସ୍ମର୍ଣ୍ଣ କରିବ ନାହିଁ ।” ଏହା କହି ସେ ତମତ୍ତା ମୁଣ୍ଡ ଭିତରୁ
ତାତ୍ତ୍ଵାଦ କାଗଜ କାଢିଲେ ।

“କବିତା ନାଁ ଓ ଏପବୁ ହାଲ୍ ଦେଖି ସମ୍ପାଦକଙ୍କର ପାଇଖାନା
ତଳବ ଦେଖାଦେଲ । ସେ ଅନୁନ୍ଦ ବିନ୍ଦୁ ହୋଇ କହିଲେ—“ତେବେ
ଟିକିଏ ରହନ୍ତି, ମୁଁ ଟିକିଏ ବାହାରୁ ଆସେ ।”

“ଅଛା, ଆଗ ଗୋଟାଏ ଶୁଣନ୍ତି, ତା ପରେ ପଛେ ଯିବେ ।
ନ ହେଲେ ଉଷ୍ଣମୁଠା ଭାଙ୍ଗିଯିବ । ଏ କବିତାଟି ଅତି ତମଙ୍ଗାର । ନାଁ
ଦେଇଛୁ ‘ଶତାବୀର ପ୍ରବଞ୍ଚନା’ । ଟିକିଏ ମନଦେଇ ଶୁଣନ୍ତି ।”

ବାହ୍ୟ ହୋଇ ସମ୍ପାଦକ ପେଟ ଭିତରେ ବିରକ୍ତ ଓ ମଳ ଉଭୟକୁ
ରୂପିରଖି ନିରୂପାୟ ଭାବରେ ବସିଲେ ଏବଂ ଭାନୁ କବି ଆବୃତ କଲେ—

“କେ ବୁଝିବ ହୃଦର ବେତନା
ହେ ଶିଂଶ ଶତାବୀ ।”

ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ମୁହିଁରୁ ଅଜାଣିତରେ ବାହାର ପଡ଼ିଲ ପ୍ରଥମରୁ
'ବେଦନା' । ଅଧ୍ୟାପକ ବେତନର ବି ମୁହିଁଟା ବୁଲେଇ ନେଇ ରୁମାଳ
ଭିତରେ ବହେ ହସିଦେଲେ । ଭାନୁ କବି ବିଶଦ୍ଦବ୍ୟାଖ୍ୟା କରି ବସିଲେ—

“ପୃଥିବୀଟା ବେଦନାମୟୁ । ଜନ୍ମିବାରେ ବେଦନା, ମରିବାରେ ବେଦନା,
ପଡ଼ିବାରେ ବେଦନା, ପଡ଼େଇବାରେ ବେଦନା, ଖାଇବାରେ ବେଦନା
କାରଣ ରୂପିଳରେ ଗୋଡ଼ି ତ ତେଲରେ ଅଗର, ସବୁ ଜିନିଷରେ
ଭେଜାଳ୍, ପେଟରେ ବେଦନା, ଖୁଆଇବାରେ ବି ବେଦନା ! ପଇସାଟାଏ
ବୈଜଗାର କରିବାକୁ ବି ବେଦନା—”

ଅଧ୍ୟାପକ ବେହେର କହିଉଠିଲେ—“ଲେଖିବାରେ ବି ବେଦନା ।”

ଘନୁ କବି କହିଲେ—“ନିଶ୍ଚପୁ, ଯତିଟା ପକାଇବାକୁ ଯେ
ବେଦନା, ତାହା ପକେଇଲା ଲୋକ ଜାଣେ । ଅଣ୍ଟାକୁଥୁବ ମଣିଷ କ ଠୁଁ
ଯ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ମୁଁ ବୁଝିଛି ସେ ବେଦନା ।”

ସମ୍ପାଦକ କହିଲେ—“ତା ଠିକ୍, ଲେଖେଇବାରେ ବି ବେଦନା;
ମାତ୍ର ଆମର ସେ ବେଦନାଟା କେହି ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ ।”

ଅଧ୍ୟାପକ ବେହେର କହିଲେ—“କିଏ ବୁଝୁ ବା ! ନ ବୁଝୁ ମୁଁ
ବୁଝୁଛି । ଖାଡ଼ା ମାଡ଼ୁଥୁବା ବେଳେ କାବ୍ୟର୍ତ୍ତାଟା ଅଛି ବେଦନା-
ଦାୟକ ଜଣାଯାଉଥୁବ ।”

ସମ୍ପାଦକେ ଉଠିମଡ଼ି ପାଣି ଢାଳଟାକୁ ଧରି କହିଲେ—“ଆଜ୍ଞା,
ଟିକିଏ ଅପେକ୍ଷା କରନ୍ତୁ, ମୁଁ ପାଇଖାନାରୁ ଆସେ ।”

ଉଦ୍ଧାହିତ ଘନୁ କବି କହିଉଠିଲେ—“ଆଉ ଟିକିଏ—, ଦେଖନ୍ତୁ
କବିତାଟା କେଡ଼େ ଚମଜାର ହୋଇଛି—”

“ନୟୁନର ନିରବଧ ଅଣ୍ଟୁ

ହା ହୃତାଶ ଉଠେ ଅଭ୍ର ଭେଦି ।”

‘ଅଣ୍ଟୁ’ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ହାତରୁ ଢାଳଟା ଖୟିପଡ଼ିଲା ।
ଅଧ୍ୟାପକ ବେହେର ହସିଉଠିଲେ । ଘନୁ କବି କହିଲେ—“ଜଣେ
ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ହାତରୁ ଢାଳ ଖୟିପଡ଼ିବା ବାସ୍ତବକୁ ହାସ୍ୟାଳୀପକ ।
ହିଁ, ଶୁଣନ୍ତୁ—

ଦିଗନ୍ତ ପ୍ରସାର ଗହମର ଷେତ
ମିଶେ ଯହିଁ ସ୍ଵର୍ଗ ଓ ପୃଥିବୀ ।”

ସମାଦକ ପେଟକୁ ଚିପି ଧରିଲେ । ଅଧ୍ୟାପକ ବେହେର ପାଠିକରି
ଉଠିଲେ—“ଆମଣ ନ ଯିବେ ତ ଥାଆନ୍ତୁ, ମୁଁ ଯାଉଛି । ଫଟା ବାଜିବାକୁ
ପାଞ୍ଚ ମିନିଟ ।”

ତରତର ହୋଇ ସେ ସେଠାରୁ ପଳାଇଲେ । ସମାଦକଙ୍କର
ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ସମସ୍ତ ଅନୁରୋଧ ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା । ନିରାଶ୍ୟ ଭାବରେ
ସେ ମୁହଁଟି ଶୁଣାଇ ବସିଲେ ।

ଭାନୁ କବି ଟିକିଏ ବିରକ୍ତ ପ୍ରକାଶ କର କହିଲେ—“ସେ ଭଦ୍ର-
ଲୋକ ଜଣକ ବଡ଼ ଗଢାଁ, ଟିକିଏ ବେଖାତିର ଭାବ ଅଛି । ଦୂଷୁରିକୁ
ପାଚିଲା କଦଳୀ ଯେମିତ ଭଲ ଲାଗେ ନାହିଁ, ତାଙ୍କୁ ସେମିତ କବିତା
ବୋଧହୃଦୟ ଭଲ ଲାଗେନା । ମୁଣ୍ଡରେ ମସଲ ଥିଲେ ସିନା କବିତାର
ମର୍ମ ବୁଝନ୍ତେ ! ଏଇଠି ବୁଝାପଡ଼ୁନି—ତୁମେ ଶୁଣୀ, ଶୁଣର ଆଦର
କର । କବିତାର ମର୍ମ ବୁଝୁଛୁ—ସେ ପଳେଇଲେ । ନ ଜାଣି ମୁଁ ତମ
ପାଖକୁ ଏତେ ପରିଶ୍ରମ କରି ଆସିଛି । ଗୁଡ଼ ସେ କଥା; ଶୁଣ—

ବୁଝୁଷୁର ଖବୁ ଆର୍ତ୍ତନାଦ
ଶେଳ ସମ ହୁଦେ ଦିଏ ଗେବି ।”

ସମାଦକ କବିତା ସ୍ମୃତିକୁ ଅଟକାଇ ଦେବା ଲାଗି କହିଉଠିଲେ—
“ଦେଖ, ଏପରି ନିରାଶବାଦ କବିତାକୁ ଆଜିକାଳ ଲୋକେ ପରୁରୁନାହାନ୍ତି ।”

କଥା ନ ସରୁଣୁ ଭାନୁ କବି ଆଉ ଖଣ୍ଡ କାଗଜ କାଢ଼ିପକାଇ
କହିଉଠିଲେ—“ମୁଁ କଥଣ ଗୁଡ଼ିଛି ? ଅନ୍ୟ ଧରଣର ବି ଲେଖିଛି ।
ଶୁଣନ୍ତୁ—

ହାସ୍ୟମୟୀ ଗୋ, ଲସ୍ୟମୟୀ ଗୋ
ଛବିଳ ପ୍ରିୟା
ବାଦାମି ଓଠର ନର୍ତ୍ତନ ଦେଖି
ଗୁମୁରେ ହିୟା ।”

ବିକଳ ହୋଇ ସମାଦକ ମନେ ମନେ ଭାବ ଲାଗିଲେ—ହେ !
କି କୁଗ୍ରହଟାଏ ଆସି ଘୋଟିଲା—ଏକାବେଳକେ ଝାଡ଼ା ପରିସ୍ଥି ବନ୍ଦ ।
ବୁଦ୍ଧିଗଳ ଲୋକ କୁଟାଖିଅକୁ ଧରିଲା ପରି, ସେ କହିଉଠିଲେ—“ଦେଖ,

ନାଶ ସମ୍ଭାୟ କବିତା ପ୍ରତି ଜନସାଧାରଣ ଟିକିଏ ବିଚପୁରୁ
ହେଲେଣି—”

ଭାଲୁ କବି ଆଉ ଖଣ୍ଡ କାଗଜ କାଢିପକାଇ କହିଲେ—“ରାଜମାତି
ମିଶା କବିତା ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଯାହାର ଯେମିତି ଦରକାର--ହେଇ ଶୁଣନ୍ତୁ—

ବନ୍ଦ କର ଏ ଜାଳ ଫିସାଘ
ଆରେ ଘୁଣ୍ୟ ପୁଞ୍ଜିପତି ଦଳ ।”

ସମ୍ମାଦକ ପାଠି କଲେ—“ହଁ, ଏକରକମ; କିନ୍ତୁ କଂଗ୍ରେସୀ
ସରକାରଙ୍କ ବିଷତୃଷ୍ଣିରେ ପଡ଼ିବାକୁ ହେବ ।”

ଭାଲୁ କବି କହିଲେ—“ତାଙ୍କ ମନ ମାନିବା ଭଲ ବି କବିତା
ଅଛି । ହେଇ ଶୁଣନ୍ତୁ—

ତଳ ତଳ କରି ଦେଶ ପାଇଁ ଯିଏ
ତାଳିଲା ଲହୁ
ଘ୍ରଗ୍ୟ ବିଧାତା ତାହାଙ୍କୁ ଆମେ ତ
ମନ୍ତ୍ରୀ କହୁଁ ।”

ଟା ବାଜି ପନ୍ଦର । ସମ୍ମାଦକ ଘର୍ଷଣାସ ଗୁଡ଼ିଲେ । ଭାବିଲେ—
କି ଦୁର୍ଯ୍ୟାଗ ! ସବ୍ରା ଗଲା, ସୁଯୋଗ ଗଲା, ଝାଡ଼ା ଦେଖେଇ ଦେଖେଇ
ବନ୍ଦ ହେଲା । ଓେ, କି ଭାଲୁ ଗୋଟିଏ ଆସି ହାବୁଡ଼ିଲା ! ସେ ପୁଣି
ଚେଷ୍ଟା କଲେ—“ଆଜିକାଲ ଭଞ୍ଜୀୟ କବିତା ଆଡ଼କୁ ଲୋକେ ଅଧିକ
ଆକୃଷ୍ଣ ହେଲେଣି ।”

ନଗ୍ରେଡ଼ିବନ୍ଦା ଭାଲୁ କବି ଅତି ଉତ୍ସାହର ସହିତ କହିଲେ—
“ସେ ବି ଅଛି; ଶୁଣନ୍ତୁ ନା—

ଘନ ଘନ ପବନ ବନ କଲା କମ୍ପନ
ଧନ ଜୀବନ ଛନ ଛନ,
ହରି କରିଙ୍କ ପରି ହୃଅନ୍ତି ତେରିମେରି
ଗମ୍ଭାରି, ଉମ୍ଭିର ଶାରୁଆନ ।”

ସମ୍ମାଦକ ପ୍ରାଣବିକଳରେ ଶେଷ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ବିରକ୍ତିକୁ ଅତି
କଷ୍ଟରେ ଗୁପ୍ତ ରଖି କହିଲେ—“କବିତାକୁ ଆଉ କେହି ପଡ଼ୁନାହାନ୍ତି ।
ଗଲ୍ଲ ଆଡ଼କୁ ସମନ୍ତରକର ଝୁଙ୍କ ।”

ଭାନୁ କବି ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ କହିଲେ—“ଭାବିଛ ତାକୁ ଛୁଡ଼ିଛି ? କଥଣ ନ ଆସେ ମୋତେ ? ହେଇ ଗୋଟିଏ ଗପ । ଭାବିଛି, ଇ”ରାଜୀରେ ଅନୁବାଦ କରି ନିଯୁପୁର୍କ ଟାଇମ୍ସ ପ୍ରତିଯୋଗିତାକୁ ପଠାଇବି । ଜଣେ ବନ୍ଧୁ ଶୁଣି କହିଛନ୍ତି—ପ୍ରଥମ ପୁରସ୍କାର ଥୁଆ । ଶୁଣନ୍ତୁ, ଶୁଣନ୍ତୁ—

X X କିଶୋର କହିଲୁ—ଆହ, ତୁମେ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ! ତୁମକୁ ମୁଁ ଭଲପାଏଁ । ମଖମଳି ଘାସର ଗାଳିରୁ ଉପରେ ବେଙ୍ଗ ମିଶ୍ର ଗଡ଼ିଯାଇ ଗଦ୍ଦଗଦ କଣ୍ଠରେ କହିଲୁ—ସତେ, ସତେ, କିଶୋର ତମେ ମତେ ଭଲପାଥ ? ସତେ, ଭଲ ପାଥ ? ଆହ, କି ତୃପ୍ତି ! ଆହ, ମୁଁ ତମ ପାଦତଳେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମରିବାକୁ ଗୁଡ଼େହି—ସେ ମୃଷ୍ଣ ହେବ ମୋର ନନ୍ଦନର ପାରିଜାତ । ‘ଇସ୍’ କହି ତୁମେ ମୋ ମଡ଼ାଟାକୁ ଟିକିଏ ପାଦରେ ଠେଳ ଦେବ । ପାଦରେ ଯେପରି ପ୍ରାସ ନ ଲାଗେ ।

X   X   X

ଘଣା କଣ୍ଠା ଧକ୍କା ଧକ୍କା ତେଣ୍ଠିଲା । ହତଭାଗ୍ୟ ସମ୍ପାଦକ କାଠଟି ପରି ବସିଥାନ୍ତି । ଯନ୍ତ୍ରଗୁଳକ ଡାକୁଆଏ—ବାବୁ, ମେସିନ, ବନ୍ଦ ରହିଲା, ଶୀଘ୍ର ପ୍ରୁଫ୍ ଦେଖନ୍ତୁ । ମେନେଜର କହିଲୁ—ବହୁତ ତେରି ହେଲଣି, ମୁଁ ଯାଉଛି । ସମ୍ପାଦକଙ୍କ କାନରେ କିଛି ପଶୁ ନ ଥାଏ । ସେ ପଥର ପାଲଟି ଯାଇ ଥାଆନ୍ତି ।

ଅଧ୍ୟାପକ ବେହେରା ସଭାରୁ ଫେରି ଦେଖନ୍ତି ତ ଭାଲୁ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଛୁଡ଼ିନି । ସେ ଘର ଉଚରକୁ ନ ପଣି ପଦାରେ ରହିଲେ । କର୍ମଭାସମାନଙ୍କ ସହ ନାନା ପରାମର୍ଶ ଗୁଲାଲ । କିପରି ସମ୍ପାଦକ ଭାଲୁ ଝାତରୁ ରଷା ପାଇବେ ? ମନ ଥିଲେ ଉପାୟ ଆସିଯାଏ । ଅନ୍ତି ସନ୍ତର୍ପଣରେ ଅଧ୍ୟାପକ ବେହେରା ଅନ୍ୟ ଏକ କୋଠାରେ ଥିବା ବିଦ୍ୟକୁ ପ୍ରଧାନ ଗୁବିକୁ ଉଠାଇ ଦେଲେ । ଆଖି ପଳକରେ ସବୁ ଅନାର । ଭାନୁ କବି ବିବୁତ ହୋଇ କହିଲେ—“ଏ ଶଳା ବିଜୁଳି କମ୍ପ୍ୟୁଟା ଏକାବେଳକେ ଅକର୍ମଣ୍ୟ । ଠିକଣା ବେଳେ ଫୁୟଜ୍ । ଯେତେବେଳେ ଦେଖ ଫୁୟଜ୍ । ଫୁୟଜ୍ଟା ତା ଦେହର ମଳ । ଶଳା କୁଣ୍ଡିତଟା ନକ୍କୁ ପାଉ । ତାକୁ ସରକାର ନେଉ । ଆଜ୍ଞା, ଗୋଟାଏ ମହିମବଂଜ ଲଗାନ୍ତୁ ଚଳିଯିବ ।”

ଗୀତାରେ ଲେଖା ଅଛୁ—ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ହେଉଠା ଅନ୍ଧାର, ଗୁଣୀ-
ମାନଙ୍କୁ ତାହା ଆଳୁଆ । ସମ୍ବାଦକ ଗୁଣୀ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ଧାରଟା
ଆଲୋକମୟ ଦିଶିଲା । ଭଗବାନଙ୍କୁ ମନେ ମନେ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ ସେ
କହିଲେ—“ଦୂଇ ତିନି ଘଣ୍ଟା ନ ଗଲେ ଆଳୁଆ ନ ଆସେ । ମହମବଣ୍ଠ
ବି ନାହିଁ । ମୁଁ ଯାଉଛି ଏତିକବେଳେ ପାଇଖାନାରୁ ଘୂଲିଆସେ ।”

X

X

X

ବିଜୁଳି କୋଷାମାକୁ ଅଭିଶାପ ଦେଇ ଦେଇ ଭାନୁ କବି ପ୍ରସ୍ତାନ
କରିବା ବାଦ୍ୟ ଆଳୁଆ ଜଳିଉଠିଲା । ସମସ୍ତେ ଏକଥି ହେଲେ । ସମ୍ବାଦକ
କହିଲେ—“କୋଉଁ ଥିଲ ଏ ଭାନୁଠା ସବୁ ସାରିଦେଲା ।”

ଅଧ୍ୟାପକ ବେହେର କହିଲେ—“ଭାନୁ ରୁହେଁ, ଭଲୁ, ଭଲୁ ।”

ଆଗାମୀ କଷିତ ଲକ୍ଷଣ

ଟୁଙ୍ଗଇପଦାର ସବ୍ରାଟା ଆଜି ବଡ଼ ସରଗରମ ହୋଇ ଉଠିଛି । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ସେହି ଗୋଟାଏ ପ୍ରଶ୍ନ—“ଆଉକୁ କେଉଁମାନେ କବି ହେବେ ?”

ଜଣେ ଚନ୍ଦାମୁଣ୍ଡିଆ କାଉଁନା ଅନାର ପରି ଭରର ଭରର ହୋଇ କହିଲାଗିଲେ—“ଦେଖ, ଆମ ଦେଶର ବର୍ତ୍ତମାନ ବଡ଼ ଦୃଷ୍ଟିସନ୍ଧି ସମୟ । ବର୍ତ୍ତମାନର କବିମାନଙ୍କୁ ଅବଶ୍ୟ ଆଉ ତିହାର ଦରକାର ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ଜାଣିଗଲେଣି । ଏମାନେ ଯେ ପୋଖତ କବି ବନି ଶୁଣିଲ ନାହିଁଆ ଶୁଣିଲ ପରି ଆକାଶରୁ ଶୁଣିପଡ଼ିଲେ ତା ନୁହେଁ, ଅଣ୍ଟରେ ବହୁ ପରିଶ୍ରମ କରି, କାବ୍ୟ କସରତ କରି ସାରିଲ ପରେ ଏବେ କବି ଟୋପି ଲଗେଇଲେ । ସେମାନେ ଯେତେବେଳେ କସରତ କରୁଥିଲେ, ସେତେବେଳର ଲୋକମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ତିହାର ଦେଇଥିଲେ ବୋଲି ଆଜି ଆମୁମାନଙ୍କୁ ପଢ଼ କରି ତିହାର ଯୁବଧା ହେଉଛି । ଯୁକ୍ତ ପରେ ଯେଉଁମାନେ କବି ହେବେ; ଅର୍ଥାତ୍ ଭବିଷ୍ୟତର ପୋଖତ କବିମାନଙ୍କୁ ଇଆଉଁ ଆମୁମାନଙ୍କର ତିହାର ଦେବା ଉଚିତ । ବର୍ତ୍ତମାନର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କବିମାନେ ବୁଡ଼ା ହୋଇ ଆସିଲେଣି । ପାରିଲ ଆମ୍ୟ, କେତେବେଳେ କଅଣ ହେବ କିଏ କହିବ ? ତେଣୁ ଆଗାମୀ କବିମାନଙ୍କୁ ଭୁରଙ୍ଗ ତିହାର ଦେବା ଅତି ଜରୁଗା ହୋଇ ପଡ଼ିଲେଣି ।”

ଜଣେ ନିଶ୍ଚାଆ କହିଲା—“ହଁ, ହଁ, ପ୍ରସ୍ତାବଟା ୦ର୍କ । ତେବେ ଆଗ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କବିମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ତାଳିକା ଅଳଗା କରି ଦେବା । ତା ପରେ କଞ୍ଚା କବିମାନଙ୍କୁ ରୂପଣିରେ ଚଳେଇ ନେବା ।”

ଜଣେ ଡିମା ଡିମା ଆଖି କରି ହଠାତ୍ ପ୍ରତିବାଦ କଲା—“ଆରେ ବାବା, ସେ ତାଳିକା ପାଲିକା କାମ ଛୁଡ଼ି, ମୁଣ୍ଡରେ ଲୁହା ଟୋପି, ପିଠେର ଗଣ୍ଡା ଚମଢ଼ା ବାନ୍ଧବ ତ ତାଳିକା କରି ବସ ।”

ସମସ୍ତେ ଜିଜ୍ଞାସୁ ନେବରେ ତା ଆଡ଼କୁ ଘୁଣ୍ଣିଲେ । ସେ କହି-ରୂପିଲା—“ଆରେ ବାବୁ, ତାଳିକାରେ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟା ମେଞ୍ଚକୁ କବିଙ୍କନ ନ ରଖିଲେ ମୁଣ୍ଡ ଓ ପିଠି ବୋଲୁଆରେ ପାଟିଯିବ । ଦାଣ୍ଡରେ ଘାଟଙ୍କର ସବୁଠେଇଁ ଗର୍ଜନ କରିବେ, “କିହୋ; ଆମେ କଥଣ କବି ନୋହଁ? ତୁମ ଚଉଦ ପୁରୁଷରେ କିଏ କବି ବାଛୁଥିଲା? ” ଆଉ ବି ତାଳିକାରେ ଟିକି ଏ ଆଗପଛ ହୋଇଗଲେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦଶର ଫୌଜଦାରୀ ଆରମ୍ଭ ହେବ ।”

ଜଣେ ପରୁଶିଲା—“ଆରେ ଦଶର ଫୌଜଦାରୀ କ’ଣ ?”

“ଆରେ, ଦଶରରେ ସାହିବାଳାଏ ଯେପରି ନିଜ ନିଜ ମେଡ଼କୁ ଭଲ କହନ୍ତି ଓ ଭସାଣି ଶୋଘପାତା ବେଳେ ଅନ୍ୟ ମେଡ଼ର ଆଗରେ ରହିବାକୁ ଦେଖା କରି ମାଡ଼ପିଠ୍ ଲଗାନ୍ତି, ସେମିତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କବିମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ାଣିଆ ଟୋକାଏ ନିଜ ନିଜ କବିଙ୍କୁ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ କରଇବା ପାଇଁ କଳି ଆରମ୍ଭ କରି ଦିଅନ୍ତି । ଫଳରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କବିମାନଙ୍କ ଦୋଷ ସ୍ଵର୍ଗ ପଦାରେ ବଢ଼ା ହୁଏ । ସେ କଥା ଛୁଡ଼ି । ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କବିଙ୍କର ତାଳିକା ନ କରି, ଆଗାମୀ କବିମାନଙ୍କର ତାଳିକା ବରଂ ହେଉ । ସେଥିପାଇଁ ଆଗ ବରୁବଛିଟା ହୋଇଯାଉ ।”

ଜଣେ ପାକୁଆ କହିଲା—“ଆରେ, କାଣୀମେ ଯେଉନା କଙ୍କର, ସବୁ ହୋତା ହେବି ଶଙ୍କର । ଆଗାମୀ କବି ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଭଲ କିଏ ନୁହେଁ କହିଲା ? ବାଛୁବ କାହାକୁ ?”

ଆଗ ଜଣକ କହିଲା—“କବିର ଲକ୍ଷଣସବୁ ଦେଖି ବାଛୁବା ନା—”

ପାକୁଆ କହିଲା—“ଆଜ୍ଞା, କବିର ଲକ୍ଷଣତକ ମୁଁ କହୁଛି ଶୁଣ । ଏହି ଲକ୍ଷଣ ଅନୁସାରେ ବାଛୁଲ ଭଲ ଦେଖି । ଦେଖ ତ, ଗୀତା ଅନ୍ଧମ

ଅଧ୍ୟାୟ ୯ମ' ଶୋକରେ ଲେଖାଅଛି—କବି ହେଉଛି ସବୁଙ୍କ । ଇଶୋପନିଷଦ ମମ ସୃଜରେ ଲେଖାଅଛି—କବି ହେଉଛି ଫାନ୍ତଦର୍ଶୀ । କଠୋପନିଷଦ ଶ୍ରୀ ବଜୀରେ ଲେଖାଅଛି—କବି ହେଉଛନ୍ତି ପଣ୍ଡିତ ଓ ଶାସ୍ତ୍ରବିଜ୍ଞ । ଅମରକୋଷ ଓ ପାଣିମା ମତରେ, ଅନ୍ତରର ଘାବକୁ ଯେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରେ ସେ ହେଉଛି କବି । ଏଥରକ ବାଛ ।”

ସମସ୍ତେ ଗୁଣୁ ଗୁଣୁ ହୋଇ ଉଠିଲେ—“ଏ ତ ବଡ଼ ଗହନ କଥା, ବହୁତ ସମୟ ଲାଗିବ ।”

ମାସକ ପରେ ସଭା ବସିବାର ୦'କ୍ ହେଲା । ଯୁ ଭିତରେ ସଭ୍ୟମାନେ ପୁଳିସ୍-ଫଟ ଧରି ଦାଗୀ ଶୋଜିଲା ପରି କବି ଗୋଜିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଯିବେ ।

X   X   X

ମାସକ ପରେ ପୁଣି ସଭା ବସିଲା । ପାକୁଆ ଜଣକ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପର୍ଯୁଣିଲେ—“କିହୋ, କେତେ କବି ଖାଲେଇରେ ଭର୍ତ୍ତି କଲ ?” ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁରେ ନିରଶାର ଚିହ୍ନ । ଜଣେ କହିଲା—“କମ୍ବଳଯାକ ବାଳ, ବାହିବ କାହାକୁ ?”

ଆଉ ଜଣେ କହିଲା—“ଗୋଟିଏ ହେଲେ ଲକ୍ଷଣ ମିଳିବା କଥା କଷ୍ଟ ।”

“ଆଉ ଜଣେ କହିଲା—“ତା ହେଲେ ଆଗାମୀ କବି କଅଣ ବିଲକୁଳ ନାହାନ୍ତି ?”

ନିଶ ଚକ୍ର ଆସୁଥିବା ଜଣେ ଟଟାକା ଗର୍ଜିଉଠିଲା—“କବି ଅଛନ୍ତି, ଯଥେଷ୍ଟ ଅଛନ୍ତି । ନାହାନ୍ତି କେବଳ ଚିହ୍ନିଲବାଲ । କେଉଁ ଭକ୍ତ ଅମଳରେ ଏ ଲକ୍ଷଣସବୁ ତିଆରି କର ଯାଇଥିଲ । ସେ କାଳ ଆଉ ନାହିଁ । ଏ ହେଉଛି ନୂଆ ଯୁଗ, ଏଥପାଇଁ ନୂଆ ଲକ୍ଷଣ ନୂଆ ହୋଇ ଗଢ଼ାହେବ । ପୁରୁଣାକୁ ଗୋଲି ମାର !”

ପାକୁଆ ଜଣକ ଘାବରେଇ ଯାଇ କହିଲେ—“ହେଉ, ହେଉ, ତାହା ହିଁ ହେଉ । ଆଗ ନୂଆ ଲକ୍ଷଣସବୁ ତିଆରି କରିଯାଉ, ତା ପରେ ଯେ କେହି ଆଗାମୀ କବିମାନଙ୍କୁ ବାହି ଦେବେ ।”

ଜଣେ ପରୁରିଲ—“ଲକ୍ଷଣସବୁ କେମିତି ବାହୁବା ?”

ଟୋକାଟି କହିଲ—“ଏଇଠା କିଛି କଷ୍ଟକର କଥା ନୁହେଁ । ଡାକ୍ତରମାନେ ବହୁ ଗୋଟି ଦେଖି ଦେଖି ସେମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷଣ ବହିରେ ଟିପିଅଛନ୍ତି । ଆମେ ସେମିତି ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ସାଧାରଣତଃ ବହୁ ଲୋକ କବି କବି ବୋଲି କହୁଅଛନ୍ତି ବା ଯେଉଁମାନଙ୍କର ନାମ ପରିପରିକାରେ ବେଶି ବାହାରୁଅଛି, ସେମାନଙ୍କ ପାଖରେ ବସାଉଠା କରି, ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦେଖି ଗୋଟାଏ ମୋଟାମୋଟି ଲକ୍ଷଣ ତାଲିକା ତିଆରି କରିଦେବା ।”

ସମସ୍ତେ ଏକାବେଳକେ କହିଉଠିଲେ—“ଠେକ୍ , ଠେକ୍ , ସଥାର୍ଥ କହିଛି । ଆଗାମୀ କବିମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଳାମିଶା କରି ଲକ୍ଷଣ ଠରିରେଇବାକୁ ତିନି ମାସ ସମୟ ଦିଆଗଲା । ଅଳଗା ଅଳଗା ତାଲିକା କରି ତହିଁରୁ ମୋଟାମୋଟି ଲକ୍ଷଣତକ ବାହୁନେବାକୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ଲକ୍ଷଣ ସଂଗ୍ରହରେ ସମସ୍ତେ ବାହାରିଗଲେ ।

ତିନି ମାସ ପରେ ପୁଣି ସଭା ବସିଲା । ଅଧିକାଂଶଙ୍କ ମନ୍ଦର ଆନନ୍ଦର ଚିହ୍ନ । ବଗ୍ରମିମାନଙ୍କ ହାତରୁ ତାଲିକା ନିଆୟାଇ ମିଳାଗଲା, ତାଲିକାତକ ପ୍ରାୟ ସମାନ । ମୋଟାମୋଟି ଲକ୍ଷଣ ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଗଲା । ଜଣେ ଲେଖୁଆଏ, ଆଉ କେତେ ଜଣ ଡାକୁଆନ୍ତି—“ଲେଖ, ଏକରେ ତୌଁୟଶାସ୍ତ୍ରିତ୍ୱ ।”

ପାକୁଆ ପରୁରିଲ—“ଏଁ, ସେ କିପରି ?”

ଜଣେ କହିଲ—“ଆରେ ବାବୁ, ଏମାନେ ପହିଲୁ ଗୈର ନ କଲେ କବିତା ଲେଖି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଅଧିକାଂଶ କବିତା ଦେଖିବ ଇଂରାଜୀ, ବଙ୍ଗାଳା, ହିନ୍ଦୁ ପ୍ରଭୃତି କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଭାଷାରୁ ଗୈର । କେତେକ ଗୈର ଥଟାର ଯେପରି ପର କଂସା, ତାଳକୁ କୁଦ ନୂଆ ଭଳିଆ କରି ଦେଇ ବଜାରରେ ବିନ୍ଦି କରନ୍ତି, ଏ କବିମାନେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ଅନ୍ୟର କବିତାକୁ ଟିକିଏ ଓଲମ୍ ବିଲମ୍ କରିଦେଇ ନିଜ ନାଁ’ରେ ସାହିତ୍ୟ-ବଜାରରେ ବିନ୍ଦି କରନ୍ତି । ଏ ଲକ୍ଷଣଟା ସବୁଠାରୁ ବେଶି ।”

ପୁଣି ଡକାହେଲ—“ଲେଖ, ଦୁଇରେ—ସମ୍ମାଦକଗତ ପ୍ରାଣ ।”

ପାକୁଆ କହିଲ—“ଉଁ-ହୁଁ, ଭଲ ଭାବରେ ବୁଝାପଡ଼ିନୁ ।”

ଜଣେ କହିଲ—“ମୋନଙ୍କର କେବଳ କାମ ହେଉଛି ସମ୍ମାଦକଙ୍କ ଶୋସାମଦ କରିବା । ଏ ଦିଗରେ କେତେ ଯେ ଶ୍ରମ ଖାଚିଥିଲା ତାଙ୍କୁ କରି ହେବ ନାହିଁ । ମୋନଙ୍କର ନ କଲେ ଯେ କେହି ତାଙ୍କ କବିତାକୁ ଦେଖିପାରିବେ ନାହିଁ । ସମ୍ମାଦକମାନେ ଦେଇଛେଲେ ତ ମଣିଷ । ତେଳାଙ୍କ ହସ୍ତରେ କବିତା ଚିରୁ ଚିରୁ ଖସିଯାଏ ।”

ପୁଣି ଡକା ହେଲ—“ତୃଣଘୁରେ କବି ସହବାସ ।”

ପାକୁଆ କହିଲ—“ଧେତ୍ର ।”

ଜଣେ କହିଲ—“ଧେତ୍ର କଥା ? ଅଧିକାଂଶଙ୍କୁ ଦେଖିବ, ବରବର ସେମାନେ କୌଣସି ନା କୌଣସି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କବି ପାଖରେ ବସିଥିବେ । ଗୈରଙ୍କ ପାଖରେ ଚଳପରଳ ହେଲେ ସମସ୍ତେ ତାକୁ ବି ଗୈର ବୋଲି ଭବନ୍ତି । ସେହିପରି କବିଙ୍କ ପାଖରେ ଚଳପରଳ ହେଲେ ଲୋକମାନେ ଅତି ସହଜରେ କବି ବୋଲି ଜାଣିଯିବେ ।”

ଡକା ରୁକ୍ଷିଲ—“ରୁଚିରେ—ବିରହବେଦନାୟକ ।”

ପାକୁଆ କହିଲ—“ସତେ ?” ଡାକିଲବାଲ କହିଲ—“ଆଉ ପରୁଚିବାକୁ ଅଛି ନା ? ଅଧିକାଂଶ କବିତାରେ ରାତି ଅଧରେ ଭୁଆ ଡାକିଲ ପରି ‘ପ୍ରିୟା, ପ୍ରିୟା, ସଖି, ଧଖି, ପ୍ରେମ, ପ୍ରେମ, ବେଦନା, ଚାମା’ କୁଡ଼ାଟ । କବିମାନେ ଏକାବେଳକେ ଅସାମ୍ଭମ ।”

“ପାଞ୍ଚରେ ଗଦଧ୍ୟମଘୁତା । ଏ କବିମାନଙ୍କ କବିତା ଏମିତି ଯେ, ସେମାନେ ନିଜେ ନ କହିଲେ ତାକୁ ପଦ୍ୟ ବୋଲି କେହି କହିପାରିବେ ନାହିଁ । ଉଚ୍ଚ ଧରଣର କବିତା ଲେଖି ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବା ଏମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ; ଅଥବା କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିବାକୁ ହେବ । ତେଣୁ ସମ୍ଭାବରେ ଶବ୍ଦାୟମାନ ଅଧୋବାୟୁ ତ୍ୟାଗ କରି ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କଲା ପରି ଏମାନେ ଅପ୍ରାକୃତିକ କବିତା ଲେଖି ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରନ୍ତି ।”

“ଛଅରେ ପୁଞ୍ଜିପତି-ତାଡ଼ନ, ବହୁତ କବିତାରେ ଏ ମନୋଘବ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଜୁମ୍ବରେ, ଦୂର୍ଣ୍ଣ, ରକ୍ତ-ପିପାସୁ, ସତାନ ଇତ୍ୟାଦି ପୁଞ୍ଜିପତି ଶୋଧା ଶବ୍ଦ ଭରି ଯାଇଥାଏ । ଦୃଷ୍ଟି ଆଳର୍ଣଣର ଏ ବି ଗୋଟିଏ ସହଜ ପଚ୍ଛା । କଳି ତକରଳ ହେଲେ କି ଏ ବା ନ ରୁହେଁ ।”

“ସାତରେ ଦୁଦ୍ରୋଧତା । ଏମାନଙ୍କର କବିତାକୁ ବୁଝିବା ମୁକ୍ତିଲ । କବିତାରେ ଦର୍ଶନ ଦେବାକୁ ଯାଇ ଏମାନେ ଏହିପରି ଲେଖେନ୍ତି । ଆଜି-କାଳ ଦର୍ଶନର ଅର୍ଥ ହେଉଛି—ସାହାକୁ କେହି ବୁଝିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ନ ବୁଝିପାର ଭକ୍ତୁଆ ହୋଇ କେବଳ ରୁହିଁ ରହନ୍ତି । ଅର୍ଥ ବୁଝିଲେ ସିନା ପାଠିରୁ କଥା ବାହାରିବ ? ନ ବୁଝିବାରୁ ବାଲୁ ବାକୁ କରି କେବଳ ରୁହିଁବା ବା ଦର୍ଶନ ହିଁ ସାର ହୁଏ । ଏହି ଦର୍ଶନ ଦେବାକୁ ଯାଇ ଏମାନେ ଏପରି କବିତା ଲେଖେନ୍ତି । ପାଠକମାନେ ବି ବୁଝି ନ ପାରି ଏଥରେ ଗର୍ଭର ଦର୍ଶନ ଅଛି ବୋଲି ଧରି ନିଅନ୍ତି ।”

“ଆଠରେ ‘ଅପଦୃଷ୍ଟ ଭଙ୍ଗୀ’ । କାଳୀଗାନ୍ଧିର ଭନ୍ଦ ଗୋଠ ପରି ଏମାନଙ୍କର ଗୋଟାଏ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଓ ଅଜବ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ଥାଏ । ଏହି ବିକୃତ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ହେତୁ ଜହାନ୍ତା ଏମାନଙ୍କୁ ଟଣ ପରି, ରକ୍ତିଟା ଅଫିମ ପରି ଓ ନାକଟା ଇଲେକ୍ଟ୍ରିକ୍ ବଳ୍ବ ପରି ଦିଶେ । ଏସବୁ ଗନ୍ଧ ବନ୍ଧ ଲକ୍ଷଣ । ଗ୍ରେଟ ଗ୍ରେଟ ଲକ୍ଷଣ ହେଉଛି—ରାଷ୍ଟ୍ରୀ ପଞ୍ଜୀଆ, ସିଗାରେଟ, ଝାମ୍ବର ବାଳ, କୋଟରଗତ ଚକ୍ର, କଲେଜ ଗ୍ରୁହୀଙ୍କ ଅନୁଧାବନ ଓ ତାଙ୍କ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ କବିତା ରଚନା ଇତ୍ୟାଦି ।”

ଲକ୍ଷଣ ତାଳିକା ତିଆର କାମ ସରିଗଲ । ସମୟକ ମୁଖରେ ତୁପ୍ତିର ଚିତ୍ର ।

ପାକୁଆ ଜଣକ କହିଲୁ—“ଏଥରକ ଆଗାମୀ କବିଙ୍କୁ ସୁବିଧାରେ ବାଛି ହେବ ।”

ମୃତ୍ୟୁ-ପ୍ରବନ୍ଧ ଗୁଣକାଠି

ଜବରଦସ୍ତ ଲେଖକ ଶ୍ରୀ ବନ୍ଦୁ ମିଶ୍ରଙ୍କ କରମତି ବିଷୟରେ
ଗୋବର୍ଢନ ସେବନ ଅବାକ୍ ନ ହୋଇ ରହିପାରିଲା ନାହିଁ । ସେଇଦିନ
କବି ଲିଙ୍ଗା ଦାଶଙ୍କର ଦିନ ଦୁଇଟାରେ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଛି । କି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ,
ସର୍ବ୍ୟା ପାଞ୍ଚଟା ବେଳକୁ ଖବର କାଗଜରେ ପୂରା ଗୁରୁ ସ୍ମୃତିବ୍ୟାପୀ ଏକ
ପ୍ରବନ୍ଧ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ବାହାର ପଡ଼ିଲା । ଲେଖକ ହେଉଛନ୍ତି ଶ୍ରୀ ବନ୍ଦୁ
ମିଶ୍ର । ଗୋବରର ଆଖି ଖୋଷି ହୋଇଗଲା । କେହି କବି ବା ଲେଖକ
ମଲେ ତା ବିଷୟରେ ଖବର କାଗଜରେ ବାହାରିଥିବା ପ୍ରବନ୍ଧ ତଳେ
ବନ୍ଦୁ ମିଶ୍ରଙ୍କ ନାମ ସେ ପ୍ରାୟ ବରାବର ପଡ଼ିଥାଏ । କିନ୍ତୁ ସେ
ସବୁଥିରେ ଲେଖିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ବହୁତ ସମୟ ପାଇଥିବାର ସୂଚନା
ଆଏ । ଖୁବ୍ ତୋଖନ୍ତମାର୍ ଲେଖକ ହେଲେ ଗୋଟିଏ ଦିନରେ ଜଣେ
କବିର ମୃତ୍ୟୁ-ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଦେଇ ପାରିବ ବୋଲି ଗୋବରର ଏକ କୁଳ୍କା
ଧାରଣା ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଲିଙ୍ଗା କବି ବେଳକୁ ଗୋବର ଏକଦମ୍ ଭକ୍ତୁଆ ।
ସମୟ ବିଲକୁଳ、ହାଡ଼ିଝୁଡ଼—ଦୁଇଟାରେ ମଲେ ତ ପାଞ୍ଚଟାରେ
ମୃତ୍ୟୁ-ପ୍ରବନ୍ଧ ଖବର କାଗଜରେ । ଗୁରୁ ସ୍ମୃତିବ୍ୟାପୀ ଏହି ବିରାଟ
ପ୍ରବନ୍ଧଟିକୁ ଲେଖିବାକୁ ତ କେବଳ ଗୁରୁ ଦ୍ୱାରା ବେଶି ସମୟ ଲାଗିଯିବ ।
ସେଥିରେ ପୁଣି ଅକ୍ଷର ଶଙ୍କା, ସଂଶୋଧନ, ସଜେଇ ଓ ଛପେଇ ରହିଛି ।
ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଆ ଖଙ୍ଗାଳି ହେଲେ ତି ଗୁରୁ ସ୍ମୃତ ଅକ୍ଷର ଶଙ୍କିବାକୁ ଦିନେ

ବା ଆଠ ସଞ୍ଚାରୁ କମ୍ ସମୟ ଲାଗିବନି । ଗୋବର ପୁଣି ଘବିଲା, ହୋଇ ପାରିବନି ତ ହେଲା କେମିତି ? ହୁଏତ ତା କଳ୍ପନାଟା ବହୁତ ପଛରେ ପଡ଼ିଯାଉଛି । ଆଜିକାଳିର ଏ ଶ୍ରଷ୍ଟା ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଷେଷରେ ତହୁଁ ବଡ଼ା ତହୁଁ ବଡ଼ା ରଥୀମାନେ ବାହାର ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଲିଙ୍ଗା କବି ବେଳକୁ କିନ୍ତୁ ଅଳକ୍କୁଳ ନ ପାଇ ଗୋବର ଶେଷରେ ମନେ ମନେ ପୁଣିର କଲା—ଲେଖକ ବନ୍ଦୁ ଗୋଟାଏ ଦେବତା, ଖବର କାଗଜ ସମ୍ପାଦକ ଗୋଟାଏ ଦେବତା, ଅଷ୍ଟର ଖଞ୍ଚାଳି, ସଂଶୋଧକ ଓ ପ୍ରମୁଖଜାଳ ସମସ୍ତେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଦେଖତା । ଦେବତା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କାହାର ଏପରି କରାମତି ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ମଣିଷ କେବଳ ସେ ନିଜେ, ଯାହାର କଳ୍ପନା ବି ବହୁତ ପଛରେ ପଡ଼ିଯାଉଛି ।

ସେ ନିଜେ ବି ଜଣେ ମୃତ୍ତ୍ଵ-ପ୍ରବନ୍ଧର ଲେଖକ । ଅକ୍ଲାନ୍ତ ଚେଷ୍ଟା ବହୁବାର କରି ସେ ବହୁ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଛି; କିନ୍ତୁ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ଖବର କାଗଜରେ ପ୍ଲାନ ପାଇନି । ତାର ପ୍ଲାନକୁ ସବ୍ଦା ବନ୍ଦ ମିଶ୍ରିତ ପ୍ରବନ୍ଧ ଆଗରୁ ଦଖଲ କରି ସାରିଥାଏ । କର୍ଣ୍ଣର ଅର୍ଜୁନ ପରି ବନ୍ଦ ମିଶ୍ର ତାର ନର୍ତ୍ତବନ୍ଧା ପ୍ରତିଦ୍ଵନ୍ଦୀ । ଏ ଯାକେ ଗୋବର ବନ୍ଦକୁ ମନେ ମନେ ହିଂସା କରି ଆସିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଲିଙ୍ଗା କବି ବେଳକୁ ସେ ଏକାବେଳକେ ଆଣ୍ଟେଇ ପଡ଼ିଲା । ବନ୍ଦର କଳ୍ପନାଷ୍ଟତ ପ୍ରତିଭା ଆଗରେ ତାର ମୁଣ୍ଡ ଛୁଏଁ ଛୁଏଁ ନଇଁପଡ଼ିଲା । କୃଷ୍ଣଙ୍କ ଆଗରେ ଅର୍ଜୁନ ପୁନି କଲ ପରି ସେ ମନେ ମନେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲା—ହେ ମହାମ୍ବା, ତୋ ଠାରେ ଶରଣ ପଣିଲି ମୋତେ କରୁଣା ଦିଅ । ଆଜିଠାରୁ ତୁମ୍ଭର ଛୁଟ ହେଲି, ତୁମ୍ଭ ଶକ୍ତିରୁ କିଞ୍ଚିନ୍ଦାନ୍ତ ମୋତେ ଦିଅ ।

ମନର ବଳବଣ୍ଟ ଜଙ୍ଗା ଦିମେ ହିୟାରେ ପରିଣତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଗୋବର ଧୀରେ ଧୀରେ ବନ୍ଦ ସଙ୍ଗେ ମେଣ୍ଟାବାଳ ଜଡ଼ା ତେଲ ହୋଇଗଲା । ରୁ, ଜଳଖିଆ, ସିଗାରେଟରେ ବନ୍ଦକୁ ସେ ଭସେଇ ଦେଲା । ଥୁଏଟର, ସିନେମା ଦେଖାଇ ତା ମନ ବସେଇ ଦେଲା । ସୀମାତୋଡ଼ୀ ପ୍ରଶଂସାରେ ହୁଦକୁ ଲସେଇ ଦେଲା ।

ଗୋବରାର ଏସବୁ କାମକୁ ବନ୍ଦ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତିଭା ପୂଜା ବୋଲି ଭବିଥିଲା, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଗୋବରାର ପୂର ବନ୍ଦ ପାଲଟି ଯାଇଥିଲା । ଯେଉଁଦିନ ନିହାତି ନେହୁର ହୋଇ ମୃଞ୍ଜ୍ଯ-ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖାର ରୂପିକାଠିଟା ମାଗିଲା, ସେବିନ ବନ୍ଦ ଚମକି ପଡ଼ିଲା । ରଙ୍ଗନରଣୀ ପରଦାନର ଭିତରର ହାତ୍ ପଦାକୁ ଦେଖାଗଲା ପରି ଗୋବରାର ମନକଥାଟା ତାକୁ ପରିଷ୍କାର ଦେଖାଗଲା । ମନ ଭିତରେ ମୁକ୍ତିହସା ଦେଇ କହିଲା—“ହଁ, ବାବୁଧନ ! ଏଇଥୁଳଣୀ ଏତେ ପଟାପଟି, ଏତେ ଛୁଟାଛୁଟି, ମନେ ମନେ ମୁଆଁ ଶାଉ ଥା । ସାତଜନ୍ମ ଗଲେ ବି ବନ୍ଦୁଠାରୁ ରୂପ ନ ପାଉ ।”

ସେହି ଦିନଠାରୁ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ବନ୍ଦ ଖୁବ୍ ସରକ ରହିଲା । ନାନା ଉପାୟରେ ବାଗେଇ ବୁଗେଇ ଗୋବରା ତାକୁ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚା ଆଡ଼କୁ ଟାଣି ଆଣେ; କିନ୍ତୁ ମୃଞ୍ଜ୍ଯ-ପ୍ରବନ୍ଧର ପାଖାପାଖି ହୋଇଗଲେ ବନ୍ଦ ଉଡ଼ନ୍ତ ଛୁ ଦେଇ କଥାଟା ବାଆଁରେଇ ଦିଏ । ବାରମ୍ବାର ଏପରି ହତାଶ ହେବାରୁ ଗୋବରା ଦିନେ ସାଫ୍ ସାଫ୍ ପରୁରିଲା—“ନ କହିବ ତ ନାହିଁ କରିଦେବ, ଏତେ ଭଣ୍ଟାଭଣ୍ଟି କାହିଁକି ? ପରିଷ୍କାର କହିଦିଅ, ମୁଁ ପଛେ ତୁମ ପାଖକୁ ଆଉ ନ ଆସିବ ।” ସାମାନ୍ୟ ପଦେ କଥାରେ ଏତେ ମଞ୍ଜକ ଠୋ ପଟାସ୍ ପାଣିରେ ପଡ଼ିଯିବ ଭାବ ବନ୍ଦ ଟିକିଏ ନରମ ଗଳାରେ ଓ ହସି ହସି କହିଲା—“କଥଣଗୁଡ଼ାଏ କହୁଛୁ ମ, ଏଗୁଡ଼ାକ ଖାଲ ଅଭ୍ୟାସର କଥା । ଅଭ୍ୟାସ କଲେ ପୃଥିବୀର କୌଣସି ଜିନିଷଟା ଅସାଧ ହେବ ନାହିଁ । ବହୁଦିନ ଧରି ଅଭ୍ୟାସ କରି ଲେଖିଲେ ତୁମେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଚଟାପଟ୍ ଲେଖିପାରିବ ।”

ଆଶ୍ଵର୍ଯ୍ୟାନ୍ତୁର ହୋଇଯାଇ ଗୋବରା ପରୁରିଲା—“ଆଜ୍ଞା, ଲିଙ୍ଗା କବିର ଯେଉଁ ମୃଞ୍ଜ୍ଯ-ପ୍ରବନ୍ଧଟା ଲେଖିଲ, ତାହା କଥଣ ଅଭ୍ୟାସ ଫଳରେ ହେଲା ?”

“ହଁ, କେବଳ ଅଭ୍ୟାସ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ—”

“ଲିଙ୍ଗା କବିର ମୃଞ୍ଜ୍ଯଠାରୁ ଛପାଇ ସମୟ ମାତ୍ର ତିନି ଘଣ୍ଟା । ଏହାର ଭିତରେ ଲେଖଇ, ଅଷ୍ଟର ଖଣ୍ଡଇ, ସନେଇ, ଛପେଇ ହେଲା

କେମିତି ? ଯେଡେଇ ତଥାଳ ଲେଖିଲେ ବି ଶାଖ ଘଣ୍ଟାରୁ ତ ଉଣା ଲୁଗିବ ନି !”

“ବିଶ୍ୱାସ କଲେ କର ନ କଲେ ନାହିଁ, ମୁଁ ମାତ୍ର ଅଧିକାରୀ ଏ କି ଦୀର୍ଘାବ ଭିତରେ ଲେଖି ଦେଇଥିଲି ।”

ଗୋବରା ଦେଖିଲୁ ଆଉ ବେଶି ନେଇରେନ୍ତିକି ହୋଇ ଲାଭ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ଅନ୍ୟ ବସ୍ତ୍ରା ଖୋଜିବସିଲୁ ଓ ସୁଯୋଗକୁ ଟାକି ରହିଲ । ଦେବଯୋଗ ଏମିତି ଯେ, ଦିନେ ଦି'ପହରେ କବି ଚଣ୍ଡୀ ଦାସଙ୍କର କାଳ ହୋଇଗଲ । ଆଗ ଖବରଟା ପହଞ୍ଚିଲ ଗୋବରା ପାଖରେ । ସେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଧାଇଁଲ ବନ୍ଦୁ ଘରକୁ । ମନେ ମନେ ସେ ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦିତ ହେଉଥାଏ । ଏତେ ଦିନେ ସୁଯୋଗ ମିଳିଛି, ଅଡ଼ିଆ ସୂତାର ମୁହଁଟା ଆଜି ନିଶ୍ଚେ ମିଳିଯିବ । ବନ୍ଦୁ ଘରେ ପଢିଥି ଦେଖେ ତ ସେ ବସି ଖୁରରେ ନିଶ ଦାଢ଼ି ରୁଅସ୍ତୁ । ନିଶ ଦାଢ଼ି ଫାଳେ ସରିଛି କି ନାହିଁ, ଗୋବରା କହିଦେଲ—“ଶୁଣିନାହିଁ, ଚଣ୍ଡୀ ଦାସେ ଆଜି ମରିଗଲେ ।” ବନ୍ଦୁ ଚମକି ପଡ଼ିଲ । ଅର୍ଦ୍ଧନାଶଶୁର ବେଶ କଥା ଭୁଲିଯାଇ ଖୁରଟା ବନ୍ଦ କରି ଥୋଇଦେଲ ଓ ପରିଚିଲ—“କେତେବେଳେ ?”

—“ଏଇ ଅଧିକାରୀ ହେଲ । ମୁଁ ତ ଶୁଣିବା ମାସେ ଏଠାକୁ ଦଉଡ଼ି ଆସିଲି । ଏବେ ଲେଖା ଆରମ୍ଭ କର, ଆଉ ଡେର କାହିଁକି ?”

ବନ୍ଦୁ ସେତେବେଳକୁ ଏକାବେଳକେ ବିଚଳିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲଣି । ସମୟ ଖୁବ୍ କମ୍ । ତାର ଭିତରେ ମୃତ୍ୟୁ-ପ୍ରବନ୍ଧଟି ଖବର କାଗଜକୁ ପଠାଇବାକୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଗୋବରା ଆଗରେ ତ ସେ ହାଣ୍ଡି ମେଲକରି ପାରିବ ନାହିଁ । ଏଣେ ଗୋବରା ନଗ୍ରେଡ଼ିବନା । ଠିକ୍ ଲିଙ୍ଗା କବି ମଲଦିନ ପରି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଦିନ ଆସିଛି । ଆଜି ବନ୍ଦୁର ପ୍ରତିଭାକୁ ନିଜ ଆଖିରେ ଦେଖିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇବ ! ନାନା ଉପାୟରେ ବନ୍ଦ ଗୋବରାର ଉପାୟକୁ ଅବାସ୍ଥାନାୟ ବୋଲି ଇସାର ଦେଲେ ସୁନ୍ଦର ସେ ଅଟଳ । ବାଧ ହୋଇ ବନ୍ଦ ମୁହଁ ଗୋଲିଲ—“ହଉ, ତୁମେ ତେବେ ଯାଆ ।”

“ମୁଁ ତୁମର କି ଅସୁବିଧା କରୁଛି କି ?”

“ମୁଁ ଏକୁଟିଆ ଟିକିଏ ନିରେଳାରେ ଲେଖିବ ।”

ମୁଁ ତୁମ ହୋଇ ବସୁଛି, ତୁମେ ଲେଖ ।”

ବିଚକଟିଆ ମୁହଁ କରି ବନ୍ଦ ଆଳମାଶ୍ରୁ ପାଣ୍ଡା ମୋଟା ବସ୍ତାନି କାଢ଼ି ଆଣିଲା । ବସ୍ତାନି ଖୋଲ ତରତରରେ କାଗଜଗୁଡ଼ାକ ଲେଉଠାଇ ଗଲା । ଗୋବର ଟିକିଏ ଉଁକି ମାରିଲାରୁ ବସ୍ତାନିଟା ବନ୍ଦ କରିଦେଇ ବନ୍ଦ କହିଲା—“ସେଗୁଡ଼ାକ ଘରୋଇ ଜିନିଷ, ତୁମର ଦେଖିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।” ଗୋବର ଟିକିଏ ଅପ୍ରତିଭ ହୋଇ ବସିଗଲ ସତ; କିନ୍ତୁ ମନଟା ଖୋଲ ଗୋଲେଇ ଘାଣି ହେଲା । ସେ ଭାବିଲା—ଲେଖାଲେଖିର ମସଲ ନିଶ୍ଚେ ଏହି ବସ୍ତାନି ଭିତରେ ଅଛି । ଏହିଥିରୁ ଦେଖି ବୋଧହେବ ବନ୍ଦ ଲେଖି ପକାଏ ।

ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ ଘର ଭିତରେ ଗୋଟିଏ କାଚ ଚିଲାସ ପଡ଼ି ରୁନା ହୋଇଯିବାର ଶଙ୍କ ଶୁଣାଗଲା । ‘ଶଳା ବିରାତ୍’ ବୋଲି କହି ବନ୍ଦ ବସ୍ତାନିକୁ ଛୁଡ଼ି ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଗଲା । ଏହାର ଭିତରେ ଗୋବର ବସ୍ତାନିରୁ ପୁଲେ କାଗଜ ଟାଣିନେଇ କାମିଜ ତଳେ ଅଣାରେ ଗୁଞ୍ଜିଦେଲା । କାଚ ଟୁକୁରାନକ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇ ବନ୍ଦ ଶୀଘ୍ର ଫେରି ଆସିଲା । ଗୋବର ତା ମୁହଁରୁ ପରିଷାର ଜାଣିପାରୁଥାଏ ଯେ, ତାକୁ ସେଠାରୁ ତଡ଼ିବାକୁ ସେ ଅଦମ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା ଚଳାଇଛି । ଶେଷରେ ବନ୍ଦ ବସ୍ତାନିତକ ଥୋଇଦେଇ କହିଲା—“ଗୁଲ ଯିବା, ମୁଁ ଏହିଷଣ ଲେଖିବ ନାହିଁ, ପଦାରେ ଟିକିଏ କାମ ଅଛି ମୁଁ ଯିବ ।” ଗୋବର ଶେଷରେ ପଦାକୁ ଆସିଲା । କବାଟଟା ଲଗେଇ ଦେଇ ବନ୍ଦ ତରତରରେ ୧୫୧୦ ଗଜ ଗୁଲି ଯାଇଛି କି ନାହିଁ, ଦି’ ଗୁର ଜଣ ଲୋକ ତା ମୁହଁକୁ ଗୁହଁ ଖେଣେ ଖେଣେ ହୋଇ ହସିଉଠିଲେ । ଗୋବର ମନେ ମନେ ଭାବିଲା—ଓୟ, କି ବିବୃତ ନ ହୋଇପଡ଼ିଛି ! ହତଭାଗା ବାକି ଅଧକ ଶିଅର ହେବାକୁ ବି ଭୁଲିଯାଇଛି । ଲାଜରେ ଶରବିନ୍ଦା ହୋଇଯାଇ ବନ୍ଦ ପୁଣି ଘରକୁ ଲେଉଠି ଆସିଲା । ଗୋବର କିନ୍ତୁ ଆଉ ତାକୁ ବିବୃତ ନ କରି ନିଜ ଘରକୁ ତନାଘନାରେ ଗୁଲିଗଲା ।

ପେଟକଳ୍ପ କାଗଜତକ କାଢ଼ି ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ଗୋବର ଏକା-
ବେଳକେ ଜଡ଼ ପାଳଟିଗଲା । କାଗଜଗୁଡ଼ାକ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ

ମୃଞ୍ଜୁ-ପ୍ରବନ୍ଧ । କାହା ଉପରେ ଲେଖା ହୋଇଛି—ନା, ମାଳକଣ୍ଠ
ମହାନ୍ତି, ଆର୍ତ୍ତବନ୍ଧୁର ଦାଶ, ଗୋଦାବଶଶ କର, କାଳନୀ ପଞ୍ଚନାୟକ,
ମାୟାଧର ଦାଶ, ରଧାମୋହନ ପାଣି । ଏମାନେ ସୁଷ୍ଠୁ ସବଳ ଦେହରେ
ବଞ୍ଚିଥିଲେ ବି ଏମାନଙ୍କ ମୃଞ୍ଜୁ ଉପରେ ପ୍ରବନ୍ଧ । ପ୍ରତି ପ୍ରବନ୍ଧର ଦି’
ଗୁରି ଜାଗା ପାଙ୍କା ରହିଛି । ବୋଧହୃଦୟ ପୂରଣ କରି ଖବର କାଗଜକୁ
ପଠାଇବା ଲାଗି । ଏତେବେଳକେ ଯାଇ ଗୋବର୍ବ ମୃଞ୍ଜୁ-ପ୍ରବନ୍ଧର ଗୁବି-
କାଠିଠା ପାଇଗଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ଜାଣିପାରିଲା ଯେ, ଜୀଇ ଥାଉ ଥାଉ
ପ୍ରେତହିୟା କରଇ ଦେବା ଗୋଟାଏ ଯାଇ ସାହିତ୍ୟରେ ପଣିଲୁଣି ।
ଅପର୍ଜନିଆ, ଟିକିଏ ନାଁ ପାଇଁ ଜୀଅନ୍ତା ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ଲେଖକମାନଙ୍କର
ମରଣକୁ ଟାକି ବସିଛି ! ଅଳକ୍ଷଣାଠା ଚିଷ୍ଟଗୁଡ଼ର ବଡ଼ବାପା ।

ଗୋଦାବଶ ମହାନ୍ତିଙ୍କୁ ମୃଞ୍ଜୁ-ପ୍ରବନ୍ଧଟା ତାକୁ ଅଧିକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ତୁ ଛାଇଲା । ସେଇଠା ହାତଲେଖା ନୁହେଁ, ସେ ଏକଦମ୍ ଛପେଇ ଅକ୍ଷର ।
ଛପା ହେଲାବେଳର ସଂଶୋଧନପତ୍ର ବା ପ୍ରତ୍ୟେ କପି ପରି ହୋଇଛି ।
ଭବି ଭବି ଗୋବର୍ବ ଗୋଟାଏ କିନାରା ପାଇଗଲା । ଏ ପ୍ରବନ୍ଧଟି ବୋଧହୃଦୟ
ଅକ୍ଷର ଖଞ୍ଜା ହୋଇ ପ୍ରେସରେ ସାଇତା ହୋଇଛି । ଦରକାର ପଡ଼ିଲେ
୧୫ ମିନିଟରେ ଛପାଯାଇ ପାରିବ । ଲେଖକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସବୁଠାରୁ
ବୁଢ଼ା, ମଧ୍ୟବା ପାଳି ଯାହାଙ୍କର ସବାଆଗ, ତାଙ୍କର ମୃଞ୍ଜୁ-ପ୍ରବନ୍ଧ ଧନମଣି
ବୋଧହୃଦୟ ଆଗତୁରା ଲେଖି, ଅକ୍ଷର ଖଞ୍ଜେଇ ପ୍ରେସରେ ସାଇତି ରଖି
ଦେଇଛି । କୁଣ୍ଡଳ ଲେକଟା କଥଣ ନ କରିଛି ! ଗଣ୍ୟମାନ୍ୟ ଲେଖକ
ଏମାନେ । ଦେଶବାସୀ ଗୁହଁଛନ୍ତି କେମିତି ଏମାନେ ଚିରଯୁ ହୋଇ
ବସନ୍ତ, ଆଉ ଏ ସତ୍ୟାନାଶିଆଠା କ’ଣ ଗୁହଁଛି ନା—କେମିତି ମରନ୍ତ ।
ତାର ଲଭ ଭିତରେ ଏତିକି, ତା ପ୍ରବନ୍ଧଟା କେମିତି ସବା ଆଗେ
ବାହାରି ପଡ଼ିବ । ଦେଶ ପଛେ ଭାସିଯାଉ ! ଅଳକ୍ଷଣା ସେ ସମ୍ବାଦକ
ସଙ୍ଗେ ସଲସୁତର ନ ହେଲେ ବି ଏ କାମ ନ ହୁଏ । କେନ୍ତେ କଦମ୍ବୀ
ସମ୍ବାଦକଟା, ଖଣ୍ଡ ଦି’ଖଣ୍ଡ କାଗଜ ବେଶି ଦିନ୍ତି ହୋଇଯିବ ବୋଲି
ଏତେ ବଡ଼ ଗୁଣୀ ଲେକଟାର ମଲ ଆଗରୁ ଶ୍ରାବ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରି ଦେଉଛି !

ସେହିଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଲିଙ୍ଗା ଦାସଙ୍କ ପରି ଚଣ୍ଡୀ ଦାସଙ୍କ ମୃଞ୍ଜୁ-
ପ୍ରବନ୍ଧଟା ଖବର କାଗଜର ସାତେତିନିଟି ଟ୍ରମ୍ବ ମଣ୍ଡନ କଲା । ବନ୍ଦୁ

ପ୍ରତିଭାର ରୂପିଜାଠିଟା ପାଇୟାଇ ଗୋବର୍ବ ବେଶ୍ ଆମ୍ବୁପ୍ରସାଦ ଅନୁଭବ କଲା ଓ ସେହି ରୂପ ସାହାୟ୍ୟରେ କେମିତି ସେ ଲେଖକ ଓ ସମ୍ବାଦକଙ୍କ ହଲପଟା କରିବ ତାର ଉପାୟ ଖୋଜିବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲା । ପାପୁଳରେ ବିଧାଟାଏ ମାରି କହିଲା—“ନାହିଁ, ଏ ଛତର ଦି’ଟାଙ୍କୁ ପାଠ ନ ପଡ଼େଇଲେ ଚଳିବ ନାହିଁ ।”

ଦିନେ ରୂପିଟା ବେଳେ ଗୋବର୍ବ କିଣ୍ଠି କାମରେ ଡାକ୍ତରଖାନା ଯାଇଥିଲା । ପୁଲିସଗୁଡ଼ାକ ସେଠାରେ ମନ ଦୁଃଖରେ ସାଲୁ ସାଲୁ ହେଉଥିବାର ଦେଖି, କାରଣ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରନ୍ତେ ଜାଣିପାଇଲା ଯେ, ଗୋଦାବର୍ବ ମହାନ୍ତି ନାମକ ଜଣେ ଦାରୋଗାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇ ପାଇଛି । ସଙ୍ଗୀ, ସହକର୍ମୀମାନେ ଶବ ନେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଲାଗିପଡ଼ି ଅଛନ୍ତି । ହଠାତ୍ ଗୋବର୍ବ ମୁଣ୍ଡରେ ଗୋଟାଏ ବୁଢ଼ି ଖୋଲିଗଲା । ନିଜର ପୂର୍ବ ଅଭିଲାଷ ଚରିତାର୍ଥ କରିବାର ଏହା ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ସୁଯୋଗ ବୋଲି ଭବ ସେ ଘରକୁ ତରତର ହୋଇ ଫେରି ଆସିଲା ।

ସାହିତ୍ୟକ ଗୋଦାବର୍ବ ମହାନ୍ତିଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ-ପ୍ରବରର ପାରମରେ ଦୁଇ ତିନୋଟି ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କରିଦେଇ ଖବର କାଗଜ ସମ୍ବାଦକଙ୍କ ପାଖକୁ ଜଣେ ବିଶ୍ୱାସୀ ଲେକ ହାତରେ ପଠେଇଦେଲା । ତିଟି ପାଇବା ମାତ୍ରେ ସମ୍ବାଦକ ଫୋନ୍ ଉଠାଇ ମେଞ୍ଚକାଳକୁ ପରୁରିଲେ । ସାନ୍ତୁ ବି ଉତ୍ତିର ଆସିଲା—ହଁ, ଗୋଦାବର୍ବ ମହାନ୍ତିଙ୍କର ଆଜି ସାତେ ତିନିଟାରେ କାଳ ହୋଇଗଲା । ସମ୍ବାଦକଙ୍କ ମୁଁରେ ବିଜୟ ଗୌରବର ଚିହ୍ନ । ସେତେବେଳକୁ ଛପାଳ ଛପା ଆରମ୍ଭ କରି ସାରିଲାଣି । ସମ୍ବାଦକ ଦଉଡ଼ି ଯାଇ ମେସିନ୍ ବନ୍ଦ କରାଇଲେ । ସଜାଳି ଡକାହୋଇ ଆସିଲା । ଗୋଟିଏ ବାକ୍ସରୁ ଖୋଜା ହୋଇ ତିନି ପ୍ରମାଣ୍ତ୍ର କିଣ୍ଠି ବେଶି ଚଞ୍ଚା ଅଷ୍ଟର କଢ଼ାଇଲା ଓ ଆଉ କିଣ୍ଠି ଅଷ୍ଟର ତହିଁରେ ଭର୍ତ୍ତି କରାଗଲା । ସବା ଶେଷରେ ଛପା ହେଉଥିବା ଫର୍ମାରୁ ସେତିକି ପରିମାଣ ବିଷୟ କାଢ଼ିଦେଇ ନୂଆ ବିଷୟ ଭର୍ତ୍ତି କରାଗଲା । ଛପାଳ ପୁଣି ଛପେଇ ଆରମ୍ଭ କରିଦେବା ବାଦୁ ସମ୍ବାଦକ ଉତ୍ତପୁଲିତ ହୋଇ ନିଜ ସ୍ଥାନକୁ ଗଲେ ।

ରାତରେ ଯାହିଁ ତାହିଁ । ସକାନ୍ତ କିନ୍ତୁ ଲାଗିଲା ଅସଲ ହେବେ । କବି ଗୋଦାବର୍ବ ମହାନ୍ତି ସକାନ୍ତ ଉଠି ଦେଖନ୍ତି ତ ଖବର କାଗଜରେ

ତାଙ୍କ ପିଣ୍ଡ ବଡ଼ା ହୋଇଛି । ଏମେ ଲୋକ ସୁଆ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଛୁଟିଲା । ଉଣା ଅଧିକ ସମସ୍ତେ ମହାନ୍ତକୁ ସ୍ଵଦେହରେ ଦେଖି ଅପ୍ରତିଭ ହୋଇ ପଳାଇ ଯାଉଥାଆନ୍ତି । କବି ଆଉ ସମ୍ବାଦ ନ ପାରି ଖବର କାଗଜଟି ହାତରେ ଧରି ସମ୍ବାଦକଙ୍କ ଘରକୁ ଗଲେ ।

ହଠାତ୍ ଗୋଦାବଶଙ୍କୁ ଆଗରେ ଦେଖି ସମ୍ବାଦକ ପ୍ରମାଦ ଚଣିଲେ । ଭାବିଲେ—ପ୍ରେତ ନା କଅଣ ମ ! ଗୋଡ଼ ତଳକୁ ରୁହିଁଲେ—ପ୍ରେତଙ୍କ ଗୋଡ଼ କୁଆଡ଼େ ତଳେ ନ ଥାଏ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଦି'ଟା ଜବର ହୋଇ ଭୁଲୁଁରେ ଲାଗିଛି । ସମ୍ବାଦକ ଆଖି ମଳଚି ପୁଣି ରୁହିଁଲେ । ଦେଖିଲେ ସବୁ ଠିକ୍ । ତାଙ୍କ ପାଟି ଖନ ବାଜିଗଲା । ଅଛି କରୁଣ ଭାବରେ କହିଲେ—ଷ—ଷ—ଷମା !

ଏଣେ ଗୋଦାବଶଙ୍କର କେତେ ଜଣ ଭକ୍ତ ବନ୍ଦୁ ଉପରେ ରାଗି-ଯାଇ, ଚେଙ୍କେ ଦେବାର ଉପାୟ ଖୋଜିଲେ । ସମସ୍ତେ ଗୋଟାଏ କୋକେଇ ତିଆରି କରି ବନ୍ଦୁ ଘରକୁ ଧାଇଁଲେ । ବନ୍ଦୁକୁ ଡାକି କହିଲେ, “ଦେଖ, ଗୋଦାବଶଙ୍କ ମାଇଁ ଏ କୋକେଇ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । ସେ ଜାଇଁଥିବାରୁ ଏଥରେ ଯିବାକୁ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଥେବେ ତୁମଙ୍କୁ ଶୁଆଇ ନିଶ୍ଚେ ମଶାଣିକୁ ନେବୁ । ଯୋଉ ପିଣ୍ଡ ଖବର କାଗଜରେ ବାଢ଼ିଛ, ତାକୁ ଏବେ ନିଜେ ଖାଅ !”

କାଣ୍ଡୁ ଆ ସତ୍ର

ଖେ ଟିକିଏ ନାହିଁ ଆସିବାରୁ ବିନୋଦ ଗୋଟିଏ କବିତା
ଲେଖିବାକୁ ସଜବାଜ ହେଲା । ବହୁତ ଭାବିଚନ୍ତି ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ି ସାରିଛି
କି ନାହିଁ, ଏହି ସମୟରେ ତାର ସାହିତ୍ୟକ ସଙ୍ଗୀ ଦୁହଁ ଆସି ପବ୍ଲିକ
ଗଲେ । ଜଣେ ବିନୋଦ ପିଠିରେ ହାତ ମାରି କହିଲା—“କି ଘଟେଇବା !
ଆଜି କିନ୍ତୁ କବିତା ପ୍ରସବ କରିଛ ?”

“ପ୍ରସବ କରୁଥିଲି ଯେ, ତୁମେ ଆସିବାରୁ ଶୂଳ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।”

“ବନ୍ଦ ହୋଇଛି, ଭଲ ହୋଇଛି । କାଗଜପତି ରଖିଦିଅ । ଆଜି
ଗୋଟିଏ ବଢ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସଭା ଅଛି; ରୂପ ଯିବା ।”

“କି ସାହିତ୍ୟ ସଭା, କିଏ ସଭାପତି ?”

“୯୫, ସଭା କଥା କହନା, ବଢ଼ି ଝାମେଲ ସଭା । ସବୁଜ ଓ
ଅତ୍ୟାଧୁନିକ କବିମାନଙ୍କର ସମାଲୋଚନା । ସଭାପତି ବି ତୋଖଡ଼ିମାର,
ନିଜେ ପଣ୍ଡିତ ଦାଶ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯାହାକୁ
କହନ୍ତି ଷଣ୍ଟ । ଅତ୍ୟାଧୁନିକ କବିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତୁ ବି ତ ଜଣେ ? ତୋ
ଶିଷ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ମତ ମଧ୍ୟ ଜଣାଯିବ । ରୂପ ।”

ଉଦ୍‌ବ୍ଳକ ଆସୁଥିବା ଉତ୍ସାହକୁ ଦବାଇ ରଖି ବିନୋଦ କହିଲା—
“ହଅ, ମୋତେ ଜାଣେ କିଏ ?”

ଅନ୍ୟ ସାଙ୍ଗଟି ରତ୍ନିଗଲ ପରି କହିଲ—“କଥା ହେଲା ? ଆରେ ବିନୋଦକୁ ସିନା କିଏ ଜାଣେନ୍ତି; କିନ୍ତୁ କବି ଘଟୋଜ୍ଞଚକ୍ର ନ ଜାଣେ କିଏ ? ଘଟୋଜ୍ଞଚର ସ୍ଥାନ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଅଲବଢ଼ ରହିଛି । ଗୁଲ୍ମ ଦେଖିବୁ ମଜା ।”

ଆର ସଙ୍ଗୀଟି କହିଲ—“ଆରେ ମଜା କାହିଁରେ କଥା ନା ? ଦି’ ଦଳଯାକ ଥାଟ ସଜେଇ ପାଇଛନ୍ତି । ରତ୍ନାକୁ ଉତ୍ତାର ହେବ । ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଧରଣର ରଦ୍ଦଖଦ ଲାଗିଯିବ ।”

ଟିକିଏ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇଯାଇ ବିନୋଦ କହିଲ—“ଆମେ କୋଉ ଥାଟ ପାଠରେ ପଶିବା ନାହିଁ ।”

ସଙ୍ଗୀ ଦୁହେଁ ରଜି ହୋଇ ଗଲେ । ବିନୋଦ ଘଣ୍ଟା ଦେଖିଲ— ସାତେ ପାଞ୍ଚ । ଛଅଟାରେ ସଭା ବସିବ । ଅଧୟକ୍ଷାଏ ବାକି ! ଏତେ ଆଗରୁ ଯିବାରେ ଦରକାର କଥା ? ଆଜି ପଣ୍ଡିତ ଦାଶଙ୍କ ପରି ସାହିତ୍ୟକୁ ମୁହଁରୁ ତା ବିଷୟରେ ପଦେ ବି ବାହାରିବା କିନ୍ତୁ କମ୍ କଥା ନୁହେଁ । ବଡ଼ ଶୁଭଦିନଟା ନିଶ୍ଚୟ । ଗୋଟାଏ ଆନନ୍ଦର ଉଷ୍ଣତା ବିନୋଦର ଦେହଯାକ ଘୋଟିଗଲ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୁ, ଜଳଣିଆର ବନ୍ଦୋବସ୍ତୁ କରଗଲ । ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭା ପୂର୍ବରୁ ଦଳପଭା ବସିବା ପରି ବିନୋଦ ଘରେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଟିକି ସାହିତ୍ୟ ସଭା ଗୁ, ଜଳଣିଆ ଭତରେ ବସିଗଲ । ସବୁ କାମ ସରିଲବେଳକୁ ସନ୍ଧା ସାତ । ସମସ୍ତେ ତରତର ହୋଇ ସଭାଷ୍ଟଳୀକୁ ଧାଇଁଲେ ।

ସଭାଷ୍ଟଳୀର ହାଲତ ଦେଖି ତିନିହେଁ କାବା । ପୁଲିସ କଟେଷ୍ଟବଳ ପାଞ୍ଚ ଛଅ ଜଣ ଓ ଦାରୋଗା ଜଣେ ସେଠି ପଇଁତର ମାରୁଆଆନ୍ତି । ସଭାର ଲୋକେ ଠିକ୍ ସେନ୍ୟମାନେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ ଆନ୍ଦମଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଶୂନ୍ୟ ଘଣ୍ଟା ବା ଜରେ ଆଓ । ରକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲା ପରି ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ହୋଇ ବସିଥିବାର ଦେଖାଗଲ । କଥା କଥା ? ବୁଝୁ, ବୁଝୁ, କୁଆଡ଼େ ଦି’ ଦଳଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗାଳିପାଞ୍ଜିତରୁ ଠେଙ୍ଗା ବାଢ଼ିଯାଏ କଥା ଯିବାରୁ, ପୁଲିସ ପାଞ୍ଚ ଛଅ ଜଣଙ୍କୁ ଚିରପ କରି ନେଇଗଲଣି; ତଥାପି ଉତ୍ତେଜନା କମି ନାହିଁ । ପୁଲିସ ଜଗି ରହିଛି । ସଭାକୁ ବି

ରଞ୍ଜଳ ରଞ୍ଜଳ ସାରିଦେବା ଲୁଗି ପଣ୍ଡିତ ଦାଶ ଆଉ କାହାକୁ କହିବାକୁ ନ ଦେଇ ସମ୍ଭାପନ ଅଭିଭାଷଣ ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଲେଣି । ଚମ୍ପକ ଚମ୍ପକରେ ପାପୁ ସବୁ ଅତ୍ୟାଧୂନିକ କବିଙ୍କ ବିଷୟରେ ପଦେ ଅଧେ କହିଲେଣି । ଘଟୋକ୍ତବଙ୍କ ନାଁ ଠକୁ ନାହିଁ । କାଳେ ସମ୍ଭ ଭାଜିଯିବ, ଏହି ଭୟରେ ବିନୋଦର ପଇସାରେ ୮୭ଟା ସିଙ୍ଗଡା, ୨୭ଟା ଶୀରମୋହନ ଓ ଏକ କପ ରୁ ଖାଇଥିବା ତାର ଗୋଟିଏ ସାଙ୍ଗ ଭୁସ କର ଉଠିପଡ଼ି ପରୁଣିଲ—“ଅଜ୍ଞା, କବି ଘଟୋକ୍ତବଙ୍କ ବିଷୟରେ କହି କହନ୍ତୁ ।”

ଦୁଇ ଗୁରୁଟି ବାକ୍ୟ ପରେ ପଣ୍ଡିତ ଦାଶ କହିଲେ—“ହଁ, ତାଙ୍କ ଲେଖା ମୁଁ ପଡ଼ିଛି ।”

ବିନୋଦର ରୁମ ଟାଙ୍କୁର ଉଠିଲ । ପଣ୍ଡିତ ଦାଶଙ୍କ ପରି ସାହିତ୍ୟକ ତା ଲେଖାକୁ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଏହା କମ୍ ଗୌରବର କଥା ନୁହେଁ ।

ଦାଶ ପୁଣି କହିଗୁଣିଲେ—“ତାଙ୍କ ଲେଖା ଯେ କେବଳ ସଂ-ସାଧାରଣଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଅଛି ତାହା ନୁହେଁ, ତାହା ମୋ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବ ପକାଇଛି ।”

ଗୋଲେଇରେ ବିନୋଦ ପାପୁ ଠ ଇଞ୍ଚ ପୁଲିଗଲ । ପଣ୍ଡିତ ଦାଶଙ୍କ ଉପରେ ପୁଣି ତା ଲେଖାର ପ୍ରଭାବ ! କି ସୁଯୋଗରେ ଆଜି ଘରୁ ବାହାରିଥିଲ ? ଦାଶ କହି ଗୁଣିଆଆନ୍ତି—“ତାହା ଲେଖକ ପକ୍ଷରେ……”

ତୁଣ୍ଡ କଥା ତୁଣ୍ଡରେ ରହିଲ । ବିନୋଦ ଭାଷାରେ ଅବାଇଜା, ବାକୁଙ୍ଗାଗୁଡ଼ାକଙ୍କର ହାତାହାତି ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳକୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲ । ଫାପୁର ବ୍ରିଜେଡ଼ର ପାଣି ଯେପରି ନିଆଁ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମାଟି ଘରର କାହୁପବୁ ଦଶ୍ତିହା କରିଦିଏ, ସେହିପରି ପୁଲିସର ତୋଡ଼ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ସଙ୍ଗେ ସଭର ଅସ୍ତ୍ରିରକୁ ମଧ୍ୟ ଲୈପ କରିଦେଲ । ମୁହଁରୁ ଶିକାର ଖୟିଯାଇଥିବା ବାଘ ପରି ରମ୍ପୁଡ଼ ବିଦାର ହୋଇ ବିନୋଦ ଭାବୁଥାଏ—“ଓଁ ! ଗୁଣ୍ଡାଳେ କଥା କଲେ ? ଆଉ ଟିକିଏ ସବୁର କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ?” ଗଣ୍ଡଗୋଳକାରୀମାନଙ୍କ ଜନ୍ମର ବୈଧତା ବିଷୟରେ ସନ୍ଦେହ ପ୍ରକାଶ ଓ ଅବକାଶ ବିଭାଗ ସହିତ ସେମାନଙ୍କର

ସମ୍ପର୍କ ଥିବାର ଅନୁମାନ କରି ବିନୋଦ ଓ ତାର ସଙ୍ଗୀଦୟ ଘରକୁ ପେରିଲେ । ପଣ୍ଡିତ ଦାଶଙ୍କ ଉପରେ ପୁଣି ଘଟାଜୁତଙ୍କ ଲେଖାର ପ୍ରଭାବ ! କେବଳ ଏତିକି ବିନୋଦକୁ ଲଙ୍କାରେ ବନ୍ଦମା ସୀତାଙ୍କ କାନରେ ହନୁମନ୍ତ ମୁଖନିଃସ୍ଵର ‘ରାମ ନାମ’ ପରି ମଧୁର ଲଗୁଆଏ ।

ସପ୍ତାହେ ଗଲ, ଦି ସପ୍ତାହେ ଗଲ, ଏହି ଅନ୍ତ୍ର ସମୟ ଭିତରେ ବିଶ୍ଵନାଦର ଗୁଲିଚଳନର ବେଶ୍ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଗଲ । ଅତି ଅଳ୍ପରେ ସେ ଯେ ଯାଇ ବିଶିଷ୍ଟ କବିମାନଙ୍କ ଆସନରେ ବସିଗଲାଣି ! ମନରେ ଭାବୁଆଏ—“ଓଁ, ଘଟୋଜୁତ ନାମ ନ ଦେଇଥିଲେ ସେ କେତେ ପରିଚିତ ହୋଇ ମାନସମ୍ମାନ ପାଉଥାଆନ୍ତା । ପୁଣି ଭାବେ—ନା ନା, ଚିହ୍ନା ନ ପଡ଼ିବାଟା ଆହୁର ଭଲ । ଆଡ଼କୁ ସେ ଅନ୍ତ୍ର ଗମ୍ଭୀର ହେଲ । ଅନ୍ତ୍ର ହସିଲ ମଳ୍ମଳ୍ କନାର ପଞ୍ଜାବୀ ପିନ୍ କାନ୍ଧରେ ସିଲ୍ଲକ ବୁଦର ପକାଇଲ । ଓ ସାନ୍ଧ୍ୟଭ୍ରମଣରେ ବାହାରିଲ ବେଳେ ବାଢ଼ି ଧରିଲ । ତଥାପି ଘୋଡ଼ାଯାଦୁ ବେଳେ ବେଳେ ଗଲୁ କରି ଉଠିଲ ପରି ସେହି କଥାଟି ମନ ଭିତରେ ବେଳେ ବେଳେ ଗଲୁ ସୃଷ୍ଟି କରୁଆଏ...“ଆଁ, ପଣ୍ଡିତ ଦାଶେ କି ପ୍ରଣଂସାଟା କରିଥାନ୍ତେ !”

ଫିମେ ତାର ଗଲୁ ପ୍ରବଳରୁ ପ୍ରବଳତର ହେବାକୁ ଲାଗିଲ । ସେ ଛିର କଲ—ନାଁ, ଯେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ପଣ୍ଡିତ ଦାଶଙ୍କ ସଭାପତିତରେ ସେହି ସଭା ପୁଣି ଥରେ କରଇ ଶହ ଶହ ଲୋକଙ୍କ ଆଗରେ ତାଙ୍କ ମୁଖରୁ ସେହି ଅବ୍ୟକ୍ତ ପ୍ରଣଂସାଦୁ କଢାଇବାକୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଏ ସଭା ଡାକିବ କିଏ ? ଉଦେଶ୍ୟଟା ପଦାରେ ଜଣାପଡ଼ିଗଲେ କମ୍ଲକାର କଥା ହେବନି । ସମସ୍ତେ କହିବେ—“ଆରେ, ନିଜ ପ୍ରୌଢ଼ୀ ଶୁଣିବା ପାଇଁ ନିଜେ ସଭା ଉକାଇଛି !” ଏକୁଟିଆ ତ କିନ୍ତୁ କରି ହେବନି । ବହୁ ଭାବ ଚିନ୍ତା ମହିନା ରହ୍ଯାଟିଏ କାଢ଼ିଲ । ସଙ୍ଗୀଦୟଙ୍କ ପାଖରେ ପ୍ରଣଂସା ଶୁଣିବା ଅଭିପ୍ରାୟ ଗୋପନ ରଖି ସବୁ ବିଷୟ କହିଲ । ମନ୍ତ୍ରଣା ପରେ ଛିର ହେଲ ଯେ, କେବଳ ଅତ୍ୟାଧୁନିକ କବିମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ରଞ୍ଜା କରାଯିବ । ସବୁଜଙ୍କୁ ପୂରାପୂର ବାଦ୍ ଦିଆଯିବ । କାରଣ ଦୁଇ ଦଳ ହେଲେ ନିଷ୍ଠାୟ ଗଣ୍ଠଗୋଳ ହେବ । ସାମାନ୍ୟ ଜଳଯୋଗର ସଙ୍କେତ ନିମନ୍ତ୍ରଣପତରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଲୋକେ ବହୁ

ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ଆସିବେ । ସବୁ ଶେଷରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଚିଲ୍ଲାସେ ଚିଲ୍ଲାସେ ପାଣିରେ ଆପ୍ୟାୟିତ କରିବାକୁ ହେବ । ନିମନ୍ତଣପତ ଦୁଇ ସଙ୍ଗୀଙ୍କ ନାମରେ ଛପାଇବାକୁ ହେବ ।

କହୁଦିନ ପରେ ଠିକ୍ ଯୋଜନା ଅନୁଯାୟୀ ସାହିତ୍ୟ ଭବନରେ ସବୁ ବସିଲା । ଜଳଯୋଗ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆଶାନ୍ତରୁପ ଶ୍ରୋତା ତଥା ଭେକ୍ଟା-ମାନଙ୍କୁ ଘୋଷାତି ଆଣି ପାଇଥିଲା । ସଙ୍ଗୀ ଦୁହଁ ମଞ୍ଚ ଉପରେ ଥାଇ ସବ୍ରାର ପରିଚୂଳନା କରୁଥାଆନ୍ତି । ବିନୋଦ ଲାଜ ଲାଜ ହୋଇ ଗୋଟିଏ କଡ଼ରେ ମୁହଁ ପୋଡ଼ି ବସିଥାଏ ।

ପଣ୍ଡିତ ଦାଶଙ୍କ ଭାଷଣ ସରିବା ଉପରେ; ତଥାପି ଘଟୋଜ୍ଜବଙ୍କ ପର୍ବତ ନାହିଁ । ଜଣେ ସଙ୍ଗୀ ଶ୍ରୋତାଙ୍କ ଭିତରକୁ ପାଇ ପରୁଳିଲା—“ଆଜ୍ଞା; କବି ଘଟୋଜ୍ଜବ ଜାତି ଉପରେ କି ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ଅଛନ୍ତି ?” ପଣ୍ଡିତ ଦାଶ ଆରମ୍ଭ କଲେ—“ହଁ, ମୁଁ ଭୁଲ ପାଇଥିଲି, ତାଙ୍କ ଲେଖା ମୁଁ ପଢ଼ିଛି । ସାମାନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ଥିବା ମନୁଷ୍ୟ ଏପରି ଲେଖିପାରେ ବୋଲି ମୋର ଆଗରୁ ଧାରଣା ନ ଥିଲା ।”

ବିନୋଦ ରୁମ ଟାଙ୍କୁରେଇ ଘବିଲା—“ଓହ ! ମୁଁ ତେବେ ଜଣେ ଅସାମାନ୍ୟ ପ୍ରତିଭାସମ୍ପନ୍ନ ପୁରୁଷ ! ହାୟାରେ ହାୟା ! କାହିଁକି ନିଜ ନାଁ ନ ଦେଇ ଘଟୋଜ୍ଜବ ନାଁ ଦେଲା ? ପାଶରେ ବସିଥିବା ଲୋକେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋତେ କେତେ ଶର୍ଷା କରୁଥାଆନ୍ତେ !”

ପଣ୍ଡିତ ଦାଶ କହିଲାଗିଲେ—“ଅତ୍ୟାଧୁନିକ କବିମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ମୋର ଯେଉଁ ଧାରଣା ଥିଲା, ଘଟୋଜ୍ଜବଙ୍କ ଲେଖା ତାହାକୁ ଏକାବେଳକେ ଦୋହଳକ ଦେଇଛି ।”

ବିନୋଦର ମାଂସପେଣୀ ସବୁ ଷ୍ଟୀତ ହୋଇ ଉଠିଲା । କୁଣ୍ଡମୋଟ ମନ ଭିତରେ ସେ ଚିଜ୍ଞାର କରି ଉଠିଲା—“ଆରେ ଅତ୍ୟାଧୁନିକ କବିଗଣ, ମୋ ଲାଗି ରକ୍ଷା ପାଇଛି, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ପଣ୍ଡିତ ଦାଶଙ୍କ ଦୃଶ୍ୟ ଚିତ୍ରବଳ ମୋ ଲାଗି ଉଣା ହୋଇପାଇଛି ।”

ପଣ୍ଡିତ ଦାଶେ ପୁଣି କହିଲେ—“ସେ ଘଟୋଜ୍ଞଚ କିଏ ମୁଁ ଜାଣେନି । ତାଙ୍କ ଲେଖାରୁ ସେ ଯେ ନିଷ୍ଠାପୁ ଘୋଡ଼ାମୁହଁ, ତାହା ବେଶ୍ ଜଣାପଡ଼ୁଛି । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର କୁଳ ବୁଡ଼ି ଆସିବାର ଲକ୍ଷଣ ସ୍ଵରୂପ ଏପରି ଘୋଡ଼ାମୁହଁ ପୁଅ ଜନ୍ମ ହୋଇଛନ୍ତି ।”

ଏଉରେଷ୍ଟ ଶିରିଶୁଙ୍ଗ ଉପରେ ଟେନ୍‌ସିଂଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଦୂରିଲ ପରି ବିନୋଦର ମୁଣ୍ଡ ଦୂରିଗଲା । ମାଂସପେଶୀ ଶିଥିଲ ଓ ରୁମତକ ଅବନତ ହୋଇଗଲା ।

ତୁଷ୍ଟ ଗଳାରେ ପଣ୍ଡିତ ଦାଶେ କହିଲାଗିଲେ—“ଏ ଗୋଟିଏ ସମାଜର ଦସିପୋକ । କଲମ ନ ଧରି ହଳ ଧରିଥିଲେ ଦେଶର କିଛି ସେବା କରି ପାରିଥାନ୍ତେ । ଏନ୍ତୁଡ଼ିଶାଳରୁ ବାପ ମା ଯଦି ମୁଣ୍ଡଟା ମୋଡ଼ି ଥାଆନ୍ତେ, ତେବେ ସମାଜର ବଡ଼ ମଙ୍ଗଳ ହୋଇ ଥାଆନା ।”

ଏଉରେଷ୍ଟ ଉପରୁ ବିନୋଦ ଏକାବେଳକେ ମାନ ସରେବରରେ କରୁଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ଅଳକ୍ୟରେ ତାର ଦୁଇ ହାତ ବେକକୁ ଘୋଡ଼ାଲ ପକାଇଲା । ତାର ମୁହଁ ତଳକୁ ପୋଡ଼ି ହୋଇଗଲା । ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କର ହାସ୍ୟରେଳ ଭିତରେ ସେ ଭବିଲା—“ଓଁ, ଭଗବାନ୍ ! ଭଗେୟ ମୁଁ ନାଁ ଲୁଗୁଇ ଘଟୋଜ୍ଞଚ ନାଁ ଦେଇଥିଲା; ନଚେତ୍ତ ପାଖରେ ବସିଥିବା ଲୋକେ ମୋତେ କ'ଣ କହିଥାଆନ୍ତେ !”

ପଣ୍ଡିତ ଦାଶେ କହିଗୁଲିଲେ—“ତାଙ୍କର ଲେଖା ସମଜର ତ କୌଣସି ହିତ ସାଧନ କରିବ ନାହିଁ; ବରଂ ତହିଁରେ ଯେଉଁ କୁଣ୍ଡିତ ଭବ ଓ ଅଣ୍ଣୀଳତା ପୂରି ରହିଛି, ତାହା ଉଶା କିନ୍ତୁ କରିବ ନାହିଁ । ଚୌପିଂ-ବୃତ୍ତି ଛଷେ ଛଷେ ପ୍ରଷ୍ଟୁଟିତ । ତାହା ପୁଣି ପଦ୍ୟ କି ଗଦ୍ୟ ଜାଣିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଆଗରୁ ମୋର ଧାରଣା ଥିଲା ଯେ, ଅତ୍ୟାଧୁନିକ କରିମାନେ ସମାଜକୁ କିଛି କିଛି ଦେଇ ପାରିବେ । ଘଟୋଜ୍ଞଚଙ୍କ ଲେଖା ପଢ଼ି ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଠିକ୍ ଓଳଟା ଭାବୁଛି । ତାଙ୍କ ଲେଖା ମୋ ମନରେ ଗୁରୁତର ପ୍ରଭାବ ପକାଇଛି—”

ବିନୋଦ ମୁହଁପାଦି ଭାବ ରୁକ୍ଷିଥାଏ—“ହାୟରେ କପାଳ, ଟଙ୍କା ଖର୍କ କରି, ଏତେ ପରିଶ୍ରମ କରି ଲୋକଙ୍କୁ ଜମେଇ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ

ଏ ଗାଳିତକ ଶୁଣୁଛି ?” ବିଚବା ସେଠାରୁ ଉଠି ପଳାଇ ଯାଇପାରୁ ନ ଥାଏ । କାରଣ କାଳେ କିଏ ସନ୍ଦେହ କରିବ—ଆରେ, ଏଇ ତ ଘଟୋଜୁତ । ରହି ବି ପାରୁ ନ ଥାଏ । ଗାଳିଗୁଡ଼ାକ ଦେହରେ ବନ୍ଧୁକୁ ଗୁଲି ପରି ପଣିଯାଉଥାଏ । ଜାଣିବା ଲୋକ କିଏ ଯଦି ପାଖରେ ବସି-ଥାଆନ୍ତା, ତେବେ କାଳିଦାସଙ୍କର ଶୋକ “ଟେଲାଧିରାଜତନୟୀ ନ ଯାଏ ନ ତସ୍ତେ”ର ଅର୍ଥ ପରିଷ୍କାର ବୁଝିପାରି ଥାଆନ୍ତା ।

ସବୁ ସବୁ ନ ସବୁଣୁ ବିନୋଦ ଯେ କିପରି ସେଠାରୁ ଫ୍ୟା ଆସି ଘରେ ଖଟ ଉପରେ ତକିଆ କାମୁଡ଼ି ଶୋଇପଡ଼ିଲା, ତାହା ସେ ନିଜେ ଜାଣିପାରିଲା ନାହିଁ । ସଙ୍ଗୀ ଦି’ଜଣ ଜଳପାନ କରଇବା ଲାଗି ରହିଗଲେ । ହଲ୍ ପଛ ଗୋଟିଏ ଘରେ ଦୁଇଟି ସୋରେଇ ଓ କିଛି ମାଟି ଗିଲାସ ଥୁଆ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରଥମେ ପଣ୍ଡିତ ଦାଶ ଗିଲାସରେ ମୁହଁ ଲଗାଇ ଟିକିଏ ଅପ୍ରକଟିତ ମୁଖବିକୃତି କଲେ । ଦୁହଁ ଗ୍ଲାସରେ ପାଣି ତାଳ ଦେଉଥାନ୍ତି । ଦି’ ଗୁରି ଜଣ ମୁହଁରୁ ଲଜ୍ଜା ଛଡ଼ିଇ କହିଲେ—“ହଇ ହୋ, ଖାଇବା ନ ହେଲା ନାହିଁ, ପାଣିରେ ଟିକିଏ ତିନି ବି ପକାଇ ପାରିଲ ନାହିଁ ? ନିମନ୍ତ୍ରଣପତ୍ରରେ ଜଳଯୋଗ କଥା ଲେଖିଥିଲ କାହିଁକି ?”

ଜଣେ ଉଡ଼ଇ ଦେଲା—“ଆମେ ସରବରଯୋଗ ତ ଲେଖି ନ ଥିଲୁ ! ଆମେ ଲେଖିଥିଲୁ ଜଳଯୋଗ । ଯାହା ଲେଖିଥିଲୁ ତାହା ହିଁ କରୁଛୁ ।”

ଜବରତସ୍ତ୍ର ଶ୍ରୋତାଏ କି ସହଜେ ଗୁଡ଼ନ୍ତି ! ବହେ ତର୍ଜନ ଗର୍ଜନ କରି ସୋରେ ଦୁଇଟାକୁ ଉଦେଖାକ୍ତା ଦୁହଁଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ କଚିଦେଲେ ।

ଓଡା ସଡ଼ ସଡ଼ ହୋଇ ଦରକୁ ଫେରିଲା ବେଳେ ଜଣେ ଅନ୍ୟକୁ କହିଲା—“ଓଡୋ, କି କାଣ୍ଠୁଆ ସବୁଟାଏ ହୋଇଗଲା ମ ! ଘଟୋଜୁତ ବିଚବା ପ୍ରଶଂସା ଶୁଣିବାକୁ ପାଇ କାଣ୍ଠୁଆ, ବକ୍ତା ଶ୍ରୋତା ବି ଖାଇବାକୁ ଯାଇ କାଣ୍ଠୁଆ, ଶେଷରେ ଆମେ ଦୁଇ ଉଦେଖାକ୍ତା ବି.....”

କେମ୍ପାଦକ

ଗୋପାଳ ମନେ ମନେ ଠିକ୍ କରିଲେଲା ସେ, ତା'ର କବି
ହେବାରେ ବଢ଼ିଆ ପଥୁରିଆ ସମ୍ପାଦକଗୁଡ଼ା ହିଁ ପ୍ରଧାନ ଅନ୍ତରୟୀ ।
ତା'ର ଇଚ୍ଛା ହେଲା, ଯଦି କେଉଁଠୁ କେମିତି ପୁଲାଏ ସମୟ ବୋମା
ପାଆନ୍ତା, ତେବେ ଜଣ ଜଣ କରି ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଫେସରେ ପିଅନ ବନି
ସମ୍ପାଦକମାନଙ୍କ ଉତ୍ତକ ତଳେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଥୋଇ ଦିଅନ୍ତା ।
ତୋ ତା ହୋଇ ସବୁ ସମ୍ପାଦକତକ ଯାଆନ୍ତେ ଉଡ଼ି । ନିଃସମ୍ପାଦକ
ହୁଅନ୍ତା ମେଦିନୀ । ହଜାରୀ ଜର୍ମି ପାଆନ୍ତା କି, ସନସ୍ତଙ୍କ ପିଇବା ପାଣି
ସୋରେଇରେ ପୁଲେ ପୁଲେ ଗୁଡ଼ିଦିଅନ୍ତା । ସବୁଯାକ ମନ୍ତ୍ର ଗାଡ଼ିରେ ପଡ଼ି
ସୁର୍ଗକୁ ପଳାନ୍ତେ । ତା'ର କବି ପଥରେ ବାଧା ସୂଷ୍ଠି କରୁଥିବା ଏହି
ପଥର ପାଶିଶାଗୁଡ଼ାକ ଭୁଲୁକମ୍ପରେ ଭୁଷୁଷି ପଡ଼ିଲା । ପରି ତଳେ ଲୋଟି
ଯାଆନ୍ତେ । ବାଧାଶୂନ୍ୟ ବାଟରେ ଆଗେଇ ଯାଇ ସେ କବିତାର ଗଡ଼କୁ
ଜପୁ କରନ୍ତା । ସେ ହୁଅନ୍ତା ଗଡ଼ନାୟକ । ତା'ର କବିତାର ଗୁରୁ
ଗର୍ଜନ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଶକୁ ପ୍ରକମ୍ପିତ କରନ୍ତା । ସମସ୍ତଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ମାନ-
ସମ୍ମାନରେ ପୁଷ୍ଟ ହୋଇ ସେ ହୁଅନ୍ତା ମହାପାତ୍ର । କିନ୍ତୁ ହାୟ ! ଏ ସବୁର
ଅନ୍ତରୟୀ କେବଳ ସେହି କୁଣ୍ଡଳ ସମ୍ପାଦକଗୁଡ଼ାକ । ତା ଦାନ୍ତ କଡ଼-
ମଡ଼ିରିଲା । ଫୋଧରେ ଉନ୍ତାର ହୋଇ ତିପା ଗଲାରେ ସେ କହି

ପକାଇଲା—“ଉଠ, ଗୋଟାଏ କାହାର ବେଳ ଯଦି ମୋ ହାତରେ
ପଡ଼ନା, ତେବେ ମୁଁ ଏମିତି କୁକୁଡ଼ା ମୋଡ଼ିଲା ପରି ମୋଡ଼ି ଦିଅନ୍ତିଃ”

“ଆଲୋ, ଆଲୋ, ଆଲୋ, ମରିଗଲି ମରିଗଲି, ଓହୋ-ହୋ” ରଢ଼ି
ଛିଡ଼ି ରଘୁ ଉଠିପଡ଼ି ବିକୃତ ମୁଖରେ ଗୋପାଳ ମୁହଁକୁ ଗାରଡ଼େଇ
ବୁଝିଲା । ତାପମାନ ଯନ୍ତ୍ରରେ ପାଶ ଉଠିଲା ପରି ତା ଗୋଡ଼ ଆଡ଼ି
ବଗ ଉଠି ଆସୁଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଗୋପାଳ ଅଛି ବିନଯୁ ଭାବରେ ତା ହାତ
ଧରି ପକାଇ କହିଲା—“ମାପ୍ କର ଭାଇ, ଭୁଲ ହୋଇଗଲା । ମୁଁ
ଅଜାଣତରେ ମୋଡ଼ି ଦେଲା ।”

କିଳିକାଳିଆ ପାଟି ଶୁଣି ପାଖ କୋଠଣ୍ଟାରୁ ଦୁଇ ଜଣ ସାଙ୍ଗ ପଣି
ଆସିଲେ । କାନଟାକୁ ଆଉଁସୁ ଆଉଁସୁ ରଘୁ ଏମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଅଭିଯୋଗ
କଲା—“ଦେଖିବଟି ଏ ହୃଦ୍ରା ଗଧକୁ, ମୋ କାନମୁଳଟା ଟିକିଏ ଦରଜ
ଲାଗିବାରୁ ମୁଁ ଟିକିଏ ପ୍ଲାକୁ ଦେଖାଇଲା । ସେ ଗୋଟାଏ କ’ଣ ଉଠୁଣ୍ଡି
ବୋଲି କହି ତା ମନକୁ ଗୋଟାଏ କଳା ମଳମ ଆଣି ଟିକିଏ ମାନ୍ୟ
କରିଦେବ ବୋଲି କହିଲା । ସେ କହିବାରୁ ମୁଁ ଖଟ ଉପରେ ଶୋଇପଡ଼ି
ତାକୁ କାନ ଦେଖେଇଲା, ସେ ତ କାନକୁ ଆଗକୁ ଟାଣି ଧରି କାନ-
ମୁଳରେ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ କଳା ମଳମ ଦଷିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଘରା ଆଗମରେ
ମୋତେ ଟିକିଏ ଗୁରୁନିଦ ବି ଲାଗି ଯାଇଥିଲା । ଆରେ ବାବୁ, ତା
ମୁଣ୍ଡରେ କାହିଁକି ପିତ୍ର ଚଢ଼ିଗଲ କେଜାଣି, ମୋ କାନଟାକୁ ଦେଲା
ଏମିତି ମୋଡ଼ି ଯେ ପ୍ରାଣ ଯାଏ କି ରହେ । ଓ-ହୋ, କାନଟା
ଏତେବେଳଯାଏ ହିମି ହିମି ହୋଇ ଯାଉଛି ।”

ସମସ୍ତଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଗୋପାଳ ଉପରେ ପଡ଼ିବାରୁ, ସେ ପୁନର୍ବାର
ରଘୁକୁ ନିଉରୁଳି ହୋଇ କହିଲା—“କହିଲ ତ ଭାଇ ଭୁଲ ହୋଇଗଲା,
କ୍ଷମା ତ ମାରୁଛି, କହିବୁ ଯଦି ଗୋଡ଼ିତଳେ ପଡ଼ିବାକୁ, ପଡ଼ିବି । ଯଦି
ଦି’ଟା ମାଇଲେ ତୋ ମନ ସନ୍ତୋଷ ହେବ, ତେବେ ମାର । ଭୁଲ
କରିଛି, ପ୍ରାପୁଣ୍ଡିତ ପାଇଁ ଯାହା ଦରକାର କରିବି ।”

ରଘୁର ସବୁ ବାଗ ପାଶ ଖସିଲ ପରି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଖସିପଡ଼ିଲା;
କିନ୍ତୁ ସମସ୍ତଙ୍କ କୌତୁଳ୍ୟଟା ଅଛି ବେଣୀ ବଡ଼ିଗଲା । ସତରଙ୍କ ମୁହଁରେ

ଗୋଟାଏ ପଣ୍ଡ—“କାନଟା ମୋଡ଼ିଲୁ କାହିଁକି, କିଛି ହେଲେ ତ ଗୋଟାଏ କାରଣ ଥିବ ? ଗୋପାଳ ଚୁପ୍ । ବେଶି ଖୋଲିତାଡ଼ି ପରୁରିଲାରୁ ତା ମୁହଁରୁ ବାହାରିଲା ସେହି ଏକ ଉତ୍ତର—“କହିଲି ତ ଭୁଲ ହୋଇଗଲା ।” କିଛି ଥଳକୂଳ ନ ପାଇବାରୁ ଜଣେ ରଘୁକୁ ପରୁରିଲା—“ଆଜ୍ଞା, ମଳମ ଲଗେଇବା ପୂର୍ବରୁ ସେ କରୁଥିଲା କଥଣ ?” ଭବି ଭବି ରଘୁ କହିଲା—“ଗୋଟାଏ କବିତା ଲେଖିପାରି ତାକୁ ରୁହିଁ କଥଣ ଭବୁଥିଲା କି ମନେ ମନେ ସେହି କବିତାକୁ ପଡ଼ୁଥିଲା, ତାହା ଭଗବାନ ଜାଣନ୍ତି ।”

କାରଣଟା ଜାଣିବାରେ ଅସମର୍ଥ ହୋଇ ଅନ୍ୟମାନେ ବିରକ୍ତରେ କୋଠଣ ଛୁଡ଼ି ରୁଳିଗଲେ । ଗୋପାଳ ପୁଣି କାନମୁଳେ କଳା ମଳମ ମାଲିଷ କରିଦେବା ଲୁଗି ରଘୁ ପାଖକୁ ଯାଇ ତା କାନ ଦେଖାଇବା ଲୁଗି ବିମାତ ପ୍ରାର୍ଥନା ଜଣାଇଲା । ତାର ପୁନର୍ବାର ଏ ଉପରମ ଦେଖି ରଘୁ ଦୁଇ ହାତ ଯୋଡ଼ି କହିଲା—“ବାବା ତୋ ରୁରି ଶୁରକୁ ଦଣ୍ଡବତ । ଆଉ ଥରେ ତୋତେ କାନ ଦେଖାଇବା ଅର୍ଥ କାନଟିର ଆଶା ଏକାବେଳେ ଛୁଡ଼ିଦେବା ।” ତଥାପି ଗୋପାଳ ଗେଲେଇ ହୋଇ ପାଖରେ ବସି ଅନୁରୋଧ କରିବାରୁ ରଘୁ ଟିକିଏ ଘୁଞ୍ଚିଯାଇ କହିଲା—“କେଉଁଥୁ ଲାଗି ତୋର ଏମିତି ଭୁଲ ହୋଇଗଲା ନ ଜାଣି ମୁଁ ମୋ କାନଟାକୁ ପୁଣି ତୋ ହାତରେ ଦେଖି କେମିତି ?”

ରୁରିଆଡ଼କୁ ରୁହିଁ ଗୋପାଳ ଥଙ୍ଗେଇ ଥଙ୍ଗେଇ ହୋଇ କହିଲା—“ଏଇ ଅଳକଣା ସମ୍ପାଦକଗୁଡ଼ାଙ୍କ ଲାଗି ସବୁ ଅନର୍ଥ ।”

“ହଇ ରେ ଏ ସମ୍ପାଦକ ଯାଇ କାହିଁ, ଆଉ ମୋ କାନ କାହିଁ, ଏ ଦୁହେଁ ଏ କୋଠଣରେ ଏକାଠି ହେଲେ କେମିତି ?”

“ହଅମ, ଏମିତି କଥଣ ହୁଏନି ? କେତେ ଦୂରେ ଚନ୍ଦ୍ର ଆଉ କାହିଁ ବୁମୁଦିମା, ପ୍ରୀତି ଅଭେଦ ତାଙ୍କର ।”

“ସତେ ନା ! ନ ଜାଣି ସମସ୍ତେ କହୁଛନ୍ତି କବି ରୋଗ ତୋତେ ତେଇଲାଣି । ଆଜ୍ଞା, ତୁ ସିନା କବି ହେଲୁ ଯେ, ସମ୍ପାଦକମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ତୋର ବା ତୋ କାନର ସମ୍ମନ ରହନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ମୋ କାନ ସଙ୍ଗେ କାହିଁକି ?”

କଥା କଥା କଥା କି, ଏ ଅଳକଣା ସମ୍ପାଦକଗୁଡ଼ାକଙ୍କ ଉପରେ ଅଛି ବେଶି ରଗ ହେଲା । ଏତେ ପରିଶ୍ରମ କରି ପୁଲା ପୁଲା କବିତା ଲେଖିଲି, ହେଲେ ଲୋକେ କାହାର ବାସ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ବଣପୁଲ ପରି ସବୁଗୁଡ଼ିକ କାଗଜରେ ଫୁଟି ସମ୍ପାଦକମାନଙ୍କର ଅଳିଆ ଟୋକେଇ ବଣରେ ଝଡ଼ିପଡ଼ିଲା । ପଛ କଥା ଛୁଡ଼ି, ଏଇ ଗଲା ମାସରେ ଦେଡ଼ ଶବ୍ଦ କବିତା ଲେଖିଲି । ସେ ଅନାଯୀଁ ସମ୍ପାଦକଗୁଡ଼ାକ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଲପାପାରୁ କାଢ଼ି ମିଧାସଳଟ ଅଳିଆ ଟୋକେଇକୁ ମୋଡ଼ିମାଡ଼ି ପିଙ୍ଗିଦେଲେ । ଆଜି ଭୋରରୁ ଯେଉଁ କବିତାଟି ଲେଖିଛି, କଥା କହିବ ଆଉ ! ଏମିତିଆ କବିତା ଏ ବର୍ଷ ଲେଖାପଦେବା ଦୂରେ ଥାଉ, କାହା ମୁଣ୍ଡରେ ପଣି ନ ଥିବ; କିନ୍ତୁ ଲାଭ କଥା ? ଏ ଅଳପେଇସେ ତାକୁ କଥା ରଖିବେ ? ମୋଡ଼ିମାଡ଼ି ଦେଇ ଅଳିଆ ଟୋକେଇରେ ଭରି ଦେବେ । ଏଇଆ ଭାବ ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ ଭରି ରଗ ହେଲା । ଭାବିଲି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟାଏ କାହାର ବେଳ ମୋ ହାତରେ ପଡ଼ନ୍ତା କି, କୁକୁଡ଼ା ମୋଡ଼ିଲା ପରି ତାକୁ ମୋଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି ।”

“ଓ-ହୋ, ଏବେ ବୁଝିଲ ମୋ କାନକୁ କାହିଁକି ମୋଡ଼ିଲୁ । ଛୁଡ଼ି, ଯାହା ହେବାର ହେଲାଣି । ଯାହାହେଉ ପ୍ରକୃତରେ ତୋର ରଚିବାର କାରଣ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ସବୁଯାକ ସମ୍ପାଦକ କାହିଁକି ତୋ କବିତାକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଉଛନ୍ତି, ମୋତେ ଲାଗୁଛି ତୋର ବି କିଛି ଗଲାତି ଅଛି । ଆଜା, ତୁ କବିତା ନିଜେ ନେଇ ଯାଉ ନା ଡାକରେ ପଠାଉ ?”

ନିଜ ଦେଇଛି, ଡାକରେ ପଠେଇଛି, ସବୁକିଛି କଟିଛି । ଗ୍ରେକାରଗୁଡ଼ାକ କବିତାକୁ କଥା ପଡ଼ନ୍ତି ! ଗୋପାଳ ନାମଟା ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ଫୋପାଡ଼ି ଦିଅନ୍ତି ଅଳିଆ ଟୋକେଇକୁ । ହାତରେ ନେଇ ଦେଲେ କହନ୍ତି— ଏ ଥରକ ତ ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ, ଆର ଥରକୁ ଚେଷ୍ଟା କରି ଦେଖିବା । ମୋର ଫେରିବା ପରେ ପରେ ସେ କବିତାଟି ଅଳିଆ ଟୋକେଇକୁ ଯାଏ ।”

—“ଆଜା, କବିତା ପଠେଇଲା ବେଳେ ଚିଠିରେ କଥା ଲେଖୁ ?”

—“ଏଇ ମାମୁଳି ଲେଖା—ମହାଶୟ, କବିତା ଖଣ୍ଡ ପଠାଇଲି,
ଆପଣଙ୍କର ଆସନ୍ତା ସଂଖ୍ୟା ପର୍ଷିକାରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲେ ସୁଖୀ ହେବି ।”

“ଦୁଇ ଦୁଇ, ଓଳୁ । ଏଇଥିଲାଗି ତୋ କବିତାକୁ କେବି ପସଦ
କରୁ ନାହାନ୍ତି । ହଇ ରେ, ତୁ ଖୁସି ନ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କର କଅଣ
ଅଣେଇ ହୋଇପଡ଼ିବ ? ଆରେ, ତୋ ଭଲିଆ ଖାଉଡ଼ ଖାଉଡ଼
ସେମାନଙ୍କଠେଇଁ ତେଲ ଲଗେଇ ଲଗେଇ ହାତରେ ବିଣ୍ଟ କଲେଣି ।
ତେବେ ସୁନ୍ଦର ବେଳେ ବେଳେ ତାଙ୍କ ଉପରକୁ ନଜର ଯାଉନି, ଆଉ
ତୁ ନବାବଙ୍କ ନାତି ଭଲିଆ ଖଣ୍ଡ ଚିଠି ଲେଖିଦେଉଛୁ ଯେ କୁଆଡ଼ୁ
କାଟୁ କରିବ ?”

“କାହିଁକି ବାଜେ କଥାଗୁଡ଼ାକ ବକୁଳ ମ ? ଆଉ ଅଧିକ କଅଣ
ଲେଖି ଆଆନ୍ତି ? ତୁଙ୍କା କଥାଗୁଡ଼ାକ ଆଉ କହନା ।”

“ହଁ, ମୁଁ ତୁଙ୍କା କଥା କହୁଛି ? ମାର ବାଜି, ତୁ ତ ଏତେ ଥର
ମାଜଢ଼ିରିତ୍ତ ମାରିଲୁଣି, ଆଣ ଗୋଟାଏ କବିତା, ଦେଖୁ ମୁଁ ସବୁଠୁଁ
ରାତି ସମ୍ପାଦକକୁ କେମ୍ପାଦକ ବନଜୁଣି କି ନା ? ନିଜ ଭୁଲ ନ ଦେଖି
ଅନ୍ୟର ଭୁଲ ଖୋଜି ଲାଗିଛୁ !”

ଜିରେ ଝକାଝକ୍ ଲାଗିଲା । ଗୋପାଳ ଡା କବିତା ଗଦାରୁ
'ଫନ୍ଟାପୁମାନା' ଶିର୍ଷକ କବିତାଟି କାଢି ରଘୁ ହାତରେ ଦେଇ କହିଲା—
“ଆରେ, କେବଳ କଅଣ ମୋର ନା’ରେ ଦେଇଛି ? ଶ୍ରୀମତୀ ଗୋପବାଲା
ମିଶ୍ର ନାମରେ ପଠାଇଲି, ଟେକିଟାକ ବି ଲେଖିଛି । ପ୍ରେମର ଇସାର ବି
ଦେଲି, ପଥରଗୁଡ଼ାକ କୋଉ ବାଟରେ ସାଧ ହେଲେ ନାହିଁ ।”

ହୋ ହୋ ହସରେ ଘର କମ୍ପେଇ ରଘୁ କହିଲା—“ଆରେ,
ଦେଖୁଛୁ ତୁ ତ ମାରାତା ଯୁଗରେ ଅଛୁ । କେଉଁଠି କେମିତି ଗୋଟାଏ
ଅଧେ ବିକଳିଆ ସମ୍ପାଦକ ଜାଲରେ ପଡ଼ିଯାଇ ପାରନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ
ଜାଲ-ମାଡ଼ୁଆ ହୋଇଗଲେଣି । ବେଳେ ବେଳେ ଖାଣି ଇଅଙ୍କ କବିତାକୁ
ଟୋକାଙ୍କ କାମ ବୋଲି ଭାବି ଫୋପାଡ଼ ଦେଉଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ
ଦୂରକାର ଅନ୍ୟ ବାଟ । ଆଜ୍ଞା, ଦେଖି ଗୋ ଫନ୍ଟାପୁମାନା କବିତା”—

“ଆରେ ଅବିବେଳା ବନ୍ଦକର
 ବନ୍ଦକର ଏ ଗୁଣ୍ଡାମି
 ପାଠିଯିବ ତୋର ଗେଲ ଗେଲ କଥା
 ପାଠିଯିବ ତୋର ହୃଦ୍ଧାମି
 ଅନ୍ଧକାରକୁ ଫଟାଇ ରଖି
 ଗୁରୁ ଗର୍ଜନ ଘନ ଘନ
 ଗୁଣ୍ଡାମି କରି ଖସି ନ ପାରିବୁ
 ଆରେ ପାଷାଣ୍ଡ ସଇତାନ
 ପାଠିବ ମୁଣ୍ଡ ପାଠିବ ଗଣ୍ଡ
 ପାଠି ସବୁ ହେବ ଫଟ ଫଟ
 ଆରେ ରେ ଗୁଣ୍ଡା ଶିଧନ୍ତ ମୁଣ୍ଡା
 ଘେରିଲୁଣି ତୋତେ ସଙ୍କଟ ।”

ଗୋପାଳ କବିତା ଉପରେ ଟିପ୍ପଣୀ ଦେବାକୁ ଯାଉଥିଲା; କିନ୍ତୁ
 ରଦ୍ଦୁ ବାଧା ଦେଇ କହିଲ—“ଆଉ କହିବା ଦରକାର ନାହିଁ ।
 ଫଟାଯୁମାନା କଞ୍ଚା ଉଣା ଅଧିକେ ତ ବୁଝି ହେଉଛି । ମନ ହୋଇନି ।
 ଆଜ୍ଞା, କେଉଁ ପର୍ମିକାରେ ବାହାରିଲେ ତୋ ମନ ମାନିବ ?”

“ଶଙ୍କର ପର୍ମିକାରେ ବାହାରିଲେ ମନଟା ମାନନ୍ତା । ମନ କରି
 ଲଭ କଅଣ ? ସେହିଠୁଁ ତ ଥରେ ଫେର ଆସିଛି । ଚୁଥା ଭବନା ଆଉ
 କରିବ କାହିଁ, ଭବନାରେ ଆନନ୍ଦ ମିଳଇ ନାହିଁ ?”

ବାସ୍, ବାସ୍, ତୋର ଭାବିବାର ଦରକାର ନାହିଁ, କଢ଼େଇବାର
 ଭର ମୋ ଉପରେ । ‘ଶଙ୍କର’ ସମାଦକ ଏଇ କବିତାକୁ ଫେରେଇ
 ଦେଇଛି ତ ? ଦେଖିବୁ ତାକୁ ଏମିତି କେମାଦକ ବନେଇବି ଯେ ନିଜ
 ହାତରେ ଏହାକୁ ବାଲୁ ପର୍ମିକାରେ କାଢ଼ିବ । ଅବଶ୍ୟ କିନ୍ତୁ ସମୟ
 ଦରକାର ଆଉ କିନ୍ତୁ ଟଙ୍କା ବି ଦରକାର ।”

ଗୋପାଳ ସବୁ କଥାକୁ ଗଣି । ରଦ୍ଦୁ କାମ ହାସଲ କରିବାକୁ
 କୋରସୋରରେ ଜାଲ ବୁଣିବାକୁ ଲାଗିଲ । ବଜାରର ଦୁଇ ଜଣ ଗୁଣ୍ଡା

ଓ ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚା ସହିତ ତାର ଘନିଷ୍ଠ ସମ୍ପର୍କ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବା ଛଡ଼ା ଗୋପାଳ ଆଉ କିଣ୍ଠି ଜାଣିପାରିଲୁ ନାହିଁ ।

ରଦ୍ଦୁ ଦ୍ୱାରା ଆୟୋଜିତ ଏକ ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ବରେ ସହପତିତ କରି ‘ଶଙ୍କର’ ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀରମଚନ୍ଦ୍ର, ଭବନରୁ ଫେରୁ ଥାଆନ୍ତି । ରଦ୍ଦୁ ବି ସାଙ୍ଗରେ କଥାବାଟ୍ରୀ ‘ହୋଇ ଆସୁଥାଏ । ଗୋଟାଏ ଅନାରୁଆ ଜାଗରେ ହଠାତ୍ କଥା ନାହିଁ, ବାଟ୍ରୀ’ ନାହିଁ, ଦୁଇଟା ଧୂମୁସା ଗୁଣ୍ଠା ସମ୍ପାଦକଙ୍କୁ ସାଇକେଲରୁ ଖସାଇ ପକାଇ ଗୋଟା କେତେ ବିଧା, ଗୁପୁଡ଼ା ବସେଇ ଦେଲେ । ହଠାତ୍ ଏପରି ବଜ୍ରପାତରେ ତାଙ୍କ ପାଟିରୁ କଥା ବାହାରିଲା ନାହିଁ । ରଦ୍ଦୁ କିନ୍ତୁ ସାହସର ସହିତ ପ୍ରତିବାଦ କରି କହିଲା—“ଆରେ ଆରେ, କେଡ଼େ ଅବବେଳା ଲୋକଗୁଡ଼ାକ, ଏ ଗୁଣ୍ଠାମି ବନ୍ଦ କର । ଏପରି ଗୁଣ୍ଠାମି ଆଉ ଚଳିପାରିବ ନାହିଁ । ଗୁଣ୍ଠାମି ସହ୍ୟ କରିବାର ଯୁଗ ଗୁଲିଗଲଣି । ଅଧିକ ଗୁଣ୍ଠାମି ଦ୍ୱାରା ତୁମର ଏ ଗୁଣ୍ଠାମିକୁ ଦିବାଇ ଦିଆଯିବ । ସଇତାନ ଦଳ, ଅନାରୁଆ ଜାଗା ଦେଖି ଏ ଗୁଣ୍ଠାମି କରୁଛ । ଏ ଅନାର ସବୁଦିନେ ରହିବ ନାହିଁ । ଯେଉଁ ଗୁଣ୍ଠାମି ତୁମେ କରୁଛ, ସେହି ଗୁଣ୍ଠାମି ଦ୍ୱାରା ତୁମର ମୁଣ୍ଡ ଦିନେ ଫାଟିବ । ଖବରଦାର, ଏ ଗୁଣ୍ଠାମି ବନ୍ଦ କର ।”

ରଦ୍ଦୁର ଏ ବକ୍ତ୍ଵା ସବୁ ନ ସରୁଣୁ ଧମୁସା ଲୋକ ଦିଟା ସମ୍ପାଦକଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ି ଅନାରରେ ଖସି ପଳାଇଲେ । ରଦ୍ଦୁ ତାଙ୍କ ଝାଡ଼ିଝୁଡ଼ି ଦେଇ ସାଇକେଲଟା ଧରଇ ଦେଲେ । ଗୁଣ୍ଠାମିରେ ଖବ୍ରତା କମ୍ ଥିବାରୁ ବିଶେଷ କିଣ୍ଠି କ୍ଷତି ହୋଇ ନ ଥିଲା । ବଳେଇ ଦେବାକୁ ରଦ୍ଦୁ ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ଘର ଯାଏ ଗଲା । ବାଟ୍ୟାକ ଏହି ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଗୁଣ୍ଠାମିର ଚର୍ଚା ଗୁଲିଥାଏ । ଏ ଗଣତାନ୍ତିକ ଯୁଗରେ ଏପରି ଗୁଣ୍ଠାମି ଯେ ଅବଳମ୍ବେ ବନ୍ଦ ହେବା ଦରକାର, ଏ ବିଷୟରେ ସମ୍ପାଦକ ରଦ୍ଦୁ ସହିତ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକମତ ହେଲେ ।

X

X

X

ଡାକରେ ଆସିଥିବା ଲପାପା ସବୁ ଖୋଲ ପ୍ରବନ୍ଧ, ଗଲ୍ପ, କବିତା ସବୁ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଗୋଟିଏ କବିତା ପ୍ରତି ହଠାତ୍ ଦୃଷ୍ଟି ଆକୃଷ୍ଣ ହେଲା ।

ଶିରୋନାମା ଲେଖାଅଛି—‘ଫୁଟ୍‌ପୁମାନା’ । କିଛି ବୁଝି ନ ପାରି
କୌତୁଳ୍ୟର ସହ ସମୁଦାୟ କବିତାଟି ପଡ଼ି, ପ୍ରଧାନ ଅଷ୍ଟର ଶଙ୍ଖାଳିକୁ
ଡାକ ପକେଇଲେ—“କେଣବ, କେଣବ……”

“ଆଜ୍ଞା, କଥଣ—”

“କବିତା ବିଭଗ ଅଷ୍ଟର ଶଙ୍ଖା ସରିଲାଣି ?”

“ଆଜ୍ଞା ହଁ, ସଜେଇ ଅଧାଅଧ ହୋଇଗଲାଣି ।”

“ଆଜ୍ଞା, ସେ ‘ରୁଷ’ କବିତାଟା କାଢ଼ିଦେଇ ଏ କବିତାଟା ଶୀଘ୍ର
ଶଙ୍ଖି ଉତ୍ତି କରି ଦିଅ ।”

“ଆଜ୍ଞା, ତେରି ହୋଇଯିବ ।”

“ମୁଁ ଯାହା କହୁଛି କର । ସମୟେପ୍ଯୋଗୀ କବିତାଟି ଏ ମିଳିଛି,
ଛୁଡ଼ିବା ଉଚିତ ହେବ ନାହିଁ ।”

“ହୁଉ ଆଜ୍ଞା, ଦିଅନ୍ତୁ ।”

କବିଖୂତ୍ତୁ

ଆଜିକାଳି ସଂସାରଟା ଆଉ ଗଦ୍ୟମୟୁ ହୋଇ ନାହିଁ । ଏକାବେଳକେ
ପଦ୍ୟମୟୁ । ଏହାର ପ୍ରମାଣ ହେଉଛି ସମ୍ପାଦକଙ୍କ ରଦ୍ଧ କାଗଜ
ଖାଲେଇ । ଏହି ଖାଲେଇସବୁ ଘାଣ୍ଡିଲେ ଶତକତ୍ତା ୯୯.୯ ଭାଗ କବିତା
ଅଳବତ୍ତ ବାହାରିବ । ଏହାର କାରଣ ଖୋଜିବାକୁ ହେଲେ ବେଶି
ବାଟ ଯିବାକୁ ହେବ ନାହିଁ । କବିତାଟା ହେଲୁ ପଚପଚିଆ ଓ ରସରସିଆ
ପଦାର୍ଥ । ତାକୁ ନ ଆଦର କେଉଁ ବୁଡ଼ିବକ୍ ଶୁଖାଖଡ଼ିଖଡ଼ ଗଦ୍ୟ ଆଡ଼କୁ
ଆଖି ପକାଇବ ? କବିତା ଆବୁଦ୍ଧି କଲେ ସାପ, ଚଢ଼େଇମାନେ ବି
ଟାଣି ହୋଇ ଆସନ୍ତି, ମଣିଷଙ୍କ କଥା ଛୁଡ଼ । କେବଳ ଏଇଥୁଲାଗି କବିତା
ରଜ୍ୟରେ ଏ ଠେଲଠେଲ, ପେଲପେଲ । କୋଉଁ ବାଟେ ହେଲେ କବିତା
ଲେଖିବାକୁ ହେବ । ସେଥିପାଇଁ ବାଟ ଅବାଟ, ମଡ଼ା ଅମଡ଼ା ବିରୁର
ନାହିଁ । କବିତା ଲେଖା ଗଲୁ ବିରୁଆତି ଗଲୁକୁ ଟପିଗଲଣି । ଏହି
ଗଲୁ ନିବାରଣ ପାଇଁ ଜଣେ କବିତା ଲେଖି ବସିଲେ । ମନେ ମନେ
ଭାବିଲେ—ଖୁବ୍ ପରିଶ୍ରମ କରି ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ିଆ କବିତାଟା ଏ
ଲେଖିଦେବା । ଏଡେ ବଡ଼ କାମଟାଏ ଯେତେବେଳେ ହାତକୁ ଯାଉଛି,
ସେତେବେଳେ ଅନ୍ତରଃ ଜଣେ ପୋଖତ୍ କବିଙ୍କୁ ଟିକିଏ ପଚର ପଚର
କରି ନେଇଥିବା ଦରକାର । ପୋଖତ୍ ହୋଇ ଏକଦମ୍ ଝଡ଼ିବା ଉପରେ
ବସିଥିବା ଜଣେ କବିଙ୍କୁ ଭଲ କବିତାର ହାତ ଗୋଡ଼ କିପରି ଓ ତାକୁ
କିପରି ଗଡ଼ିବାକୁ ହୁଏ ପରିବିଲେ ।

କବି ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ—“କବିତା ଲେଖିବାର ଗୋଟିଏ ନିଶା ଦରକାର । ନିଶା ନ ହେଲେ ଭଲ କବିତା ବାହାରିବ ନାହିଁ । ଭଲ କବିତାରେ ଏହିସବୁ ଜିନିଷରୁ ଅନୁଭବ କିଛି କିଛି ରହିବା ଦରକାର—ଗ୍ରାମ ଅର୍ଥ—କବିତାଟି ପଡ଼ିଦେଲେ ଗୋଟିଏ ଉପର ଠାଉରିଆ ଅର୍ଥ ବାହାରୁଥିବ; କିନ୍ତୁ ଖୁବ୍ ଉଚରକୁ ଖୋଲ ଦେଲେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଅର୍ଥ ବାହାରୁଥିବ । ଆଉ ବି ଦେଖ, ସ୍ଥିଲେକମାନେ ଅଳଙ୍କାର ପିନ୍ଧିଲେ କିପରି ସୁନ୍ଦର ଦିଶନ୍ତି, କବିତାକୁ ସେହିପରି ଅଳଙ୍କାର୍ୟକୁ କରିବା ଦରକାର । ଏହା ନାନାପ୍ରକାର ହୋଇପାରେ; ଯଥା—ସମକ, ଅନୁପ୍ରାସ, ଶୈଷ, ଧୂନି, ଉପମା, ଛନ୍ଦ, ଶୃଙ୍ଗଳା, ବିରେଧାସ୍ରୀ, ରୂପକ, ଅନୁଲିପି, ବହିଲିପି, ବନ୍ଧ, ବନ୍ଦୋକ୍ତ୍ତି, ଉଚ ଆଦର୍ଶ, ଜଗତଦର୍ଶନ, ରସ, ଲେକପ୍ରିୟତା ଇତ୍ୟାଦି । ଏସବୁ ପ୍ରତି ନଜର ଦେଇ କବିତା ଲେଖିବାକୁ ହେବ । ତୁମ୍ଭେ ଗୋଟିଏ ଏମିତିଆ କବିତା ଲେଖି ମୋ ପାଖକୁ ଆଣ । ମୁଁ ସଂଶୋଧନ କରିଦେବି ।

କସିକବି ଉପଦେଶତକ ମୁଣ୍ଡରେ ତୁକେଇ ଘରକୁ ଫେରିଲେ । ଶୁଭଦିନ ଦେଖି ଲେଖା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଗୁରୁ କହିଛନ୍ତି—କବିତା ଲେଖାର ଗୋଟାଏ ନିଶା ଦରକାର । ତେଣୁ ସେ ଲେଖିବା ଦିନ ପୁଅକ ଓଜନର ପତ ଅଛା କରି ବାଟି, ସରବର କରି ପିଇଦେଲେ । ମନାର ଫୁଲ ପରି ଅଖି ଦିଓଟି ତୁଳୁ ତୁଳୁ କରି ଓ କାଗଜରେ ଟିପି ନେଇଥିବା ବିଷପୁଗୁଡ଼ିକ ଦେଖି କବିତାଟାଏ ଲେଖିଦେଲେ ଓ ତା ପରଦିନ ତାକୁ ନେଇ ଗୁରୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ ।

କୌଣସି କଦମ୍ବୀ ପଦାର୍ଥ ଆଦ୍ୟାଶ କଲୁ ପରି ନାସିକା କୁଞ୍ଜନ ଓ ମୁଖ ବିକୃତ କରି ଗୁରୁ କବିତାଟି ପଡ଼ିଲେ—

“ବାଳକୁଣ୍ଡାନଳ ଇନନ ଛୁଆ ଦେଶର ମଥା,
ବାସୀରୁଠି ଗୌଶଙ୍କର ପାଏ ଅଣାରେ ବଥା ।
ପେଁଁ ଗୁଡ଼ୁ ଗୁଡ଼ୁ ତା ଗୁଡ଼ୁ ‘ଲଙ୍କିଭୁ’ କୁହାଟି,
ଇପାଇ ପଦାର୍ଥ ଦେଇଣ ନେଲେ ତାକୁ ପାହ୍ଲେଟି ।

ଓଲଟା ଗରମ ହେବାରୁ ନାକୁ ବହଳ ପାଣି,
ତୋଷରସ କରି ଗରମ ଦେଲେ ତାହାକୁ ଆଣି ।
ରୂପକର ଭଲ ହୃଦୟ ଲଙ୍କା ଲୁଣ ସହିତେ,
ଦିଏ ରକ୍ଷାରକ୍ଷି କରଣ ଦେଲେ ତାହାର ହାତେ ।
ଦିଅଁ ମୁଣ୍ଡ ବାସୀମାଳକୁ ଗଲେ ଛଦଣ ଦେଲେ,
ବନ୍ଧୁକ ହାତିଆ ସମସ୍ତେ ମୁଖେ ବୁବୈରେ କଲେ ।
ପାକଷ୍ଵାନ ଫାଳ କହିଲା ଏ ତ ଆମର ଲେକ,
ଗୋଲ ମୁହିଁ କହେ ନାହିଁ ରେ ଏ ତ ଆମର ଟେକ ।
ବଙ୍ଗେଇ ବଙ୍ଗେଇ କହିଲା ବଣୀ ସିଜଟା ହଣ୍ଡ,
ଦରୁରୂପୀ ମହାଶରକୁ ବଡ଼ ଲଗିଲା କଷ୍ଟ ।
ଶାମନ୍ଦରବାସୀ ଠାକୁରେ ମନେ ଦର୍ଶନ କରେ,
ଲେଖାଥାଉ ତୋ ନାଁ ବାହାରେ ସଦା ମୋର ଭିତରେ ।”

ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଥାଁ’ କରି ଗୁହଁ କହିଲେ—“ଆରେ ବାବା,
ତୁମେ ତ ସାକ୍ଷାତ୍ ଅର୍ଜୁନ । ମୋ ପରି ଗୋତୁକୁ ସତର ପଟା ଚିତା
କାଟିଦେବ । ଏ ତ ରଙ୍ଗରେଜୀ, ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗା, ଫାରସୀ କି ଆରବୀ
ମୁଁ କହି ଜାଣିପାରୁ ନାହିଁ ।” ଶିଷ୍ୟ ଉଲୁପ୍ତି ଉଠି କହିଲା—“ଅଙ୍ଗ,
ସବୁଥରେ ଗର୍ବର ଅର୍ଥ । ଅର୍ଥକୁ ନେଇ ମୁଁ ସାତ ତାଳ ପାଣି, ଚଉଦ
ତାଳ ପଙ୍କ, ଅଠେଇଶ ତାଳ ମାଟି ତଳେ ପୋଡ଼ି ରଖିଛୁ । ସେତିକି
ପରିଶ୍ରମରେ ଖୋଲା ନ ହେଲେ ଅର୍ଥ ବାହାରିବ ନାହିଁ । ଭଲ କବିତାର
ଲକ୍ଷଣସବୁ ଆପଣଙ୍କଠାରୁ ଟିପି ନେଇଥିଲି । ସେବବୁ ଏହି କବିତା
ଭିତରେ ରଖିଛି । ଗୁରୁ ଖନେଇ ଖନେଇ କହିଲେ—“ହଉ ବାବା,
ତୁମେ ସାବଳରେ ଖୋଲ । ମୁଁ ଚିତ୍ପଟାଙ୍ଗ ମାଇଲି ।”

ଶିଷ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲେ—“ବାଳଛିଣ୍ଡାନଳ ବାଳଛିଣ୍ଡା ଅନଳ,
ବାଳ ଛିଣ୍ଡାଏ ସବୁଠାରୁ ବେଣି କିଏ ? —ଦୁଢ଼ାସା ରଷି, ତାହାର
ଅନଳ ଅର୍ଥାତ୍ ରଗ, ତାର ରକ୍ଷନ ବା ତହିଁରେ ଯେ ପୋଡ଼ି ଯାଇଥିଲା,
ଅର୍ଥାତ୍ ଶକୁନ୍ତଳା, ତାର ଛୁଆ ବୋଇଲେ ଭରତ, ତାର ଦେଶ,
ଅର୍ଥାତ୍ ଭରତବର୍ଷ । ତାର ମଥା, ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଯେ ଅଛି,

ଅର୍ଥାତ୍ ନେପାଳ, ତାର ବାସୀ ଅଟେ ଯେ ସେଇପା ଟେନ୍ସିଂ । ଗୌଣ-ଶଙ୍କର ଅର୍ଥାତ୍ ଏଉରେଷ୍ଟ ଶୁଙ୍ଗ ଉପରେ ଉଠି ଅଣାରେ ବଥା ବା ପଛପଟେ ପ୍ରାସ ପାଇଲା । ଦେଖନ୍ତୁ, କବିକାର ଏହି ଅଂଶରେ ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶ ଓ ଅନୁପ୍ରାସ ଅଛି । ପୃଥିବୀର ସବୁଠାରୁ ଉଚ୍ଚ ଶୁଙ୍ଗ ଏଉରେଷ୍ଟ ବିଜୟ ଏକ ଅତି ଉଚ୍ଚ ଆଦର୍ଶ । ଅନୁପ୍ରାସ ବି ଦେଖନ୍ତୁ, ଅନୁ ବୋଇଲେ ପଛରେ, ପ୍ରାସ ବୋଇଲେ ପୀଡ଼ା ବା ବଥା । ଅଣାରେ ତ ବଥା ହୋଇଛି । ପେଂ ଗୁଡ଼ ଗୁଡ଼ ତାଗୁଡ଼, ଏଗୁଡ଼ା ହେଉଛି ବାଜା, ଫୋଟକା, ପେଂକାଳି ଶଙ୍କ କରି ‘ଲକ୍ଷ୍ମିଭ୍’ କୁହାଟି, ଅର୍ଥାତ୍ ଧର୍ମଜୀବନ କାମନା ସୂଚକ ଧୂନିମାନ କରି ଏବେ ଇପାରି ପଦାର୍ଥ ଦେଇଣ, ଅର୍ଥାତ୍ ମେଡାଲିଦି ଅଳଙ୍କାରରେ ଭୂଷିତ କରି ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ପାଗ୍ରେଟି ନେଇ-ଗଲେ । ଏହି ଅଂଶରେ ଦେଖନ୍ତୁ ଶୋଘ୍ରଯାତ୍ରାଦି ଯାକ୍ୟମକ, ଧର୍ମଜୀବନ କାମନା ସୂଚକ ଧୂନି, ଇପାରି ଗୋବିନ୍ଦର ଅଳଙ୍କାର ଅଛି । ପୁଣି ଦେଖନ୍ତୁ, ଓଲଟା ଗରମ ବା ଗରମର ଓଲଟା, ଅର୍ଥାତ୍ ଥଣ୍ଡା ହେବାରୁ ନାକରୁ ପାଣି ବୋଲିଲ, ଅର୍ଥାତ୍ ଶେଷ୍ଟା ଅସି ପକଡ଼ିଲ । ତୋଷରସ କରି ଗରମ, ଅର୍ଥାତ୍ ଗରମ ‘ତାଷ୍ଟ ରୁ’ର ବା ଆଜିକାଳିର ବଢ଼ିଆ ରସ ପିଇବାକୁ ଦେଲେ । ଏଠାରେ ଶେଷ୍ଟା ଓ ଉତ୍କଷ୍ଟ ରସ ରହିଲ । ରୂପକର ଭାଇ ଅଟେ ଗହମ, ତାର ହୃଦୟ ବୋଇଲେ ସୁଜି, ତାକୁ ଘିଅରେ ରନ୍ଧି ଲୁଣ ଲଙ୍କା ଦେଲେ, ବଢ଼ିଆ ଉପମା ତିଆରି ହୁଏ । ଲୋକେ ସେହି ଉପମାକୁ ଟେନ୍ସିଂକୁ ଖାଇବାକୁ ଦେଲେ । ଏଠି ଚମକାର ଉପମା ରହିଲ । ଦିଅ ମୁଣ୍ଡ ବାସୀ ଅର୍ଥାତ୍ ପୁଲ, ତାର ମାଳକୁ ତା ଗଲାରେ ଛାନ୍ଦ ଦେଲେ । ହେଇ ଅସିଲ ଛାନ୍ଦ । ବନ୍ଧୁଙ୍କ-ହାତିଆ ବା ସେନିକମାନେ ମୁଖରେ ବୁବେରେ ବୁବେରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ଆନନ୍ଦସୂଚକ ଧୂନି କଲେ । ଏଠାରେ ଅସିଲ ଶୁଙ୍ଗଳା ଓ ପୁଣି ଧୂନି । ସେନିକମାନଙ୍କର ତ ସବୁଠାରୁ ବଡ଼ କଥା ଶୁଙ୍ଗଳା । ପାକିଷ୍ଟାନ ଫାଳ, ଅର୍ଥାତ୍ ଯାହାର ଗୋଟିଏ ଫାଳ ହେଉଛି ପାକିଷ୍ଟାନ ଏମନ୍ତ ଯେ ପଣ୍ଡିମ ବଙ୍ଗ, ତାର ଲୋକେ କହିଲେ—ଟେନ୍ସିଂ ଆମର ଲୋକ । ଗୋଲମୁହଁ ବା ନେପାଳ-ମାନେ କହିଲେ—ନା, ସେ ଆମର । ସମେ ଏହିପରି ବିରେଧର ଆଭ୍ୟନ ମିଳିଲ । ବିରେଧାଭ୍ୟନ ମିଳିଲ କି ନାହିଁ ? ବିଜଟାବଣୀ ହଣ,

ଅର୍ଥାତ୍ ଇଂଲଣ୍ଡବାସୀ ହଣ୍ଡ୍ ସାହେବ ଟେନ୍ସିଂ ବିଷୟରେ ବଙ୍ଗେଇ
ବଙ୍ଗେଇ କହିଲା । ହଣ୍ଡ୍‌ର ଟେନ୍ସିଂକୁ ଟିକିଏ ନ୍ୟନ କରିଦେବାର
ଛୋଟା; ଅଥବା ଦିଧାସଳଖ କହିଦେଲେ ଲୋକେ ଛି-ଛୁକର କରିବେ ।
ତେଣୁ ସେ ବଙ୍ଗେଇ କରି କଥାଟାକୁ କହିଲେ—ଟେନ୍ସିଂ ଏଉରେଷ୍ଟ
ଉପରେ ଉଠିଲ ସତ; କିନ୍ତୁ ତାର ଜ୍ଞାନ ବଡ଼ ସୀମାବନ୍ଧ । ଏଥରେ
ବଙ୍ଗେଇ ବାଙ୍ଗେଇ କଥା ବା ବନ୍ଦୋକ୍ତ ରହିଲା ତ ? ହନୁମନ୍ତ କପିଳାସ
ଉପରେ ଚଢ଼ିଥିଲେ, ଟେନ୍ସିଂ ସେହି କପିଳାସ ବା ହିମାଳୟ ଉପରେ
ଚଢ଼ିଲେ । ତେଣୁ ସେ ହନୁରୂପକ ମହାବାର ହେଲେ । ତାହାଙ୍କୁ ଏ କଥା
ବଡ଼ କଷ୍ଟ ଦେଲା । ଏଠି ରହିଲ ରୂପକ । ଶ୍ରାମନ୍ଦରବାସୀ ଠାକୁରେ,
ଅର୍ଥାତ୍ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ମନେ ମନେ ଦର୍ଶନ କଲେ ବା ଚିନ୍ତା କଲେ ।
ଏଠାରେ ବନ୍ଦ ଓ ଉଚ୍ଚ ଦଶନ ଅଛି କି ନାହିଁ ଦେଖନ୍ତୁ । ଶ୍ରାମନ୍ଦରରେ
ଗୋଟିଏ ବନ୍ଦ ନୁହେଁ ଏକାବେଳକେ ଚଉଷଠି ବନ୍ଦ ଅଛି । ଆଉ
ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦଶନ ସବୁଠାରୁ ଉଚ୍ଚ ଦଶନ ନୁହେଁ କି ? ଏତେ ବଡ଼
ଗୌରବ ଟେନ୍ସିଂ ପାଇଥିବାରୁ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ସୁରଣ କରି ପ୍ରାର୍ଥନା
କରୁଅଛନ୍ତି କି—“ହେ ଭଗବାନ, ଆପଣଙ୍କ ନାମ ସଦା ମୋର ଭିତରେ
ଓ ବାହାରେ ଲିପିବନ୍ଧ ହୋଇ ରହିଥାଉ ।” ଏଠାରେ ଅନ୍ତର୍ଲିପି ଓ
ବହିଲିପି ଆସିଲ ଦେଖିଲେ ତ ? ଆହୁର ବି ମୋଟାମୋଟି ଦେଖନ୍ତୁ,
କବିତା ବୟୁଷି ଅତି ଲୋକପ୍ରିୟ । ଏତେ ଲୋକପ୍ରିୟ ଯେ ପୃଥିବୀର ସବୁ
ଖବର କାଗଜରେ ଏହି କଥା । ପୃଥିବୀର ଲୋକେ ଏହି ବିଷୟ ଚର୍କା
କରିବା ପାଇଁ ଘୋକ ଶୋଷ ଭୁଲି ଯାଉଅଛନ୍ତି । ଆଜ୍ଞା, ଆପଣଙ୍କ ମତାମତ
କହନ୍ତୁ । ଏତେ ବଡ଼ ଗଭୀର ଅର୍ଥପୂର୍ଣ୍ଣ କବିତାକୁ ମୁଁ ପାଞ୍ଚ ମିନିଟରେ
କରି ଦେଇଛି ।”

ଆଁ ବନ୍ଦ କରି ଓ ଶ୍ଵର ନିଶ୍ଚାସ ତ୍ୟାଗ କରି ଗୁରୁ କହିଲେ—
“ବାପ୍ ରେ ବାପ୍ ! ମଣିଷ ଅଣନିଶ୍ଚାସୀ ହୋଇଯିବ । ଏପରି କଣଜନ୍ମା
କବିଙ୍କୁ କି ଉପାଧ ଦିଆଯିବ ? କବି ସମ୍ବାଦ, କବିଚନ୍ଦ୍ର, କବିସୂର୍ଯ୍ୟ,
କାନ୍ତିକବ, ଦରପା କବି, କବି ଶ୍ରେଷ୍ଠ, କବି ତିଳକ, କବି ଶିରୋମଣି
ଇତ୍ୟାଦି ଉପାଧମାନ ତ ଆଗରୁ ଦିଆସରିଛି । ତେବେ ମୁଁ ଅତି
ଆଦରରେ ଭୁମକୁ ‘କବିଶୁଣୁ’ ଉପାଧି ଦେଉଛି ।”

କବି ଓ ସମାଲୋଚକ

ଉଜ୍ଜମିଶା ବେଳପଣୀରୁ ଗିନାଏ ଗିନାଏ ପିଇ ସମସ୍ତେ ଟିକିଏ ଆରାମ ହୋଇ ବସିଲେ । ମିଞ୍ଚାସ୍ତା ବି ସମସ୍ତଙ୍କର ଟିକିଏ ଠରର ହୋଇଗଲ । ଉଣା ଅଧିକେ ସମସ୍ତେ କବି ବା ସମାଲୋଚକ । କବିତା ବିଷୟରେ ତେଣୁ ସରଗରମ ଚର୍ଚା ରୂପିଲା । ଜଣେ କହିଲେ—“କବି ଅପେକ୍ଷା ସମାଲୋଚକର ବାହାଦୁରୀ ଆହୁରି ବେଶି । ଯେତେ ବଡ଼ ଖରାପ କବିତା ହୋଇଥାଉ ପଛକେ ସମାଲୋଚକ ତାକୁ ଦୁହିଁ ସେଥିରୁ ବଢ଼ିଆ ବଢ଼ିଆ ଜିନିଷ କାଢ଼ି ଥୋଇଦବ । ତେଣୁ ସମାଲୋଚକର ସ୍ନାନ କବିତାରୁ ଆହୁରି ଉପରେ ।” ଜଣେ ଖାମ୍ବୁରାମୁ ଶିଆ କବି ପ୍ରତିବାଦ କରି ଉଠିଲେ—“ଅରେ ରଖ ହୋ; ଚେର ଥିଲେ ସିନା ତୁମେ ଦୁହିଁବ । ଚେର ତ ସୃଷ୍ଟି କଲିବାଲ କବି । ତେଣୁ କବିର ଆସନ ଉପରେ ।”

ଉଚିବାର ଦିନେ ବଢ଼ିଲ । ଅତିଥି ଚର୍ଚାକାରୀ ଭଦ୍ରଲୋକଟି କହିଲେ—“ଅଜ୍ଞା, ଏତେ ଉଚିବାରରେ ଲାଭ କଅଣ ? ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଘଟଣା କହୁଛି । ତାକୁ’ଇ କେନ୍ଦ୍ର କରି କବି ଓ ସମାଲୋଚକ ନିଜ ନିଜର କରମତି ଦେଖାନ୍ତି ।”

ଗୋଟିଏ ପୋଖଣ୍ଡା କୁଳରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ପୁରୁଷ ଠିଆ ହୋଇଥିଲ । ନିକାଞ୍ଚନ ସ୍ନାନ ହେତୁ ଗୋଟିଏ କଦାକାର କାଳୀ

ଶୁକୁଣ୍ଡୀ ମାଇକନିଆ ତା ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଣ ହୋଇ ତା ଆଡ଼କୁ ଧାଇଁଗଲ । ହଠାତ୍ ପୁରୁଷଟି ତାକୁ ଦେଖି . ଉପୁରେ ପାଣିକ ଡେଇଁପଡ଼ିଲ । ତା ପରେ ସେତେବେଳେ ପ୍ରକୃତିରୁ ହେଲ ଓ ତାକୁ ଭଲ ଭାବରେ ଚିହ୍ନ-ପାରିଲ, ସେତେବେଳେ ସେ ସ୍ଥାନେକକୁ ଡାକି କହିଲ—“ହେ ହେ, ମୋତେ ଟିକିଏ ପୋଖରୀ ପାଣିରୁ ଉଠାଇ ନେ ।” ସେହି ଲୋକର କଥାକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଆପଣମାନେ ନିଜ ନିଜର କରମଣି ଦେଖାନ୍ତୁ ।

କବି ଉଠିପଡ଼ି କହିଲେ—“ରହ, ଶୁଣିଲ ଚେରଟାଏ ଦେଉଛି
ସେ କେମିତି ଦୁହିଁବ ଦେଖିବା । ଧର, ସେ ଲୋକଟି କହିଲ—

ଗୋବର ବରନା ସଖି ଆରେ,
ସରସୀ ବାରରୁ ରଖି ଯା’ରେ !”

ଶୋଳିଗଲୁ ସ୍ତିଂ ପରି ଉଠିପଡ଼ି ସମାଲୋଚକ କହିଲେ—“ଏଇ ତ,
ତୁମେ ଏଇ ଅର୍ଥ କରିଥିବ ଯେ, ଗୋବର ପରି ବର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥାତ୍ କାଳୀ
ସ୍ଥାନେକଟିକୁ ପୁରୁଷ କହୁଛି—ସଖି, ଏ ପୋଖରୀ ପାଣିରୁ ମୋତେ ସାଶ
କରି ନେଇ ଯା । କିନ୍ତୁ ମୁଁ କହୁଛି ତାହା କୁହେଁ । ଦେଖ ହେଇ ମୁଁ
ଦୁହିଁଲ—ଗୋ ବରବରନା ସଖି; ଅର୍ଥାତ୍ ହେ ଶ୍ରେଷ୍ଠବର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥାତ୍
ତକ୍ ତକ୍ ଗୋଖା ସଖି, ଅର୍ଥାତ୍ ବାନ୍ଧବ ତୁ ଆ । ଅର୍ଥାତ୍ ତୁ ମୋ ମାଖକୁ
ଆ । ଆଉ ଶର-ଶିବାରି; ଶର ବୋଇଲେ ଧନୁଶର, ଶିବାର ବୋଇଲେ
ଶିବଙ୍କର ଅର ଅର୍ଥାତ୍ କାମଦେବ—ସେଇ କାମଦେବଙ୍କ ଶରରୁ
ଅର୍ଥାତ୍ କାମଦେବ ମୋତେ ଯେଉଁ ପୀଡ଼ା ଦେଉଛି ତହିଁରୁ ରଖି ଯା;
ଅର୍ଥାତ୍ କନ୍ଦର୍ପ ପୀଡ଼ାରୁ ମୋତେ ରଖାକର । ଦେଖ, ଦୁହିଁ କାଢ଼ିଲ
କି ନାହିଁ ?”

କବି କହିଲେ—“ହଁ, ଯୋଗକୁ ବାଜିଗଲ ।”

ସମାଲୋଚକ କହିଲେ—“ଏଁ, ବାଜିଗଲ ! ଦେଖ, ଫେର
ଦୁହିଁବ । କିନ୍ତୁ ତା ପୂରୁଷ ଟିକିଏ ଭୁମିକା ଦେଇଦିଏଁ । ଥରେ ମହାଦେବ
ତାଙ୍କ ଘଣ୍ଟକୁ କହିଲେ—“ଆରେ, ତୁ ଯା ମର୍ତ୍ତ୍ୟଲୋକଙ୍କ କହିଦେବୁ
ସେମାନେ ତନ ଦିନରେ ଥରେ ଖାଇବେ ।” ଘଣ୍ଟି ବିଚର ସେଦିନ
କୋଉଁଠି ଓଡ଼ା ଖାଇବ ବୋଲି ଭାବି ଯାଉ ଯାଉ ତା ମୁଣ୍ଡରେ

ଗଣ୍ଡଗୋଳ ହୋଇଗଲ । ସେ ତିନି ଦିନରେ ଥରେ କ'ଣ କହିବ, ଓଲଟା କହିଲ—“ହେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟବାସୀଗଣ, ଦିନକୁ ତିନି ଥର ଖାଆ । ମହାଦେବଙ୍କ ଆଜ୍ଞା ।” ସ୍ଵାତ୍ମେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ସମସ୍ତେ ଦିନକୁ ତିନି ଥର କରି ଖାଇଲେ । ଖାଦ୍ୟାଭବ ପଡ଼ିଲ । ଗୋଟାଏ ଗାଁ’ର ଲେକେ କିଛି ଖାଇବାକୁ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ତିନି ରୁଚି ଦିନଯାଏ ଗାଁ ପୋଖରୁ ପେଟେ ଲେଖାଏଁ ପାଣି ପିଇଲେ । ସେମାନେ ଜାଣିପାରିଲେ ସେ ମହାଦେବଙ୍କ ଷଣ୍ଠ ଯୋଗେ ଏ ବିପର୍ତ୍ତି ପଡ଼ିଲ । ସେ ଯଦି ଆମର ଦିନରେ ତିନି ଥର ଖିଆକୁ ବନ୍ଦ କରନ୍ତା, ତେବେ ଆମର ଏ ପୋଖରୀ ପାଣି ପିଆଇ କଷ୍ଟ ରହନ୍ତା ନାହିଁ । ମନେକର ଗାଁ ଲୋକମାନେ ଏହି କବିତାଟି ପଢ଼ି ମହାଦେବଙ୍କ ଷଣ୍ଠକୁ ଡାକୁଛନ୍ତି—‘ଗୋ-ବର ବର’, ଗୋ ଅର୍ଥାତ୍ ଗାଇ, ଗାଇର ବର ହେଲ ଷଣ୍ଠ; ଗୋବର ବର ହେଲ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଷଣ୍ଠ; ଅର୍ଥାତ୍ ହେ ମହାଦେବଙ୍କ ଷଣ୍ଠ, ନାଶ ଅର୍ଥାତ୍ ନଷ୍ଟ କର; ଖିଆରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଅମ୍ବର ଏହି ଦିନରେ ତିନି ଥର ଖିଆକୁ ନଷ୍ଟ କର ଏବଂ ‘ସରସୀ ବାରିରୁ ରଖି ଯା’ରେ; ଅର୍ଥାତ୍ ପୋଖରୀ ପାଣି ପିଆରୁ ରଖି ଯା’ରେ, ଅର୍ଥାତ୍ ରକ୍ଷା କର । ଦେଖ, ଫେର ଦୁହିଁଲି କି ନାହିଁ ? ଆଉ ଗୋଟାଏ ଭୂମିକା ଶୁଣ—

ଗୋଟାଏ କଳିତୁଣ୍ଡୀ ଭରିଯା ତା ଗେରପୁକୁ ଗୋଟାଏ ଦଉଡ଼ି ଦ୍ଵାରା ଖୁଣ୍ଡରେ ବାନ୍ଧ ଦେଇଥିଲ । ସେ ବିଚର ବିକଳ ହୋଇ ତା ଭରିଯାକୁ ଡାକ କହୁଛି—“ଗୋ ବରବରନା, ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋ ନାବରବର ଅର୍ଥାତ୍ ଯେ ବରୁବରୁ ହୃଦ ନାହିଁ (ଯେହିର ନାମରଦା ଅର୍ଥ ପୌରୁଷବିହାନ) ସେହିପରି ରେ ପଣି, ତୁ ଆ’ରେ । ଗୋଦଶକୁ ସୁନ୍ଦରୀ କହିଲେ ସେ ଗୋଡ଼ ବୁଲଇ ବୁଲଇ ପକାଏ । ସେହିପରି ବରୁବରୁ ହେଉଥିବା ସ୍ତିକୁ ବରୁବରୁ ହେଉ ନ ଥିବା ସ୍ତି ବୋଲି କହିଲେ ସେ ଖୁସି ହୋଇଯିବ ବୋଲି ଭବି କବି ତାକୁ ନାବରବର ବୋଲି କହିଲେ । ସରସୀ ବାରିରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ସରଶି କି ରଶି ଅର୍ଥାତ୍ ଦଉଡ଼ିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ବାରିରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ବନ୍ଧନରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ମୁଁ ଯେ ଏଠାରେ ଦଉଡ଼ିରେ ବନ୍ଧା ହୋଇ ପଡ଼ିଛି, ସେଥିରୁ ମୋତେ ରଖି ଯା; ଅର୍ଥାତ୍ ଖୋଲି ଦେ ।

ପୁଣି ଦୁହିଁଟି ଦେଖ—ଜଣେ ଶିଷ୍ୟ ଗୁରୁଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ କବିତା ଦେଖାଇଲେ । ସେଥିରେ ଲେଖାଥିଲା—

ଖଳଖଳ ରୁଣି ମୁଣି ମୁଣି ସଙ୍ଗ ରେ
ଖର ଖରଷାକୁ ରୁଣି ଗଲୁ ଲଣି ରେ ।

ଗୁରୁ କବିତାକୁ ଦେଖି ତଢ଼ିଯାଇ କହୁଅଛନ୍ତି—‘ଗୋବ’ ବର ନାଶ ଖିଆରେ—ଅର୍ଥାତ୍ ଆରେ ‘ଗୋବ’ ବା ମୂର୍ଖ, ତାହାର ବର ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରେଷ୍ଠମୂର୍ଖ ‘ଖ’ ନାଶ; ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି ଯେ ଏତେ ‘ଖ’ ଅଷ୍ଟର ବ୍ୟବହାର କରିଛୁ ତାହା ନାଶ କର; ଅର୍ଥାତ୍ ଉଠାଇ ଦେ । ସରସୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଆମ୍ବୁପ୍ରଶାସା, ବାରି ବୋଇଲେ ଆବରଣ; ଅର୍ଥାତ୍ ଆମ୍ବୁବଡ଼ିମା ରୂପକ ଆବରଣରୁ ରଖି ଯା, ଅର୍ଥାତ୍ ଏହି କବିତାକୁ ରକ୍ଷାକର ।

ପୁଣି ଦୁଇଁଚି ? ଆଜ୍ଞା ହଉ ଦେଖ—ଗୋଟିଏ ଯୁବଣ୍ତାକୁ ଦୁଇ ଜଣ ଆଖେଇ ଥାଆନ୍ତି । ତା ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଖୁବ୍ ଗାଇଲବାଲ । କାଳେ ତା ପ୍ରତି ଯୁବଣ୍ତି ଡିଲିପଦିବ, ସେଥିଲାଗି ଅନ୍ୟ ଜଣକ ଆଗଭୁରୁ ଯୁବଣ୍ତିକୁ ପ୍ରାଣବିକଳରେ କହିପକାଉଛି—‘ଆରେ ସଖି ଗୋ-ବର ବରନା’; ଅର୍ଥାତ୍ ରେ ସଖି, ଗୋ ବୋଇଲେ ଗାୟୁକ, ବର ବୋଇଲେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ସେହି ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗାୟୁକକୁ ବରଣ କରନା । ଶର ଶବାରିରୁ, ଅର୍ଥାତ୍ କନର୍ପ ପାଡ଼ାରୁ ରଖି ଯା, ଅର୍ଥାତ୍ ମୋତେ ରକ୍ଷାକର; ଅର୍ଥାତ୍ ସେହି ଗାୟୁକଶ୍ରେଷ୍ଠକୁ ବରଣ ନ କରି ମୋତେ ବରଣ କର ।

ଦେଖ ପୁଣି ଦୁଇଁଚି । ଗୋଟିଏ ଲୋକକୁ ଗୋଟିଏ କୁକୁର କାମୁକି ଦେଲ । ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ବକ୍ତୁଆ ଗଉଡ଼ ଟୋକା ଠିଆ ହୋଇ ଚାନ୍ଦପତ୍ର ଖାଉଥିଲ । ଲୋକଟି ବିକଳରେ ଡାକ ପକେଇଲି—ରେ ନାଶଖିଆ ଗୋବର ବର, ଅର୍ଥାତ୍ ରେ ଚାନ୍ଦପତ୍ର ଖାଉଥିବା ବର ଗୋବର । ବର ଅର୍ଥାତ୍ ଶ୍ରେଷ୍ଠ, ଗୋ ଅର୍ଥାତ୍ ଗୋରୁ, ବର ଅର୍ଥାତ୍ ବାଳକ; ଅର୍ଥାତ୍ ହେ ଚାନ୍ଦପତ୍ର ଖାଉଥିବା ଗଉଡ଼ ପିଲ, ଶିବାର ଶରରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଶିବା ଯେ ବିଲୁଆ, ତାହାର ଅର, ଅର୍ଥାତ୍ ଶରୁ ଯେ କୁକୁର ତାହାର ଶର ଅର୍ଥାତ୍ ଆଘାତ, ସେଥିରୁ ରଖି ଯା, ଅର୍ଥାତ୍ ମୋତେ ରକ୍ଷାକର ।’

ସମସ୍ତେ ଆଁ କରି ରୁହିଁଥାଆନ୍ତି । ଭାଙ୍ଗ ସେତେବେଳକୁ ପୁରା କାମ ଦେଖଇଲାଣି । ସମାଲୋଚକ ପୁଣି କହିଲେ—“ଦେଖ, ଫେର ଦୁଇଁଚି ।”

ସମସ୍ତେ ଦି' ହାତ ଉଠାଇ ଏକାବେଳକେ କହିଛିଲେ—“ଆଉ,
ଆଉ, ଆଉ ଦୁଇଁ ନାହିଁ, ରେର ଛଣ୍ଡିଯିବ ।” ସମାଲୋଚକ ବି ଲୋଭରେ
ବେଶି ପିଇ ଦେଇଥିଲେ । ସେ ଫେରୁ ଆମ୍ବେ କଲେ—“ଗୋ
ବୋଇଲେ—”

ଅତିଥି ଚର୍ଚାକାରୀ ହଠାତ୍ ଟେଳାଏ ହେଙ୍ଗୁ ଆଣି ତାଙ୍କ ନାକ
ଆଗରେ ଦେଇ ମାଡ଼ି ବସିଲେ । ସମାଲୋଚକ କେତେକ ଅମ୍ବଷ୍ଟ
ଅନୁନାଶିକ ସ୍ଵର କରି ଚୁପ୍ଚ ହୋଇଗଲେ ।

କବି ପୁଜା

ଇନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ସବୁ ଆଜି ଭାରି ସରଗରମ । ସ୍ଵପୁଂ ସୁରପଣ୍ଡି, କବି ସମ୍ମାନ
ଉଞ୍ଚି ଓ କବିବର ରାଧାନାଥଙ୍କୁ ସମ୍ମାନିତ କରିବା ପାଇଁ ସଭା
ଉକେଇଛନ୍ତି । ଦୁଇ କବିଯାକ ଏକାଠି ବସିଥାନ୍ତି । ଉଷ୍ଣଶୀ “ଆଜ
କେଳିକଉତୁକା” ଗୀତଟି ବୋଲି ନାଚୁଥାନ୍ତି । ଗନ୍ଧିମାନେ କୁରାର୍ତ୍ତନେଟ୍,
କରନେଟ୍, ସେକ୍ସାଫୋନ, ହାରମୋନିସ୍ବମ୍, ଡୁବିଭାବନ ଓ ଆହୁରି
ଅନେକ ପ୍ରକାର ଦେଶୀ ପେଂକାଳ ବଜାଉଥାନ୍ତି । ମହାଦେବ ବ୍ରହ୍ମପୁରୀ
ଗଞ୍ଜେ ଇକଳ ଗୁର ଭରି ଚିଲମରେ ଭାର୍ତ୍ତି କରି ଗୋଟାଏ ଟାଣରେ ସବୁ
ଶୋଷାନ୍ତି ନେଇ ଖଞ୍ଜଣୀ ବଜାଇ ବସିଲେ । ନିଶାରେ ଆଉଟ ପାଉଟ
ହୋଇ ବେତାଳ କରିବାରୁ ଜଣେ ଗନ୍ଧି ତାଙ୍କ ହାତରୁ ଖଞ୍ଜଣୀଟା
ଛଡ଼ାଇ ନେଇ ଥୁରିହୋଇ ବସିବା ପାଇଁ କହିଲେ । ବାଲୁକି ଓ ବ୍ୟାସ
କବିଦୟଙ୍କ ପାଖରେ ବସି ଗୀତକ ପିଇ ଦେଉଥାନ୍ତି ଓ ମହିରେ
ମହିରେ କ୍ୟା ତୋପା କ୍ୟା ତୋପା ବୋଲି ଚିଲେଇ ଉଠୁଥାନ୍ତି । ବିଶ୍ୱାମିଷ
ଗୋଟାଏ କଢ଼ିପଟିଆ ଜାଗାରେ ବସି ହାଇପେନ୍ ବହି ପଡ଼ୁଥାନ୍ତି ଓ
ମହିରେ ମହିରେ ନାଚ ଆଡ଼େ ରୁହି ଦେଉଥାନ୍ତି । ନାଚଦ ଗୋଟାଏ
ତିଙ୍କି ଉପରେ ବସି ବାଣୀ ବଜାଉଥିଲେ ।

ଅଧୟକ୍ଷାଏ ଖଣ୍ଡେ ଚୁପ୍ ହୋଇ ବସିଯିବା ଦ୍ଵାରା ତାଙ୍କ ପେଟଟା
ଫୁଲେଇ ଦେଲୁ । ସେ ରାଧାନାଥଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କ କାନରେ

ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ କରି କହିଲେ—“ଦେଖିପାରୁଛନ୍ତି ତ ସୁରପତିଙ୍କ ପକ୍ଷପାତିତା ? ଓଡ଼ିଆ କବିତା ଭଞ୍ଜକର ରାବିଦି ଖାଇ ଖାଇ ଅଜ୍ଞାନ୍ତ ରୋଗରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେଥିରୁ ସେ ବଞ୍ଚିଥାଆନ୍ତା କି ? ଆପଣ ସିନା ତାହାକୁ ଦହି, ଅଦା, ଲୁଣ ଶୁଆଇ ବଞ୍ଚାଇଲେ । ତେଣୁ ଆପଣଙ୍କ ଯ୍ୟାନ ଭଞ୍ଜିଠାରୁ ଉଚରେ ନୁହେଁ କି ? କିନ୍ତୁ ସୁରପତି ତାଙ୍କ ଗୀତକୁ ଆଗ ବୋଲିବାକୁ କହିଲେ । ହି ହି, କି ପକ୍ଷପାତିତା !”

ରଧାନାଥ ତାଙ୍କୁ ପେଳିଦେଇ କହିଲେ—“ଉଁ, ଯା ଯା, ଭାକ୍ ଭାକ୍ ! ବେପାର ତ କିଛି ନାହିଁ, ଆସିଲେ ଏଠି କଳି ଲଗେଇବାକୁ । ପଳା ଏଠୁ ।”

ନାରଦ ମୁହଁ ହାଣ୍ଟି ପରି କରି ଟିକିଏ ପଦାକୁ ରୂପିଗଲେ ଓ ଗୋଟିଏ ବିଡିଃ ଟାଣିଦେଇ ସାରି ଉଚରକୁ ଯାଇ ଭଞ୍ଜକ ପାଖରେ ବସିଲେ । ଓର ଭଣ୍ଟି ଭଞ୍ଜକ କାନରେ ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ କରି କହିଲେ—“ଅଜ୍ଞା, ଦେଖିଲେ ତ ସୁରପତିଙ୍କ ଆନ୍ୟାୟ କର୍ମ । ଆପଣଙ୍କୁ ନେଇ ରଧାନାଥଙ୍କ ସାଙ୍ଗେ ବସାଇଲେ । ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ କବିତାକୁ ଆପଣ ପ୍ରକାଣ୍ଟ ରଜ୍ୟର ଅଧିଶ୍ୱର କରାଇଥିଲେ, ତାକୁ ଏହି ରଧାନାଥ ପରା ଦେବାଳିଆ କରଇ ବଜ, ହନ୍ଦ, ରଂରେଣ୍ଟ ଓ ଗୁଜୁରାଟୀ ଦାଣ୍ଟରେ ଭିକାରୁଣୀ କରି ବୁଲାଇ ଅଛନ୍ତି । ଏପରି ଲୋକ ସଙ୍ଗେ ଆପଣ ! ହି, ହି, ସୁରପତିଙ୍କ କି ଆନ୍ୟାୟ କର୍ମ !”

ଭଞ୍ଜ ଧୈର୍ୟ ଧରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ନାରଦଙ୍କ ଦାଉକୁ ଦୁଇ ରୂପ ଦେଇ ନାକ ଉପରେ ଗୋଟାଏ ମୁଥ ବସାଇଲେ ଓ ପାଟିକରି କହିଲେ—“ପଳାଅ, କଳିବୁଡ଼ା ଥୋବରା ! ଏହାକୁ ଆଉ କେଉଁଠି ଜାଗା ମିଳିଲା ନାହିଁ, କଳିମୁଣ୍ଡ ଖାଡ଼ିବାକୁ ଆସୁଛି ଏହିଠାକୁ ।”

ନାରଦ ଲଜରୋହୁଣ୍ଡିଜଡ଼ସଡ଼ ହୋଇଟୁଠିଙ୍କିରେ ବସି ସବୁ ଛୁଡ଼ି ପକେଇ ଆସିଲେ । ପଦାକୁ ଆସି ତାଙ୍କ ମନ ଗଲ ଗଲ ହେଲା । ବିରକ୍ତ ହୋଇ ସେ ମଞ୍ଚକୁ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇଲେ । ତାଙ୍କ ନଜରରେ ପଡ଼ିଲା ଉଚଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ । ଦିବ୍ୟଦୃଷ୍ଟିରେ ସେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଶ୍ରାଵମତନ୍ତ୍ର ଭବନରେ ଉଚଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର ସଭ୍ୟମାନେ କବି ପୂଜା କରୁଛନ୍ତି ।

ତାହା ଦେଖି ତାଙ୍କ ମୁଖ ଉଚ୍ଛ୍ଵଲ ହୋଇଗଲା । କଳିମଣିରୁ ମୁଠାଏ ବାଲି ଧରି ସେ ଶ୍ରାବମଚନ୍ଦ୍ର ଭବନ ଉପରେ ଘୁଷିଦେଲେ ଓ ତା ପରେ ଭଲ ଲୋକ ପରି ତିକିରେ ବସି ପୁଣି ସଭା ପ୍ଲାନେଟ୍ ରୂପିଲେ । ସେତେ-ବେଳକୁ ଉଦ୍‌ବାଣୀଙ୍କ ନାଚରେ ସମସ୍ତେ ଭୋଲ । ହଠାତ୍ ଗୋଟାଏ ପୋଚର ଗନ୍ଧ ହେବାରୁ ସମସ୍ତେ ନାକ ଟଟକିଲେ । ହେଁ, କି ଗନ୍ଧ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ଇଆଡ଼େ ସିଆଡ଼େ ରୁହିଲେ । କେତେକ ଭାବିଲେ ଯେ ଦିଶାଧ୍ୟ ପାଣ୍ଡବ ଭାମା ଗୁଡ଼ାଏ ବିରପିଠା, ମୂଳା ତରକାରି କରି ଗେପିଲୁ । ତାହାର ନିଶ୍ଚାଧ୍ୟ ଗୋଟାଏ ଅଧ୍ୟବାୟୁ ନିର୍ଗେତ ହୋଇଥିବ । କିନ୍ତୁ ବାବା, କହିବାକୁ ସାହସ କାହାର ? ସେ ଯେ ଭାମା ! ହମେ ଗନ୍ଧ ଆହୁରି ପ୍ରବଳ ହେବାରୁ ସୁରପତି ଚିଲେଇ ଉଠିଲେ—“ହେ ଦାର ! ଏ କି ଗନ୍ଧ ?”

ଦାରପାଳ ହାତଯୋଡ଼ି କହିଲ—ହଜୁର, ମଞ୍ଜୁରେ ଶ୍ରାବମଚନ୍ଦ୍ର ଭବନରେ କବି ପୂଜା ହେଉଛି । କବିମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯାଉଥିବା ଧୂପର ଗନ୍ଧ ଏ ଆଡ଼କୁ ରୁଳ ଆସୁଛି । ସୁରପତି କାବା ହୋଇ କହିଲେ—“ଏ ଧୂପର ଗନ୍ଧ !” କବି ସମ୍ମାଟ କହିଉଠିଲେ—“ଆଜ୍ଞା, ମୋର ଭୌତିକ ଶରୀର ପୋଡ଼ା ହେଲାବେଳେ ଯେପରି ଗନ୍ଧ ବାହାରୁଥିଲା, ଏ ତ ଠକ୍ ସେହିପରି ଗନ୍ଧ !” ରଧାନାଥ ତି କହିଲେ—“ମୋର ଭୌତିକ ଶରୀର ପୋଡ଼ା ହେଲାବେଳେ ମଧ୍ୟ ଠକ୍ ଏହିପରି ଗନ୍ଧ ବାହାରୁ ଥିଲା ।”

ଗନ୍ଧ ଅଛି ପ୍ରବଳ ହେବାରୁ ସଭା ଭାଙ୍ଗିଗଲ । ସୁରପତିଙ୍କ ଆଜ୍ଞାରେ ଦଶ ଟିଣ ଇଭନି^୧ ଇନ୍ ପ୍ର୍ୟାତି ଅତର ଘରଯାକ ଛିଞ୍ଚାଗଲ ଓ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ରେଡ଼ିଓ ଟେଲିଭିଜନ୍ ଯନ୍ତ୍ର ଅଣାହୋଇ ଥୁଆ ହେଲା । ସୁରପତି ନିଜେ ରୁହି ମୋଡ଼ି ଶ୍ରାବମଚନ୍ଦ୍ର ଭବନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପ୍ଲାପନ କରି-ଦେଲେ । ଭଞ୍ଜ ଓ ରଧାନାଥ ଉତ୍ସକ ହୋଇ ଯନ୍ତ୍ର ପରଦା ଆଡ଼କୁ ରୁହିଲେ ।

ହଠାତ୍ ଶ୍ରାବମଚନ୍ଦ୍ର ଭବନର ହଲ୍ ଦିଶିଲ । ହଲ୍ଟି ମଣିଷରେ ଭରପୁର । ନିଶ୍ଚାଧ୍ୟ, ଝାମେରମୁଣ୍ଡିଆ, ଗ୍ରୋଟା, ନାଳିଆ, ଡେଙ୍ଗା, ଧେଡ଼ିଆ, ବୁଡ଼ାବୁଡ଼ୀ ଓ ଟୋକା ଟୋଳା ସମସ୍ତେ ଅଛନ୍ତି । ଜଣେ ତା ଉତ୍ତରେ ବକ୍ଷୁତା ଝାଡ଼ୁଥାଏ—“ଭାଇମାନେ ! ସେ ଯେଉଁ ଫଂଟ ଝୁଲୁଛି ତାହାଙ୍କୁ ତହିଛ ? ସେ କେଉଁଛନ୍ତି ମହାପାପୀ ରଧାନାଥ । ଏ ଯଦି ଆଜି

ବିଶ୍ୱାସେ, ମୁଁ ତାକୁ ଆଜି ଯାଇ ମାଡ଼ି ବସିଥାଆନ୍ତି ଓ ଗାତ ଭିତରେ
ତାକୁ ଭଣି କରିଦିଅନ୍ତି । ସମାଧି ଦେଇଥାଆନ୍ତି କିମ୍ବା ତା ବେଳରେ
ଦଉଡ଼ି ବାନ୍ଧ କୁଆରେ ବୁଡ଼ାଇ ବୁଡ଼ାଇ ମାରି ଦେଇଥାନ୍ତି । ଏହି ପାପୀର
ଯେଉଁ ନରଧମ ଚେଲମାନେ ଉଛଳମାତାର ମୁଣ୍ଡରେ ଉକୁଣୀ ସଢ଼ିଶ
ବିଚରଣ କରୁଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ କଥା ମୋଟେ ଶୁଣ ନାହିଁ । ସେମାନେ
ଜୁଆରେ, ଭଣ୍ଡ, ଦରଦ୍ଦ, ଭିକାଶ । ଏହି ପାଷଣ୍ଡମାନେ ଓଡ଼ିଆ
ସାହିତ୍ୟର କି ଦୁରବସ୍ଥା ନ କରାଇଲେ ! ଖାଣ୍ଡ ନିଛକୁ ଓଡ଼ିଶୀ ଜିନିଷ
କ'ଣ ଆମର ନାହିଁ ? ଆମର କୋଣାର୍କ ଅଛି, ଆମର ପୁରୀ ଦେଉଳ,
ଆମର ଭୁବନେଶ୍ୱର ଦେଉଳ ଅଛି, ଆମର ଯୋବର ଖୁଣ୍ଡ ଅଛି । ଆମର
ଖାରବେଳ ଥିଲେ, ଆମର ବିଶୁ ମହାରଣା ଥିଲେ, ଆମର ମହାନଦୀ
ଅଛି, ଆମର ଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟ ? ଆହା, କି
ଚମକାର ! ଓଡ଼ିଆର ସପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଜସ୍ଵ । ରଚନା-ଶୈଳୀ, ଅଳଙ୍କାର,
ଉପମା, ଯମକ ଇତ୍ୟାଦି ଗୁଣରେ ବିଭୂଷିତ ହୋଇ ବିଶୁ ସାହିତ୍ୟରେ
ଏହା ଶୀର୍ଷପ୍ଲାନ ଅଧିକାର କରିବ । ଏହି ପାପୀ ନରଧମ ଚେଲମାନେ
ଅମୁଲ୍ୟ ଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟକୁ ଛାଡ଼ି, ଭିକାଶ, ଧେନ୍ତିଆ ରାଧାନାଥ ସାହିତ୍ୟ
ପାଠରେ ଲାଗିପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଥୁଃ, ଥୁଃ ! ସେ ସାହିତ୍ୟରେ କ'ଣ ବା ଅଛି ?
ଏମାନେ ପର ସବୁ ସାରୁ, ବାରଗଣ ତିଅଣ ମାଗିଆଣି ଶାଉଛନ୍ତି; ଅଥବା
ଏ ଦୁଷୁରିଗୁଡ଼ାଙ୍କ ନିଜ ସରେ ତିଆରି ଆକୁ ପୋଟଳ ରସାକୁ ଛୁଇଁବାକୁ
ଛଜ୍ଜା ହେଉ ନାହିଁ । କୁହ ଦେଖି, କେଉଁ ସାହିତ୍ୟ ଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟର
ସମକଷ ହେବ ?” ସବୁ ଭିତରେ କିଏ ଜଣେ କହିଲା—“ସେଗୁଡ଼ାକ
ସହଜରେ ବୁଝି ହୁଏ ନାହିଁ ।” ଏହା ଶୁଣି ବକ୍ତା ପୁଣି କହିଲେ—
“ମରିଯାଅ, ମରିଯାଅ, ଯଦି ନ ବୁଝିପାରୁଛ, ମରିଯାଅ । ମୁଖ୍ୟ ହେବା
ଅପେକ୍ଷା! ମରିଯିବା ଭଲ ।” ପୁଣି ଜଣେ କିଏ କହିଲା—“ଏଗୁଡ଼ାକ
ଅଣ୍ଣୀଳ ।” ବକ୍ତା ଗଜି ଉଠିଲେ—“ଫେର ଯଦି ଏହା କହିବ, ତୁମ ଜିଭ
କାଟି ପକାଇବି । ବାପ ପୁଆକୁ ବାହାଘର କଥା ପରିବ ଏହା କ'ଣ
ଅଣ୍ଣୀଳ ? ଏହା ତ ସମାଜରେ ଭରପୂର । ତେବେ ଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟକୁ
କାହିଁକି ଅଣ୍ଣୀଳ କହିବ ? ଯେ କହିବ, ସେ ବଦମାସ । ଭାଇମାନେ !
ଏହି ବଦମାସମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣ ନାହିଁ ।”

ଏହି ସମୟରେ ସଭାରେ ଭାରି ଗଣ୍ଡଗୋଳ ହେଲା । ବହୁତ ଠେଲମ୍ ଠେଲ ପେଲମ୍ ପେଲ ପରେ ଆଉ ଜଣେ ଉଠି କହିଲେ— “ଭାଇମାନେ ! ଯେଉଁ ପାଜି ବଦମାସ୍ , ଗ୍ରେକାର, ବଜାର ଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟକୁ ସବ୍ଦଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି କହିବ, ତା ମୁଣ୍ଡ କାଟିଦେବା ଉଚିତ । ତା ମୁହଁରେ ପାଳବିଶ୍ରା ମାଡ଼ିବା ଉଚିତ । ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟକୁ ପୁଅ ବାପ ପାଖରେ ପଡ଼ିପାରିବ ନାହିଁ, ଭାଇ ଭଉଣୀ ଆଗରେ ପଡ଼ିପାରିବ ନାହିଁ, ସେ ସାହିତ୍ୟକୁ ଚୁଲି ଭିତରେ ଭରି କରିବା ଦରକାର । ସେହି ଗ୍ରେକାର ଭଞ୍ଜ ଯଦି ଆଜି ବଞ୍ଚଥାଆନ୍ତା, ତେବେ ଏହି ଅଣ୍ଣୀକ ସାହିତ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ସେ ନିଶ୍ଚପୁ ଜେଲ୍ ରେ ସଢ଼ୁଆଆନ୍ତା । ଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟ ଖୁବ୍ ବୁଝୁଁ ମୁଖ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ବଞ୍ଚାଇ ପାରି ନ ଥିଲା । ଏହାକୁ ବଞ୍ଚାଇଥିଲେ ପୁଣ୍ୟାମ୍ବା ରଧାନାଥ । ତାଙ୍କର ଆବର୍ଜାବ ନ ହୋଇଥିଲେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟର ମଙ୍ଗଳା ଟୋକେଇକୁ ବେକରେ ବାନ୍ଧି ହୁଗୁଳୀ ନଫରେ ବୁଝି ମରିଥାଆନ୍ତା । ଭାଇମାନେ ! କଥଣ ଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟରେ ସବ୍ଦହରର ଛାନ ଅଛି ? ସେ ପାଜି ଭଞ୍ଜର ଚେଲମାନଙ୍କୁ ଗୁଲି କରିଦିଅ କିମ୍ ! ସେମାନଙ୍କର ହାତ ଗୋଡ଼ ବାନ୍ଧି ମରାଳମାନିମା ମାଳାମୁ ଚିଲିକାରେ ଫୋପାଡ଼ି ଦିଅ । ଯୁଗ ବଦଳିଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ରୁଚି ମଧ୍ୟ ବଦଳିଯାଏ । ଯେଉଁ ଗ୍ରେକାରମାନେ ଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟକୁ ଚକଟି ମକଟି ଧରି ରଖିବାକୁ ରୁହାନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ଘର ଭିତରେ ଭରି କରି ଲଙ୍କାମରିଚ ଧୂଆଁ ଦେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ କି ? ସେ ଭଣ୍ଡ ଭଞ୍ଜ ଚେଲଗୁଡ଼ାକ କହୁଅଛନ୍ତି—ଆମର କୋଣାର୍କ ଅଛି, ଆମର ପୁରୀ ଦେଉଳ ଅଛି । କରେ ବାବା, ଆଉ ଗୋଟାଏ ଦୁଇଟା କୋଣାର୍କ, ପୁରୀ ତିଆରି କଲ ଦେଖି । ଭଣ୍ଡମାନଙ୍କର ସେ ଶକ୍ତି କାହିଁ ? ସମୁଦ୍ର ଯଦି କୋଣାର୍କ, ପୁରୀ ଓ ଭଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟକୁ ଶିଳ ହଜମ କରି ଦିଅନ୍ତା, ତେବେ ଏ ଭଣ୍ଡଙ୍କର ଚେତନା ପଶନା । ସେମାନେ ନୃତ୍ୟ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ବୋଧଗମ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଆମ୍ବେମାନେ ପରିବେଷଣ କରି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟକୁ ନ୍ରମେ ନ୍ରମେ ପରିପୁଷ୍ଟ କରୁଅଛୁଁ । ଆପଣମାନେ ଆମ୍ବେମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣନ୍ତି; ଏ ଗ୍ରେକାର ଭଣ୍ଡଙ୍କ କଥା ଶୁଣନ୍ତି ନାହିଁ ।”

ଏ କହୁତା ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁ ବକ୍ତା ଏତେ ରାଗି ଯାଇଥିଲେ ସମସ୍ତ ଆଜନୀ କାନୁନ୍ ଭାଙ୍ଗେ ହଠାତ୍ ସେ ଠାଆ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଓ ଗର୍ଜନ କରି କହିଲେ—“ଆରେ ହେ ଧେଉଁଗଣ ! ଅମ୍ବମାନଙ୍କୁ କହିବ ଭଣ୍ଡ, ଘେକାର ? ଆରେ ରୈରଗଣ ! ଆମ୍ବଙ୍କୁ କହିବ ବଜାରୀ ? ରୈର କରି ଆଜି ନିଜର ବୋଲିଉଛି । ଦରିଦ୍ର, ଭିକାରୀ ! ତୁମ୍ହୁ ମୁହଁରେ ଲୁଜ ନାହିଁ ?” ଦିଣ୍ଡପୁ ବକ୍ତା ଆଉ ସମ୍ବାଳ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଗର୍ଜିଉଠିଲେ, “ଚୁପ୍ରକର ବଦମାସ ! ଭଣ୍ଡ ଭଞ୍ଜ ଗୋଟାଏ ପ୍ରକାଣ୍ଡ ପୁଞ୍ଜିପତି ଥିଲା । ତୁମେମାନେ ତାର ଦଲଲା ।” ଫମେ ଦୁଇ ବକ୍ତାଙ୍କ ଭିତରେ ଉଡ଼ଇ ପ୍ରଷ୍ଟୁତର ଗୁଲିଲ—“ହେଇ ରେ ଧେଉଁ, ଆମକୁ କହିବ ଦଲଲ ? ଆରେ, ତୁମେମାନେ ପରା କମ୍ବୁଧିଷ୍ଟ ସାଜି ଦେଶକୁ ଉଛନ୍ତି କରି ସାରିଲଣି !”

“ଏ ! ଆମେ ଉଛନ୍ତି କରିଛୁ ନା ତୁମେ ? ତୁମେ ପରା ପାଞ୍ଚ ଶତ ବତ୍ରା ସିମେଣ୍ଟ ପରମିଟରେ କଣି କିଳାପୋତେଇ କରି ବିକଳ !” “ଆରେ କିଏ ଅଛରେ, ଏ ବଦମାସକୁ ଦେଖି ନବଟି । ତୁ ପରା ଦରଜ ଛନ୍ଦନ୍ୟନରୁ ସାତ ଶତ ଟଙ୍କା ମାରିନେଇଛୁ ? ମୋତେ କେଉଁ ମୁହଁରେ କିଳାଧୋତିଆ କହୁଛୁ ?” ଫମେ ଶ୍ରୋତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଗାଳି ଦିଆଦେଇ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ଲୋକମାନେ ଦୁଇ ବକ୍ତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଣ୍ଡି ହୋଇଗଲେ । ଅଣ୍ଣୀଳ ଗାଳି ଦିଆଦେଇ ଭିତରେ ସଭାପତିଙ୍କ ଅର୍ତ୍ତର ଅର୍ତ୍ତର ଟାଙ୍କ କୁଆଟି ଉଭେଇଗଲା । ବାକ୍ୟପୁନ୍ଦ ପରେ ହାତା-ହାତି ଯୁଦ୍ଧ ଗୁଲିଲ । ତା ପରେ ଅସ୍ଵାଶସ୍ତ୍ର, ଛତା, ବାଡ଼ି, ଜୋଡ଼ା ଠକ୍କାକ ; ବୋପା ଲୋ, ମାଆଲୋ, ମରିଗଳି ରେ, ପୁଲସ୍ ଆଦି ଶବ୍ଦରେ ଘର ପାଟିପତିଲ । ଠିକ୍ ଏତିକବେଳେ କିଏ ଗୋଟାଏ ତିବଳ ଫୋଟକାରେ ନିଆଁ ଲଗେଇ ଘର ଭିତରକୁ ଛୁଟିଦେଲ । ଫୋଟକା ଶବ୍ଦରେ କାନଅତତା ପଡ଼ିଗଲା । ବୋପା ବୋମା ପାଟିକରି ସମସ୍ତେ ଅର୍କର୍କର ଘର ଛୁଟି ପଳାଇଗଲେ । ପୋଳିସ ଅସି ଦେଖିଲବେଳକୁ ଘର ଶୂନ୍ଗାନ୍ । ପାଞ୍ଚ ଛ'ଟା ଲୁଗା, ତିର କାମିଜ ଗୋଟାଏ ଦୁଇଟା, ଜୋଡ଼ା ରଟି ଦୁଇ ବେତା ହେବ, ଗୋଟାଏ ଯୋଡ଼ାଏ ପାଉଣ୍ଡେନ୍ ପେନ୍ ଏମିତି କେତେ ଜିନିଷ ପଡ଼ିଛି ।

ସୁରପତି ରେଡ଼ିଓ ଟେଲିଭିଜନ୍ ସୁଜଳ ଅଷ୍ଟ କରିଦେଲେ । ସମସ୍ତେ ଆଁ କରି ଭଞ୍ଜ ଓ ରଧାନାଥଙ୍କ ଆଡ଼େ ଗୁହଁଲେ । ଦୁଇଁଙ୍କ ଅଣିରୁ ଶ୍ରାବଣ ଧାର ପରି ଲୁହ ଛୁଟିଥାଏ । ଭଞ୍ଜ ରଧାନାଥଙ୍କ ହାତଟାକୁ ଜାକିକର କହିଲେ—“ମୁଢିମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲ ତ ? ଏମାନେ ହାତରେ ରିଷ୍ଟ୍‌ଓଡ଼ାର ବାନ୍ଧି; କିନ୍ତୁ ସମୟର ଗତି ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ । ମୁଁ ଯେଉଁ ସୁଗରେ କବିତା ଲେଖିଥିଲି, ସେ ସୁଗର ଆବଦାନିଆ କ’ଣ ଆଜିକାଲି ଅଛି ? ସୁଗର ପରିବର୍ତ୍ତନ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସମସ୍ତ ଜିନିଷର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଉଛି; ଅଥବା କେତେକ ଲୋକ ସେ ପୁରୁଣା ଆବଦାନିଆ ଭିତରେ ଚଳିବାକୁ ରହାନ୍ତି । ଏମାନେ ଏତିକି କ’ଣ ଜାଣିପାରୁ ନାହାନ୍ତି ଯେ ସେମାନଙ୍କର ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନେ ବଣରେ ଲଙ୍ଘିଲା ହୋଇ ବୁଲୁଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଆଜିକାଲ ଲୁଗା ପିନ୍ଧୁଛନ୍ତି । ପୂର୍ବ ପ୍ରଥା ଆଚରି ରହିଥିବା ଲଙ୍ଗୁଳିମାନେ ଆଜିକାଲ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇଗଲେଣି । ଦୁଃଖ ଲାଗେ—ଏମାନେ ଏତିକି ବୁଝିପାରୁ ନାହାନ୍ତି ଯେ ପୂର୍ବ ସାହିତ୍ୟକୁ ଧରି ରହିଲେ କାଳନିମେ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୁଁ ଯେଉଁ କବିତା ରଚନା କରୁଥିଲି, ସେ ସମୟର ଲୋକଙ୍କର ନୈତିକ ବଳ ଆଜିକାଲିକାର ଲୋକଙ୍କ ନୈତିକ ବଳଠାରୁ ତେର ବେଶି ଥିଲ ଓ ମୋ କବିତା ମଧ୍ୟ କୋମଳମତି ଗୁରୁମାନଙ୍କୁ ପଡ଼ିବାକୁ ଦିଆଯାଉ ନ ଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଆଜିକାଲ ମାଙ୍କଡ଼ ହାତରେ ଶାଳଗ୍ରାମ ପରି ଏମାନଙ୍କ ହାତରେ ମୋ ସାହିତ୍ୟ ପଡ଼ି ସମଦଶାପନ୍ଥ ହୋଇଛି । ଦେଖିଲ ତ ଅସହିଷ୍ଣୁତାର କି ଚରମ ନିବର୍ଣ୍ଣନ !”

ଲୁହ ପୋଛୁ ପୋଛୁ ରଧାନାଥ କହିଲେ—“ବରୁ, ମୋର ବାକ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଯାଇଛି । କେବଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଜୀବନ ରକ୍ଷା ପାଇଁ ନୂତନ ସାହିତ୍ୟ ସୁଷ୍ଠୁ କରିଥିଲା । ରଜା ରାମମୋହନ ରାଷ୍ଟ୍ର ଯେପରି ଖାଣ୍ଡଧର୍ମାକୃଷ୍ଣ ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଲାଗି ବ୍ରାହ୍ମଧର୍ମ ସୁଷ୍ଠୁ କରିଥିଲେ, ମୁଁ ସେପରି ବଙ୍ଗ ଭାଷାରେ ଲାନ ହେବାକୁ ଯାଉଥିବା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ନୂତନ ସାହିତ୍ୟ ସୁଷ୍ଠୁ କରିଥିଲା । ଦେଶରେ ଶିକ୍ଷିତମାନଙ୍କର ମନ ଆକୃଷ୍ଣ ହେବା ଲାଗି ତହିଁରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଭାଷା ସାହିତ୍ୟର ଛୁପ୍ତ ପକାଇଥିଲା । ଆଜି କିନ୍ତୁ ସେ ସମୟ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଦୁଇ

ଗୋଡ଼ରେ ଠାଆ ହେଲଣି । ତେବେ ନିଜ ଜିନିଷକୁ ଗୁଡ଼ ପରମୁଖାପେଷୀ । ହେବାରେ ଲୁଭ କ'ଣ ? ହତଭ୍ରଗ୍ୟମାନେ ଅନ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ପଛରେ ଗୋଡ଼ାଉଛନ୍ତି; ଅଥବ ଆପଣଙ୍କ ସାହିତ୍ୟକୁ ଯୁଗୋପ୍ଯୋଗୀ କରିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଘରତରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସାହିତ୍ୟ ଆପଣଙ୍କ ସାହିତ୍ୟ ପରି ବିଶ୍ୱାସାଳୀ ନୁହେଁ । ଏହି ପରିଶ୍ରମକାରର ଲୋକମାନେ ଯଦି ଆପଣଙ୍କ ସାହିତ୍ୟକୁ ଉତ୍ସମ ରୂପରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ବୋଧଗମ୍ୟ ହେବା ପରି ପରିବେଶଣ କରିପାରନ୍ତେ, ତେବେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଯେ କୌଣସି ଘରପ୍ତୀ ଭାଷାଠାରୁ ବେଶି ବିଶ୍ୱାସାଳୀ ହୋଇପାରନ୍ତା । ଆପଣଙ୍କ ସାହିତ୍ୟରେ ବହୁ ଅଭିଜ୍ଞତା ଅର୍ଜନ କରିବାକୁ ହେଲେ ବହୁ ପରିଶ୍ରମ ଦରକାର । ଆଜିକାଳ ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟର ପରିବେଶଣ ହେଉଥାଇଁ, ତାହା ଏତେ ସହଜ ଯେ, ଆଶାତି ମାସରେ ଛତ୍ର ଫୁଟିଲ୍ ପରି ଓଡ଼ିଶାୟାକ କବିମୟ ହୋଇଗଲେଣି । ଏପରି ଅଗଣୀତ ନିଷ୍ଠା ଥାଇ କି ଲୁଭ ? ଯଦି ଗୋଟିଏ ତନ୍ଦୁ ଆପଣଙ୍କ ସାହିତ୍ୟକୁ ମାର୍ଜିତ ଓ ଯୁଗୋପ୍ଯୋଗୀ କରି ଅଜିକାଳ ପ୍ରଚଳନ କରି ପାରନ୍ତେ, ତେବେ ତାହା ଉଚ୍ଚଳ ସାହିତ୍ୟ-ଆକାଶକୁ କେଡ଼େ ଉଚ୍ଚଳ କରି ନ ପାରନ୍ତା !” ଏହି ସମୟରେ ନାରଦ ଦାଢ଼ି ମକତି ମକତି ଉନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ ଓ କାନରେ ଫୁସ୍ ଫୁସ୍ କରି କହିଲେ—“ସୁରପତେ ! ମର୍ତ୍ତ୍ୟବାସୀ ଏହି ମୁଢ଼ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଏଠାରେ ହେଉଥିବା ସଭା ଆଜି ପଣ୍ଡ ହୋଇଗଲା । ଆପଣ ଯେଉଁ କବିଦ୍ୱୟଙ୍କୁ ସମ୍ମାନିତ କରିବା ପାଇଁ ସଭା ଉକାଇଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଦେଖନ୍ତୁ ତ ? ବିଚର କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ଦରମର ହୋଇଗଲେଣି । ଏହା କ'ଣ ଆପଣଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଦାରୁଣ ଆଶାତ ଦେଉ ନାହିଁ ?”

ସୁରପତି ହଠାତ୍ ଗୁଡ଼ିରେ ହାତଟା ଦେଇ କହିଲେ—“ଓସ ! ବାସ୍ତବିକ ମୋ ହୃଦୟରେ କିଳା ଗୋଟାଏ ପୋଡ଼ି ହୋଇଗଲ ପରି ଲାଗୁଛି । ଓସ ! ବଡ଼ କଷ୍ଟ ।”

ନାରଦ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳିତ ହୋଇ ପୁଣି କହିଲେ—“ସୁରପତେ ! ଏହି ମୁଢ଼ମାନଙ୍କ ଉପୟୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଦେବା ଉଚିତ । ସେହି ଉଚ୍ଚଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ କୋଠା ଉପରେ ବକ୍ତ୍ଵ ନିଷେପ କରନ୍ତୁ ।”

ସୁରପତି ରନରେ ପାତିଆଇ ଗଲ୍ଲିଉଠି କହିଲେ—“ଏହି ମୁଡ଼ି-
ମାନେ ଜାଣିପାରୁ ନାହାନ୍ତି ଯେ, ଆଜି କେବଳ ରାଧାନାଥ ସାହିତ୍ୟ କି
ଉଞ୍ଚ ସାହିତ୍ୟ ଦରକାର ନାହିଁ; ଦରକାର ଅଛି ଉଭୟଙ୍କ ମିଶ୍ରଣରେ
ଏକ ନୃତନ ସାହିତ୍ୟ । ଏହି ମୁଡ଼ିମାନେ ଯେପରି ଭାବରେ କବିମାନଙ୍କୁ
ଅପମାନିତ କରିଛନ୍ତି ତାହା ଅସହ୍ୟ । ମୁଁ ଏମାନଙ୍କୁ ଉପସ୍ଥିତ ଶାସ୍ତ୍ରି
ଦେବ ।”

ଏହା କହି ତାଙ୍କ ଅଖାରେ ଝୁଲୁଥିବା ଚମଢ଼ା ମୁଣ୍ଡିରୁ ବଜ୍ର
କାଢ଼ିଲେ । ତାହାର ଆଳୁଆ ଓ ଘଡ଼ି ଘଡ଼ି ଶବରେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରମାଦ
ଗଣିଲେ । ନାରଦ ମୁକ୍ତିହସା ଦେଇ ସବୀ ଛୁଡ଼ି ପଳାଇଲେ । ଦେବତା-
ମାନେ ସମସ୍ତେ ହାଉଳି ଖାଇଗଲେ । ଉଞ୍ଚ ଓ ରାଧାନାଥ ଦୁହଁଁ ହଠାତ
ତୌଡ଼ିଯାଇ ସୁରପତିଙ୍କ ହାତ ଧରି ପକାଇଲେ ଓ ଅଛି ବିନାତ ଭାବରେ
କହିଲେ—“ସୁରପତେ ! ଏମାନଙ୍କୁ କ୍ଷମା କରନ୍ତୁ । କାରଣ ଏମାନେ
କ’ଣ କରୁଛନ୍ତି, ତାହା ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ।”

ଅନୁରୋଧ ଏଡ଼ାଇ ନ ପାରି ସୁରପତି ବଜ୍ରକୁ ପୁଣି ଚମଢ଼ା ଖାଲ
ଉଠରେ ପୂରଇ ଦେଲେ ।

ଉଗବାନ କରନ୍ତୁ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜରେ ଆଉ ଏ ଭଳି
କବି ପୂଜା ନ ହେଉ ।

କଳସାର କାଳ କଳନା

୩ ଏବେ କଳସାର କାଳ କଳନା ନେଇ ଗୋଟାଏ ଘାଣ୍ଡକଟ ଲାଗିଛି । ସେଥିରେ କୁଆଡ଼େ ବହୁତ ବଡ଼ ବଡ଼ ମୁଣ୍ଡ ଓ କେତେ ଉଧାରନିଆ ମୁଣ୍ଡ ଚକଟି ମକଟି ହୋଇ ଲାଣ୍ଡିଆ ହୋଇ ଗଲେଣି । ତଥାପି ସେମାନେ କିଛି ଥଳକୂଳ ପାଉନାହାନ୍ତି । କାମ ନ ଥିଲେ ଗୁଣ୍ଠମାନେ ଯେପରି ଆପଣା ଭିତରେ ବାଉଥା ବାଡ଼େଇ ହୁଅନ୍ତି, ଠିକ୍ ସେହିପରି କଳସାର ଜନ୍ମଦିନଟାକୁ ନ ପାଇ ବହୁ ପଣ୍ଡିତ ଆପଣା ଆପଣା ଭିତରେ କାମୁଡ଼ା କାମୁଡ଼ା ଲାଗେଇଲେ । ଏ କାଣ୍ଡ ଦେଖି ଆମେ ନିଜେ ଅଣ୍ଟାଉଡ଼ି ଜନ୍ମଦିନଟା କୋଡ଼ିବା ଲାଗି ବାହାର ପଡ଼ିଲୁ । ଆମ ଗୁହାଳରେ ଥିବା ବହୁତ ତାଳପତ୍ର ପୋଥ ଓ କେତେକ ଇତିହାସ ବହି ଘାଣ୍ଡ ନିମ୍ନଲିଖିତ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କିଲୁ । କେହି କେହି କଳସାରୁ ହଜାର ବର୍ଷ ଲେଇ ବୋଲି କହିଥାଅନ୍ତି । ଏଇଟା ହେଲେ ଚମ ଆଖି ପାଠ । ଜନ ଅଣ୍ଟିରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ପରିଷାର ଜଣାଯିବ ଯେ, କଳସା ସନ୍ଧିଦାନର ବ୍ରହ୍ମକଟାରୁ ବାହାରିଥାଏ । କାରଣ ସରେତର ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ଏହି ବ୍ରହ୍ମକଟାରୁ ଉପୂର୍ବ । କଙ୍କଡ଼ା ପୁରାଣରେ ବଞ୍ଚିକ ଅଛି ଯେ, ସ୍ଵପୁଃ

ଉଗବାନ ଯେତେବେଳେ ସୁଷ୍ଠୁ କରିବାକୁ ବାହାରିଲେ, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ମନରେ ଗୋଟିଏ ଅପୂର୍ବ ରାଗର ସଞ୍ଚାର ହେଲା । ସେ ଇଚ୍ଛା କଲେ, ଯୁଧାକୁ ଜଣେ କେହି ବୋଲିନା କି ! ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ ତାଙ୍କ ନାହିଁ ଶୁଣେଇ ହେବାରୁ ସେ ନାହିଁ ଭିତରୁ ପରି କରି ଗୋଟିଏ ପଦ୍ମପୁଲ କାଢ଼ିଦେଲେ ଓ ସେ ପଦ୍ମପୁଲ ଭିତରୁ ରୂରମୁଣ୍ଡିଆ ଦେବତା ଫଳକର ପଦାକୁ ଉଚ୍ଚିପଡ଼ିଲେ । ଉଗବାନ ତହୁଁ ତାଙ୍କୁ କହିଲେ—“ହେ ବୃଦ୍ଧା ! ମୋ ମନରେ ଯେଉଁ ଅପୂର୍ବ ରାଗର ସଞ୍ଚାର ହୋଇଲି, ତାହାକୁ ତୁମେ ସବ୍ଦଦା ଗାଅ । ଏହା କହି ଉଗବାନ ଉତ୍ସନ ହୋଇଗଲେ । ଆକବରଙ୍କ ଆଦେଶକୁ ତାନୀସେନ୍ ତାମିଲ୍ କଳ ପରି ବୃଦ୍ଧା ଆଖି ବୁଝି ଗାଇ ବସିଲେ ।

କେ ବଣ୍ଣୀବ ତୋ ମହିମା ଆହେ କୃଷ୍ଣ ହରି,
ଉଭୟ କପ୍ଯେଷା ତୁହି ଆଉ ବି ପ୍ରହଶ ।
ବେପାଶ ରୂପରେ ତୁହି କିଳାମୋତା କରୁ,
ପୁଳିସ ରୂପରେ ପୁଣି ଆପଣାକୁ ଧରୁ ।
ଦୋଷୀ ରୂପେ କାଠଗଡ଼ା ମଧ୍ୟ ହୋଇ ଠିଆ,
ବାପା ରୂପେ ଦେଉ ପୁଣି ନିଜକୁ ବାଢ଼ିଆ ।
ତୋର ଲୁଳା ବୁଝିବାକୁ କର ମୋତେ କ୍ଷମ,
ନୋହିଲେ ନିଶ୍ଚପୁ ପ୍ରଭୁ ଖାଇବି ଅପିମ ।

ଗୀତଟି ବୃଦ୍ଧାଙ୍କୁ ଏତେ ଭଲ ଲଗୁଥିଲା ଯେ, ସେ ଥାନ ଥଥାନ ନ ବାର ସବୁ ଜାଗାରେ ବୋଲିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଇତି ମଧ୍ୟରେ ଉଗବାନ ଯାଦୁକର ଖାଲିମୁଣ୍ଡି ଭିତରୁ ଅଜୟ ଜିନିଷ କାଢ଼ିଲୁ ପରି ଶୁନ୍ୟଟାରୁ ବହୁତ କିଛି ସର୍ଜନା କରି ସାରଥିଲେ । ଦେବତା, ଗନ୍ଧି, ମଣିଷ, ଦଶିପୋକ ଇତ୍ୟାଦି ବହୁତ କିଛି ଜିନିଷ ସେତେବେଳକୁ ତିଆରି ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି । ଦିନେ ବୃଦ୍ଧା ଗୋଟାଏ ବରକୋଳି ଗଛମୂଳେ ନସି ଆନନ୍ଦରେ ଏହି ଗୀତଟି ବୋଲୁଥାନ୍ତି, ଗୋଟାଏ ଗନ୍ଧି ହାତରେ ଗୋଟାଏ ବଳ୍ଗୀ ଧରି ଆରତସାର ରତ୍ନତିଶା ବୋଲି ବୋଲି ସେଇଠି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲ । ବଂଶୀଧାରୀ ଗନ୍ଧିଟି କିଛିକଣ ସେଇଠି ବରି ସେଇ ଗୀତଟିକୁ

ଶୁଣିଲ । ଯୋଗକୁ ନାରଦ ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ ତେଜିରେ ଢିବି ତାଙ୍କ ଉପର ଦେଇ ଶୀନ୍ୟରେ କୁଆଡ଼େ ଧପାଳ ଥାଆନ୍ତି । ସେ ସେଠି ଦି'ଜଣଙ୍କୁ ଯେମିତି ଦେଖିଲେ, ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ କଳମୁଣ୍ଡରୁ ମେଞ୍ଚାଏ ବାଲି ତାଙ୍କର ଉପରକୁ ଛୁଡ଼ିଦେଇ ଦେ ପାର । ମଇଁଷିଆ ଯାଦୁ ଗଲୁ କଲ ପରି ବର୍ଣ୍ଣିଧାରୀ ଗନ୍ଧାରୀ ମନ ଗଲ ଗଲ କରି ଉଠିଲ । ସେ ମନେ ମନେ ଭବିଲ—“ଏ ବ୍ରହ୍ମାଟା ଆରତସାଶ ଚଉତିଶା ନ ବୋଲି ଏଥରୁ ଗୁଡ଼ାଏ କ’ଣ ବୋଲୁଛି ? ଯାକୁ ଏଠି ମୁଁ ବୋଲଇ ଦେବିନି ।” ଏହା ଭବି ସେ ବର୍ଣ୍ଣିକୁ ରବୁଲ କରି ବରକୋଳି ଗଛକୁ ଫୋପାଡ଼ିଲ । କୁଆପଥର ଗଦା ହେଲ ପରି ସଇକାର ସଇକାର ବରକୋଳି ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଗଦାହୋଇ ପଡ଼ିଲ । ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କ ଗୀତବୋଲୁ ବନ ହୋଇଗଲ । ସେ ଗନ୍ଧାରୁ ଦେଖି କହିଲେ—“ହେ, ତୁ କି ଏସେ—ତୁ କି ଏସେ ?” —“ମୁଁ ବର୍ଣ୍ଣିଧାରୀ ।” —“ତୁ ମୋ ଗାଇବାରେ ବାଧା ଦେଉଛୁ—” —“ସେଇଟା ଭଲ ଗୀତ ନୁହେଁ, ଆରତସାଶ ଚଉତିଶା ବୋଲ ।” —“ଏଁ, ଏ ଗୀତ ଖରାପ ! ଏତେ ପଣ୍ଡିତ କେଉଁଦିନଠୁ ହୋଇଗଲୁ ରେ ?” —“ଆରେ, ଅର୍ତ୍ତବଳ୍ଲିଭଙ୍ଗ ଦୟାରୁ ମୁଁ ମହାପଣ୍ଡିତ ।” —“ରଖ ତୋ ଅର୍ତ୍ତବଳ୍ଲିଭ ! ନିଜ ପେଟରେ ତ ମାଳ ନାହିଁ, ଅନ୍ୟ ଦୟାରେ ପୁଣି ଏତେ ଗୁରୁତର ! ସେ ଯୋଉଦିନ ଦୟା ନ କରିବ, ସେଇଦିନ ତ ମୂର୍ଖ ହୋଇପିବୁ ।” —“ଇସ୍, ଭରି ନିଜ ଶିଦ୍ଧରେ ମାଟି ଖୋଲିଲବାଲ ! କହିଲୁ ଭଲ ଯେଉଁ ସୁର ବୋଲୁଛୁ ତା ନାଁ କ’ଣ ?” —“ଆରେ ସେ ସୁରର ନାଁ ନାହିଁ । ତାହା ସ୍ଵପୁଂ ଭଗବାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦର ପ୍ରକାଶ । ତାକୁ ନାମ ଦେବ କିଏ ?” —“ରେର, ରେର ! ନିଜର ହୋଇଥିଲେ ନାମଟା ଚଟକରି କହିଦେଇ ନ ଥାନ୍ତି ? ମୋ ପାଖରେ ବାଁ ଶାନ୍ତିଆ ଚଳିବ ନାହିଁ ।”

ଏ କଳ ଛୁଡ଼ିଲ ନାହିଁ । ଉଭୟେ ମୀମାଂଶା ପାଇଁ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ବିଷ୍ଟୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଗଲେ । ବିଷ୍ଟୁ ଦେଖିଲେ ଯେ, ଏହି ସୁରର ନାଁ ପାଇଁ ଏତେ କଳ । ନାଁ’ଟାଏ ଦେଇ ଦେଲେ ଏ କଳଟା ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଥଣ୍ଡା ପଡ଼ିପିବ । ତେଣୁ ସେ ବୁଝାଇ କହିଲେ—“ହଇ ରେ ବର୍ଣ୍ଣିଧାରୀ ଗନ୍ଧାରୀ, ତୋର ଏପରି ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କରିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏ

ସୁରଟା ପ୍ରକୃତରେ ବ୍ରହ୍ମାଙ୍କର ନିଜସ୍ତ । ପ୍ରକୃତରେ ଏହାର ନାମ ନାହିଁ । ଏ ସୁର ପାଇଁ ତୁମେ ଦି'ଜଣ ଏତେ କଳହ ସୃଷ୍ଟି କଲଣି । ତେଣୁ ଏ ସୁରର ନାମ କଳହ-ସାଗର ଦିଆଯାଉ । ସବୁ ସୁରରେ ଏହା ଖ୍ୟାତ ହୋଇ ରହିବ । ମୁନି ରଷିମାନେ ଏହାକୁ ଗାଇବେ । ଯାଥ, ଆଡ଼ିକୁ ଆଉ କଳି କରନା ॥

ସେହିଦିନଠାରୁ ସେହି ସୁରର ନୀଂ କଳହ-ସାଗର ନାମର ପରିଚିତ ହେଲା । କାଳକ୍ଷମେ ଗଡ଼ି ଗୁଲିଲ । ସମୟର ଦୁରତା ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ କମିଶିବାକୁ ଲାଗିଲ । ଲୋକେ ବହୁତ ଜିନିଷକୁ କମ୍ବରେ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଯେପରି କି ସମ୍ବାଦକ ‘ଉଗର’କୁ ସଂ: ଉ:, ଗୋପାଳ ତନ୍ତ୍ର ମିଶ୍ର—ଗୋ: ରଃ ମି:, ଉଡ଼ା ଉତ୍ତିବୃତ୍ତରୁ ପାଇଁ—ଉ: ଇ: ପା: ‘ଉଞ୍ଜ ସାହିତ୍ୟସେବାମାନେ ବଜାର’କୁ—ଉ: ସା: ସେ: ବଃ ଜତ୍ୟାଦି । ‘କଳହ-ସାଗର’ ଏତେ ବଡ଼ ନୀଂଟାଏ କହିବାକୁ ଅସୁରିଧା ହେବାରୁ, କଳହ ଓ ସାଗର ଏ ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦର ପ୍ରଥମ ଅଷ୍ଟରମାନ ଦେଇ କଃ ସା: ବୋଲି କଲେ । ଜଣେ ଶିଖ୍ୟାତ ପଣ୍ଡିତ ଏଥରେ ପ୍ରତିବାଦ କରି କହିଲେ—କଳହ ହେଉଛି ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ଶବ୍ଦ ଏବଂ ସାଗର ହେଉଛି କନିଷ୍ଠ ଶବ୍ଦ । ଜ୍ୟେଷ୍ଠ ବା ପ୍ରଥମ ଶବ୍ଦରୁ ଜ୍ୟେଷ୍ଠାଂଶ ସ୍ଵରୂପ ଦୁଇଟି ଅଷ୍ଟର ନିଆଯାଉ ଓ କନିଷ୍ଠରୁ ଗୋଟିଏ ନିଆଯାଉ । ସବୁ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଏଥରେ ରାଜ ହୋଇଯିବାରୁ ସେହି ଦିନଠାରୁ ତାର ନାମ ‘କଳସା’ ହେଲା ।

ଆମ ଖରଗଦାରୁ ମିଳିଥିବା କୋତିଆ ପୁରାଣ ପୋଥର ୧୦୭
ପୃଷ୍ଠାର ଶ୍ରୀ ଧାଡ଼ିର ଲେଖାଅଛି—

ବଣୀଧର ଗନ୍ଧାଟି କରେ ଭାର କଳ,
ଦେବତା ଏ ସବେ ଦେଲେ ତାହାଙ୍କୁ ନିକାଲ,
ମଞ୍ଚମଣ୍ଡଳକୁ ଆସି କଳଙ୍ଗେ ପଶିଲ,
ଆର୍ତ୍ତବଜ୍ଜିର ନାମକୁ କାତରେ ଘୋଷିଲ ।
ଆହେ ପ୍ରଭୁ ମନ ମୋର ହୃଦୟ ଗଲ ଗଲ,
କଳିର ବିହୁନେ ମୋର ପ୍ରାଣ କଲିବଲ ।
ଆରତବଜ୍ଜିର ତାର ଡାକକୁ ଶୁଣିଲେ,
କଳସାକୁ ନେଇ ବ୍ରହ୍ମା ଯାଅସି ବୋଇଲେ ।

କଳସା ଶୁଣିଲେ ସେହି କଳି ଆରମ୍ଭିବ,
ମନ ଆରମାନ ଗୋଟି ତାହାର ମେଣ୍ଡିବ ।
ସେହିଦିନୁ କଳସାଟି ଧରକୁ ଆସିଲ,
ବଣୀଧର ଗନ୍ଧଟି କୁଲୁରି ଉଠିଲ ।

X   X   X

ରେମେଇ ପାଣିଙ୍କ ଆଟୁ ସଙ୍ଗାରୁ ମିଳିଥିବା ପେଚକ ପୁରାଣର
୭୪ ପୃଷ୍ଠାରେ ଲେଖାଅଛି—

କଳସାକୁ ମର୍ରେ ଦେଖି ଖୁସି ହେବେ ଜୀବେ,
ଜନମ ଜାତକ ଗୋଟି ତାହାର ଖୋଜିବେ ।
ପ୍ରାଚୀ ଉଠ ବାବାଙ୍ଗଟି ଆଗୁଆ ଚେଣ୍ଟିବ
ଆଲକୁଚ ମାଳକୁଚ ବଢ଼ଇ ଦାଣ୍ଡିବ ।
ଥଳକୁଳ ନ ପାଇଣ ହୋଇବ ବେଦମ,
କହିବ ଆଠଶ ବର୍ଷ ହେଲା ଏ ଜନମ ।
କହିବେ ଉଠିଣ ବ୍ରହ୍ମା ଏ ନୁହଁଇ ସତ,
ଆହୁର ଥୋଡ଼ା ଏ ଦାଣ ନ ହୋଇ ନିସତ ।
ବଣୀଧର ଗନ୍ଧଟି ଗ୍ରେଟେଇ ହାଙ୍କିବ,
ନିଜ ନାକେ କାଠି ଭରି ବଢ଼ଇ ଛୁଙ୍କିବ ।
କଣ୍ଠାବାଡ଼େ ଲୁଗା ଗୁଡ଼ି ଆରମ୍ଭିବ କଳି,
କଲେଜ ପିଲାଏ ଦେଖି ମାରୁଥିବେ ତାଳି ।

X   X   X

ଏହିପରୁ ପୁରାତନ ତାଳପଦ ପୋଥିରୁ ନିର୍ଭୁଲ ପ୍ରମାଣ ନେଇ
ଆମ୍ବେ ମତପ୍ରକାଶ କରୁଛୁ କି, କଳସା ସୃଷ୍ଟିର ପ୍ରଥମରୁ ବିଦ୍ୟମାନ ।
ଅଉ ବି ଏହାର ପ୍ରାଚୀନତା ବିଷୟରେ ଯେଉଁ କଳିକନ୍ଦଳ ଲାଗିଛି,
ସେଥିରେ କାହାର ବିବ୍ରତ ହେବାର କାରଣ ନାହିଁ । କାରଣ ଏହା
ଲାଳାମୟ ଭଗବାନଙ୍କର ଜଙ୍ଗା । ତାହା ବି ପେଚକ ପୁରାଣରେ ଛତିଆ
ମାଳିକା ପରି ଭବିଷ୍ୟତ ବାଣୀରୁପେ ଲାପିବନ୍ତ ହୋଇଅଛି । ଆମର ଏ
ମତକୁ ଯଦି କାହାର ଖଣ୍ଡନ କରିବାର ଥାଏ, ତେବେ ସେ ଆୟୁ ହାମ୍
ସାହି ପୁଲକା ଉପରକୁ ।

ବ୍ଲାଷ୍ଟ୍‌ପଣ୍ଡେସ୍ କବି

ଆମ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ‘ଘୋଡ଼ କମ୍ବଳ ପଡ଼େ ରହେ’ ମାତ୍ର ଯୋଗୁଁ ଓଡ଼ିଶା ଉଚ୍ଚନ୍ଦ ହେବାର ଦେଖି କାହାର କଥଣ ହେଉ ବା ନ ହେଉ, ମଙ୍ଗଳବାରିଆ ସାହିତ୍ୟ ସ୍ଵପଦର ପିଲେହି ପାଣି ହେବାକୁ ବସିଲା । ‘ମହାଭାରତୀୟ ପ୍ଲୁକତା’ରେ ଉଦ୍ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ପଡ଼େଣୀ ରଜ୍ୟମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଭୁଲୁଁରୁ ବିଲୁଛି ପିଠା କାଟି ନେଇଗଲା ପରି ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ନେଇ ରୁଳିଗଲେ । ମାତ୍ର କେତେ ଜଣକୁ ଛୁଡ଼ିଦେଲେ ଆଉତକ ‘ଘୋଡ଼ କମ୍ବଳ ପଡ଼େ ରହେ’ । ମୁଣ୍ଡିମେୟ କେତେ ଜଣ ଯେତେବେଳେ ‘କିଏ ରେ, କିଏ ରେ’ ବୋଲି ଚିଲେଇ ଉଠିଲେ, ସେତେବେଳେ ସେହି ବିଲୁଛି ପିଠାଶିଆଳିମାନେ ସଞ୍ଚିବାକୁଆ ଖୋଲ ବଦଳେଇଲା ପରି ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଡାକୁ ଖୋଲ ଛୁଡ଼ି ସାଧୁ ଟୋଳରେ ପଣିଗଲେ । ଗମୀରତା ଦେଖେଇବା ଲୁଗି ଗଣ୍ଡ ଓ ବେକକୁ ଫୁଲେଇ ଉପଦେଶ ଦେବାକୁ ଲୁଗିଲେ—“ଏ-ହେଁ, ଏମିତି କହିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ, ଏଗୁଡ଼ାକ ପ୍ରାଦେଶିକ ସଂକାର୍ତ୍ତତା ।” ସେମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଏତିକି କଥା ବାହାରୁ ବାହାରୁ, କମ୍ବଳ ଘୋଡ଼ଆଙ୍କ ଭିତରୁ ‘ନେତା’ ମୋହର ମର କେତେକ ଚରଣ ଚୁଟିଆ ବାହାରିପଡ଼ି କୁହାଟିବାରେ ଲୁଗିପଡ଼ିଲେ—“ଆଜ୍ଞା, ଆଜ୍ଞା, ଶ୍ରଦ୍ଧଜୁର ଯାହା କହିଛନ୍ତି ତାହା ସତ୍ୟର ବଡ଼ ବୋପା । ଆମ ଅପର୍ଜନିଆ, ଭେଡ଼ି, ଅଣିଷ୍ଟିତ, ବନ୍ଦର, ପାଷଣ୍ଡ, ଭଣ୍ଡ ଓଡ଼ିଆଗୁଡ଼ାକ ବାସ୍ତବିକ୍

ପ୍ରାଦେଶିକ ସଂକଳ୍ପିତାରେ ଘାଣି ହୋଇଗଲେଣି । ଏଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଖାଲି ଠେଙ୍ଗୁଣି ସାହାସ୍ୟରେ ସିଧା କରାଯାଉ ।” କେବଳ ଏତିକି କହିଥିଲେ ଗୋଟାଏ ରକମର ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା । ରେଣ ରୁହିଆଏ ଠେଙ୍ଗୁଣି କାଢ଼ି ମନଇଛା ପରପ୍ରେ ଛେତି ଦେଇଗଲେ । ବିର ମାଡ଼ ଦେଖି କୋଳଥ ଚେପା । କମ୍ବଳ ଘୋଡ଼ିଆଏ ଏପରି ହାଲ ଦେଖି ଆହୁରି ଜୋରରେ ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାରିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ନିଦ ଓ ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ଏତେ ସଂନ୍ଧାମକ ହେଲା ଯେ, ଶେଷକୁ ‘କିଏ ରେ, କିଏ ରେ’ ହେଲବାଲାଏ ଶିତୋଳେଇବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏମାନେ ଶୋଇପଡ଼ିଲେ ଯେ କଥା ଶେଷ । ଲୁଟା ଧନକୁ ଡାକୁଏ ବାଣିନେଲା ପର ଶେଷରେ ଓଡ଼ିଶା ମୁଲକଟାକୁ ପଡ଼େଣୀମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ଭିତରେ ବାଣିନେବେ ସିନା । ଏତେ ବଡ଼ ପୁରୁଣା ଜାତିର କଳା, ସାହିତ୍ୟ, କୃଷ୍ଣ ସବୁକିଛି ରୁହଁ ରୁହଁ କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇ ଯିବ । ଏଇ ବିରୁ କାମୁଡ଼ିଆ ଭାବନା ମଙ୍ଗଳବାରିଆ ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ କାଳୁବାଲୁ କରି ପକେଇଲା । ସମସ୍ତେ ବିରୁର କରି ଛିର କଲେ—ନା, ଏ ଜାତିଟାକୁ କୌଣସିମତେ ବଞ୍ଚାଇବାକୁ ହେବ । ନିଦ ଭିଜେଇବାକୁ ହେବ । ଜଡ଼ିତା ଦୂର କରିବାକୁ ହେବ । କମ୍ବଳଟାକୁ କାଢ଼ି ଫୋପାଡ଼ି ଦେବାକୁ ହେବ । ଥଣ୍ଡା, କାଳୁଆ ରକ୍ତ କାଢ଼ିଦେଇ ଟକମକ ପୁଟୁଥିବା ଉଷ୍ଣ ଶୋଣିତ ପ୍ରବାହର ପ୍ରଳୟଙ୍କର ବନ୍ୟା ଛୁଟାଇବାକୁ ହେବ । ଇପ୍ପାତ ହାତରେ ବାଧାବିଦ୍ୱାର ବନ୍ଧବାଡ଼ିକୁ ଫାଡ଼ି ଦେଇ ହଜାର ହଜାର ଦଳେଇ ଘାଇ ଖୋଲିଦେବାକୁ ହେବ ।

ଏହିପରି ଅନାୟାସ ଲବଧ ବିଗୁରସବୁ କରୁ କରୁ ସଂସଦ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କର ରକ୍ତତାପ ତାପମାନ ଯନ୍ତ୍ରକୁ ପୁଟାଇ ପଦାକୁ ବାହାରି ଗଲା । ଟେବୁଲର ପଟାଟା ବି ପାଟିଗଲ; କିନ୍ତୁ ‘କେମିତି କରିବା’ ଭାବନାଟି ମୁଣ୍ଡରେ ପଣିବା ମାତ୍ରେ ରୁହଁ ରୁହଁ ସବୁ ତାଉକୁ ହେମାଳ କରିଦେଲା । ହିମକ ବା ରେପ୍ରିଜିଟର ବି ଏମିତି ହେମାଳ କରି ପାରିବ ନାହିଁ ।

ପୁଣି ସମସ୍ତେ ବସି ମୁଣ୍ଡ ଖେଳାଇଲେ ‘କେମିତି କରିବା’ । ଜଣେ ଅଧେ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ—ରୁହିଆଡ଼େ ସବୁ ସମିତି କରି ଲୋକଙ୍କୁ

ଚିଆଁଇବାକୁ ହେବ; କିନ୍ତୁ ଘର ଡିଙ୍କି ଯେ କୁମୀର ! ଗରମା ଗରମ
ବକ୍ତୃତା ଦେଲାବେଳକୁ ମୁହଁରେ ଶାଶ ଦେଇ ନେତାଏ ମଞ୍ଚ ଉପରେ
ଉଡ଼ି ଜମେଇ ଦେବେ; କିନ୍ତୁ କାମ ବଖତକୁ କାହା ଘରଲୋକ ବାରଣ
କରିବ, କାହାର ପ୍ରତିଜ୍ଞାପତ୍ର କେଉଁଠି ହଜିଯିବ, କାହାର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ
ଗୁରୁ ରକ୍ତରୂପ—କଠୋର ଶିଶ୍ରାମ କଡ଼ାକଡ଼ି ପାଲନ କରିବାକୁ ହେବ,
ଫୁଲକା ଉପରେ ନେତାଙ୍କ ଦର୍ଶନ ମିଳିବ ନାହିଁ । ଫଳରେ ଠେଣୁଣି
ବସିବ ଯେଉଁମାନେ ଜଣେ ଅଧେ ନେତାଙ୍କ ବକ୍ତୃତାରେ ତାତିଯାଇ କମ୍ବଳ
ଭିତରୁ ପଦାକୁ ବାହାର ଆସିଥିବେ, ତାଙ୍କର ମୁଣ୍ଡରେ । ଆମ ଲୋକେ
ଅଳ୍ପ ଦିନ ତଳେ ଏମିତିଆ ଘଟଣା ଅଙ୍ଗେ ନିଭେଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସଭା
ସମିତିରେ ଆଉ କାମ ଚଳିବ ନାହିଁ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେ ପ୍ରସ୍ତାବଟି
ନାକର ହୋଇଗଲା ।

ଆଉ ଜଣେ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ—“ଗୁଲ ପିସ୍ତଲ, ବନ୍ଧୁକ, ବୋମା
ନେଇ ଗୁରିଆଡ଼େ ବିଦ୍ରୋହର ନିଆଁ ଜଳାଇଦେବା ।” ଜଣେ ବି ସମର୍ଥକ
ପାଲଟି କହିଲ—“ଖାସା ପ୍ରସ୍ତାବଟାଏ ଏକା । ଏଇ ପଚ୍ଛା ଧରି ଦଳେ
ଗୋଟାଏ ସୁତନ୍ତ ପ୍ରଦେଶ ପାଇଗଲେ । ଆମେ କାହିଁକି ନ ପାରିବା ?”

ଶିନ୍ଦ୍ରାଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ପରି ଦିଶୁଥିବା ଦି’ ଗୁରି ଜଣଙ୍କ ମନକୁ ଏ କଥା
ଜମାରୁ ପାଇଲା ନାହିଁ । ଯୋର ପ୍ରତିବାଦ କରି ଜଣେ କହିଲ—“କ’ଣ
ହେଲା, ଅସୀଠାରୁ ମସୀ ବଡ଼ । ଜାଣୁ ଜାଣୁ ଆମେ ଅସୀ ଧରିବା ?
କାଳେ କାଳେ ମସୀ ପୃଥିବୀକୁ ଓଳଟାଇ ଦେଇଛି । ଆମର ତ ସାମାନ୍ୟ
କାମ । ଆଉ ବି ଅସୀରେ ବିପଦ ବହୁତ । ହାତ, ଗୋଡ଼, ବେଳେ
ବେଳେ ମୁଣ୍ଡ ବି କଟିଯାଇପାରେ, କିନ୍ତୁ ମସୀରେ ଏ ସବୁର ଉପ୍ରେ
ବିଲକୁଲ୍ ନାହିଁ । ଯଦିବା ସରକାର ବୋକାମି କର କାହାକୁ ମାମୁଁଘରେ
ଠଙ୍କି ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ତା ମୁଣ୍ଡରେ ଶିଖିପା ବନ୍ଧାହେଲ ଜାଣ । ମାମୁଁ
ଘରୁ ଫେରିଲାବେଳକୁ କେତେ ଫୁଲମାଳ, କେତେ ଅଭ୍ୟର୍ଣ୍ଣନା, କେତେ
କଅଣ, ତାର ସୀମା ନ ଥିବ ।”

ବିପଦ ନାହିଁ, ପରିଶ୍ରମ ନାହିଁ, ଖର ବର୍ଷା ବି ସହିବାକୁ ପଡ଼ିବ
ନାହିଁ; ଅଥବା ପୃଥିବୀକୁ ଓଳଟାଇ ଦେଇ ହେବ । ଏଡ଼େ ସୁବିଧା ଗୁଡ଼େ

କିଏ ? ସମସ୍ତଙ୍କ ମନକୁ ଏ କଥାଟା ପାଇଗଲା । ମସୀର ଆଶ୍ରୟ ନେବାକୁ ସମସ୍ତେ ଛାଇ କଲେ ।

ଜ୍ଞାଳାମୟୀ କବିତା ଉପରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି କେନ୍ଦ୍ରୀୟତ ହୋଇଗଲା । ପଣାଳଖିଆ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଅଣ୍ଟା ରକ୍ତକୁ ଉତ୍ତପ୍ତ କରିବ ହେବି ଜ୍ଞାଳାମୟୀ କବିତା । ଏହାର ତପ୍ତକାରଣୀ ଶକ୍ତି ହିଁ କମ୍ବଳଗୁଡ଼ାକ ରୁହୁଁ ରୁହୁଁ କଢ଼େଇ ଦେଇ ନିଦ୍ରାକୁମାନଙ୍କ ନିଦ୍ରାଭଙ୍ଗ କରିଦେବ । ତେଣୁ ଜ୍ଞାଳାମୟୀ କବିତା ରଚନାରେ ସମସ୍ତେ ଲୁଗିପଡ଼ିଲେ ।

ପର ବୈଠକରେ ସମସ୍ତେ ଏକପୁଟ ହୋଇ ନିଜ ନିଜ କବିତାର ପ୍ରଶଂସାରେ ମୁଖର ହୋଇଉଠିଲେ । ହେଲେ, ପ୍ରତ୍ୟେକ କବିତାର ପ୍ରଶଂସାକାଶ ରଚକ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ ଜଣେ ହେଲେ କେହି ନ ଥିଲେ; ବରଂ ଦୋଷ, ଦୁରୁଣ୍ଣ ଦେଖାଇବାକୁ ଥାଟ ସାଜି ବାହାର ପଡ଼ିଥିଲେ ।

ଜଣେ ପଢ଼ିଲା—“ଜାଗରେ ଜାଗରେ ଜାଗରେ ଓଡ଼ିଆ, ଜାଗରେ ଜାଗରେ ଅଜି । ଫ୍ରେଶ ଫାଟୁଛି ପୁରୁବ ଦିଗରେ ଘୋର ନିଦ ଯାଉ ଭାଜି ।”

ଠେକୁଆକୁ ଶିକାଶକୁକୁର ପଲ ବେଢ଼ିଗଲା ପର ଅନ୍ୟମାନେ ଏ କବିତାକୁ ଦେଇଯାଇ ସମାଲୋଚନା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ—“ହେଁ, ଏଇଥରେ ନିଦ କେବେ ଭାଙ୍ଗିଲାଣି ନା ଭାଙ୍ଗିବ ! ତା ଦେହ ତାଉ ହେଲେ ସିନା ଉଠିବ ! ଓଳଟି ଏ ନାନାବାୟ୍ବା ଗୀତରେ ଅଧିକ ଘୁଙ୍ଗୁଡ଼ି ମାରି ଶୋଇବ ।”

କବିଟି ରକ୍ତ ରୁଦ୍ଧଳ ରୁଦ୍ଧବାଇ, ବଦଳ ନେବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଜଣକର କବିତାକୁ ଛକି ରହିଲା ।

ଅନ୍ୟ ଜଣେ ପଢ଼ିଲା—

“ଉଠ ବିଦ୍ରୋଷୀ, ଉଠ ସେନକ
ଉଠ ତୁଙ୍ଗ ଶିଖଶ ଚାଲେ,
ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ ଆଉ ଅନାଇଁ ରହିବା
ଏଇ ପଦ୍ମତ ମୁଲେ ।”

କବି ମୁହଁରୁ ଏତକ ସତିଛି କି ନାହିଁ, ପୂର୍ବ କବି ଜଣକ ଶାଉଁକରି
ମାଡ଼ିବସିଲା । ଗୈରକୁ ବେଢ଼ିଗଲା ପରି ଅନ୍ୟମାନେ ବି ବେଢ଼ିଗଲେ ।
ସମାଲୋଚନାର ରକେଟ୍ ଛୁଟିଲା ।

“ଆବାସ୍ତ୍ରବ, ଆବାସ୍ତ୍ରବ । ଆରେ, ଯିଏ ନିଦରୁ ଉଠିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ
କୁହେଁ, ସେ ଉଠିବ ତୁଙ୍ଗ ଶିଖରା ଚାଲେ ? ଏତେ ପଥର ଖମା, କଣ୍ଣାବୁଦା
ଡେଇଁ ସେ କାହିଁକି ଶିଖରା ଚାଲିବୁ ଉଠିବ ? ତାର ନିଜର କଥଣ
ଅଣେଇ ହୋଇ ପଡ଼ୁଛି କି ? ଏମିତି ହଜାର ଦିନ ଡାକ ପକେଇଲେ
କିଏ ଉଠୁ ତ ଭଲ ଦେଖି !”

ଦୃଷ୍ଟାପୁ କବିଟି ପସାରୁଣୀ ପରି ଶୁଣିଲ ପରି ମୁହଁ କରି ତୁପୁ
ହୋଇ ରହିଲେ । ତା ପରେ ତୃଷ୍ଣାପୁ ପଢ଼ିଲେ—

“କାରାର ପାରେଶ ତାଡ଼ିଦିଅ ଏବେ
ଲୌହ ପାଠକ ପାଠିଦିଅ,
ଜେଲର ଓଁଢ଼ିର ସତିଙ୍କ ଗଳାରେ
ଧକ୍କା ମାରିଣ ତତ୍ତିଦିଅ ।”

ବିଜୁଳି ପଛେ ପଛେ ଦନ୍ତଦତ୍ତ ପରି କବିତା ପଛେ ପଛେ
ସମାଲୋଚନା ଗର୍ଜିଉଠିଲା—“ରଖ, ରଖ, ଭାର ଭଲ ଉପାୟଟା ବତେଇ
ବସିଲେ । ଜେଲ୍ ପାରେଶକୁ ଭାଙ୍ଗିବେ । ମିଲିଟାରୀ ସବୁ କ'ଣ ଅଫିମ
ଖାଇ ଶୋଇଥିବେ ? ଜେଲରକୁ ଧକ୍କା ମାରିବେ, ସତେ ଯେମିତି ତା
ହାତରେ ପିସ୍ତଲ ନାହିଁ ! ଲୋକେ ପାରେଶ ଭାଙ୍ଗି ମିଲିଟାରୀ ହାତରୁ
ଗୁଳିମାଡ଼ ଖାଉଥିବା ବେଳେ କବି ଆରମରେ କମ୍ବଲ ଘୋଡ଼ିହୋଇ
ଶୋଇ ରହିଥିବେ । ଅବସ୍ଥା ଅସମ୍ଭାଳ ହେଲେ ଓଳଟି କହିବେ—
ଆଉ, ଆଉ, ଏପରି କରିବା ଭଲ ହେଉ ନାହିଁ ।”

ଏମିତି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ହୋଇ ସବୁ କବିତା କାଠ ଖାଇଗଲା ।
ସମସ୍ତେ ନାରବ ହୋଇଯିବା ଦେଖି ମୁଲରୁ ସବୁ ମନଦେଇ ଶୁଣୁଥିବା ଜଣେ
ସୁବକ ଉଠି କହିଲା—“ମୁଁ ଏବେ ଜାଣିଗଲଣି, ଠିକ୍ ଠିକ୍ କେମିତିଆ
ଜିନିଷ ଦରକାର । କି ପ୍ରକାରର ଜ୍ଞାନାମୟୀ କବିତା ହେଲେ କାମ
ଦେଖେଇବ । ଥାମ ଜାତି ହେଲା ଗାଲିଦେବା ଜାତି, କଳ କରିବା ଜାତି ।

ଯେଉଁ ଜ୍ଞାଳାମୟୀ କବିତାରେ କୌକସ ଗାଲିଗୁଲଜ ଫେଣ୍ଟା ହୋଇଥିବ, ସେହି କବିତା କେବଳ ଲୋକଙ୍କ ନିଦ ଭଙ୍ଗେଇବ । ମୋ ଜାଣିବାରେ ଜଣେମାତ୍ର କବି ଅଛି, ଯେ କି ଏମିତିଆ କବିତା ଲେଖି ଆମ କାମ ତୁଳେଇ ଦେବ । ତାଙ୍କ ନାମ ହେଉଛି ଶ୍ରୀ ରବାନ୍ଧୁନାଥ ସି । କବି ନୁହେଁ—ସେ ଗୋଟିଏ ଚଳନଶୀଳ ଆଚ୍ରେପୁଣିର । ରାତ୍ରି ରାତ୍ରି, ଖାତି ଖାତି, ଦାନ ଦଶ ଦଶ ମଧ୍ୟ ସେ ଜ୍ଞାଳାମୟୀ କବିତା ରଚନା କରି ପାରନ୍ତି । ବିଳିବିଳେଇଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଜ୍ଞାଳାମୟୀ କବିତା ବାହାରେ । କଳ୍ପିତ ଶସ୍ତ୍ରମୁନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ତାଙ୍କୁ ଟିକିଏ ଟିହାଇ ଦେଲେ କାମ ଫଂତେ...ଆହୁରି ବଢ଼ିଆ ହେବ ତାଙ୍କୁ କୌଣସି ପ୍ରକାରରେ ଦିନେ ଓପାସ ରଖାଇ ଟିକିଏ ଧକମଧକା କରି ଦେଲେ । ତାଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଖାଲି ଅଗ୍ନି ନୁହେଁ, ତରଳ ଲାଭ ହୁଟି ଆସିବ । ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଏତକି ଉତ୍ତିଷ୍ଠାନକାରୁ ହେବ ଯେ, ଦୁଷ୍ଟ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନେ ହିଁ ଖଣ୍ଡିତ ଉତ୍ତଳ ପାଇଁ ଦାୟୀ । ଯାବତ୍ ତନ୍ଦ୍ରାର୍କେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଶୋଷିବା ଲାଗି ସେମାନଙ୍କର ଏ ଫନ୍ଦ । ସେମାନଙ୍କର ମୂଳୋପ୍ରାଟନରେ ହିଁ ଓଡ଼ିଶାର ଉନ୍ନତି । ଖାଲି କହିଦେଲେ ତ ହେବନି, କାମରେ ନମୁନା ନ ଦେଖାଇଲେ ସମସ୍ତଙ୍କ ବିଶ୍ୱାସ ହେବ କିପରି ?” ଅଧିକାଂଶଙ୍କର ଏହିପରି ମତ ଦେଖି ଯୁବକଟି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦେଖାଇ ଦେବାକୁ ରାଜି ହେଲା । ମଙ୍ଗଳବାରିଆ ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦର ବିଶେଷ ଅଧିବେଶନକୁ ରବାନ୍ଧ ସିଂଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରଗଲା ।

ସେଇନ ଦ୍ୱାଦ୍ଵାରା ଶୁଭ ସରଗରମ ଥାଏ । ଚଷମା ଭିତରୁ ରବି ସିଂଙ୍କ ଆଖି ଦିଓଟି ଦପ୍ତ ଦପ୍ତ ହୋଇ ଜଞ୍ଜିଥାଏ । ତମ ସାପର ନିଶ୍ଚାସ ପରି ତାଙ୍କ ନିଶ୍ଚାସ ପଁ ପଁ ଶୁଭିଥାଏ । ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଆଣିଥିବା ଯୁବକଟି ପୁସ୍ତ ପୁସ୍ତ କରି ଜଣେ ସଭ୍ୟଙ୍କ କାନରେ କହିଲ—“ଯୋଜନା ଅନୁଯାୟୀ କବିଙ୍କ ଉପରେ ଦି’ ଗୁରିଟା ଉତ୍ତମ ମଧ୍ୟମ ବହିଛି । ଆଉ ଦି କାଳିତାରୁ ତାଙ୍କର ନିର୍ଜଳା ଏକାଦଶୀ ହୋଇଛି ।” ତେଣେ କବି କିନ୍ତୁ ଖଣ୍ଡେ କାଗଜରେ ଚର୍ଚି ଚର୍ଚି କରି ଲେଖି ଗୁଲିଥାନ୍ତି । ସମୟ ହେଲା । ରବି ସିଂକ ହାତି ଅଗ୍ନି ପୂର ଆରମ୍ଭ କଲେ—

ଶୁଭଲାଣ ତୋର ମରଣ ଦଶା ଆବେ ଶଳା ‘ବେଇମାନ୍’

ମୁକାବିଲ ହେବ ତୋହର ସଙ୍ଗେ ଆବେ ଶଳା ସଇତାନ୍

ଆରେ ପାଷାଣ୍ଠ ହାରମଜାଦା ଚଷୁ ଫେର ତୁ ଅନା
 ଛୁଟି ଆସୁଥିଲୁ ଉତ୍ତର ତୋର ମୃତ୍ତୁର ପରବାନା
 ଶାଶିତ ଦାଆରେ ତୋହର ବେଳକୁ କର୍ତ୍ତା କର୍ତ୍ତା କାଟିବି
 ଲେଲିହାନ ମୁଖେ ତୋହର ରକ୍ତ ଗୁରୁ ଗୁରୁ କରି ଗୁଟିବି
 ଶତ୍ରୁଗ ଆସାତେ ମୃତ୍ତୁରୁ ତୋର ଗଣ୍ଠ କରିବ ଅଳଗା
 ଛୁରି ମାରି ତୋର ଚବିଲ୍ ବୁକେ ବୁହାଇ ଦେବ ମୁଁ ଭଲ୍‌ଗା
 ସଦ୍ବୁଦ୍ଧର ଶୋଶିତେ ପୁଷ୍ଟ ଉଦର ତୋହର ଚରିବି
 ଗଲେ ଲମ୍ବାଇ ଅନ୍ତବୁଜୁଳା ନରସିଂହ ମୁଁ ହୋଇବି
 ତୋର ବଶେ ମୁଁ ହଇଜା, କାମଳ, ପ୍ଲେଟ୍, ମହାମାଘ, ମଞ୍ଜକ
 ତୋର ଅଙ୍କାଳୀ ତୁଙ୍ଗ ଚାଲରେ ଭାଷଣ ମୁଁ ରଧାଚନ୍ଦ୍ରକ
 ପ୍ରଳୟଙ୍କଷ୍ମୀ ଦାବାନଳ ମୁଣ୍ଡ ସାଇକ୍ଲୋନ୍ ଭାମ ଝଟିକା
 ଆବେ ଶଳା ଦେଖ୍ ହେଇଟି ତୋହର ଚପିଲ ଜୀବନ ନାଟିକା
 ନିପାତ କରିବ ତୋହର ବଶ ଅଣ୍ଟା ଭେଣ୍ଟା ତିରିଲ
 ଆବେ ଶଳା ଏବେ ଇଷ୍ଟ ସୁମର ଉତ୍ସବ ତୋର ସରିଲ
 ଉଠରେ ଉଠରେ ଦଳିତ ପେଣ୍ଟର ମଥତ ସୁପ୍ର ଓଡ଼ିଆ
 ଦାଆ ଓ ହାତୁଡ଼ି ହସ୍ତରେ ଧରି ବାଧାବିଦ୍ଵାରୁ ମାଡ଼ ଆ
 କିଳିକିଳା ରବ ଘୋର ଗର୍ଜନେ ମାନ୍ଦିଦିଅ ଏ ମେଦିନୀ
 ଉଠ ଲେ ଲଳିତା ଉଠ ଲେ ଚପଳା ଉଠ ଲେ ଅନିମା ପେଦିନୀ

X

X

X

ହତାତ୍ ଜଣକର ‘ଉବଳ ନାଇନ୍, ଉବଳ ନାଇନ୍’ ପାଟିରେ
 କବିତା ପାଠ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା । ବିରକ୍ତ ହୋଇ କବି ସେ ସ୍ଥାନ
 ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ । ସମସ୍ତଙ୍କର ମୁଖରେ ପ୍ରଶ୍ନବାଚକ ଚିହ୍ନ ଦେଖି
 ପାଟି କରୁଥିବା ଯୁବକଟି କହିଲେ—“ବାୟୁ ରେ ବାୟୁ, ଏ ତ ବ୍ଲାଷ୍ଟ-
 ପଣ୍ଡେସ୍ କବିତା ! ଉବଳ ନାଇନ୍କୁ ଫୋନ୍ କରି ପାପ୍ରାର ବ୍ରିଜତ୍ତ-
 ନ ମଗାଇଲେ ଏହାକୁ ସମ୍ମାଳିବା କାଠିକର ପାଠ ହେବ । ସେ ଯାହା-
 ହେଉ, ଟିକି ଏ ଅକ୍ଷିଆର କରି ଏମିତିଆ କବିତାର ଧାରାବାହିକ ପ୍ରଚୁର
 ହେଲେ ଆମ ଜାତି ଭବିଷ୍ୟତରେ ଉଠିପାରେ ।” ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ଏଥରେ
 ଏକମତ ହୋଇଗଲେ ।

ବାଲ୍ମୀକି-ରବୀନ୍ଦ୍ର ଉଚ୍ଚବାଦ

ଓଡ଼ିଆରେ ଏମ୍. ଏ. ପଣ୍ଡାଷା ଦେବାକୁ ଦଣ୍ଡ ବୈଠକ ମାରୁଥିବା
ଉଜ୍ଜଳ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟର କର୍ମଚାରୀ ମାଲମଣି ମାହାନ୍ତା ରାତି ନଅଟାରେ
ତାଙ୍କ ଶାର୍ଥପ୍ଲାନ ସିନେମାରୁ ଫେରିଲେ । ରତ୍ନଶାନାଟା ଟିକିଏ ଟାଣ
ହୋଇଗଲ । ତୃପ୍ତ ହୋଇ ଶେଯରେ ଗଡ଼ିଗଲେ । କିନ୍ତୁ ହାୟ ! ଯେତେ
ଆକୁଳ ହୃଦୟରେ ନିଦ୍ରାଦେବାଙ୍ଗୁ ଆବାହନ କଲେ ସବୁ ନିଷ୍ଠଳ ହେଲ ।
ନିଦ୍ରାଦେବା ଆସିବା ତ ଦୂରର କଥା, ଟିକିଏ ଆଡ଼ ନଯୁନରେ ବି
ରୁହିଁଲେ ନାହିଁ । ଜୋର ଜୁଲମ କରି ଆଖି ବୁଜିଲେ । ଅବାଧ ପିଲ
ପରି ତାହା ବାରମ୍ବାର ମେଲ ହୋଇଗଲ । ଦୁନିଆଯାକର ଆବୁର
ଯାବୁର ଭାବନା ବେଆକଟ ପିଲମାନଙ୍କ ପରି ମୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ନାଚକୁଦ
ଲଗାଇ ଦେଲେ । ମାହାନ୍ତାଏ ବିକଳ ହୋଇ ଏହାର ମୂଳ କାରଣ
ଖେଳି ଲାଗିଲେ । ସକାଳେ ଘରେ କପେ ରୁ, ବାଣୀବିହାରରେ ସାଙ୍ଗ-
ସୁଙ୍ଗାଙ୍କ ସାଥରେ ରୂରି କପ୍ ରୁ, ଗ୍ରାଣ୍ଟ ସିନେମାରେ ଦୁଇ କପ୍, ଏମିତି
ଗାସମୋଟ୍ ସାତ କପ୍ ରୁ ହୋଇଯାଇଛି । ଏ ସାତ କପ୍ ଦେହକୁ ତାଉ
କରିଦେଲ କି ଆଉ ! ନାହିଁ, ନାଥା ରୁହା ଶିଆଳ ପକ୍ଷେ ଏମିତି ହୋଇ-
ପାରେ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ପରି ରୁହାଶୋରଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏଇଟା କିଛି ନୁହେଁ ।
ଆରେ ହିଁ, ହିଁ, ଏଇଟା ହୋଇପାରେ । ଆଜି ଯେଉଁ ଦୁଇଟଙ୍କୁଆ ବାଦଶାହୀ
ପାନଶିଲଟା ଚଢ଼େଇ ଦିଆଯାଇଛି, ତା'ର ଫଳ । ଶିଲରେ ସବୁ ତିଖା

ତିଣା ମସଳ ଥିଲ । ଅଶଇରିଆ, କଡ଼ା, ବୋଢଳ ଗୁଣ୍ଡି, ନେହେରୁ ପତି, ପଟେଲ ଜନ୍ମା, ରଜେନ୍ଦ୍ର କମାମ, ଶାସ୍ତୀ ମୁଖବିଳାସ, ସୁଭାଷ ମୁଖୀ, ମୋତିଲାଲ ତବକ, ଗାନ୍ଧୀ କମ୍ପୁସ, ଚିଉରଙ୍ଗନ ମୋତିରସମ, ଏହା ଉପରେ ପୁଣି ଅଳେଇଚ, ବୁଜୁଗଣ୍ଡି, ଲବଙ୍ଗ, ଯାଇଶୀ । ଗୋଟାଏ ଶିଳରେ ଏତେ ମସଳ ! ନ ଜାଣି ତାହୁ ବାଦଶାହୀ ଶିଳ କହନ୍ତି ! ସନ୍ଦିପାତ ରୋଗୀର ଏଥରେ ତାତିଯିବ, ତାଙ୍କ ପରି ଭେଣ୍ଟିଆ କି ଏଥରେ ସମ୍ବଳା ପଡ଼େ ! ଏହି ବାଦଶାହୀ ଶିଳ ଯୋଗୁଁ ହିଁ ନିଦ୍ରାଦେବୀ ଦୁରହୁ ହିସୁଡ଼ି ପଳାଉଛନ୍ତି । ହିସାବ ମାହାନ୍ତା ଶେଷରେ ସ୍ଥିର କଲେ, ନିଦ୍ରାଦେବୀ ନିକଟରେ ସିଧାସଳଖ ଆସିବାର ସମ୍ବାବନା ନ ଥିବା ପ୍ଲଳେ ତୁଙ୍କାଟାରେ ଶେଯ ଉପରେ ବାଡ଼େଇ ପିଟି ହୋଇ ଲାଭ ନାହିଁ; ବରଂ ଗୋଟାଏ ନିଦୁଆ ପତ୍ରିକା ଆବୋର ବସିଲେ ମନର ଟିକି ଏ ପରବର୍ତ୍ତନ ହେବ । ଆଉ ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚରେଇ, ମାଛକୁ ଟାଣି ଆଣିଲ ପରି ନିଦ୍ରାଦେବୀଙ୍କୁ ଟାଣି ଆଣିବ ।

ମାହାନ୍ତାଏ ଟେବୁଲ ଉପରୁ ଗୋଟାଏ ଭଲ ନିଦୁଆ ପତ୍ରିକା ବାଲ୍ମୀକିରେ । ଯେଉଁ ପତ୍ରିକାର ବିଷୟବସ୍ତୁ ମନକୁ ବିଳକୁଳ୍ ଆକର୍ଷଣ କରେ ନାହିଁ, ବାଧବାଧକତା ହେତୁ ମନଟା ଛଟର ପଟର ହିଁ, ଶେଷରେ ଅବସାଦଗ୍ରୂହ ହୋଇ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ରାମ ନିଏ । ନିଦ୍ରାଦେବୀ ଅନ୍ତି ଆଦରର ସହିତ ବିଜେ କରିଯାନ୍ତି । ମାହାନ୍ତାଏ ଚିତ୍ର ହୋଇ ପତ୍ରିକାଟି ମେଲାଇଲେ । ପହିଲୁ ପାଞ୍ଚ ଛଅ ପୃଷ୍ଠା ବିଜ୍ଞାପନ । ମନେ ମନେ ଭାବିଲେ, ବିଜ୍ଞାପନ ପତ୍ରିକାଟାଏ କି ? ବିଜ୍ଞାପନ ପଢ଼ିବା ଲାଗି କଅଣ ଟଙ୍କାଏ ଦେଇ ପତ୍ରିକା କିଣା ହେଲା ? ପୃଷ୍ଠା ଲେଉଟାଉ ଲେଉଟାଉ ବଉଦ ଭିତରୁ ଚନ୍ଦ୍ର ଉକିମାରିଲ ଭଲ ଗୋଟାଏ ଆଧୁନିକ କବିତା ଦେଖାଗଲା । ମାହାନ୍ତାଏ ବହୁତ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ତାକୁ ଭେଦ କରିବାକୁ; କିନ୍ତୁ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ନାହିଁ ରେ ବାବା, ଇଏ ତ ଶକଟ ବୁଝି ଅଭେଦ୍ୟ । ଏହା କେବଳ ଲେଖକଙ୍କ ପାଇଁ, ପାଠକଙ୍କ ପାଇଁ ନୁହେଁ । ସେ ପୁଣି ପୃଷ୍ଠା ଓଳଟାଇଲେ । ପୁଣି ବିଜ୍ଞାପନ । ପୁଣି ପୃଷ୍ଠା ଲେଉଟେଇ ଗଲେ । ଗୋଟାଏ କଅଣ ବାହାରିଲ । ସେଇଟା ଗପ, ପ୍ରବଳ, ଜୀବନ ଚରିତ, ଅଭ୍ୟାନ କି ଏକାଙ୍କିକା କିଣି ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏହାର ନାମ

ତାହାହେଲେ କଅଣ ଦିଆଯିବ ? ବହୁତ ଭବି ତା ନାଁ ଦେଲେ ‘ଅଗଡ଼ମ’ । ପରିକାର ଏମିତିଆ ଦୁଇ ତିନିଟା ‘ଅଗଡ଼ମ’ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଆଖିପତା ବି ଓଜନିଆ ଜଣାଗଲା । ସେ ଭବି ଲାଗିଲେ ଆଜିକାଳ ‘ଅଗଡ଼ମ’ ଲେଖକକୁ ‘ଅଗଡ଼ମ’ ପାଠକ ବି ଦରକାର । ନ ହେଲେ ଯାବତି ଗଣ୍ଡଗୋଳ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିବ । ଲେଖକକୁ ଟିକିଏ ଜେରା କଲେ ସେ ତୋ ପଟାସ୍ କହିଦେବେ—“ଆମେ ରାସ୍ତାଘାଟର ରତର ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଲେଖୁନ୍ତୁ ।” ବେଶି ଜେରା କଲେ ଗାଳିଗୁଲଜ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯିବ । ଏତେ ବୋଲେଇରେ ପଡ଼ିବ କିଅଁ ? ଶୁଣିବାମାତ୍ରେ କହିଦେବେ—“ଆ ! ଓଁ ! କି ଚମକାର ! କି ବଢ଼ିଆ ଶୈଳୀ ! ଏଁ ! କି ଗାୟୀୟ ! ଉଁ ! କି ସାବଲ୍ଲାଳ ଗତି ! ବୋଲି ତିଲେଇ ଉଠିଲେ କାମ ସରିଲା । ଏଥରେ ବରଂ ରୁହା, ଜଳଣିଆର ସମ୍ବାଦନା ଅଛି ।”

ମାହାନାୟ ପୁଣି ପୃଷ୍ଠା ଲେଉଠାଇଲେ । ନିଦ୍ରାଦେଖ ସେତେବେଳକୁ କବାଟ ଧୁଡ଼ି, ଧୁଡ଼ି କଲେଣି । ମାହାନାଙ୍କ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା ଗୋଟାଏ ଶିରେନାମା—“ଉମ୍ରଳା ପ୍ରତି ଅବରୂର” । ପରିଲେ ସେ ଭବିଥିଲେ, ‘ଅଗଡ଼ମ’ଟାଏ ହୋଇଥିବ ତ ! ଦି’ ରୁର ଧାଡ଼ି ଗଡ଼େଇ ଦେବା ପରେ ସେ ସ୍ଥିର କରିନେଲେ—“ନାଁ, ଏଇଟା ‘ଅଗଡ଼ମ’ ନୁହେଁ, ବୁଝି ହେଉଛି, ପ୍ରବନ୍ଧ ଭଳିଆ ଜଣାପଡ଼ୁଛି ।” ସେ ଭିତରକୁ ଭିତରକୁ ପଣି ଲାଗିଲେ । ଏମେ ତାଙ୍କୁ ଖାପ୍ସା ଖାପ୍ସା ଜଣାଗଲା । ଏତିକି ଜାଣିପାରିଲେ ଯେ, ଲେଖକ ଶ୍ରାବମ-ଅରୁଜ ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କ ସ୍ଥା ଉମ୍ରଳାଙ୍କ ପ୍ରତି ବହୁତ ବହୁତ ସମବେଦନା ଜଣାଇ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କୁ ଗାଳିଗୁଲଜ କରିଛନ୍ତି । ଗାଳିଗୁଲଜ କରିବାକୁ ସେ ବିଶ୍ୱକବି ରଖାନ୍ତିନାଥଙ୍କର ମଧ୍ୟ ସାହାୟ ନେଇଛନ୍ତି । ରାଗିବାର କାରଣ ହେଲା—ବାଲ୍ମୀକି କାହିଁକି ରାମଙ୍କୁ ଟେକିଲେ, ସୀତାଙ୍କୁ ଟେକିଲେ, ଲକ୍ଷ୍ମଣଙ୍କୁ ଟେକିଲେ, ଉମ୍ରଳାଙ୍କୁ ନ ଟେକିଲେ କିଅଁ । ତତ୍ତଵ ବର୍ଣ୍ଣଯାଏ ବିରୂପା ସ୍ଥାନୀୟଙ୍କେବ ସହିଲ, ତା ପାଇଁ ଥିଲା କାଣ୍ଟିଟିଏ ଲେଖିଲେନି କିଅଁ । ସାତ କାଣ୍ଟ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଆଠ କାଣ୍ଟ ହୋଇ ଯାଇଥାନ୍ତା । ହେଲେ ହୋଇଥାନ୍ତା, କି ମୁକ୍ତିଲ ହୋଇ-ଯାଇଥାନ୍ତା ? ବାଲ୍ମୀକି ବଢ଼ି କୁଭୁରୁପିଆ ମୁନ, ପେଟରେ ବହୁତ ଗୁଡ଼ ।

ମୋଟ ଉପରେ ମାହାନାଙ୍କୁ ଜଣାଗଲ — ଯଦି ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କୁ ଲେଖକ ଆଗରେ ପାଇଥ ଆନନ୍ଦ, ତେବେ ତାଙ୍କ ଦାଉଁ ଓପାଡ଼ି, ଜଟା ଛୁଣ୍ଡର ଆଛା କରି ଗୋଟାଏ ଦୁଇଟା ଥୋଇ ଦେଇଥାଆନ୍ତେ । କଳିହୃଦୀ ରଣ୍ଡୀଙ୍କ ପରି ଶମ୍ପାକଟାରେ ଗୁରିଆଡ଼ି କମେଇ ଆଆନ୍ତେ । ମାହାନାଙ୍କୁ ଆଉ କିଛି ଦିଶିଲ ନାହିଁ । ପତ୍ରିକାଟି ଧୀର ତାଙ୍କ ମୁହିଁକୁ ଯୋଡ଼ାଇ ଦେଲା । ସବୁ ନିଷ୍ଠଳ ହୋଇଗଲ । କେବଳ ବାଦହେଣାକିଆ ଦୁଇୁ ଡି ପତ୍ରିକାଟାକୁ ସାମାନ୍ୟ ଉଠାପକା କରୁଥାଏ ।

ହତାତ୍ ଚଳିପର ପରଦା ଖାଁ ଉଠିଲ ପରି ମାହାନାଙ୍କ ଆଗରେ ଦେଖାଗଲ ଏକ ବଢ଼ିଆ ଗୁଜ୍ୟ । ଗୁରିଆଡ଼ି ଫଳକ୍ଷି ଆମ୍ବ, ସେଉ ଗଛ । ପେନ୍ଦା ପେନ୍ଦା ଅଙ୍ଗୁର ଝୁଲୁଥବା ଲଟାର କୁଞ୍ଜି । କୁକୁଡ଼ାଗୁଡ଼ାକ ଫେଉଁଠି ନାହିଁ ସେଠି ଡିମ୍ବ ଗଲେଇ ପକାଉଛନ୍ତି । ଗାଞ୍ଜମାନଙ୍କ ଚେରରୁ ଗୁଏଁ ଗୁଏଁ ଶୀର ବୋହି ଶୀରନଶି ସୃଷ୍ଟି କରିଛି । ଲୋକମାନେ ଚକଚକିଆ ବେଶଭୂଷା ଆଉ ସୁନାର ମୁକୁଟ ପିନ୍ଧି ଲଙ୍ଘର ପକାର ହେଉଛନ୍ତି । ଠାଏ ଠାଏ ମୁନି ରଷ୍ମିମାନେ ଗଛମୁଳେ ବସି ଆଳାପ ଆଲେଚନା କରୁଛନ୍ତି । ବଢ଼ିଆ ବଢ଼ିଆ ପୁଲର ବାସନା ଗୁରିଆଡ଼ି ମହକାଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ମାହାନାଙ୍କ ମନ ମଜଗୁଲ୍ । ବଡ଼ ଶରଧାରେ ରାସ୍ତାକଡ଼ି ପୁଲଗଛରୁ ଗୋଟିଏ ପୁଲ ଛୁଣ୍ଡେଇବାକୁ ହାତ ବଢ଼େଇଲେ । ଠିକ୍ ଏତିକିବେଳେ ଗୋଟାଏ ନିଶ୍ଚାଆ ଲୋକ ଧାଇଁ ଅସି କହିଲା—“ହଇ ହୋ, ତମେ ବାଣୀବିହାରର ଲୋକ ପରି ଜଣାଯାଉଛ । ହଇ ହୋ, ପୁଲଟା ହୋଇଛି ଦେଖି ଆନନ୍ଦ ପାଇବାକୁ ନା ଛୁଣ୍ଡେଇବାକୁ ? ସେଡ଼ିକି ତେଣା ହୋଇଛ, ସେତିକି ସୌଦର୍ଯ୍ୟବୋଧ ଥିଲ ଭକି ତ ଜଣାପଡ଼ୁ ନି !”

ମାହାନା ଅପ୍ରସୁତ ହୋଇ ସାଧୁପୁରୁଷଟି ପରି ଆଗେଇଲେ । କିଛି ବାଟ ଯାଇଛନ୍ତି କି ନାହିଁ, ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଗର୍ଜନ ଶୁଭିଲ । ସେ ଆଡ଼କୁ ସାଡ଼କୁ ରୁହି ଦେଖିଲେ, ଗୋଟାଏ ଯାନ ଉଡ଼ି ଉଡ଼ି ଆସି ତାଙ୍କର ପାଖରେ ଓହ୍ନାଇଲ । ସେଥରେ ଲେଖାଥିଲ, ଆପୋଲୋ-୪୨୦ । ଗଲଗାଳ୍ ହୋଇ ବହୁତ ଲୋକ ତା ଭିତରୁ ଓହ୍ନାଇ ଆସିଲେ । ତା

ଉଚିତ୍ର ଜଣକୁ ମାହାନ୍ଦା ଚିହ୍ନିଲେ । ସେ ଥିଲେ ପୁଅରୁ ପଢ଼ିଥିବା ଉର୍ମିଳା ପ୍ରବନ୍ଧର ଲେଖକ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଉଚିତ୍ରେ ଥିଲେ କେତେକ ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକ ଓ ଉପାଧ୍ୟୁତ୍ୱର ରୂପ । ସମସ୍ତଙ୍କ ହାତରେ ବାଢ଼ ଓ ମୁହଁରେ ଫୋଧର ଚିହ୍ନ । ଲେଖକ ମହାନ୍ଦାଙ୍କୁ ଦେଖି ଭାରି ଖୁସି ହୋଇଗଲେ । ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ମଠ ହେଉଥାଏ ପରୁରିଲେ । ମାହାନ୍ଦାଙ୍କ ମନେପଡ଼ିଲୁ, ପଛରେ ସେ କେତେକ ମୁଦି ରୁଷି ଗଛମୁଳେ ବସି ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । ସେଇଠି ବାଲ୍ମୀକି ଥାଇପାରନ୍ତି ବୋଲି ବିଚାର ଦେଲେ । ଲେଖକ ମାହାନ୍ଦାଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଘୋଷାନ୍ତି ନେଇଗଲେ । ସମସ୍ତେ ସେଠାକୁ ଯାଇ ମୁଦି ରୁଷିମାନଙ୍କୁ ଘେରାଉ କରିନେଲେ । ଜଣେ ଝୋଟଦାତିଆ ଗେରୁଆ ଘଟାଟୋପ ପିନ୍ଧିଥିବା ମୁଦିକୁ ବାଲ୍ମୀକି ବୋଲି ସନ୍ଦେହ କରି ତାଙ୍କ ଦାତିଆଙ୍କେ ହାତ ବଡ଼ାଇଲେ । ଅନ୍ୟ ମୁଦିମାନେ ଚିଲେଇ ଉଠିଲେ—“ହଁ ହଁ, ଶାନ୍ତି ଶାନ୍ତି । ଏପରି ଫୋଧ ଅନାବଶ୍ୟକ । ପ୍ରଥମେ ଉଦେଶ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତ କର ।”

ଲେଖକ କହିଲେ—“ଇଏ ମହର୍ଷି ବାଲ୍ମୀକି ତ ? ଆମ୍ବେମାନେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ବିଚିତ୍ର ଯାଇଛୁ । ତାଙ୍କୁ ହଲପଟା ଥୋଡ଼ାଏ ନ କରି ଆମେ ଏଠାରୁ ଯିବୁଦି । ସେ ତାଙ୍କ ରାମାୟଣରେ ଉର୍ମିଳାକୁ କିଆଁ ନ ଟେକିଲେ ?”

ଜଣେ ମୁଦି ପାଟିକରି କହିଲେ—“ଆରେ ତୁଙ୍କ ତୁଙ୍କିଆ ! ଯାହାର ଲେଖାରେ ଉଦ୍‌ବୁଦ୍ଧ ହୋଇ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କୁ ହଲପଟା କରିବାକୁ ବାହାର ପଡ଼ିଛୁ, ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିପାରିଲୁ ନାହିଁ ? ଯାହାଙ୍କର ଦାତି ଟାଣିବାକୁ ହାତ ବଡ଼େଇଛୁ ସେ ନିଜେ ବିଶୁକରି ରଖାନ୍ତିନାଥ ।”

ଲେଖକଙ୍କ ସହିତ ଅନ୍ୟମାନ ଚମକିପଡ଼ିଲେ । ଲଥ୍କଥ ହୋଇ ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ିତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । ବହୁତ କ୍ଷମା ମାଗିଲେ । ବାଲ ଓ ଦାତି ଅତି ବେଶି ବଢ଼ିଯାଇଥିବାରୁ ଚିହ୍ନ ହେଲନି ବୋଲି କହି ବାରମ୍ବାର ଦୁଃଖପ୍ରକାଶ କଲେ । ରଖାନ୍ତିନାଥ ଆଶ୍ୱାସନା ଦେଇ କହିଲେ—“ହଉ, ଯାହା ହେବାର ହୋଇଗଲାଣି, ଏବେ ଶାନ୍ତ ହୁଅ । ପୁଣି କଥଣ କରିବାକୁ ରୁହଁ ତାହା ପ୍ରକାଶ କର ।”

ଆଜ୍ଞା, ଆମେ ବହୁବାର ରାମାୟଣ ପଢ଼ିଥିଲୁ । ଏହଲେ ବାଲ୍ମୀକି ଉର୍ମିଲାଙ୍କୁ ଉପସା କରିବା କଥା ସେଥିରୁ ଜାଣିପାରି ନ ଥିଲୁ । ଆପଣଙ୍କ ‘ଉପେଷେତା’ ବହି ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ଆମକୁ ସବୁ ଦିଶିଗଲା । ଆମ ରକ୍ତକମଳ ହୋଇ ଫୁଟିଲା । ପ୍ରକୃତରେ ବାଲ୍ମୀକିଟା କେଡ଼େ ଖରାପ ଲୋକ ହୋ ! ପାତର ଅନ୍ତର ବ୍ୟବହାରରେ ସିଙ୍ଗହସ୍ତ । ବୁର୍ଜୁଆଙ୍କ ଭାଟ, ଜରଣ ପକ୍କା ସୁବିଧାବାଦୀ, ପ୍ରତିଷ୍ଠିପୂଣୀଳ ଲୋକ । ଆପଣ ତିଛେଇ ଦେଇ ନ ଥିଲେ ଆଜିଯାଏ ସେ ପୂଜା ପାଇ ଆସୁଥାଆନ୍ତେ । ତାଙ୍କୁ ଆମେ କୈପେଯୁଭୁ ତଳବ୍ କରିବା—କାହିଁକି ସେ ଏପରି ଅପରମ୍ କଲେ ? ଆଦିକବ ବୋଲି ତାଙ୍କ ମନରେ ଯେଉଁ ଗର୍ବ ହୋଇଯାଇଛି ତାକୁ ଆମେ ଭାଙ୍ଗି ଚାନା କରିଦେବା । ଆପଣ ଆମର ନେତୃତ୍ବ ନେଇ ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲନ୍ତି । ଆମେ ଆପଣଙ୍କ ପଛରେ ଧୂନି ଦେଇ ଦେଇ ଚାଲିବୁ । ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ମଠକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କଠୁଁ କୈପେଯୁଭୁ ଆଦାୟ କରିବୁ । ଆସନ୍ତୁ, ଆଉ ଡେରି କରନ୍ତୁ ନାହିଁ । ଆମେ ତିନି ଘଣ୍ଟା ପାଇଁ ଆପୋଲେ ୪୨୦ ଉଡ଼ାରେ ଆଣିଛୁ । ଶୀଘ୍ର ଫେରିଯିବୁ, ଶୀଘ୍ର ଆସନ୍ତୁ— ।”

ସେନ୍ଦ୍ରନାଥ ଶେଷରେ କୁଛେଇ ମୁଛେଇ ହୋଇ ଆଗେ ଆଗେ ଚାଲିଲେ । ପଥରେ ସମତ୍ରେ ଧୂନି ଦେଇ ଚାଲିଲେ—“ଉର୍ମିଲା ଦେଖା—ଜନାବାଦ, କୁତୁରୁପିଆ ବାଲ୍ମୀକି—ଦୂର ହଟୋ, ପାତର ଅନ୍ତରବାଦ—ମୁଢ଼’ବାଦ, ରଷ୍ମନାଥ—ଜନାବାଦ” ଇତ୍ୟାଦି ।

ସେ ପୁରରେ କଥାଟା ‘୦’ ହୋଇ ବୁଲିଗଲା । ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ପାତର ଅନ୍ତର ପଣିଆ ଲାଗି ପ୍ରତିବାଦ ଜଣାଇବା ଲାଗି ଅନ୍ୟପୁରକୁ ବହୁ ପ୍ରତିବାଦିଆ ଆସିଛନ୍ତି । ରଷ୍ମନାଥଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ସମତ୍ରେ ଶୋଭାସାରେ ଯାଉଛନ୍ତି ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ମଠକୁ ପ୍ରତିବାଦ ଜଣାଇବାକୁ । ଏ କଥା ଶୁଣିବାମାତ୍ରେ ରାମାୟଣର ବହୁ ମଳମୁଣ୍ଡିଆ ଚରିତ ଧାଇଁ ଆସି ଶୋଭାସାରେ ଯୋଗ ଦେଲେ ।

ତେଣେ ବାଲ୍ମୀକି ଏମାନଙ୍କର କୈପେଯୁଭୁ ତଳବ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟରେ ପ୍ରତିବାଦିଆମାନେ ଆସୁଥିବା କଥା ଧାନରୁ ଜାଣିପାରି ମଠ କର୍ମଚାରୀ-ମାନଙ୍କୁ ସତକ୍ କର ଦେଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଗୁରୁତ୍ୱା ଖବର ଶୋଭାସାହିଆଙ୍କ

ପାଖର ପହଞ୍ଚଲ । ରବୀନାଥ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉପ୍ରାଣିଆ ନ ହେବାକୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ । ଶେଷରେ ମଠ କର୍ମଗୁଣ ଗହଣରେ ବାଲୁକି ଓ ରବୀନାଥଙ୍କ ଭେଟ ହେଲ । ଲେଖକ ଓ ରବୀନାଥ ତତ୍ତ୍ଵ ପଡ଼ାଇଲେ—“ଆପଣ ବାମାୟତର ବାମ, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ସୀତାଙ୍କୁ ଏତେ ଉଚ୍ଚ ପ୍ଲାନରେ ରଖିଦେଲେ, ଉର୍ମିଲା ବେଳକୁ ଆପଣଙ୍କ ହାତ ବଥେଇଲ କିଆ ? ତାଙ୍କର ତ୍ୟାଗ କଅଣ ଏମାନଙ୍କଠାରୁ କମ ? ଉର୍ମିଲାଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟାଏ ସୁନ୍ଦର ଜାଣ୍ଡି ଲେଖିବା ଉଚିତ ନ ଥିଲ କି ? ମହାନାମ ଏତିକି-ବେଳେ ଟିକିଏ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇପଡ଼ି କହିଲେ—“ହଁଁ ! ନ ଜାଣି ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ ଡି. ଏମ୍. କେ. ବାଲୁଏ ଉତ୍ତିକୁ ଆସୁଛନ୍ତି ! ଜନତା ଭିତରୁ ଏତିକିବେଳେ ସୁପୁଲେଖୀ ବାହାର ଆସି ରତ୍ନ ଗୁଡ଼ିଲ—“ଏ ମୁଦିଙ୍କୁ କମ୍ ବୋଲି ୩୭ରେଇବ ନାହିଁ । ମୋ ଭଲ କେଉଁ ନାଶଟା ପ୍ରେମ କରି ନାକଣିଶ୍ଵ ଦାନ କରିଛି ? ସୀତାଙ୍କଠାରୁ ମୋର ଆସନ କ’ଣ ଉଣା ? କେଇଟା ଧାଡ଼ରେ ମୋର ସବୁକିଛି ଶେଷ । ସତରେ ଏ ବୁଢ଼ା ଭାର କୁଭୁରୁପେଞ୍ଚିଆ ।” ତା’ର ନ ସରୁଣ୍ଣ ଗୋଟାଏ ଶଭ୍ରରୁଣୀ ଶିଙ୍କାରି ହୋଇ କହିଲ—“ହଁ-ହଁ ମ, ଏ ଭାର କପଟିଆ । ବାମ ବଣରେ ଥିଲ ବେଳେ ମୁଁ ରୁଣି ରୁଣି କେତେ ମିଠାଫଳ ତାଙ୍କୁ ନ ଖୁଆଇଛି ! ଲେକୌଣ୍ଣାଙ୍କ ପାଇଁ ଏତେ ଲେଖିଲ, ମୋ ବେଳକୁ ପୂସ୍ ।” ମାଶାର ବାହାରିପଡ଼ି କନ୍ଧିଲ—“ମୁଁ ଜାଣି ଜାଣି ଆୟବଳି ନ ଦେଇଥିଲେ ବାମାୟତ ପୋଥରେ ତୋର ବନ୍ଦୀ ହୋଇଥାନ୍ତା । କଅଣ ଆଉ ଘଟି-ଥାଆନ୍ତା ଯେ, ଏ ବୁଢ଼ା ଏଡ଼େ ବଡ଼ ପୋଥଟାଏ ରାମି ପକାଇଥାଆନ୍ତା ! ଦେଖିଲବେଳକୁ ମୋ ପାଇଁ କେଇଟା ଧାଡ଼ ! ଗୋଟାଏ ଦ୍ରାଶିଡ଼ ମୁନେଷ କାଜାଗାମିଆକୁ ସାଙ୍ଗରେ ଏଇଠିକୁ ନେଇ ଆସିଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା ।”

ଏମିତିଆ ଅଭିଯୋଗକାଣଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କ୍ଷମେ ବଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଲା । ଅଯୋଧ୍ୟାରେ ସେ ସମୟରେ ଯେତେ ଲୋକ ଥିଲେ, ସମସ୍ତେ ନିଜ ନିଜ କର୍ମ ଓ ତ୍ୟାଗ କଥା ଜଣାଇ ସେମାନଙ୍କ ନଁ ବିଲକୁଲ୍ ପୋଥରେ ନ ଥିବାରୁ ବଡ଼ କଠୋର ଭଷାରେ ବାଲୁକିଙ୍କ ଗାନ୍ଧୁଲିଜ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ହୋ ହା’ରେ ରୁରିଆଡ଼ ପାଟିପଡ଼ିଲା । ସେ ପୁରରେ ସେ

ଧରଣର ଶୃଙ୍ଗୋଳ ନୂଆ । ରୁଚିଆଡ଼େ ତହଳ ପଢ଼ଗଲ । ଶାନ୍ତିନଷ୍ଟକ ଗନ୍ଧମାନେ ଠେଙ୍ଗାବାଡ଼ି ଧରି ସେଠାରେ ହାଜର ହୋଇଗଲେ । ବହୁ ପରିଶ୍ରମ ଓ ଲାଠିମାଡ଼ି ଧମକରେ ପାଟି ଥମିଗଲ । କଥାରେ ଅଛି— ତେଙ୍ଗା ମୁଣ୍ଡରେ ଠେଙ୍ଗା । ମାହାନ୍ଦା ସମସ୍ତକ୍ଷଠାରୁ ଧରି ତେଙ୍ଗା ହୋଇ- ଥିବାରୁ ଗନ୍ଧପତିଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କଲେ । ଗନ୍ଧପତି ତାକୁ ପକଢ଼ି ପରୁରିଲେ—“ଏପରି ହଜ୍ଜା କରୁଛ କିଆଁ ? ତୁମେ କେତେ ଜଣ ଉଦେଶୀ ପରି ଜଣାଯାଉଛ । ଏ ଅଞ୍ଚଳର ଶୁତମାନଙ୍କୁ ମାଲୁମ ନାହିଁ । ତୁମେମାନେ କାହା ଅନୁମତି ନେଇ ଠୋକୁ ଆସିଛ ? ତୁମମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ୍ତ କରିଯିବ ।” ମାହାନ୍ଦା ଏ ଉଦ୍ଦିବା ପାପ ନୁହନ୍ତି । ସେ କହିଲେ— ଏସବୁ ରାଣ୍ୟ ଧମକାଣ୍ଡରେ ଆମେ ଉଦ୍ଦିବା ଲୋକ ନୋହୁଁ । ଗିରଫ୍ତ କରିବ ତ ଆଗ ଫୁଲମାଳର ବରଦ କର । ଫୁଲମାଳ ପିନ୍ଧ ଆମେମାନେ ଗିରଫ୍ତ ହେବୁ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନେତା ବନ୍ଦିଯିବୁ । ତା ପରେ ମନ୍ତ୍ରୀ—ଆମର ଲୋଭ । ଆମ କଥା ନ ଶୁଣି ଗିରଫ୍ତ ଧମକ ଦେଉଛ ।”

ଗନ୍ଧପତି କହିଲେ—“ତୁମେମାନେ କେହି ତ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ଉତ୍ତରକୁ ଶୁଣିବାକୁ ଅପେକ୍ଷା ନ କର ନିଜ କଥା କହିଗୁଲିଛ, ଧମକ ଦେଉଛ, ଏ କେମିତିଆ କଥା ? ନିଜ ଦୋଷ ପ୍ରତି ଆଖି ବୁଝିଦେଇ ଅନ୍ୟ ଦୋଷ ଅଣ୍ଟାଳିବା ତୁମ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଲକ୍ଷଣ ଦେଖୁଛୁ ।” ତା ପରେ ସେ ରଷ୍ମୀନାଥଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କହିଲେ—“ଆଜ୍ଞା, ଆପଣ ଏ ପୁରର ଲୋକ ହୋଇ ଏ ବିଦେଶୀଗୁଡ଼ାଙ୍କ ନେତୃତ୍ବ ନେଲେ କାହିଁକି ? ମହିଷ୍ମକ ସହ ଆପଣ ଆପାଷ ଆଲୋଚନାରେ ସବୁ ଛିଣ୍ଡାଇ ପାରିଥାନ୍ତେ । ତା ନ କର ଏପରି ଏକ ଏକତରଫା କାର୍ଯ୍ୟାନୁଷ୍ଠାନ ବନ୍ଦ ନନ୍ଦମାୟ । ଦେବରେଜ ଶୁଣିଲେ ଆପଣଙ୍କୁ କଥଣ ବିଚାରିବେ ।”

ଦାଢ଼ି ସାଉଁଲେଇ ରଷ୍ମୀନାଥ କହିଲେ—“ଏମାନେ ମେର ବିଶ୍ୱାସ ଅନୁଚର । ଏମାନଙ୍କର ନିଜର ବୁଦ୍ଧି ନାହିଁ । ମୁଁ ‘ଉପେଷିତା’ ପୁସ୍ତକରେ ଯାହା କହିଥିଲି, ଏମାନେ ତାକୁ’ଙ୍କ ବେଦବାକ୍ୟ ରୁପେ ଗ୍ରହଣ କରି ମୋର ଅନୁସରଣ କରିଛନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କୁ ଘନ୍ତିଷ୍ଠନ ବେଳେ ଛାଡ଼ିଦେବ କିପରି ? ବିଚାର କେଉଁ କୁଳର ହେବେନି । ଥନାଥ ହୋଇ- ଯିବେ । ସେ ମାତ୍ରରେ ମୁଁ ଭାଗୀ ହେବି ।”

ଗନ୍ଧପତିଙ୍କ କଥା ମାନି ସମସ୍ତେ ଛାଇ ହେଲେ । ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ବକ୍ତ୍ବ୍ୟ କହିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରାଗଲା । ବାଲ୍ମୀକି କହିଲେ—“ମୁଁ ମୋ ନିଜ ତୋଳ ପିଟି ପାରିବନି । ସେଇଟା ସେମାନଙ୍କ ଦେଶର କଥା ଯେ ସେଠି ଲୋକେ ଅତି ଅଳକୁଳ ଭାବରେ ନିଜ ତୋଳ ନିଜେ ପିଟନ୍ତି । ଏଠି ଆମ ଲୋକରେ ତାହା ହୋଇ ପାରିବନି । ମୋର ଯାହା କିଛି ସଫେଇ ଅଛି, ତାହା ମୋର ତେଲା ହଣ୍ଡପ୍ରପା ବହିବ ।” ଏତକ କହି ବାଲ୍ମୀକି ଗମ୍ଭୀର ଭିତରକୁ ପଣ୍ଡିତଙ୍କେ । ହଣ୍ଡପ୍ରପା ଆଗେଇ ଆସି କହିଲେ—“ହଇ ହୋ ରଖାନ୍ତନାଥେ ! ଆପଣ ତ କେବଳ ଉମିଳା ପାଇଁ ଓକଳନ୍ତି କଲେ, ଏଠି ଆଉ ଯେତେ ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀ ଆସି ବିଶୋଭ ଦେଖାଇଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ିଗଲେ କାହିଁକି ? ଉମିଳାଙ୍କ ପାଇଁ ଏଡ଼େ ବଢ଼ି ବହିଟାଏ ଲେଖିଦେଲେ । ଏ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ହମିଦ୍ ମାର୍କା ଚଟିବହି କରିଦେଇ ପାରିଲେ ନି ?”

ରଖାନ୍ତନାଥ କହିଲେ—“ଏହା କଅଣ ସମ୍ଭବ ? ମୁଁ ଜଣେ ମଣିଷ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ବହି ଲେଖିବା ସମ୍ଭବ ହେବ କି ? ଉମିଳାଙ୍କ କଥା ମୋ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା ମୁଁ ଲେଖିଦେଲା । ଆଉ ଯାହାକୁ ଯାହା ଦିଶୁଛି ସେ ତାହା ଲେଖ । କେହି ତହିଁକ ବାଧା ଦେଉନି । ଜଣକ ପକ୍ଷରେ ଅଯୋଧ୍ୟାର ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ ବହି ଲେଖିବା କଳ୍ପନାଟନ କଥା । ଆପଣ ବାଲ୍ମୀକିଙ୍କ ଶିଷ୍ୟ ହୋଇ ଏମିତିଆ କଥା କିପରି କହୁଛନ୍ତି, ମୋତେ ତାହା ବଢ଼ି ଆଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁଛି ।”

ହଣ୍ଡପ୍ରପା ହସିଦେଇ କହିଲେ—“କବିଶ୍ରେଷ୍ଠ ! ଏ କଥା ତ ଆପଣ କହିଛନ୍ତି; ମୁଁ ତାର ପୁନର୍କଥନ କଲା ମାତ୍ର । ଗୁରୁଦେବ ଆଦର୍ଶ ବାଜା, ଆଦର୍ଶ ପିତୃଭକ୍ତି, ଆଦର୍ଶ ଭ୍ରାତୃପ୍ରେମ, ଆଦର୍ଶ ପହୀ, ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଭୁଭକ୍ତି ଓ ଆଦର୍ଶ ବନ୍ଧୁଭାବ ଆଦି ପରିବେଶଣ କରିବା ଲାଗି ରାମାୟଣରେ ଶ୍ରାଵମ, ସୀତା, ଲକ୍ଷ୍ମୀ, ଦୁରୁମାନ, ବିଶ୍ଵାସଣ ଆଦିଙ୍କୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଆଲୋକତ କରିଦେଲେ । ଆପଣ ତ ନିଜେ କହୁଛନ୍ତି ଜଣକ ପକ୍ଷେ ସବୁକିଛି କାଢ଼ିଦେବା ଅସମ୍ଭବ, ତେବେ ଉମିଳାଙ୍କ ଗୁରୁଦେବ ଯଥାର୍ଥ ସ୍ଥାନ

ଦେଲେ ନାହିଁ ବୋଲି ଅଭିଯୋଗ କଲେ କାହିଁକି ? ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନ ଦେଇଛନ୍ତି, ତାହା ଯଥାର୍ଥ ବା ଅଯଥାର୍ଥ କହିବା ଉଚିତ । ତାନ କହି ଅମୁକକୁ ଭିତ ସ୍ଥାନ ଦିଆଗଲନି କାହିଁକି ବୋଲି ପ୍ରଶ୍ନ କରିବା ଏକ ଅବାନ୍ତର ପ୍ରଶ ବୋଲି ମନେହୁଏ । ସୀତାଙ୍କୁ ରାମରହୁ ମଧ୍ୟ ପନ୍ଥିଲେ ନ ଯିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ଥିଲେ । ହେଲେ ସୀତା ନାନା ଯୁକ୍ତି ଦେଖାଇ ଜବରଦସ୍ତୀ ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଗଲେ । ଉର୍ମିଳା କିନ୍ତୁ ଲକ୍ଷ୍ମୀଙ୍କୁ ଯୁକ୍ତିରେ ହରାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ କି ତାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ଯାଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ରାଜ-ପ୍ରାସାଦ ତାଙ୍କୁ ଭିଡ଼ ଓଠାରି ରଖିନେଲା । ସୀତାଙ୍କ ପରି ଦୃଢ଼ମନା ଓ ସ୍ଵାମୀଗତପ୍ରାଣା ହୋଇଥାଆନ୍ତା, ତେବେ ହଜାରେ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ବି ତାଙ୍କୁ ବାଧାଦେଇ ପାରି ନ ଥାନ୍ତେ । ଯେଉଁଠି ସୀତାଙ୍କ ପରି ଆଦର୍ଶ ନାଶ ଆସିନା, ସେଠି ଉର୍ମିଳାଙ୍କ ପାଇଁ ସ୍ଥାନ କାହିଁ ? ଆପଣଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଯଦି ହେଲା ଉର୍ମିଳାଙ୍କୁ ଉଦ୍‌ଘରସିତ କରିବାକୁ, ତେବେ ଆପଣ ତାଙ୍କ ଗୁଣଗାନ କରିଥାନ୍ତେ । ଲୋକଦୃଷ୍ଟିକୁ ଆସି ନ ଥିବା ତାଙ୍କର ସୁଗୁଣଗୁଡ଼ିକୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର କରାଇଥାନ୍ତେ । କେତେବାଂଶରେ ଆପଣ ତାହା କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାହା ସହିତ ଗୁରୁଦେବଙ୍କ ପ୍ରତି ଆନନ୍ଦପୋକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରିବା ଅସମୀରୀନ ବୋଧ ହେଉ ନାହିଁ କି ? ଆପଣଙ୍କର ‘ଉପେକ୍ଷିତା’ରୁ ପ୍ରେରଣା ପାଇ ଆଜି ବିଶ୍ୱାରକାଶ ଅଯୋଧ୍ୟାବାସୀଏ ଏଠାକୁ ଆସି ଗୁରୁଦେବଙ୍କୁ ଅପଞ୍ଚାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କଲେ । ଆଜି ଯଦି ସେମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦିଆଯିବ ଯେ, ବିଶ୍ୱାକର କେବଳ ଉପେକ୍ଷିତାରେ ଉର୍ମିଳାଙ୍କ ପାଇଁ ଓକିଲାତ କଲେ, ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ହଜାର ହଜାର, ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଉପେକ୍ଷିତ ଓ ଉପେକ୍ଷିତାଙ୍କ ପାଇଁ ପଦୁଟିଏ ବି କହିଲୋ ନାହିଁ, ତେବେ ସେମାନେ ଆପଣଙ୍କୁ ସହଜରେ ଘର୍ଷିଦେବେଟି ? ‘ଉପେକ୍ଷିତା’ ରଚନା କଲାବେଳେ ଏତିକି ଟିକିଏ ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ଦେଇପାରିଲେ ନ !”

ତାଙ୍କ ପାଟିରୁ କଥା ସରିଛି କି ନ ସରିଛି, ଜଣେ ବୁଝିବୁଜିଆ ଟୋକାଅଧ୍ୟାପକ ଚିଲେଇ ଉଠିଲେ—“ଏସବୁ ପୁରୁଣାକାଳିଆ, ଅଚଳନ୍ତି ବୁଝୁପ୍ରା ଯୁକ୍ତି ଆମେ ଶୁଣିବାକୁ ଗୁହ୍ନ ନା । ବିଶ୍ୱାକବିଙ୍କୁ ସମାଲୋଚନା କରିବାକୁ ତୁ କିଏ ବେ ? ବେଣି ବଢ଼ି ବଢ଼ି କଥାଗୁଡ଼ାକ କହିଯାଉଛୁ—”

ହଣ୍ଡପାଙ୍କ ଗୁରୁଭାଇମାନେ ଉଦ୍‌ଘନ୍ତି ଆସି କହିଲେ—“ହେ ହେ, ତୋର ଭୁଣ୍ଡଶୁଦ୍ଧି ହୋଇନି ତୁ ଏଠାକୁ ଆସିଲୁ କପର ? ଏଠାକୁ ଆସି ଓଳଟି ଆମକୁ ଆଖି ଦେଖାଇବାକୁ ପାହସ କରୁଛ ?”

ଦୁଇ ଦଳ ଫିମେ ମୁହଁମୁହଁ ହୋଇଗଲେ । ଗରିବମାନେ ହାଁ ହାଁ କରିବା ସବୁ ଧକମ୍ ଧକ୍କା ବି ହୋଇଗଲ । ଗରିବପତି ମାହାନ୍ଦାଙ୍କୁ କହିଲେ—“ହେ ଡେଙ୍ଗାବାବୁ ! ତୁମେ ମହିରେ ପଣି ଛଢାଇଦି କରିବ ତ କର, ନ ଦେଲେ ମୁଁ ମୃଦୁ ଲଠିଗୁଳନା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେବ ।”

ମାହାନ୍ଦା ଦେଖିଲେ, ଅବସ୍ଥା ଅସମ୍ଭାବ । କେମିତି ଠାରୁ ସୁରଖୁରୁରେ ଖସି ବାଣୀବିହାରରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ରଷା । କାଳବିଳମ୍ବ ନ କର ସେ ମହିରେ ପଣିଯାଇ ‘ହଟ, ହଟ, ଥାଉ, ଥାଉ, ଶାନ୍ତି, ଶାନ୍ତି’ କହି ପ୍ଲାକୁ ଠେଲ ତାକୁ ଠେଲ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ।

କୁନାବୋଉ ଏକ ଠେଲରେ ଲଥୁ କରି ତଳେ ପଡ଼ିଯାଇ ‘ବୋପା ଲେ’ ବୋଲି ପାଟିକରି ଉଠିଲ ! ତା ପରେ ହାଉ ହାଉ ହେଉଥିବା ମାହାନ୍ଦାଙ୍କୁ ହଲଇ ଦେଇ ଉଠେଇଦେଲ । ମାହାନ୍ଦା ଉଠିପଡ଼ି କହିଉଠିଲେ—“କଅଣ, କଅଣ—”

କୁନାବୋଉ ପରୁରିଲ—“ଆହେ, ମୋତେ ଏମିତି ଠେଲିପକେଇ ଖଟ ଉପରୁ ଗଡ଼େଇଦେଲ କିଆଁ ? କଅଣ ହେଲ କି ?”

ମାହାନ୍ଦାଙ୍କ ନିଦ ପୂର ଭାଙ୍ଗି ଯାଇଥିଲ । ସେ ଉଠିବସି କୁର କୁର ହୋଇ କାହିଁ ସମୟ ହସିଲେ ।

ଜବରଦସ୍ତ ବକ୍ତା

ବିଶୁବ ମିଳନ ସାହିତ୍ୟ ସଭାରେ ପ୍ରଥମ ବକ୍ତା ଅନର୍ଗଳ ବକ୍ତା
ଦେଇ ସଭାପ୍ଲଳ କମ୍ପାଉଥିବା ବେଳେ ବୁଲ୍‌ଡ଼ିଜର୍ କବି ରବିନାରାୟଣ
ମହାପାତ୍ର ପାଖରେ ବହିଥିବା ସଙ୍ଗୀସହ ଫୁସୁର ଫାସୁର ହୋଇ
ଆନ୍ଦୋଳନା ଚଳାଇଥାଆନ୍ତି—ଶ୍ରୀମତିନ୍ଦ୍ର ଉଦନର ଫଟା ଛୁଟଟାକୁ କି
ଉପାୟରେ ମରମତି କରିଦେବ । ସଙ୍ଗୀ ଜଣକ କହୁଥାଆନ୍ତି—“ହାମ,
ଗୋବରରେ କିଛି ନୁଆ ସିମିଟି ଫେଣି ଫାଟରେ ବୋଲିଦେଲେ କାମ
ଖତମ ହୋଇଯିବ...”

ମହାପାତ୍ର କିନ୍ତୁ ଏକମତ ନ ହୋଇ କହିଲେ—ଏ ସବୁ ଥାପଡ଼ା
ଆପଡ଼ି କାମ ବିଲକୁଳ ଖରପ । ସେ ଛୁଟକୁ ବିଲକୁଳ ତାଡ଼ି ଫିଆପାଡ଼ି
ଦିଅ । ଦରଜଗମ କାହାକୁ ଭାଙ୍ଗି ତାଡ଼ି ପକାଅ । ବିଲକୁଳ ନୁଆ ଚିମିନି
ଘଟି ଇଟା, ନୁଆ ପୋଟିଲଣ୍ଡ ସିମେଣ୍ଟ, ଧୂଆଧୋଇ ହୋଇଥିବା କଳା
ଚିପ ଆଉ ଟାଟା ଛଡ଼ି ଲଗେଇ ଗୁଣି ନୁଆ କରି ଗଢ଼ିଦିଅ । ଗୁଣି ଦି ତିନି
ପୁରୁଷ ରୂପିବ । କିଛି ଗୋଲମାଳ ନ ଥିବ । ଆଉ ଯଦି ଗୁଞ୍ଜାଗୁଞ୍ଜି
କାମ କରିବ ତେବେ ମନେ ରଖିଥାଅ—ଦେଇ ପାଣି ଗଳିଲ ତ ହେଇ
ଇଟା ଖସିଲ । ଛୁଟ ଭୁଷୁଡ଼ିବା ଥାଣଙ୍କାରେ ଆଉ ତା ଭିତରକୁ କେହି
ଯିବେନି । କିଛି ବର୍ଷ ଫରର ଦେଖିବ, ବାସନ୍ତୀ ଫେଣାଳ ପରି ଗୋଟାଏ

ବିଲୁଆଜିଆଁ ଉଦ୍‌ଦେଶ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବ । କେତେବେଳେ କେମିତି ଖଣ୍ଡିଏ ଭଙ୍ଗା ମାଟିମିଶା କାନ୍ଦୁ ଦେଖି ଆମ ଉତ୍ତରଧିକାରୀମାନେ କହୁଥିବେ— “ଆରେ ହୋ ! ଏଇଠି ଶ୍ରୀଗମଚନ୍ଦ୍ର ଭବନ କୋଠା ଥିଲା । ଅଯୋଗ୍ୟ, ଅବିବେକୀ ପୁଷ୍ପ ରୁଷରୁଡ଼ାକ ଗୋଟାଏ ଘରକୁ ରଷା କରିପାରିଲେ ନି । କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ଦୁହେଁ ଟିକିଏ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଉଠିବାରୁ ‘ପୁସ୍ତର ପାସୁରୁଟା ‘ଘଡ଼ିରୁ ଘାଡ଼ିରୁ’ରେ ପରିଣାତ ହେଲା । ପାଖବାଲୀଏ ହାସ୍ତ ହାସ୍ତ କରିବାରୁ ଦୁହେଁ ତୁମି ପଡ଼ିଯାଇ ବକ୍ତାଙ୍କ ମୁହଁକୁ ରହିଲେ । ଦି’ ରୂପ ମିନିଟ୍ ଯାଇଛି କି ନା ପୁଣି କୁଟିଲରକ୍ଷ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା— ପୁସ୍ତର ପାସୁର, ଘୁଡ଼ିର ଘାଡ଼ିର, ହାସ୍ତ ହାସ୍ତ, ନିଷ୍ଠବ୍ଧତା— ଫେର ପୁସ୍ତର ପାସୁର, ଘୁଡ଼ିର ଘାଡ଼ିର ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି ।

ଟିକିଏ ଦୂରକୁ ବ୍ଲାଷ୍ଟପର୍ଫେସ୍ କବି ରବି ସିଂହେ ଦି’ଜଣ କଚି- ଉମରର ଟୋକାଙ୍କୁ, ଗୁରୁ ଶିଷ୍ୟଙ୍କୁ ମନ୍ଦ ଦେଲା ପରି ଅନୁକ ଗୁଁ ଗୁଁ କଣ୍ଠରେ କହି ଲାଗିଆନ୍ତି—“ହଜାରେ ବର୍ଷ ଏମିତିଆ ବାଞ୍ଚ ବକ୍ତୃତାରେ ସାହିତ୍ୟର ରୂପଟିଏ ବଙ୍କା ହବନି । ଏ ଜରଦିଗବ ବୁଡ଼ା ହଡ଼ାଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ବିଷ ଦେଇ ନ ମାରିଲେ କିନ୍ତୁ ହେଲେ କାମ କରିଦେବ ନି । ଏ ବୁଡ଼ା ହଡ଼ାଗୁଡ଼ାକ କଥଣ ବୁଝିପାରୁଛନ୍ତି ଯେ, ସେମାନେ ଅଚଳନ୍ତି ହୋଇ- ଗଲେଣି । ତଣ୍ଡିଆରେ ଏମାନେ ଯଦି ନ ଉଠନ୍ତି, ତେବେ ଲୋଡ଼ା ବିଷ— ପଟାସିଅମ୍ ସାଇନାଇଡ୍ ।”

ଗୋଟିଏ ଟୋକା ଟିକିଏ ବିବ୍ରତ ହୋଇପଡ଼ି କହିଲ—“ଆଜ୍ଞା, ଦେଇଥିଲେ ପାଇ । ଆପଣ ଯେତେବେଳେ ବୁଡ଼ା ହୋଇଯିବେ, ସେତେବେଳେ ଟୋକାମାନେ ଆପଣଙ୍କୁଁ ଶିଖି ଆପଣଙ୍କୁଁ ଏହିପରି କହିପାରନ୍ତି ।”

ଦାନ୍ତ କଞ୍ଚମଞ୍ଚ କରି ସିଂହେ କହିଲେ—“ବୁଡ଼ା ହେଲେ ମୁଁ ତଣ୍ଡିଆ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ମୋ ବାଟ କାଟିନେବି । ସିଧା ଟୁଁ ଟୁଁ ହୋଇ ପକେଇବି ଶ୍ରୀଗମଚନ୍ଦ୍ର ଭଙ୍ଗ ମେଉକାଳ କଲେଜ ହସ୍ତପିଟାଲ ।”

ଟୋକା ଦୁହେଁ କଅଣ ଗାଡ଼ୁର ମାଡ଼ୁର ହୋଇଆସିଲା ବେଳକୁ
ପାଖ ଲୋକେ ହାସୁ ହାସୁ କରିଦିଲେ । ଥାନଟା ତୁନି ପଡ଼ିଗଲା ।
ଏଠି ବି ଏକ ଗୋଲ-ତୁନିର କୁଟିଲଚନ୍ଦ ଲାଗିରିଛିଲା ।

ଟିକିଏ ଆଗରେ ଜେନାକବି ମୁରଶିମୋହନ ଜେନା ପାଖରେ
ବସିଥିବା କେତେ ଜଣ ବୟସ ସାହିତ୍ୟକଙ୍କୁ ଟଣାଟଣି କରି ଅନୁକ
ସ୍ଵରରେ କହି ଲାଗିଆନ୍ତି—“ଦେଖନ୍ତୁ, କାଲ ରାତି ତିନିଟାରେ କବି
ଘଟୋକ୍ତତ ବଢ଼ି ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ମରିଗଲେ । ଆଖପାଖରେ ଏତେ
ସାହିତ୍ୟକ ଥିଲେ, କେହି ଟିକିଏ ଉତ୍ସଙ୍କିଲେ ନି କି ମୋତେ
ଖବରଟା ଦେଲେନି । ହେଲଟି କହିଲେ—ସେଇଟା ଜେନାକବିର କାମ,
ଆମର ଏତେ ମୁଣ୍ଡ ଖେଳାଇବା କି ଦରକାର ? ନ କଳ ନାହିଁ, ମୋତେ
ଖବରଟା ଦେଇଥିଲେ ମୁଁ ରାତିଏ ରାତିଏ କାମ ତୁଲେଇ ଦେଇଆଆନ୍ତି ।”

ଜଣେ ଟିକିଏ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କହିଲେ—“ଏତେ ରାତିରେ
କୋକେଇ, ମାଠିଆ, ପରୁଡ଼ିମହିଣା ପାଇଥାଆନ୍ତି କେଉଁଠୁ ?”

“ଆରେ, ସେଇଟା ଜେନାକବିକୁ ଅପୂର୍ବ ଦୁହେଁ । ମୁଁ ଗୋଟାଏ
ଗୁଲି କର ସେ ସବୁ ଜିନିଷ ମହଜୁଡ଼ କର ରଖିଛି । ମଲ କବିମାନଙ୍କୁ
ବୋହିବା ହେଲା ମୋ କାମ । ଅତି ପବିତ୍ର କାମ । ଏହାକୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ମୋର
ଏକ ଗୁରୁକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ମନେକରେ । ତେଣୁ ସବୁ ସମୟରେ ଏ କାମ
ସେପରି ସୁରୁଖୁରୁରେ ହେବ, ତା ବ୍ୟବସ୍ଥା ମୁଁ ଠିକ୍ କର ରଖିଛି । ମୁଁ
ସକାନ୍ତ ଶୁଣିବାମାସେ ସବୁ ଜିନିଷ ଗୋଟାଏ ରିକ୍ସାରେ ଲଦି ଡାକ୍ତର-
ଖାନାରେ ହାଜର ହୋଇଗଲା । ହାତରୁ ପଇସା ଖର୍ଚ୍ କରି ଫଟୋ-
ଗ୍ରାଫରକୁ ମଣାଣିକୁ ନେଇଗଲା । ବହୁ ଡକାଡ଼ିକରେ ପାଞ୍ଚ ଜଣ
ଯାଇଥିଲେ । ଆରେ ବାବୁ, ମୁର୍କାର ପାଖରେ ଆମେ ପାଞ୍ଚ ଜଣ ଠିଆ
ହୋଇ ଫଟ ଉଠେଇଲ ବେଳକୁ କେଉଁଠି ଥିଲେ ରେ ବାବୁ, ୩୦୪୦
ଜଣ ଯାଇ ଖୁଦ ହୋଇଗଲେ । ମୁଁ ପାଞ୍ଚ ଜଣଙ୍କ ମହିନେ ଠିଆ
ହୋଇଥିଲା । ଆରେ ବାବୁ, ମୋତେ ପେଲି ପାଲି ପଇକୁ କରିଦେଲେ ।
ବାଣୀବିହାରର ସେଇ ଯୋଉ ସବୁଠୁଁ ଡେଖା କର୍ମଶିଳ ମାଳମଣି
ମାହାନ୍ଦା ଓରପ୍ ରଶପା କବି ଟେରିକୁ ଆଲୁର କରିଦେଇ ମୁସ୍ତି ଶୁଣେଇ

ମୋ ଆଗରେ ଠିଆ ହୋଇଗଲେ । ମୁଁ ବିଲକୁଳ୍ ଲୁଚିଗଲି । ମୁହଁ ତ ମୁହଁ, ହାତ ଗୋଟାଏ ବି ମୋର ଫଟରେ ଉଠିଲା ନାହିଁ । ହାତରୁ ପଇସା ଦେଲି, ଏତେ ଖଟିଲି, ହେଲେ ମୋ ଚଚେରାଟା ଫଟରେ ଉଠିଲା ନାହିଁ ।”

ଜଣେ କହିଲା—“ପ୍ରାକୁ ହିଁ କହନ୍ତି କର୍ମଯୋଗ । କାମ କରିଯାଅ, ଫଳପ୍ରାପ୍ତିର ଆଶା ରଖ ନା—”

“ମୁଁ ବି ସେଥିରେ ବେଶି ମନ କଷ୍ଟ କରିନି । ମନକୁ ବି ବୁଝେଇ-ଦେଲି—ନ ହେଲା ନାହିଁ । ତା ପଛକୁ ତା ପଛ ବହୁତ ଧାଉବାକି ଶୋଇଛନ୍ତି । କେତେ ଫଟ ଉଠିବ, ତିନ୍ତା କଅଣ ? ଏ ଥରକ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ଉଠିଯାଉ, କି ମୁସ୍କିଲ ହୋଇଯାଉଛି ? ଠିକ୍ ଏତିକିବେଳକୁ ବି କର୍ମଯୋଗଟା ମନେପଡ଼ିଗଲ । ମନେ ମନେ ବୋଲି ଦେଲି—‘କର୍ମଶୈୟ ବାଧକାରସେ ମା ଫଳେଷୁ କଦାଚନ ।’ ବାୟ, ମନଟା ପରିଷ୍କାର ହୋଇଗଲା ।”

ଏତିକିବେଳେ ଜଣେ ଦି'ଜଣ ଉଠି କହିଲେ—“ହଇ ହେ, ଏ ଶୁଭବେଳରେ ଏପରି ଅଶୁଭ କଥାଗୁଡ଼ାକ ଓକାନ୍ତକ କିଅଁ । ବକ୍ତା ଶୁଣୁଛ ନା ଦଉଛ ? ନିଜେ ତ ଶୁଣିବନି, ଆଉ କାହାକୁ ବି ଶୁଣେଇ ଦବନି—”

“ଅଛା, ଅଛା” କହି ଜେନାକବି ତୁମ ପଡ଼ିଲେ ସତ; କିନ୍ତୁ ଛପିଲ ନିଆଁ କୁହୁଳି କୁହୁଳି ଜଳଉଠିଲି ପର, ତାଙ୍କ ପାଟିରୁ ଫିସ୍‌ଫିସ୍, ଭିସ୍‌ଭିସ୍, ଭୁସଭୁସ ହୋଇ ପୁଣି ଆରମ୍ଭ ହେଲା—“ଗୁଡ଼ିନ୍ତି ଗଲ କଥା, ଏବେ ତାଙ୍କ ସୁରଣିକାର କାମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲଣି । ତାଙ୍କ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଲେଖା ଅଛି ଶୀଘ୍ର ଦେବେ । ଗୁପା ଅଧାଅଧ ହେବା ଉପରେ ।”

“ଏଁ ! କବି ଘଟୋକ୍ତର ମରୁ ମରୁ ତାଙ୍କ ସୁରଣିକା ଆସି ଅଧାଅଧ ହେଲଣି ! କଥା କଅଣ ?”

“ଜେନାକବି ଯେଉଁଥିରେ ହାତ ଦିଏ, ତାହା ରକେଟ୍ ଭଳି ନନ୍ତି କରେ । ଆପଣ ଅଛି ଶୀଘ୍ର, ମାନେ କାଳି ସକାଳେ ଦେବେ ।

ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ଘରେ ଯାଇ ପଡ଼ିଥିବ । ହଁ, ଆପଣମାନେ ବି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଲେଖା ଦେବେ । ସ୍ଵର୍ଗରେ କବିଙ୍କୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା ଉଚିତ ।”

ଏଠି ବି ଆଗ ଦୁଇ ଥାନ ପରି ଗୋଳ-ତୁନିର କୁଟିଳରେ ଲାଗି ରହିଲ । ଧରଣୀ ବଷରେ ଭିତ୍ତିନାମ୍, ବଳ୍ଲନ୍ ଓ ମଧ୍ୟପ୍ରାଚ୍ୟ ଆଦି ତିନିଟା ଦଲଦଳିଆ ଦାଆ ପରି ପ୍ରଶନ୍ତ ବିଷୁବ ମିଳନ ପ୍ରକୋଷ୍ଟରେ ଏଇ ତିନିଟା ଗୋଳମାଳିଆ ଜାଗା ଯଥା ପୂର୍ବଂ ତଥା ପରଂ ହୋଇ ରହିଲ । ହେଲେ ଗୋଟିଏ ଥାନ ମଞ୍ଚୋ ପରି ତୁନିତାନି ହୋଇ ରହିଥାଏ । ସେଠି ପୁଅ୍ତ୍ରର ପାତ୍ରର ଚିହ୍ନ ବି ନ ଥାଏ । ସେଠି ବୁଢ଼ା ଶେରିଲ ପରି ବସି ରହିଥିଲେ କବି ହୃଦୟର ମହାନ୍ତି । ବକ୍ତ୍ତା ଦେବା ପାଇଁ ସେ ସଙ୍ଗ୍ରହିତ ନାମ ଦେଇ ଆସିଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବକ୍ତାଙ୍କ ପରେ ସେ ଅଧୀର ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତି । ହେଇ ମୋ ନାଁ ଡିକାହେଲ ପର ! ଏହିଥର ନିଶ୍ଚେ ଡିକାହେବ । ଆଗ ଆଗ ବୋଧହୁଏ ଲେଣିମାନଙ୍କୁ ସୁବିଧା ଦିଆଯାଉଛି । ଠିକ୍ ଯେମିତି ହୁଆମାନଙ୍କୁ ଆଗ ଖୁଆଇ ଦିଆଯାଏ । ପରେ ଓଜନଦାରମାନଙ୍କୁ ଡାକିଲାବେଳେ ମୋ ନାଁ’ଟା ନିଶ୍ଚେ ପ୍ରଥମେ ଡାକିବେ । ଏହିସବୁ ଭାବନାରେ ସେ ଆଉଠୁ ପାଉଠୁ ହେଉଥାଆନ୍ତି । ଜଣେ ଦିଜଣ ହୋଇ କୋଡ଼ିଏ ଜଣ ଗଲେଣି । ତାଙ୍କ ନାଁ’ର ସୁରଶବଦ ନାହିଁ । କଥା କଥା ! ଏ ତ ଶାତମାତ୍ର ଷଢ଼ିଯନ୍ତି ! କେତେ ପରଶ୍ରମ କରି ଶୋଧାଶୋଧୁଗୁଡ଼ାକ ମୁଖସ୍ତରୀ କରି ଆସିଥିଲି । ଏ ମଉକାରେ ନଳିପେଣ୍ଠିଆ ଦଳଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା କରି ପାନେ ଦେଇଥାଆନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଲଙ୍କଳା କରି ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି । ସଭାପତି ମୋ ମନକଥା ଜାଣିଗଲେ କି ଅଉ ! ସେ ଆଉ ସ୍ଥିର ହୋଇ ରହିପାରିଲେ ନି । ଶେଷ ବକ୍ତା ବକ୍ତ୍ତା ସାରିବା ମାତ୍ରେ ସେ ଉଠିପଡ଼ି ପାଞ୍ଚ ମିନିଟ ସମୟ ମାଗିଲେ । ସଭାପତି ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆଚମ୍ଭନ୍ତି ହେବ ବୋଲି କହି ଅମଙ୍ଗ ହେବାରୁ ସେ ମାତ୍ର ଦୁଇ ମିନିଟ ଓ ତଥାପି ସଭାପତି ରଜି ନ ହେବାରୁ ମିନିଟିଏ ଏବଂ ଶେଷରେ ଅତି କାକୁତି ମିନିଟ ହୋଇ ଅଧିମିନିଟିଏ ମାଗିଲେ । ଅତି ଗୁରୁତର ପଦୁଟିଏ କଥା କହି ବସିପଡ଼ିବେ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞା କଲେ । ତାଙ୍କୁ ଏପରି

ଜୋକ ପରି ଲଟକି ଥିବାର ଦେଖି ଆଉ କେତେ ଜଣ ମଧ୍ୟ ସଭାପତିଙ୍କୁ ଅନୁମତି ଦେବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ଅନୁମତି ମିଳିଲା । ସେ ବିଜୟୋଜ୍ଞାସରେ ମାଇକ୍ ଆଗରେ ଠାଆ ହୋଇ ଏକାବେଳକେ ନିଷାଦ କଣ୍ଟରେ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ।—

X X ଏଠା କଥା ସବୁ କଣାତକ ବସିଥାଇନ୍ତି ? କାହାରିକୁ ଦିଶୁନି—ସାହିତ୍ୟ ବିଚର କେମିତି ଛଟପଟ ହେଉଛି । ଏ ନଳିପଣ୍ଡିଆ ଦଳ ତା ଭିତରେ ଉଇ ଚରିଲ ପରି ଚରିଗଲେଣି । ଏତେ ବଡ଼ ବଡ଼ କଥା କହୁଛି କାହିଁକି ହୋ ? ସାହିତ୍ୟ ତ ଆଉ କେଇଟା ଦିନରେ ମରି ଶୋଇବ । ତୁମେ କଣାମାନେ କାହାକୁ ଧରି ଡେଇଁବ ? X X

ଅଧିନିଟଟା ପାଞ୍ଚ ମିନଟ୍‌ରେ ପରିଣତ ହେବାରୁ ସଭାପତି ବିରତ ଘଣ୍ଟିକୁ ଘନ ଘନ ବଜାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ହୃଦୟଗ୍ରୀବ କବି ତାକୁ ଉପେଶା କରି ଆହୁର ବଡ଼ପାଟିର ବକ୍ଷୁତା ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । X X ଏ ପ୍ରକାର ଜୁଲମକୁ ଆଉ ବରଦାସ୍ତ କରାଯିବ ନାହିଁ । ଅନାହିଁଗୁଡ଼ାକ ଘଣ୍ଟା ଘଣ୍ଟା ଧରି କହିବେ, ଆମେ କହିଲବେଳକୁ ଘଣ୍ଟି ଟିଣି ଟିଣି—

ସଭାପତିଙ୍କ ଘଣ୍ଟା କାମ ନ କରିବାରୁ ସେ ପାଟିକରି କହିଲେ—
“ଆପଣଙ୍କୁ ଆଉ ସମୟ ଦିଅୟିବ ନାହିଁ । ଆପଣଙ୍କର ବକ୍ଷୁତା ସାହିତ୍ୟ ଭିତରର ବିଷୟବସ୍ତୁ ନୁହେଁ—” X X

କବି ହୃଦୟଗ୍ରୀବ ଏ ଥର ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇପଡ଼ି କହି ଲାଗିଲେ—
“ଆଜିକାଳି କେଉଁ ଜିନିଷଟା ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଗତ ନୁହେଁ ? ଦୋ-ଅଷ୍ଟା ଭାଷାକୁ ବି ପଣ୍ଡିତମାନେ ଅଣ୍ଣୀଳ-ସାହିତ୍ୟ କହୁଛନ୍ତି । ଆମ ଭାଷାକୋଷ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ । ଏଥରେ କେଉଁ ଅଣ୍ଣୀଳ ଜିନିଷଟା ନାହିଁ, ସଭାପତି କହିପାରିବେ କି ?” X X

ସଭାପତି ରାଗିଯାଇ ଓ ଘଣ୍ଟାଟାକୁ ଟେବୁଲ ଉପରେ ପିଟି କହିଲେ,
“ସଭାର ସୌଜନ୍ୟ ରକ୍ଷା ନ କରିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ବକ୍ଷୁତା ଦେବା ଉଚିତ ନୁହେଁ ।”

ହୃଦୟଗ୍ରୀବ ହାତରୁ ଅସ୍ତାନ ଟେକିଦେଇ ରଢ଼ି ଗୁଡ଼ିଲେ—“ଜଣକ ପାଇଁ ଯେଉଁଠା ଉଚିତ, ଅନ୍ୟ ଜଣକ ପକ୍ଷରେ ତାହା ଅନୁତିତ ହୋଇ-

ପାରେ । ସବୁପତିଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଯେଉଁଠା ଅନୁଭବ, ସେଇଠା ମୋ ପକ୍ଷେ ଉଚିତ ହୋଇପାରେ । ଯେଉଁ ସବୁପତି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମାନ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖିବାକୁ ଅସମର୍ଥ, ସେ ସବୁପତି ଆସନରେ ବସିବା ଉଚିତ ନୁହେ ।”

ସବୁ ମଧ୍ୟରୁ ଶବ୍ଦ ଉଠିଲା—“ଆମର ଆଜି ବିଷୟବସ୍ତୁ ଥିଲା—
ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ସମସ୍ୟା । ଆପଣ ସେ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଗୁଡ଼ କଳିବୁଡ଼ୀଙ୍କ ପରି କଳି କରି ଲାଗିଛନ୍ତି କାହିଁକି ?”

“ମୁଁ କଳି କରୁନି । ଆଜି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଯେଉଁ ସମସ୍ୟା ଦେଖାଦେଇଛୁ, ତାହାକୁ ହିଁ ଦେଖାଇ ଦେଉଛୁ—”

ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରୁ ସମୟ ଖାଇ ଯାଉଥିବାର ଦେଖି ଟୋକାଳିଆ ଶ୍ରୋତାମାନେ ଅଥୟ ହୋଇ ନାନାପ୍ରକାର ବିକୃତ ଧୂନି ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ସବୁଷ୍ଵଳ କୁକୁର, ମାଙ୍ଗଡ଼ ଓ ବିରାଞ୍ଜ ଧୂନିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । କବି ହୃଦୟର କିନ୍ତୁ ନର୍ଦ୍ଦେଶ ବନ୍ଦା । ସେ ମାଇକ୍ରପ୍ଟା ପାଟିରେ କହିଲାଗିଲେ—“ଜଣେ ସାହିତ୍ୟକଙ୍କ ଆଜିକାଳ କୁକୁର, ମାଙ୍ଗଡ଼ ଓ ବିରାଞ୍ଜମାନଙ୍କ ଭିତର ଦେଇ ଶୁଳିବାକୁ ପଡ଼ୁଛି—”

ସବୁପତିଙ୍କ ନିଦେଶମତେ ମାଇକ୍ରପ୍ଟକ ମାଇକ୍ରଷକ ବିଦ୍ୟତ୍-
ପ୍ରବାହ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ହୃଦୟର ଦୁଇଗୁଣ ଜୋରରେ ପାଟିକରି ଲାଗିଲେ—“ଜଣେ ସାହିତ୍ୟକର ତଣ୍ଡି ଏପରି ଭାବରେ କେହି ଚପିଦେଇ ପାରିବନି । ସାହିତ୍ୟକର ତଣ୍ଡି କିଛି କୁକୁଡା ତଣ୍ଡି ନୁହେଁ ଯେ ଅନାୟାସରେ ତାକୁ ଜଣେ ଚପିଦେବ । ଏହା ଦୁଷ୍ଟୁର ତଣ୍ଡିରୁ ଆହୁରି ଟାଣୁଆ—”

ଗଣ୍ଠଗୋଳ ବଢ଼ିଲାଗିଲା । କିଏ ଗୋଟାଏ ପାଟିକରି ଉଠିଲା—
“ହଟ୍ ବେ ହଟ୍, ଦୁଷ୍ଟୁର କୋଉଠିକାର—”

ସବୁପତି ନିଜେ ଆଉ ପାଟିକରି ନ ପାରି ଅଲୋଡ଼ ବଦମାସଙ୍କ
ପଛରେ କୁକୁର ଲାଗେଇ ଦେଲା ପରି ଦୁଇ ଗୁରୁ ଜଣ କର୍ମକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ
ପିଣ୍ଡ ଲାଗଇ ଦେଲେ । ଜଣେ ତାଙ୍କ କର୍ମରୁ ଧରି ପଛକୁ ଟାଣିଲା । ଆଉ
ଜଣେ କାମିଜକୁ ଟାଣିଲା । ଦୁଇ ଜଣ ଆଗରୁ ଠେଳିଲେ । ସେ କିନ୍ତୁ

ଚିଲଉଥାଆନ୍ତି—“ଆମ ଓଡ଼ିଶାରେ ଏହି ପଛଟଣାକୁ ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟକ
ଅତିକ୍ରମ କରିପାରିବ, ସେହି ହେବ ସଜା ଆଉ ପକ୍କା ସାହିତ୍ୟକ ।
ଆମ ସାହିତ୍ୟରେ ଏହି ପଛଟଣା ଓ ଆଗପେଲ ହେଉଛି ପ୍ରଥମ ଓ
ସଙ୍ଗବୃତ୍ତ ସମସ୍ୟା—”

କୁଆ ବସାରେ ତିମଣା ପଶିଲ ପରି ସଭାରେ ହାଉ ହାଉ ଓ
ହଙ୍କଗୋଳ ଏଡ଼େ ପ୍ରବଳ ହୋଇଉଠିଲ ଯେ, ହୃଦୟରୀବଙ୍କ ବକ୍ଷୁତା
କେବଳ ତାଙ୍କୁ ଟାଣୁଥିବା ଓ ଫେଲଥିବା ଲୋକଙ୍କ ଛଡ଼ା ଆଉ କେହି
ଶୁଣିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସାଂସ୍କୃତିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଦେଖିବା ପାଇଁ ଉଦ୍‌ଗୀବ ଥିବା
ୟୁବକମାନେ ପାଟି ସହ ତାଳ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ପରଦା ଭିତରୁ ବି
ବାଦ୍ୟୟନ୍ତରୁ ଡକର ଟୁଣ୍ଟାଣ୍ଟ, ପେଂ-ପ୍ରି ଧୂନ ଗୁମୁର ଉଠିଲ । କର୍ମକଞ୍ଚି-
ମାନେ ହୃଦୟରୀବଙ୍କୁ ବାଧ ହୋଇ ଶୁନେୟ ଶୁନେୟ ଟେକ ପଦାକୁ
ନେଇଗଲେ । ବୁଢ଼ା ହୋଇଗଲାବେଳେ ବି ତାଙ୍କର ବକ୍ଷୁତା ଗୁଲଥାଏ ।

ସବୁ ଥଣ୍ଡା ପଡ଼ିଯିବା ପରେ ସଭାପତି ନିଜ ହାତଘଣାକୁ ରୁହିଁ
ଆଖି ଖୋସିଦେଲେ । ଅଧମିନିଷ୍ଟିଏ ମାତ୍ର ସମୟ ମାଗୁଥିବା ହୃଦୟର ପୂର
ଘଣାଏ ସମୟ ଚିଳ ସାରିଛନ୍ତି ।

ଓମ୍ବୁଳିଆ ଯୁଜ୍ନ କବିତା

କେଶଶ୍ଵର କେଶ କର୍ଷକ, ଶାର୍ଦ୍ଦୁଲ ଦଳ ଦଳନ ଦଳପ୍ରତି
ପାଷଣ୍ଡ ଲଣ୍ଡଭଣ୍ଡକୁଳଷଣ୍ମଣ୍ଡନ, ନଷ୍ଟଭ୍ରଷ୍ଟବୁଷ୍ଟଗୋଷ୍ଠୀତାଡ଼ନସ୍ତ୍ରୀ,
ନିଶଙ୍କରଣରଙ୍କଧରଙ୍କଶୋଳନକାଙ୍କ, ଭାରତୀମନ୍ତି ଅତିତୃପ୍ତିଦାୟକ,
ପରମ ପରମ ଗୁଲୁକୁଳଦ୍ରମ, ବାରଧରାରବର ବୈଶା ଗଢ଼ଗଞ୍ଜନ,
ପ୍ରଜାରଞ୍ଜନ, ଦର୍ପରଞ୍ଜନ, ହସ୍ତୀପତି ଭ୍ରମଚର ମାନଧାତା ଜମ୍ବୁ-
ଦୀପାଧିପତି ବିସ୍ମୁରଣ ସିଂହ ବାହାଦୁରଙ୍କ ଦରବାର ବେଶ ଉଷ୍ମମ
ହୋଇ ଉଠିଥାଏ । ରବର ଫେଣ ଗଦି ଉପରେ ଆରମରେ ବସି ସେ
ମହିରେ ମହିରେ ନିଶ ସାଉଁଳି ଦେଉଥାଆନ୍ତି । ଅତରର ମହକରେ
ଦରବାରଟି ପାଠି ପଡ଼ୁଥାଏ । ତାପନିୟମଣ ଯୋଗୁଁ ପ୍ରକୋଷ୍ଟ ଖୁବ୍
ଅରମଦାୟକ ହୋଇଥାଏ । ଗଦି ବଢ଼ିଆ, ହାଓଁ । ଆରମପଦ ।
ଦରବାରିଆମାନେ ମିଠା ମିଠା କଥାରେ ମନ ମୋହି ଦେଉଛନ୍ତି ।
ସବେବାପରି ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଏରଣ୍ଡବାଜ ତେଲ ମନକୁ ଏକାବେଳକେ ପିଛିଲ
କରି ଦେଉଛି । ତଥାପି ରଜା ମହିରେ ମହିରର “ଉଠି, ଥାଣି, ଜୟ,
ହେତୁ, ଦୁଇ” କହି କଢ଼ି ମୋଡ଼ିଥାଆନ୍ତି ଓ ବେଳେ ବେଳେ ଫେଣ
ରବର ଗଦକୁ ରୂପୁଡ଼ାଏ ଲେଖାଏ ଦେଉଥାଆନ୍ତି । ରଜାଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକ
ବିରକ୍ତସୂଚକ ଶର ଓ ଗଦି ଉପରେ ପଡ଼ୁଥିବା ରୂପୁଡ଼ା ଶୁଣି ଦରବାରିଆ-
ମାନେ ମୁହଁରେ କିଛି ନ କହିଲେ ବି ମନେ ଖାତସସ୍ତ ହୋଇ

ପଡ଼ୁଆଆନ୍ତି । କିଏ ଭାବୁଆଏ ରାଜାଙ୍କ ପେଟକୁ ମାରୁଛି, କିଏ ଭାବୁଆଏ ଦିହ ଲେଣୁ କରୁଛି, କିଏ ବା ଠିକ୍ କରି ନେଇଥାଏ ରାଜା ବୋଧହେତୁ କାହାର କାହାର କଥାରେ ବିଚକ୍ଷି ପ୍ରକାଶ କରୁଛନ୍ତି । ଏମିତି କିଏ କଥଣ ଭାବ ଯାଉଥାନ୍ତି । ହେଲେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଅସଲ କଥାଟାକୁ ୦୭ରେଇ ନେଇ ଥାଅନ୍ତି । ଗୁରିଆଡ଼କୁ ନଜର ଦେବାରେ ତାଙ୍କର ଯେ ଟିକିଏ ଖରରୁ ହୋଇଯାଇଛି, ଯେଥରେ ତାଙ୍କର ଆଉ କିଛି ସନ୍ଦେହ ରହିଲା ନାହିଁ । ପୁଣି ସେ ମନ୍ତ୍ରକୁ ବୁଝାଇବାରେ ଲାଗିଲେ—“ଆଉ ଅଧିକ ବା କଥଣ କରିଥାଆନ୍ତି ? ଯେଉଁଠି ଯେତେ ରକମ ଇଲମ ଥିଲା, ସବୁ ତ କଲି । ରାଜା ଅନ୍ୟଥାରେ ଥିଲିବେଳେ ଲୋକ ଲଗେଇ, ନିଜେ ଲାଗି ପୁଞ୍ଜା ପୁଞ୍ଜା ପୋଛିବଲି, ଆଉ କଥଣ କରନ୍ତି ?”

ଘବନାରେ ସେ ଏତେଦୂର ବିଶ୍ଵର ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ଯେ, ଶେଷ ପଦଟାକୁ ସେ ୩୦ ପଛରେ ଅଟକାଇ ପାରି ନ ଥିଲେ । ତାହା ତାଙ୍କ ୩୦ ଦି'ଟାକୁ ଠେଳି ପଦାକୁ ବାହାରି ଆସିଲ । ରାଜା ଶୁଣି ପାରିଲେ—“ଆଉ କଥଣ କରନ୍ତି ?”

ରାଜା ମନେ ମନେ ଠିକ୍ କରିନେଲେ ଯେ, ଏଇଠା ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର କ୍ଲୀବତା ଛଡ଼ା ଅଉ କିଛି ନୁହେଁ । ଟିକିଏ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇ ସେ କହିଲେ—“ଆହେ, ଏଗୁଡ଼ା କି କଥା କହୁଛ କିହେ ! ଅହେ, ଏଗୁଡ଼ାକ ଏଡ଼େ ପ୍ରବଳ ହୋଇ ଉଠିଲେଣି ଯେ, ମୋତେ ତ ବିନାଦିଧାରେ ହୁଇରାଣ କରି ପକାଉଛନ୍ତି, ଅଉ ମୋ ପ୍ରଜାକୁଳଙ୍କ କଥା କହିବ କଥଣ ? ସେମାନଙ୍କର ଆଉ କିଛି ବାକି ରଖୁଥିବେ ନା ? ଶୋଷି ଶୋଷି ମୋ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଶେତା ପକାଇ ଦେବେଣି ! ଯେଉଁଠି ମୋର ନିଷ୍ଠାର ନାହିଁ, ସେଠି ମୋ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ହେଉଥିବ କଥଣ ?”

ବିବୃତ ହୋଇପଡ଼ି ମନ୍ତ୍ରୀ କହିଲେ—“ମଣିମା, ମୁଁ ହାରି ଯାଇଛି । ସବୁ ପ୍ରକାର ଉପାୟ କଲି, ହେଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ମୂଳପୋଛ କରିପାରିଲି ନାହିଁ । ସମସ୍ତ ବୁଦ୍ଧି ମୁଁ ଖଟେଇଛି । ଅଧିକ ଖଟେଇବାକୁ ଆଉ ଟିକିଏ ବି ବୁଦ୍ଧି ନାହିଁ । ଯଦି କହିବେ ତେବେ ମୁଁ ଉପସାଧା ଦେଇଦେବି । ବଡ଼ ବୁଦ୍ଧିଆ ଜଣେ କିଏ ଥାସୁ । ଗୋଟାଏ କିଛି ଉପାୟ କାଢି । ମୁଁ

ସେଥରେ ଅଗଳି ନାହିଁ । ଯାହାକୁ ମୁଁ କରି ନ ମରିବି, ତାକୁ ଅନ୍ୟ କେବି ଜଣ୍ଠୁ କରିବା ପାଇଁ ଚୁଡ଼ିଦେବ । ରାଜନୈତିକ ଟାଉଟରଙ୍କ ପରି ନ ପାରିବା ସବେ ଆବୋରି ରହି ଶେଷରେ ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉଣିଆ ଖାଇବାକୁ ମୁଁ ପସନ୍ଦ କରେ ନାହିଁ ।”

ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ହାଉଳି ଖାଇପିବାର ଦେଖି ରାଜା ପ୍ରବୋଧ ଦେଲା ପରି; କହିଲେ—“ଆହା ! ଏମିତି ହାଉଳି ଖାଉଛି କିଆଁ ? ମାନୁଷ୍ଟ ତୁମର ଆନ୍ତରିକତା ଅଛି, ହେଲେ ଶତ୍ରୁବଳକୁ କମ୍ କରି କଳିବାର ଗୋଟାଏ ଭୁଲ ଅଭ୍ୟାସ ତୁମର ଥିବା ମୁଁ ଦେଖୁଛି । ଗୋଟାଏ ଜିନିଷକୁ ନିପାତ କରିବାକୁ ହେଲେ ତା ପିଣ୍ଡ-ପୋକ ପରି ଲାଗିରହିବା ଦରକାର । ମାସେ ଦି'ମାସ ଯାଏ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହେବାର ଦେଖିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାତ୍ର ଉପରେ ମାତ୍ର ଚଢାଉଥିବ । ତୁମେ କିନ୍ତୁ କରିଛ କଥଣ ? ଗୋଟାଏ ଦିନ ହେବେ କରିଦେବ ତ ଛଅ ମାସ ଖଣ୍ଡେ ଶୋଇପଡ଼ିବ । ଥରକେ କି ବଉଁଶ ମୂଳପୋଛ ହୁଏ ? ସମ ଦାଢ଼ିରୁ ଯେଉଁମାନେ ବଞ୍ଚିଆନ୍ତି, ସେମାନେ ପୁଣି ବଉଁଶ ବଢ଼େଇ ଯେତିକି ସେତିକି ହୋଇଯାଆନ୍ତି । ମୂଳପୋଛ କରିବ ତ ନିତ ଅଭିଯାନ ଚଳାଅ । ଦୁଇ ରୂପ ମାସ ଧରି ଅଭିରମ ସତ୍ରାମ ଚଳାଅ । ଦୟାମାୟୀ ମନରୁ ପୋଛି, ଅଳସ୍ୟକୁ ଦେହରୁ ତତ୍ତ୍ଵ ଲାଗିପଡ଼ି । ଦେଖିବ ଦୁଇ ରୂପିଟା ମାସରେ ତୁମେ ବିଜୟଶା ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ବସିଛ । ଉଠି, ଆପ ।”

ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ନତମସ୍ତକରେ ନିରୁତ୍ତର ହେବାର ଦେଖି ଜଣେ ଆଗଚଲ ଦରବାରିଆ କହିପକାଇଲା—“ମଣିମା ! ଏ ରକ୍ତଶିଆ ବ୍ୟବସାୟୀରୁତିଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ଯଦି ନ ପାରୁଛନ୍ତି, ତେବେ ମୋତେ କ୍ଷମତା ଦିଅନ୍ତି, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିପାତ କରିଦେବ । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପକଢ଼ି ନିକଟତମ ବଣଶୁଣରେ ପାଣୀ ଦେଇଦେବ ।”

ଆଉ ଜଣେ ତା କଥାରେ ବାଧା ଦେଇ କହିଲା—“ହେଁ ! ଓଲୁ କୋତିକାର, ମଣିମା କଥଣ ବ୍ୟବସାୟୀମାନଙ୍କ କଥା କହୁଛନ୍ତି ? ସେ ବିଗୁନ୍ତରୁଦ୍ଧ ପୁଞ୍ଜିପତି ମହାଜନମାନଙ୍କ ଉପରେ । ଏଗୁଡ଼ାକ ଲୋକଙ୍କୁ ଶୋଷି ଶୋଷି ଶେତା କରି ଦେଲେଣି; ଅଥବା ଏଣେ ମଣିମାଙ୍କୁ ଠିକ୍ ଠିକ୍

ଆୟକର ଦେଉ ନାହାନ୍ତି । ମଣିମାଙ୍କ କେତେ ଲୋକସାନ ହେଉଛି । ସେଇଥିଲାଗି ଶ୍ରମ୍ଭୁ ‘ଉଠ, ଆପ, ଇସ୍,’ ଭାଷ୍ଟୁଛନ୍ତି ।”

ଆଉ ଜଣେ ତାକୁ ବାଧାଦେଇ କହିଲେ—“ହଉ, ହଉ, ରଖ ତମ ପଣ୍ଡିତପଣିଆ । ହଇ ରେ, ଏତିକି ବୁଝିପାରୁନ, ଶ୍ରମ୍ଭୁ ଅଳକଣା ଖାଦ୍ୟ ଅପମିଶ୍ରଣକାଶଙ୍କ କଥା କହୁଛନ୍ତି । ଅଳପେଇସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦାନାରେ ଧୂଳି ଦେଲେ । ଗୁଡ଼ିଳରେ ଗୋଡ଼ି, ତେଲରେ ଅଗର, ଘିଅରେ ଦୁଷ୍ଟିର ଚର୍ବି, ଦୁଧରେ ଗୁଡ଼ିଳମଣ୍ଡ, ଆଟାରେ ଖଣ୍ଡିଚୁନା, ଚିନିରେ କାଚଚୁନା, ଲୁଣରେ ବାଳି ମିଶେଇ ଦେଶଟାକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦେଲେ, ଜାତିଟାରୁ ବୋଗା କରିଦେଲେ । ରଜ୍ୟର ମେହୁଦଣ୍ଡକୁ ଭାଙ୍ଗିଦେଲେଣି । ସେ ସବୁ ଖାଇବା ଫଳରେ ଖୋଦ୍ଦମ ମଣିମାଙ୍କ ଶ୍ରାପେଟକୁ ପାଢ଼ା ଦେଉଛି । ସେଇଥିଲାଗି ସେ ସିନା ‘ଉଠ, ଆପ, ଇସ୍’—”

କଥା ନ ସବୁଣ୍ଠି ଆଉ ଜଣେ କହିପକେଇଲା—“ଇଏ ଭୁସପଣ୍ଡିତେ କାହିଁ ଥିଲେ ଧାଇଁ ଅସିଲେ । ହଇ ହୋ, ତୁମ ମୁଣ୍ଡରେ ଏତିକି କଥା ପଣ୍ଡିନ ଯେ, ମଣିମା ଛତରେ ଦୁଷ୍ଟଖାରଗୁଡ଼ାଙ୍କ କଥା କହୁଛନ୍ତି । ବଦମାସଗୁଡ଼ାକ ଦେଶଧାର ମାଡ଼ିଗଲେଣି । ଏଗୁଡ଼ାକ ଏଡ଼େ ବେପରୁଆ ହୋଇଗଲେଣି ଯେ, ଶବ୍ଦୁ ଯଦି ଦଶ ପଇସିରୁ ଦି'ଟା ଏ ଦଳରୁ କାହା ହାତରେ ଗୁଞ୍ଜିଦେବ, ତେବେ ସେ ରଜ୍ୟ ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାରର କଞ୍ଚକାଠିଟା ଶବ୍ଦୁ ହାତକୁ ବଡ଼ାଇଦେବ । ଏହି ଗୁରୁତର ବିଷୟ ଭାବି ମଣିମା ଏମିତି ବ୍ୟନ୍ତ ହେଉଅଛନ୍ତି । ଏତିକି ତମ ମୁଣ୍ଡରେ ପଣିପାରୁନି ?”

କୁଆଡ଼ର ପଣି କୁଆଡ଼ି ରୁଲିଗଲ ଦେଖି ମନ୍ତ୍ରୀ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ବସିପଡ଼ିଲେ । ଆଉ ସମ୍ବାଲ ହୋଇ ନ ପାରି ରଜା ପାଟି କଲେ—“ଦେଖୁ ଶ୍ରୀ ସବୁ ମହାପଣ୍ଡିତଯାକ ଏଇଠି ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଛି । ମୋତେ ତ ଏଠି ଶୁରପୋକଗୁଡ଼ାକ ଗାଦିରେ ବସେଇ ଦେଉନାହାନ୍ତି, ଆଉ ତୁମ୍ଭେମାନେ କଥା ଯେ ଠିରେଇ ନେଉଛି ତାର ତ କିନ୍ତୁ ଠିକଣା ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ତୁମ୍ଭେମାନେ ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନେଇଲା, ସେମାନେ ବି ଛାଇପୋକଙ୍କଠାରୁ କମ୍ ହାନିକାରକ ନୁହନ୍ତି । ଏ ଶୁରପୋକଙ୍କ ପର ସେମାନେ ପ୍ରବଳ ହୋଇଉଠିଲେ ମୋର ଗାଦିରେ ବସିରହିବା ବି

କଣ୍ଠକର ହେବ । ଉଠିଯିବାକୁ ବାଧ ଶି ହୋଇପାରେ । ଉଚର ଅବସ୍ଥା ଏମିତି । ତେଣେ ବାହାରେ ଟୁଙ୍ଗୀ, ଟୁଙ୍ଗୀ, ଶୁଭୁତ୍ତି । ନେତେନେବଳେ ଦେ ଲାଇତୁଙ୍ଗୀ ମୋ ଉପରକୁ କୁଦିପଡ଼ିବେ ତାର କଣ୍ଠ ଠିକଣା ନାହିଁ । ଏପରି ଛଳେ କ'ଣ କିପରି କରିଯିବ ତାହା ଏକ ଚିନ୍ତାର ବିଷୟ ହେଲାଣି । ହଇ ହେ ମନ୍ଦୀ, ଏପରି ବୁଝୁ, ହୋଇ ବସିଲେ ହେବ କିମ୍ବରି ? ଆରେ ଯାକୁ ଟିକିଏ ଧରିବଟି ।”

ମନ୍ଦୀ ପାଖକୁ ଯାଇ ନାହିଁପଡ଼ିଲେ ଓ ରାଜାଙ୍କ କ୍ଳେ ପିଇ ଟିଙ୍କ ପରି ହୋଇଥିବା ଗୋଟାଏ ସଇକାର ଶୁରପୋକକୁ ମାଡ଼ିବସି ଗାନ୍ଧି ଉପରୁ ଉଠାଇ ଆଣିଲେ ଓ ପଦାକୁ ନେଇ ମକତି ଦେଲେ ।

ରାଜା ପୁଣି କହିଲେ—“ହଇ ହେ, ତୁମେମାନେ କଅଣ ଭାବୁଛ ? ଲାଇତୁଙ୍ଗୀ, ଫଞ୍ଜ ଧର ମାଡ଼ିଆସିଲ୍ଲେ ଆମେ କଅଣ କରିବା, ଆମର ଭିତର ଅବସ୍ଥା ଯେତେବେଳେ ଏମିତି !”

ଦରବାରିଆମାନେ ଶାରଦର୍ଶରେ ପାଠିପଡ଼ିଲେ । ତଢା ପଡ଼ା ହୋଇ ଆସ୍ତାଳନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଜଣେ କହିଲ—ମଣିମା, ନିଶ୍ଚିନ୍ନ ରହନ୍ତୁ । ଏ ଦେହରେ ଟୋପାଏ ରକ୍ତ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ, ଏ ନାକବାଟେ ଶେଷ ନିଶ୍ଚାସ ଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲାଇତୁଙ୍ଗୀକୁ ଏ ରଜ୍ୟରେ ପାଦ ପକାଇ ଦେବନି, ଦେବନି, ଦେବନି ।”

କିଏ କହିଲ—“ସେ ମୁଖ ବୋଧହୁଏ ଭୁଲିଗଲାଣି ଯେ, ଆମେ ରଣପ୍ରତାପ, ଶିବାଜିଙ୍କ ବ୍ରଣଧର । ଫୁ'କରି ଉଡ଼େଇ ଦେବୁ । କଅଣ ବୋଲି ପାଇଛୁ କି ଆମକୁ !”

ଜଣେ କହିଲ—“ସେଇଟା ମୁଣ୍ଡରେ ପେରୁ ବସିଲାଣି । ଫୁକୁ ଫୁକୁ ହେଉଛି, ଆମ ଉଇଲସନ୍ ଓ ନିକ୍ସନ୍ ଭାଇନାଙ୍କ ପାଖେ ବୃଦ୍ଧବାଣ ଥିବା କଥା ବେଟାକୁ ମାଲୁମ୍ ନାହିଁ । ଦି' ଭାଇନାଙ୍କ ପାଖରୁ ଦି'ଟା ବାଣ ମାଗି ଆଣି ଛେତିଦେଲେ ବୋପାକୁ ମଉମା ଡାକ ଶୁଣି ପଳାଇବ । ଆୟୁ, ଆୟୁ, ଆଜ୍ଞା କରି ଚେକ୍ଟାଏ ପାଇଯିବ ।”

ଆଉ ଜଣେ କହିଲ—“ମଣିମା ! ତାର ଯଦି ଶନିସପ୍ତା ପଡ଼ିବ,
ତେବେ ସେ ଆସିବ । ଯଦି ସେ ଆସେ, ଛୁମୁ ମୋତେ ଟିକିଏ ଶ୍ଵାନେଷରେ
ଇସାର ଦେଇଦେବେ । ମୁଁ ଯଦି ତା ସେନାପତିର ନାକ୍ଟାକୁ ଜାଟି
ଆଣି ନ ଦିଏ, ତେବେ ମୋ ନାଁ’ରେ ନଅଟା କୁତା ପାଳିବେ ।”

ଆଉ ଜଣେ କହିଲ—“ମଣିମା ! ଯେତେବେଳେ ତାର ଛକାପଞ୍ଚା
କଥାଟା ପଦାରେ ପଡ଼ିଗଲଣି, ସେତେବେଳେ ଆଉ ଆମର ଅପେକ୍ଷା
କରିବାର ବୁଝେ । ଛୁମୁ ଆଜ୍ଞା ଦିଅନ୍ତୁ, ଆମେ ଆଗତୁର ତା ରଙ୍ଗଜରେ
ପଣି ଆଗତୁର ମାତ୍ର ଚଢ଼େଇ ଦେବା । ସେ ଜାଣିଯାଉ ଆମେ କେମିତି
ମରଦ ପିଲ । ମାତ୍ର ଖାଇ ସାରିଲ ପରେ ଆସୁରଷା ପାଇଁ ମାତ୍ର
ଚଢ଼େଇବା ତିଳ୍କାଙ୍କ କାମ ।”

ରଜା ଖୁସି ହୋଇଯାଇ କହିଲେ—“ବାସ୍, ବାସ୍, ଶୁଭ୍ ହୋଇଛୁ ।
ଆଉ ମୋର ଚିନ୍ତା ରହିବ ନାହିଁ । ତୁମମାନଙ୍କ ପରି ତେଣା ଦରବାରିଆ-
ମାନେ ଆଉ ଥାଉ ମୁଁ ମିଛରେ କାହିଁକି ଏତେ ଚିନ୍ତା କରିବ ?

ତୁମ୍ଭେମାନେ ଶୁଣିଲେ ଅଶ୍ରୁରୀଣ ହେବ, ମୁଁ ଏପରି ମୋଟେ
ଘରପାର ନ ଥିଲି । ଏହା ଏକ ଅଶ୍ରୁଏନାର ବିଷୟ । ଉଠ, ଆରେ
ଏଇଟାକୁ ଧରିବଟି !”

ଜଣେ ଧାଇଁପାଇ ଗୋଟାଏ କୋଳଥୁଆ ଛୁରପୋକ ରଜାଙ୍କ
ଲୁଗା ଭିତରୁ ଉଠେଇ ଆଣିଲ । ତା ପରେ ରଜ୍ୟସାର କିପରି ଛୁରପୋକ
ନିପାତ ହେବେ, ତାର ମୟୁଧା ରୂପିଲ । ଦରବାର ଫିମେ ମଜଗୁଲିଆ
ହୋଇ ଉଠିଲ ।

ଠେକ୍ ଏତିକିବେଳେ ଧଇଁସଇଁ ହୋଇ ଗୋଟାଏ ପାଇକ ଗୋଟାଏ
ମୁଦା ବାତିନ ଆଣି ରଜାଙ୍କ ଆଗରେ ଲମ୍ବ ହୋଇ ଗୋଡ଼ିତଳେ
ପଡ଼ିଗଲ । ତା ପରେ ଉଠି ରଜାଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲ । ରଜା
ତାକୁ ଖୋଲି ପଡ଼ିବା ମାତ୍ରେ ତାଙ୍କ ହାତ ଥରିଲ । ବାତିନିଟା ତଳକୁ
ଖସିପଡ଼ିଲ । ରଜା ଖନେଇ ଖନେଇ କହିଲେ—“ମନ୍ତ୍ରୀ ! ଏଇଟାକୁ
ଧର ।”

ମନ୍ଦୀ ତରବରରେ ବାନ୍ଧିନଟା ଉଠେଇ ପଡ଼ିଗଲେ । ତା ପରେ
ଗନ୍ଧୀର ହୋଇଯାଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସମ୍ମୋଧନ କରି କହିଲେ—“ବନ୍ଧୁନଶ !
ଘୋର ସଂକଟର ସମୟ ଆସିଲ । ସମସ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯାଅ । ଲଜ୍ଜାଙ୍କ
ଉତ୍ଥରପଟ ମେଘନାଦ ପାତେଶ୍ଵର ତେଣ୍ଠି ଆମ ରାଜ୍ୟରେ ପଶିଗଲାଣି ।”
ଜଣେ ବଦ୍ରଗୀ ମାଣ୍ଡର କ୍ଲାସ୍ ଭିତରେ ପଶିଗଲା ମାତ୍ରେ ଛୁଆଙ୍କ
ଗଣ୍ଠଗୋଳ ସେପରି ହଠାତ୍ ଥମିଯାଏ, ଦରବାରଟା ଠିକ୍ ସେହିପରି
ତୁନି ପଢ଼ିଗଲା । କାହାର ପାଟିରେ କଥା ନାହିଁ । ରାଜା ଶେଷରେ ଅତି
କଷ୍ଟରେ କହିଲେ—“ତୁମ୍ମେମାନେ ଏଥର କାମରେ ଲାଗିଯାଅ । ତୁମ୍ଭ-
ମାନଙ୍କ ଉପରେ ମୁଁ ପୂର୍ବ ଭରସା ରଖିଛୁ ।”

ଏତକ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଦରବାରିଆଙ୍କ ଭିତରୁ ବାରପଣ “ଆମେ
ଯାଉଛୁ ଗୁର୍ବା ସଂଗ୍ରହ କରିବୁ । ଯୁଦ୍ଧରେ ବହୁତ ଟଙ୍କା ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ ।
ଆଗ ସେହି କାମରେ ଲାଗିଯିବା” କହି ଭୂସ୍ତାସ୍ ସେଠାରୁ ପଳାଇଗଲେ ।
ବାକି ରୁଚିପଣ ଭିତରୁ ଦୁଇ ତିନି ଜଣ କହିଲେ—“ମଣିମା, ଏ ଯୁଦ୍ଧ
ପାଇଁ ବହୁତ ସୁନା ଦରକାର । ବିଦେଶୀ ବେପାଞ୍ଚମାନେ ସୁନା ନ
ନେଲେ ନଳି ଫଳି ଦେବେ ନାହିଁ । ମଠ ମହନ୍ତ ଠାକୁର ବାନ୍ଧିମାନଙ୍କରେ
ମହଣ ମହଣ ସୁନା ରହିଛି । ଆମେ ଯାଉଛୁ ଛୁମୁଙ୍କ ଆଜ୍ଞା କହି ସେ
ସୁନାସବୁ ବୋହି ଆଣିବୁ ।” ଏତକ କହିଯାଇ ରାଜଙ୍କ ‘ହଁ, ନାହିଁ’କୁ
ଅପେକ୍ଷା ନ କରି ସେମାନେ ଝଞ୍ଜ ପରି ସେଠାରୁ ବାହାର ପଳକଇଲେ ।
ବାକିତକ ଥିଲେ ସବୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ପେଟିଆ ମୁଣ୍ଡର ଗୋଟାଏ ଗୋଟାଏ
ପରତି । ସେମାନେ କିନ୍ତୁ ସମୟ ନିଜ ଭିତରେ ଫୁସୁର ପାସର ହେଲେ ।
ତା ପରେ ତାଙ୍କ ଭିତରୁ ଜଣେ ବଦ୍ଯମ୍ବ ଲେକ କହିଲ—“ମଣିମା, ଏ
ଯୁଦ୍ଧରେ ମାଳ ସପ୍ତଲେଇ ଠିକ୍ ଠିକ୍ ନ ହେଲେ ବଡ଼ ଖରପ ହେବ ।
ଦୁସ୍ମମନମାନେ ମାଳଗୁଦାମରୁ ସବୁ ମାଳ କଣିଲେଇ ଅପନା ଅପନା
ଘରେ ମହଜୁଦ୍ କରିଦେବେ । ଆମ ଫଞ୍ଚିଜ ପାଇଁ ଠିକଣା ବେଳେ ମାଳ
ମିଳିବ ନାହିଁ । ମାଳଗୁଦାମରେ ମାଳ ବିନ୍ଦି ଚଟାପଟ୍ ବନ୍ଦ ନ କଲେ ପିଛେ
କିନ୍ତୁ ମିଳିବ ନାହିଁ । ହାମେ ଅଭି ମାଳଗୁଦାମକୁ ବାହାରିଲୁ ।” ଏହା
କହି ସେମାନେ ଦରବାର ଛୁଟି ଶିଦ୍ଧାଦ୍ ହୋଇ ପଳେଇଗଲେ । ସବୁ
ଦରବାରିଆ ପଳେଇବା ଦେଖି ରାଜା କହିଲେ—“ହଇ ହୋ ମନ୍ଦୀ !

କଥାଟା ତ ଭଲ ଦିଶୁନି । ଆହେ, ଯାଉଛୁ ନେଇନ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରିବା ବୋଲି କାହାର ତୁଣ୍ଡରୁ ତ ବାହାରିଲା ନାହିଁ, ଯେଉଁଠା କି ଯୁଦ୍ଧର ପହଳି କଥା । ତା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଆମ ବାରମାନେ ବାହାର ପଡ଼ିଲେ ଚାନ୍ଦା ଆଦ୍ୟ ପୁ କରିବେ, ସୁନା ସଂଗ୍ରହ କରିବେ ଆଉ ମାଳଗୁଦାମରେ ମାଳମତାସବୁ ରୁପିଦେବେ । ଦେଖୁଛୁ ଏଗୁଡ଼ାଙ୍କ ଦେଇ ଖଡ଼ା ସିଇବ ନାହିଁ । ଆଡ଼କୁ ତୁମେ ନିଜେ ସବୁ ଯୋଗାଡ଼ କର ।” ଏତିକରେ ଦରବାର ଭାଗିଲା ।

ରୂପ ପାଞ୍ଚ ଦିନ ପରେ ରାଜା ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଯୋଗାଡ଼ିଯନ୍ତର ତାଉ କେତେଦୂର ଗଲା ବୋଲି ପରୁରିବାରୁ ସେ କହିଲେ—“ମଣିମା, ଯୁଦ୍ଧ ତାଉ ବିଲକୁଳ ନାହିଁ ବୋଲି କହିଲେ ଚଲେ । ଓଳଟି ସନ୍ନିପାତ ରୋଗୀ ପରି ତାଉ ଖସିବାରେ ଲାଗିଛି । ଗୋଟାଏ ଉପାୟ ମୁଁ ପାଞ୍ଚଟି । ଆମ ରାଜ୍ୟର ଗଳିକନ୍ଦରେ କବିମାନେ ସାଲୁବାଳୁ ହେଉଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଯଦି ଛାମୁ ଆଜ୍ଞା କରନ୍ତେ, ତେବେ ସେମାନେ ଯୁଦ୍ଧ-କବିତା ଲେଖି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ତତେଇ ଦିଅନ୍ତେ । ତେଣିକି ଲେକେ ଝନ୍ଧିପୋକ ପରି ଘାଲୁ ଘାଲୁ ହୋଇ ହାତହତିଆର ସହ ଯୁଦ୍ଧଭୂର୍ଜକୁ ବାହାର ଆସନ୍ତେ । ଶତ୍ରୁ ବିଜୁଆତି ମାଡ଼ ଖାଇଲା ପରି ଗୁଣ୍ଡପିଟି ହୋଇ ପଳାନ୍ତା ।”

ରାଜାଙ୍କ ମନକୁ କଥାଟା ଉଣା ଅଧିକେ ପାଇଗଲା । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କବିମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ପରୁଆନା ପଠାଇବାକୁ ଠିକ୍ କରାଗଲା । ବର୍ଷ ବର୍ଷ କବିମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାହେବ । ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟଟି ସାର କବିମଧ୍ୟ ଦେଖାଗଲା । ବର୍ଷବର୍ଷ କରିବାକୁ ବୁଢ଼ା ବୁଢ଼ା କବି ଦି’ ରୂପ ଜଣଙ୍କୁ ଡିକାଇଲା । ସେମାନେ କବି ବର୍ଷ ନାଁ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଗୋଡ଼ ଧରି କାତର କଣ୍ଠରେ ରଢ଼ି ଗୁଡ଼ିଲେ—“ଆଜ୍ଞା, ଆମକୁ ବଞ୍ଚାନ୍ତା । ଆମ ପିଠିରେ ଅନ୍ତି ଗୁଲ ରହିବ ନାହିଁ । ଭୁଲଭୁକ୍ରରେ ଯଦି କାହାର ନାଁ ବର୍ଷ ନ ହୋଇ ରହିଯିବ, ସେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଆମକୁ ତା ପୁଅର ମାମୁଁ ବନେଇ ଠେଣୁଣିରେ ପିଠି ସିଧା ଦରିଦେବ । ଆଜ୍ଞା, ବହୁ ଥର ଏମିତି ହେଲାଣି । ଆଉ ଏ ଭୁଲ କାମ କେବେ ହଲେ କରିବୁ ନାହିଁ ।”

ମନ୍ତ୍ରୀ ବଡ଼ ହଇଗଣରେ ପଡ଼ିଲେ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ କାହାକୁ ଚିଠି ନ ଦେଇ ଖବର କାଗଜରେ ଏକ ଅନୁରୋଧପତ୍ର ଛପାଇ ଦେଲେ । ସପ୍ତାହେ ଯାଇଛି କି ନାହିଁ ମନ୍ତ୍ରୀ ସାହି ସାହି ଡାକ ଲୁଷିଲେ । ତାଙ୍କ ଘରଦାର କବିତାରେ ଖୁବି ହୋଇ ଉବୁକି ଉଠିଲା । ତାଙ୍କୁ ସେଗୁଡ଼ାକ ବଞ୍ଚିବାର କରିବାର ସମୟ କାହିଁ ? ସବୁ ସ୍କୁଲ କଲେଜର ଆଧୁନିକ ଜମ୍ବୁଦ୍ଧୀପ ଭାଷା ଶ୍ରେଣୀପବୁ ବନ୍ଦ କରିଦେଇ ତହିଁର ଅଧ୍ୟାପକ, ଶିକ୍ଷକ ତଥା ଲୁଷମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିବାର କରି ହଜାରେ ପୃଷ୍ଠିଆ ଖଣ୍ଡ ବହିର ପାଣ୍ଡୁଲିପି ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ହାବୁଡ଼େଇ ନିଜେ ଅନ୍ୟ କାମକୁ ପଳେଇ ଗଲେ ।

ସପ୍ତାହକ ବାଦ ରାଜା ଓ ମନ୍ତ୍ରୀ ଦୁହେଁ ପାଣ୍ଡୁଲିପି କାମ ଦେଖିବାକୁ ଆସିଲେ । ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ଦେଖିବାକୁ ଧେଯୀ ନ ଥିଲା । ରାଜା ମୁଖ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣକୁ ବଞ୍ଚି କବିତା ବିଷୟରେ ଠିକେ ଠିକେ କହିଯିବାକୁ କହିଲେ । ମୁଖ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣକ କଣ୍ଠ ସପା କରି ଆରମ୍ଭ କଲେ—“ମଣିମା ଶୁଣିବା ହୁଅନ୍ତୁ । ସମୁଦାୟ କବିତାର ୮୦ ପ୍ରତିଶତ ଉପର ଅଛି । ସବୁର ସାରମର୍ମ ହେଉଛି ଏକ । ଅର୍ଥାତ୍ କବି ଶସ୍ତ୍ରର ବର୍ତ୍ତିଶ ନିପାତ କରିବେ । ତାକୁ ମୁଦ୍ରଗରରେ ଛେତିବେ, ତା ପେଟ ତିରି ଅନ୍ତବୁଜୁନା କାଢି ପକେଇବେ । ଦି’ ଗୋଡ଼କୁ ଫାଡ଼ିଦେବେ । ତାତି କନ୍ତୁମନ୍ତୁ ହେଉଥିବା ତେଲ କରେଇରେ ତାକୁ ପକୁଡ଼ି ପକେଇଲୁ ପରି ମକେଇବେ । ଶସ୍ତ୍ର ରାଜ୍ୟକୁ ଶୁଣାନ କରିଦେବେ ।

* ପ୍ରତିଶତରେ ଶସ୍ତ୍ର ଉପରେ ଖାଲି ଗାନ୍ଧିବର୍ଷଣ ହୋଇଛି । ନିରୁତ୍ତା ଗାଲି ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ନାହିଁ । ସେ ଗାଲିକୁ ଶୁଣିଲେ ଆମ ରାଜ୍ୟର ସବ୍ରଣ୍ୟ କଳିହୁଡ଼ି ବିଧବା ରମଣୀ ମଧ୍ୟ ନିଜକୁ ପରାସ୍ତ ମନେକରି ରାଜ୍ୟ ଛୁଡ଼ି ପକେଇବ । ହା’ ତୋ ମାଇପ ରାଜ୍ୟ ହେଉ, ହା’ ତୋ ପୁଅକୁ କିମ୍ବୀର ଖାଉ, ହା’ ତୋ ଉତ୍ତରେ ବିଲୁଆ ଡେଉଁ, ହା’ ତୋ ସାତପୁରୁଷ ନର୍କରେ ପଡ଼ନ୍ତୁ ଆଦି ହେଉଛି ଏଥରେ ମୁଖ୍ୟ ଗାଲି । ଦୁଇବାର୍କ ପରି ଅଭିଶାପ ମାଧ୍ୟମରେ ଏ କବିମାନେ କାମ ଚନ୍ଦର ନେବାକୁ ରେଣ୍ଟା କରିଛନ୍ତି ।

ଶ୍ଵେତଶତରେ ଆମ ରାଜ୍ୟର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ନିଦରୁ ଉଠେଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା ହୋଇଛି—ବଡ଼ଭେରରୁ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ଦିଦ ଭାଙ୍ଗିବା ପାଇଁ ଯେମିତି କାଞ୍ଚିନ ହୁଏ, ଏ ଧରଣର କବିତାପବୁ ଠିକ୍ ସେମିତି ହୋଇଛି । ସେ ସବୁରେ ମୋଟ ଉପରେ କୁହାଯାଇଛି ଯେ— ସୁପ୍ତ ! ସ୍ଵପ୍ନ ଓ ନିଦା ତେଜି ଉଠ । ଶତ୍ରୁ ପରା ତୋ ସବୁଜ ଗାଳିରୁ ଉପରେ ପାଦ ପକାଇଲାଣି । ଉଠିପଡ଼ । କାନ ଡେର ତା ପାଦଧୂନ ଶୁଣ । ଧୀରେ ଅଛି ଧୀରେ ସେ ପାଦରୂପ ଆସୁଛି । ଆଉ ଡେର କରନା, ଉଠିପଡ଼ ।

୭ ପ୍ରତିଶତ କବି ଜନ୍ମଭୂମିର ବନ୍ଦନା ଗାଇଛନ୍ତି, ଆଉ ଏପରି ଜନ୍ମଭୂମିକୁ ଯେଉଁ ଶତ୍ରୁ, ଅପମାନ ଦେଉଛି, ତାକୁ ହାକିମ ତଳିଆ କର୍ମରୂପାକୁ ବହିଷ୍କାର କରିଦେବାର ଧମକ ଦେଲା ଭଲ ଧମକେଇଛନ୍ତି ।

ବାଜି ୪ ପ୍ରତିଶତ ଠାକୁର ଠାକୁରୀ, ଝୁରଗବାନ ଇତ୍ୟାଦିଙ୍କୁ ମୃଗୁଣୀ ସ୍ଥାନ କଲା ପରି ବିକଳରେ ଡକା ପକେଇଛନ୍ତି—ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରିଛନ୍ତି, ସେ ଯେପରି ସୁଦର୍ଶନ ପେଣିଦେଇ ଶତ୍ରୁକୁ ଏକାବେଳକେ ମୂଳପୋଛ କରିଦେବେ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଅଭିଯୋଗ କରିଛନ୍ତି ଯେ, ସେ ବଡ଼ ଭାଇ ବଳଦେବଙ୍କୁ ସଙ୍ଗରେ ନେଇ କାଞ୍ଚିରଜାଙ୍କୁ ପାଣି ପିଆଇ ଦେଲେ । ଏତେବେଳେ ଶତ୍ରୁ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପୁଣି ଘୋଡ଼ାରେ ବସି କାହିଁକି ନ ବାହାରବେ ? ଘୋଡ଼ା ନ ମିଳିଲେ ପଛେ ଦୁଇଟା ସ୍କୁଟର ଦିଆଯିବ; କିନ୍ତୁ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯାଇ ଶତ୍ରୁକୁ ନିପାତ କରିବାକୁ ହେବ । ନ ହେଲେ ତାଙ୍କ ଘର ବଡ଼ ଦେଉଳର କଥା ସରିଯିବ । ଲଇତୁଙ୍କର ନଜର ଆଗ ମନ୍ଦର ଉପରେ ପଡ଼ିବ । ତା ନଜରରେ ଦେଉଳଗୁଡ଼ାକ ଅଫିମ କାରଖାନା । ଏ କବିମାନେ ବଡ଼ ଗୁଲାଖ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କୁ ଭୟ ଦେଖାଇ ତାଙ୍କର ହାତରେ ଶତ୍ରୁଦଳନ କାମଟା କରେଇ ନେବାକୁ ବସିଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଗୋଟାଏ କବିତା ଦେଖିଲୁ ମନ ହୋଇନି । ବେଶ୍ ରୁମ ଟାଙ୍କୁରେଇ ପାରୁଛି । ତାକୁ କିଏ ଜଣେ ବୁଝୁପଣ୍ଣେସ୍ କବି ଲେଖିଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଧରଣର କବିତାପବୁ ଛପେଇବାର ଆଜ୍ଞା କରିବେ ଆମେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଛୁପିବୁ ।

ଏ ସବୁଯାକ ଗୁପ୍ତ ବହି କରି ରଜ୍ୟସାରା ବାଣିଦେବାକୁ ରଜା ଆଜ୍ଞା ଦେଲେ । ଶତକଡ଼ା ୫୧ ଭାଗ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ହେଉଥାଏ ଯେ କବିତାଗୁଡ଼ିକ ରଜ୍ୟରେ ଚନ୍ଦଳ ପକାଇ ପାରିବ ଓ ଲୋକେ ଦେଶରକ୍ଷା ପାଇଁ ବହୁଫଳ୍ୟାରେ ସେନ୍ୟ ବିଭାଗରେ ପଣିବେ । ଶୀଘ୍ର କାମ ସାରିବାକୁ ତାଟିଦ୍ୱାରା କରିଦେଇ ରଜା ଗୁଲିଗଲେ ।

ସୀମାନ୍ତରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘମାଦ୍ଦୋଷ ଲାଗିଗଲା । ଲାଜତୁଙ୍ଗର ସେନ୍ୟମାନେ ରଜ୍ୟ ଭିତରକୁ ପଣିପାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । ରଜା ଦେଖିଲେ ଏତିକିବେଳିଆ ଆଉ କିଛି ସେନ୍ୟ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରକୁ ପଠାଇ ପାରିଲେ ଶତ୍ରୁ ଛେର ମୁଣ୍ଡ ଗୁଡ଼ ପଳାନ୍ତା । ଯୁଦ୍ଧ ଚଟାପଟ୍ଟ ଶେଷ ହୋଇଯାନ୍ତା । ସେନ୍ୟ ଫର୍ଗ୍ରହ ହାକିମଙ୍କୁ ଉକାଇ ଫର୍ଗ୍ରହ କେତେଦୂର ଗଲା ପରୁରିଲେ ।

ହାକିମ କହିଲେ—“ମଣିମା, କେହି ଗୋଟିଏ ସେନ୍ୟ ହେବାକୁ ବାହାରୁନି । ଯେଉଁ କବିତା ବହି ବଣ୍ଣା ହୋଇଥିଲା, ତାକୁ ଲୋକେ ନିଜେ ନ ପଡ଼ି ଆପଣା ଆପଣା ଅଞ୍ଚଳ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ଭାରିଜାମାନଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେଇଦେଲେ । ସେମାନେ ସେଗୁଡ଼ିକ ନିଜ ନିଜ ତକିଆ ତଳେ ରଖି ରାତରେ ସ୍ଵାମୀମାନଙ୍କୁ ପଡ଼ି ଶୁଣାଉଛନ୍ତି । କେଉଁଠା ବଢ଼ିଆ ହେଲା, କେଉଁଠା ନାକରା ହେଲା ସେଇଆ ଚର୍ଚା ହେଉଛି । ମୋଟ ଉପରେ ଯାହା ଆଶା କରୁଯାଉଥିଲା, ତାହା କିଛି ହେଲନି ।”

ରଜା ଏହା ଶୁଣି ବଡ଼ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ତା ପରେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା ଦେଇ କହିଲେ—“ଦେଖ ମନ୍ତ୍ରୀ ! କେହି ନ ଆସନ୍ତୁ କିଛି ଚିନ୍ତା ନାହିଁ । ଯେଉଁ କବିମାନେ ଏ କବିତାସବୁ ଲେଖିଥିଲେ, ସେମାନେ ନିଷ୍ଠାପ୍ତ ବଡ଼ ତେଣୁ ଲୋକ । ସେହି କବିମାନଙ୍କୁ ଡାକିଆଣି ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରକୁ ପଠାଇବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କର । ସେମାନେ ଶୁଣିବାମାତ୍ରେ ଯୁଦ୍ଧଭୂର୍ଜକୁ ଖପଣାପ ଦେଇପଡ଼ିବେ । ଯାଅ, ଶୀଘ୍ର କାମରେ ଲାଗିଯାଅ ।”

ତତ୍ତ୍ଵ ଦିନ ବାଦେ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଶୁଣିଲା ମୁହଁ ଦେଖି ରଜା ପରୁରିଲେ, “କ ! କଅଣ ହେଲା ? କବିମାନେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଆସିଲେଟି ?”

ମନ୍ତ୍ରୀ ଶୁଣାମୁହଁ ତଳକୁ ପୋଡ଼ି କହିଲେ—“ମଣିମା ! ମାଇଆ ରୋଗଟା କବିଗୁଡ଼ାଙ୍କ ଦିହରେ ଚରିଗଲାଣି । ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଉକାଗଲା,

ହେଲେ କେହି ନ ଆସି ଘରେ ଲୁଚିଲେ, ଆଉ ଖଣ୍ଡିଏ ଖଣ୍ଡିଏ ଦରଖାସ୍ତରେ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଯିବାରେ ଅସାମର୍ଥ୍ୟର କାରଣ ଲେଖି ମୋ ପାଶକୁ ପଠାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ସବୁଠୁଁ ବେଶି ସଂଖ୍ୟକ କାରଣ ହେଉଛି ସେମାନଙ୍କ ଭାରିଜାମାନଙ୍କର ସାତେ ଆଠ ମାସ ଗର୍ଭ । ଘରେ ସେମାନଙ୍କର ଦେଖାଗୁଡ଼ୀ କରିବାକୁ ଅନ୍ୟ କେହି ନାହାନ୍ତି । ଆଉ କେତେ ପେଟମର ବେମାରିରେ ଆନ୍ଦାନ୍ତ ହୋଇ ଶୟାଶ୍ୱୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । କିଏ ଲେଖିଛି ଧାନକଟା ସାରିଦେଇ ଆସିବ । କିଏ ଲେଖିଛି ତା ଟିକି ପୁଅଟି ଟିକିଏ ପାରିଗଲେ ସେ ଆସିବ । କାହାର ବୁଢ଼ୀମା ଶକ୍ତ ବେରମ । କାହାର ଗୋଟିଁ ଭାବୁଡ଼ି ହୋଇଥିବାରୁ ସେ ରୁଳି ପାରୁନି । ଜଣେ କବି କିନ୍ତୁ ଭାବ ହମ ହମ ହୋଇ ଆସିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନିର୍ମା ବ୍ୟାଷ୍ଟପର୍ଣ୍ଣେସ୍ କବି । ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ମୋତେ ହସ ମାଡ଼ିଲା । ଗୋଟାଏ ନଳିର ଓଜନ ଯେତେ, ତାଙ୍କ ଓଜନ ସେତେ କୁହେଁ । ତାଙ୍କ ଦିଦ୍ୟାକ ଚଞ୍ଚ୍ଚିଆ ଚଞ୍ଚ୍ଚିକୁ କଲେ ଦୁଇ କିଲେ ମାତ୍ରେ ବାହାରିବ କି ନାହିଁ, ସେଥିରେ ଫିମ୍ବୁଡ଼ି ତାଙ୍କର କାହିଁରେ କ'ଣ । ଶନ୍ତ୍ରୁ ଛିଙ୍କିଦେଲେ ଅଥବା କରୁଡ଼ି ହୋଇ ପଡ଼ିବେ । ତାଙ୍କୁ ଫେରଇ ଦେଲି । ଫେରି ଗଲାବେଳେ ବିଚର ଭଗବାନଙ୍କୁ ଗାଳିଗୁଲଜ କରି କହି ଯୀଉଥାଆନ୍ତି—ଗୋଆ ଯାଉଥିଲି ଯେ, ଆମର ଲୋକ ମୋତେ ଠକ୍ ସେହିପରି ଫେରଇ ଦେଉଛନ୍ତି । ଏଇଟା ସେ ଜାଳିମ୍ ଭଗବାନର ଫିସାଦ୍, ବଦମାସ ଭଗବାନର ଷଡ଼ୟନ୍ତ । ବିବଶ ଦଣ୍ଡିଆ ଚରମପତି ତାକୁ ଦିଆୟିବା ଉଚିତ । ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି—”

ରାଜା ସବୁ ଶୁଣି କହିଲେ—“ବୁଝିଲ ମନ୍ତ୍ରୀ ! ଏବେ ମୁଁ ବୁଝିଲ ସେ ହଜାର ହଜାର କବିତା ଲୋକଙ୍କୁ ତତାଇ ପାରିଲ ନାହିଁ କାହିଁକି । କବିମାନେ ସେବୁଡ଼ିକ ନାହିମୁଣ୍ଡାରୁ ସିନା କାତିଥିଲେ ହୋଇଥାଆନ୍ତା, ଓଠମୂଳିଆ କବିତାର ଜୋର ହେବ କୁଆଡ଼ିରୁ ?”

ସେକାଳ-ଏକାଳ

ଜେନା କବି ମୁରାଗମୋହନ ଖବର କରଇଛା ଓଲଟାଉ ଓଲଟାଉ ଆକାଶବାଣୀ ପ୍ରମୁଖରେ ତୋ କରି ପିଟି ହୋଇଗଲେ । ଆଖି ମିଟି ମିଟି କରି ପ୍ରମୁଖ ନିରେଖି କରି ଗୁହଁଲେ । ଆଉ ପବୁ କର୍ମସ୍ଵରୀ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଗଲ—ରାତି ନଅଟାରେ ବାଇଗଣି ଯୁଗର ପଞ୍ଚରଥୀ ଏକ ଆଲୋଚନାରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ଜେନା କବି ଉଅନ୍ତି କି ନ ଉଅନ୍ତି । ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ବାଇଗଣି ଯୁଗର ଗବେଷକ । ସେ ଯୁଗ ବିଷୟରେ ଅଣ୍ଟରେ ସେ ବଢ଼ିବ ଅଣ୍ଟଳା ଅଣ୍ଟଳ କରିଛନ୍ତି, ହେଲେ ତାଙ୍କ ମନ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇନି । ଖାଲି କାଦୁଆ ଚିପିଛନ୍ତି । ଗଡ଼ିଶା କି ତୋଡ଼ିଟାଏ ହାତରେ ବାଜନି, ଏବେ ଗୋଟାଏ ଭାରି ବଡ଼ ମଉକା ପଡ଼ିଛି । ପଞ୍ଚରଥୀଯାକ ଏକାବେଳକେ ଠୁଳ । ଏହିମାନେ ବାଇଗଣି ଘରର ଖାଟି ପୋତିଛନ୍ତି, କାଦୁଆ ଲେପିଛନ୍ତି, ବୁଣଟ କରିଛନ୍ତି ଓ ପୁରୁଣି କରିଛନ୍ତି । ଘରକୁ ସଫେଇଛନ୍ତି କରି କେତେ ଦିନ ଏକାଠି ରହିଛନ୍ତି, ଦୃଶ୍ୟ ସୁଖ ହୋଇଛନ୍ତି । ତା ପରେ କିଏ କୁଆଡ଼େ ଛିନ୍ତନ୍ତର ହୋଇ ପଳାଇଛନ୍ତି । ବାଇଗଣି ଘର ଭାଙ୍ଗିଯାଇଛି ସତ; ହେଲେ ସେ ଖଣ୍ଡିଆ କାନ୍ଦି, ପଢ଼ିଯାଇଥିବା ଖୁଣ୍ଟ ସବୁବେଳେ ସେ ସବୁ ମନେପନ୍ନାଇ ଦେଖିଛି । ପାଞ୍ଚ ଜଣ ରଥୀ ପୁଣି କୁଆଡ଼େ କୁଆଡ଼େ ଆସି ଆକାଶ-ବାଣୀରେ ଏକଜୁଟ । କମ୍ ବଡ଼ କଥାଟାଏ ହୁହଁ । ବାଇଗଣି ଯୁଗର

ପରଦାଟାକୁ ଏଇମାନେ ଟେକିଦେବେ । ଜେନା କବି କେତେ କଥାଣା
ଶ୍ରୀପିତ ଜିନିଷ ଦେଖିନେବେ । ସେମାନଙ୍କ କଥାସବୁ ଟିପାଖାତାରେ
ଟିପି ପକାଇବେ । ତାକୁ କାହାକୁ ଦେଖାଇବେ ନାହିଁ । ତାକୁ ହିଁ ଭାବି
କରି କୁକୁଡ଼ା ଅଣ୍ଟା ଦେଲେ ପରି ପ୍ରବନ୍ଧ ଉପରେ ପ୍ରବନ୍ଧ ଗଲେଇ
ପକେଇବେ । ସେ ହେବେ ବାଇଗଣି ସୁଗର ଅପ୍ରତିଦିନୀ ଗବେଷକ ।
କେହି କାଳ୍‌କା ଲଣ୍ଠି ଗବେଷକ ତାଙ୍କ ଉପରୁ ତିରେ ବାଇଗଣି ସୁଗ
ବିଷୟରେ ଯଦି କିଛି କହିବାକୁ ଦୃଃସାହସ ଦେଖାଏ, ତେବେ ସେ ତାକୁ
ଉଚିତ ଶିକ୍ଷା ଦେଇ କହିବେ—“ହଟ୍ ବେ ହଟ୍, ମୋରଡ୍ କହିଁକା ।”

ଜେନା କବି ଭାବନାସ୍ତ୍ରୋତ୍ତରେ ଏତେ ଭାସି ଯାଇଥିଲେ ଯେ,
ବାସ୍ତବ ରାଜ୍ୟରୁ ଏକାବେଳକେ ଅଳଗା ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ସ୍ଵପ୍ନରେ
ବିଳବିଲେଇଲୁ ପରି ସେ ସତକୁ ସତ ପାଟିକରି ଉଠିଲେ—“ହଟ୍ ବେ
ହଟ୍, ମୋରଡ୍ କହିଁକା ।”

ଡରକୁଳା ରୁକର ଟୋକାଟା ବିରର ଗୁହା ନେଇ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ
ଆସୁଥିଲା । ବାବୁଙ୍କର ଏ ଫିଲ୍‌ଡୁଡ଼ି ତାର ପାଇଁ ଉଦ୍‌ଦ୍ଵିଷ୍ଟ ଭାବ ଚମକି
ପଡ଼ିଲା । ତା ହାତରୁ ଗୁକପ୍ ଓ ପିଆଲ ଖସିପଡ଼ି ଚାନ୍ଦା ହୋଇଗଲା ।
ସେ ଭୟରେ ସେ ଥାନ ଗୁଡ଼ି ପଳେଇଲା । ଜେନା କବି ଏତେବେଳେ
ଯାଇ ପ୍ରକୃତିଷ୍ଟ୍ରେ ହେଲେ । ମନଟା ପହିଲେ ଖରାପ ହୋଇଗଲା, କିନ୍ତୁ
ପରେ ଅପ୍ରତିଦିନୀ ଗବେଷକ ହେବାର ଲଭଟା ଗୁକପ୍ ଓ ପିଆଲ
କ୍ଷତିକୁ ହଜମ କରିଦେଲା । ଜେନା କବି ଝାଡ଼ିରୁଡ଼ି ହୋଇ ଉଠିଲେ ।

ଠିକ୍ ରତ୍ନ ନଅଟାରେ ଆଲୋଚନା ଆରମ୍ଭ । ସେତେବେଳକୁ
ଆଉ କିଛି କାମ ଯେପରି ବାକି ନ ରହେ । ଜେନା କବି ଶିଆପିଆ
ସାରିଦେଇ ରେଡ଼ିଓ ଆଗରେ ଏକ ଆରାମ ଉତ୍ତକରେ ବସିଗଲେ ।
ସେତେବେଳକୁ କେହି ଯେପରି ସେ ଘରେ ପଣି ଗଣ୍ଡଗୋଲ ନ କରନ୍ତି,
ସେଥିପାଇଁ ଖୁବ୍ କଡ଼ା ହୁକୁମ ଜାରି କରିଦେଲେ । ଟିପାଖାତା ଓ
ପେନ୍‌ସିଲଟାକୁ ସଜେଇ ରଖିଲେ । ନଅଟା ବାଜେ କି ନ ବାଜେ, ସେ
ରେଡ଼ିଓ ରୁକ୍ଷ ମୋଡ଼ିଲେ ।

ତେଣୁଡ଼ି ଭିତରୁ କାଙ୍କଡ଼ ପୋକ ବିଷୟରେ ଶେଷ ଦି' ଖୂର ପଦ
ବାହାରିବା ପରେ ଛିପ୍ଯିତ ବିଷୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ଯୋଷକ କହିଲେ—“ବର୍ତ୍ତମାନ ବାଇଗଣି ସୁଗର ପଞ୍ଚରଥୀ
ସବଣ୍ଣା ନିଳେଇ, ପଲଉଦା, ଶିବହର, ଗୋଲକନାଥ ଓ ହେମନ୍ତଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କର
ବାଇଗଣି ସୁଗ ଉପରେ ଏକ ଆଲୋଚନା ଶୁଣନ୍ତି—”

ଜେନା କବିଙ୍କର ରୁମ ଟାଙ୍କୁର ଉଠିଲା । ରେଡ଼ିଓରୁ ଶୁଭିଲ—
“ଓ-ହୋ, ଆଜି ଅମର କି ସୁଦିନ ! ଭାଇ ପଲଉଦା, କେତେ ଦିନ
ପରେ ଆମେ ପୁଣି ଏକାଠ ହୋଇଛୁ ।”

ହଁ, ଭାଇ ନିଳେଇ, ଗୋଲକନାଥ, ଶିବହର, ହେମନ୍ତଙ୍କୁ ଏକାଠ
ପାଇବା କମ୍ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟର କଥା ନୁହେଁ । ବାସ୍ତବିକ ଅଜି ମୋତେ
କୋଟିନିଧି ପାଇଲା ପରି ଲାଗୁଛି । ଯେଉଁ ବାଇଗଣି ଗଛ ଉପରୁ ଆମେ
ସମସ୍ତେ ଫୁରୁଛୁ ପାଇର ହୋଇ ଉତ୍ତିପାଇଥିଲେ, ବହୁ ବର୍ଷ ପରେ ପୁଣି
ସେହି ଗଛ ଉପରେ ଆସି ବସିଛୁ । କି ଆନନ୍ଦର ଦିନ ଆଜି ! କେତେ
କାଳର ସ୍ମୃତିପରୁ ଗୋଟି ଗୋଟି ହୋଇ ଆଜି ମନେପଡ଼ୁଛି । ଅଛା,
ଗୋଲକନାଥ ! ମୋର ମନେହୁଏ, ତୁମେ ପ୍ରଥମେ ବାଇଗଣି ସୁଗର
ମୁଳଦୁଆ ପକାଇଥିଲା ।”

“ଆହା, ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଗୌରବଟାଏ ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ କାହିଁକି
ଲବି ଦେଉଛ ? ଅସଲ ମୁଳଦୁଆ ପକେଇଛ ତୁମେ ପଲଉଦା । ତୁମେ ତ
ଆଗ ଷ୍ଟୁପିଡ଼ି କ୍ଲବ୍ ଗଢ଼ିଲା । ତାର ଦେହରୁ ପିଲ ବାହାରିଲା ସିନା ।”

“ଗୋଲକନାଥ ! ତୁମେ ଅଧା ଠିକ୍ କହୁଛ । ନିଳେଇ ଏ
ଗୌରବର ଅଧା ଅଧିକାରୀ ।”

“ହେ ପତିଲଦା ! ତୁମେ ତୁଳାଟାରେ ମୋତେ କାହିଁକି ଏତେ
ବଡ଼ ଗୌରବ ଦେଉଛ ? ତୁମେ ତ ଷ୍ଟୁପିଡ଼ି କ୍ଲବର ନାମକରଣ କଲ,
ମୁଁ କେବଳ ଘର ଉଥାରିରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛି ମାସ ।”

“ଏ କି କଥା କହୁଛ ନିଳେଇ ! ଠିଆ କଲ ବାଲ ତୁମେ । ଆମେ
ଖାଲି ଘର ସଜେଇବାରେ ଯାହା କିଛି ଖଟିଛୁ ।”

“କଅଣ କହିଲ ଶିବହର ! ତୁମେ ଖାଲି ସଜେଇଛ ? ତୁମେ ଆଉ ହେମନ୍ତ ସଂତଠନ କାମ ହାତକୁ ନ ନେଇଥିଲେ ଷ୍ଟୁପିଡ଼ କ୍ଳବ୍ ବଞ୍ଚି ଥାଆନ୍ତା ନା ?”

“ତା କେତେକାଂଶରେ ଠିକ୍ ଯେ, ହେଲେ ତହିଁରେ ଜୀବନ ସଞ୍ଚାର କରିଛନ୍ତି ନିଳେଇ ଆଉ ଗୋଲକନାଥ । ନିଯୁମିତ ଭାବରେ ଦୁହେଁ କବିତା ଆଉ ପ୍ରବନ୍ଧ ପାଠ କରୁଥିଲେ ।”

“ଆମେ ସିନା ପଡ଼ୁଥିଲୁ; କିନ୍ତୁ ଶିବହର ଓ ପଲଞ୍ଜଦା ତାର ପ୍ରକାଶ ଭାର ନ ନେଇଥିଲେ ସବୁକିଛି ଚାଲିକୁ ଯାଇଥାନ୍ତା ।”

“ଆଜ୍ଞା, ନିଳେଇ ! ତୁମର ଯେଉଁ ‘ବାଇଗଣି ପତ୍ର’ କବିତାଟି ପ୍ରଥମେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା, ସେହିଦିନ ମୁଁ, ଶିବହର ଆଉ ହେମନ୍ତ ଷ୍ଟୁପିଡ଼ କ୍ଳବ୍ରେ ଏକ ଅଭିନନ୍ଦନ ଦେଇଥିଲୁ । ମନେଅଛି ନା ?”...

“ପଲଞ୍ଜଦା ! ଏସବୁ କଅଣ ଭୁଲି ହୁଏ ? ମଲେ ଯାଇ ସିନା ଭୁଲି ହେବ । ସେହି କବିତା ପାଇଁ କିନ୍ତୁ ଗୋଲକନାଥ ଅଧା ବଧେଇ ପାଇବାର କଥା । ସେ ସେହି କବିତାଟିକୁ ମାଠିମୁଁ ଦେଇଥିଲେ । କଅଣ କହୁଛ ଗୋଲକନାଥ ?”

“ତେ ନିଳେଇ ! ଅତି ଦାମା ହୁଅନା । ଅଯାଚିନ୍ ଭାବରେ ତୁମର ପ୍ରାପ୍ୟକୁ ମୋ ଉପରେ ଅଜାତ୍ର ଦେଉଛ କାହିଁକି ? କଲମ ଖସା ଭୁଲଟାଏ କେଉଁଠି କେମିତି ଠିକ୍ କର ଦେଇଥିଲି ବୋଲି ଏକାବେଳକେ ଅଧେ ପ୍ରଶଂସା ମୋ ଉପରେ ଉଡ଼ିଦେବ ନା !”

“ଶୁଣୁଛ ପଲଞ୍ଜଦା ! ଗୋଲକନାଥ ଖାଲି ପ୍ଲା କଥା ତା କଥା କହୁଛନ୍ତି, ନିଜ କଥାଟି ପ୍ରକାଶ କରୁନାହାନ୍ତି । ତୁମେ ପରା ଥିଲ । ଗୋଲକନାଥଙ୍କ ‘ବାଇଗଣି ଭଜା’ କବିତା ଲାଗି ପୃଥ୍ବୀନାଥ କର ତାଙ୍କୁ କେତେ କବିଙ୍କ ସାମନାରେ କୁଣ୍ଡାଇ ପକାଇ କହିଲେ—“ଗୋଲକ ! ତୁମେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟାକାଶରେ ଏକ ଉଜ୍ଜ୍ଵଳ ଜ୍ୟୋତିଷ୍ଟ ହେବ ।”

“କେବଳ ସେତିକି ନୁହେଁ ନିଳେଇ ! ସେ କବିତାକୁ ସେ ‘ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ’ ପରିକାରେ ପୁଣି ଯେଉଁ ପାଦ ଟିପ୍ପଣୀ ଦେଇଥିଲେ,

ସେଥିରେ ଗୋଲକନାଥଙ୍କ କଥା ଶୁଣିବିଥ୍, ଆମର ବିଷ ଗଢ଼ରେ ପୁଣି ଉଠିଥିଲା । ମୁଁହଁ ଶିବହରି ? ”

“ବାସ୍ତବକ୍ ପଳଉଦା, ଆମେ ସମସ୍ତେ ସେଥିରେ ଗଢ଼ ଅନୁଭବ କରିଥିଲୁ । ତୁମର ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ଗଲ୍ପ ମଧ୍ୟ କମ୍ ରୁଅଲ୍ଲ ସୃଷ୍ଟି କରୁ ନ ଥିଲା । ତୁମ ଲେଖା ପଡ଼ିଲାବେଳେ ହେମନ୍ତ ଘୋନ ଶୋଷ ଭୁଲି ଯାଉଥିଲେ ।”

“ପେଟା ଠିକ୍ ଯେ ଶିବହରି ! ଆମର ନିର୍ଦ୍ଦୂଜୀଏ ନ ଥିଲେ; ତା ନୁହଁ । ଆମ ଲେଖାକୁ ଜଗନ୍ନାଥ ଭାରି ଗାଳଗୁଲଜ କରିଥିଲା । ତାକୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଭଲ ଲାଗି ନ ଥିଲା । ହେମନ୍ତଙ୍କର ସେ ସବୁ କଥା ଭଲଭାବେ ମନେଥିବ ।”

“ସେ ଦୁଷ୍ଟରିଟା କଥା ଏଠି କାହିଁକି ପଳାଉଇ ପଳଉଦା ! ଛତର, ବାକୁଙ୍ଗାଟାଏ, ଏବେ ଟାଉଟରି କରି—”

“ଆଉ, ଥାଉ, ହେମନ୍ତ, ତା ପଛରେ ତା’ର କୁଣ୍ଡା କରିବା ଉଚିତ ହେଉ ନାହିଁ । ସେଇଟାକୁ ପରଶ୍ରାକାତରତା ବୋଲି ଲୋକେ କହିବେ । ଗାଳିଠାରୁ ଏ ପଦଟା ବେଶି କଷ୍ଟଦାୟକ । ସମସ୍ତେ ଆମ ଲେଖାକୁ ଯେ ଭଲ ପାଇବେ, ଏଇଟା ଆମର ଆଶା କରିବା ଅନ୍ୟାୟ ।”

“ମୁଁ ବଡ଼ ଲଜ୍ଜିତ ପଳଉଦା ! ମୋ ପାଟିରୁ ବାହାର ପଡ଼ିଲା । ବାସ୍ତବକ୍ କାହା ପଛରେ ଦୁର୍ନାମ କରିବାଟା ବଡ଼ ଖରାପ । ଛୁଡ଼ି ସେ କଥା । ଆଜ୍ଞା, ଗୋଲକନାଥ ! ଆମ ଷ୍ଟୁପିଡ଼ କୁବ୍ କେବେ ଭୁଜିଗଲ କି ?”

“ରୂକ୍ଷରେ ଆମେ ସମସ୍ତେ କିଏ କେଉଁଠି ଛୁଡ଼ିକ ପଡ଼ିବାରୁ କୁବ୍ ଭୁଜିଗଲ । ହେଲେ, ବହୁଦିନଯାଏ ଯେହୀ ଥାନରୁ ଲେଖାଲେଖି କରି ନିଳେନ ପାଖକୁ ପଠାଉଥିଲୁ । ସେ ହୃଦୟ ବନ୍ଦୋବନ୍ଦ କରୁଥିଲେ । ଆମ ବାଇଗଣି ଯୁଗର ବାନା ସେ ବହୁତ ଦିନଯାଏ ଉଡ଼ାଇ ରଖିଥିଲେ ।”

“ସେହି କଥା ତ ତୁମର ଗଲାନି ଗୋଲକନାଥ ! ମୁଁ ଖାଲ ଉଡ଼ାଉଥିଲି, ଆଉ ତୁମେ ସମସ୍ତେ ଶୋଇଥିଲ ? ସମସ୍ତେ ଲାଗିପଡ଼ିଲାରୁ ହୀନା ବାନା ଉଡ଼ିଥିଲା । ଏକୁଟିଆ ମୋର ଉପରେ—”

ହାୟ, ହାୟ ! ଏ କଥଣ ହେଲ ? ରେଡ଼ିଓର ଛଣ୍ଡ ଚପିଦେଲା
କିଏ ? ଜେନା କବି ଟକ୍ଟାକ୍ କରି ଦେଖିଲେ ରେଡ଼ିଓରେ ଆଉ ଜୀବନ
ନାହିଁ । କିଜୁଳି କୋମ୍ପାମ୍ବ ତା ଜୀବନନାଟିକା ଚପି ଦେଇଛୁ । ରାଗରେ
କଞ୍ଚମଞ୍ଚ କରିଛଠି କହିପକାଇଲେ—“ବଦମାୟ ଇଞ୍ଜିନିୟୁରକୁ ଏହିଷଣି
ସବି ଆଗରେ ପାଆନ୍ତି, ତେବେ ତା ବେକକୁ ଚପିଦେଇ ରେଡ଼ିଓ ଭଳି
କରି ଦେଇଥାଆନ୍ତି । ସତ୍ୟାନାଶ କରିଦେଲା ।”

ଗୁଡ଼ାଏ ଗୁଡ଼ିପିଟି ହୋଇ ଜେନା କବି ଆରମ ଚଉକିରେ ବସି-
ପଡ଼ିଲେ । ଭାବ ଲାଗିଲେ—“ଆହ, କେଡ଼େ ଯୌହାଙ୍କ ‘ପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟବହାର !
କି ନମ୍ବତା ! କି ଆୟୀପୁତା ! ଜବରଦସ୍ତ ଆମ୍ବୁପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଟିକିଏ ହେଲେ
ଚେଷ୍ଟା ନାହିଁ । କି ସମସ୍ତିଗତ ଭାବ ! ଆହ ! ଏଇଠା ସମସ୍ତଙ୍କର
ଅନୁକରଣୀୟ । ଆମ ଜବରଦସ୍ତ ସାହିତ୍ୟ ସଂସଦରେ ଏହିପରି ଏକ
ଅତ୍ୟାଧୁନିକ କବିମାନଙ୍କର ଏକ ମେଳା ନିଶ୍ଚୟ କରାଇବି । ଲେଖକମାନେ
ଦେଖନ୍ତୁ, ଶିଖନ୍ତୁ । ସେମାନଙ୍କର ଆଖି ଖୋଲିଯାଉ । ଗଜୁର ଆସୁଥିବା
ଲେଖକମାନଙ୍କର ମୂଳଦୁଆ ଇଅଡ଼ି ମଜବୁତ କରି ପକାଇ ଦେବାକୁ
ହେବ । ବାଟ ଦେଖେଇ ଦେଲେ, ଶିଖେଇ ଦେଲେ ଲୋକେ ଅଲବର
ଶିଖିବେ । ପ୍ରଥମେ ଏମିତିଆ ମେଳା ମୁଁଇ କରିବ । ପ୍ରଥମ ପଥ-
ପ୍ରଦର୍ଶକ ମୁଁଇ ହେବ । ଗଜା କବିମାନଙ୍କ ନେତୃତ୍ବ ମୁଁଇ ନେବ ।
ବାଇଗଣି ଯୁଗକୁ ପାଞ୍ଚ ଜଣ ରଥୀ ଗଢ଼ିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଗଜାୟୁଗକୁ ମୁଁ
ଏକା ଗଢ଼ିବି । କେଡ଼େ ବଡ଼ ଗୌରବର ଅଧିକାରୀ ମୁଁ ନ ହେବି !
ନାହ, ଅଛି ଶୀଘ୍ର ଏ ମେଳା କରେଇବି । କାଳେ ଆଉ କିଏ...”

ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅନୁରୋଧ, ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଓ ଖବର କାଗଜର ବିଜ୍ଞାପନ
ଜରିଆରେ ଜେନା କବି କଥାଟାକୁ ଗୁରିଆଡ଼େ ବିଛେଇ ଦେଲେ ।
ରବିବାର ସନ୍ଧି ଛାଟାରେ ଶ୍ରାବମନ୍ଦିର ଭବନରେ ଗଜାକବି ମେଳା
ବହୁ ଆଡ଼ମ୍ବର ସହିତ ଘୁରୁ ହେଲା ।

ରାମା, ଦାମା, ଶାମା, ହରି, ଗୋପାଳ, ମଧୁ ଆଦି ଗଜାକବିମାନେ
ଚଉକି ଉପରେ ଅଣ୍ଟିର ପାର ପରି ଗୁଡ଼ି ପୁଲଇ, ମୁହଁକୁ ହାଣ୍ଡି ପରି
କରି ଗୁମ୍ ହୋଇ ବସିଥାଆନ୍ତି । କେହି କାହା ମୁହଁକୁ ଗୁହଁ ନ ଥାନ୍ତି ।

ସତେଜ ଯେମିତି କେହି କାହାକୁ ଚିହ୍ନାନ୍ତି ନାହିଁ କି ନିର୍ବବ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି । ଜେନା କବି ମନେ ମନେ ଘରିଲେ—“ମନ୍ତ୍ରପାଣି ଏଡ଼ି ଏଗୁଡ଼ାଙ୍କ ପଥର ପାଲଟିଗଲେ କି ଆଉ ? ନାହିଁ, ଏଗୁଡ଼ାଙ୍କ ପାଟିକୁ ନ ଚିରିଲେ କଥା ବାହାରିବ ନାହିଁ ।”

ତା ପରେ ସେ ନିଜେ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ—“ଆଜି ଗଜାୟୁଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଭାବରେ ଆପଣମାନେ ଯେ ଏଠାରେ ଏକଷିତ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ଏହା କିଛି କମ୍ ଆନନ୍ଦର କଥା ନୁହେଁ । ଏ ଯୁଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦିଗରେ ଆପଣମାନଙ୍କର ଯାହା ଯାହା ଅବଦାନ ରହିଛି, ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରନ୍ତି । କହନ୍ତୁ ରାମବାବୁ, ଆପଣ ପ୍ରଥମେ କହନ୍ତୁ—”

ରାମ—“ଆମଣ ଲୋକ ଚିହ୍ନାନ୍ତି । କହିବାକୁ ଗଲେ ଏ ଯୁଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଛି ମୁଁ । ମୋର ‘ଘୋଟକ ଅଣ୍ଟ’ କବିତା ଏହି ଯୁଗର ମୂଳଦୁଆ ପକାଇଛି—”

ଦାମ—“କାହିଁକି ଗୋଟାଏ ତୁଙ୍କା ଗାଲୁ କଥା କହୁଛ ? କିହୋ ତୁମ ‘ଘୋଟକ ଅଣ୍ଟ’ କବିତା ବାହାରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୋର ‘ବକୁର ଲଣ୍ଟ’ କବିତା ପ୍ରକାଶ ପାଇ ସାରିଥିଲା । ଏପରି ସ୍ଵଳ୍ପରେ ତୁମେ ନିଜକୁ କପରି ଏ ଯୁଗର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ବୋଲି କହିବାକୁ ସାହସ କରୁଛ ?”

ରାମ—“କୋଉ କାଗଜରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲ ?”

ଦାମ—“‘ଫଳିତା’ କାଗଜରେ ।”

ରାମ—“ହେଁ ! ଲେଖି କାଗଜ, ଆଠ ମାସ ହେଲା ବାହାରୁଛି । ଜାଣିଛ, ସୁଦ୍ଧାର୍ଦ୍ଦ ଦେତି ବର୍ଷ ହେଲା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବିଜ୍ଞାତ ମେମାସିକ ‘ପୁଷ୍ଟିତା’ କାଗଜରେ ମୋ ‘ଘୋଟକ ଅଣ୍ଟ’ ବାହାରିଥିଲା ।”

ଶାମ—“ବାହାରୁଛି ସତ; ହେଲେ ସେଇଟା ବଙ୍ଗଳା ପରିକା ‘ଆଲେ’ରୁ ଗୋଟାସୁନ୍ଦା ଗୈର । ସାଉଁଟା କାଣ୍ଟରେ ଗଡ଼ ଜପୁ କରିବା ଯାହା, ଗୈର କବିତା ଲେଖି ଯୁଗ ଥାପନା କରିବା ସେଇଆ ।”

ରାମ—“କୋଉଦିନଠୁଁ ଏ ପୁଲିସ୍ କାମ କଲୁ ବେ !”

ଶାମ—“ତେ ବୋପା ଯୋଉଦିନ ଜନ୍ମ ହେଲା—”

ରାମ—“ଆବେ ହେ, ଦେଖୁଛୁ ଏ ବାଟା ସାଣ୍ଡାଳ—”

ଶାମ—“ତାକୁ ବି ଗୈର କରିଥିବୁ । ହେଉ ଦେଖ ଫ୍ଲୋକ୍ସ୍ ଯୋତା ।”

ଜେନା କବି ଅଉ ସମ୍ବାଳ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଦୁଇଁଙ୍କ ମହିରେ
ଠିଆ ହୋଇଯାଇ ପାଟିକଲେ—“ଏ କି ଅସୁନ୍ଦର କଥା ! ଶିକ୍ଷିତ ଲେକ
ହୋଇ ଏପରି ବଜାର ଲପଜାଙ୍କ ପରି କଥଣ କଥାବାର୍ତ୍ତା । ହେଉଛି ?
ପୃଥିବୀ ଭିତରେ ସବୁଠୁଁ” ସ୍ଵାନମାନିଆ ଦେଶ ହେଲା ଭାରତ । ତା ଭିତରେ
ସବୁଠୁଁ ସ୍ଵାନମାନିଆ ହେଲା ଓଡ଼ିଶା । ଏହା ଭିତରେ ସବୁଠୁଁ ସ୍ଵାନମାନିଆ
ହେଲେ ଲେଖକ । ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ସମସ୍ତେ ଉପେକ୍ଷା କରନ୍ତି । କୋଉଁ
ଚବ ଚଇ ଉପରେ ବସିପଡ଼ିଛି ଯେ, ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ କଳି । ଛି, ଛି,
ଆମକୁ ଲେକେ କୁକୁରଠୁଁ ସ୍ଵାନ କହିବେ ସିନା ! କଳିତକରଳ ଘୁଣ୍ଡ
ସହୁଦୟତାର ସହ ଅଲୋଚନା କର । ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଆଲେକ
ଦିଅ । ଅଛା, ଗୋପାଳ ବାବୁ ! ଆପଣ ଗଜାୟୁଗ ବିଷୟରେ କଥଣ
ଜାଣିଛନ୍ତି କହନ୍ତୁ ।”

ଗୋପାଳ—“ଆମ ଗଜାୟୁଗାଠା ଏତେବେଳକୁ ଛନ୍ଦନେଇ ଉଠିଥାନ୍ତା ।

ଶଳା ସେ ବଦମାୟ୍ ସନେଇ ତୋଳ ଭିତରେ ମୁଷା ଘଣ୍ଟିଲ ପର
ଆମ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ପଣି କୁଟୁର କୁଟୁର କରି କାଟି ପକାଇଲ ।
ଶଳାଠା ଆମକୁ ଦି’ ଆଖିରେ ଦେଖିପାରେ ନାହିଁ । ଦେଖନୁ
ହାରାମୀଠା ଅଜି ଏଠାକୁ ଅସିନି । ଉପରେ ଗୋଟିକପଣେ ଆମର,
ଭିତରେ ଶଳାଠା ଗୋଟିକାଟୁଛି ।”

ନଟବର—“ସେ ଶଳାକୁ ଯିଏ ନ ଚିହ୍ନିଥିବ, ସେ ନିଜ ବୋପାକୁ ବି
ଚିହ୍ନିପାରିବ ନି । ଶଳାଠା ଏହିକି ଗୁଲବାଜ୍ ! ଦିନେ ହେଲେ
ନିଜ ପଇସାରେ ସିଗାରେଟ୍‌ଟା ଏ ଖାଇନ । ଶଳାଠା ଗୁମା କରି
ଦିନକୁ ଟିଣେ ଉଡ଼େଇ ଦେଉଛି ।”

ଗୋପିନ୍ଧ—“ସେ ଶଳା ହେଠାମୁହଁର ପକେଟ୍‌ମାରୁ ଗୁଣ ବି ଚିହ୍ନିବ
ଶଳାଠା ସାହିତ୍ୟରେ ପଶୁଥିଲ କାହିଁକି କେଜାଣି ?”

ଜେନା କବି ପୁଣି ଉଠିଲେ । ବାରଣ କରି କହିଲେ—“ଏ କି
କଥା, ଏଠି ସାହିତ୍ୟ ଚର୍ଚା ହେବ ନା କୁଣ୍ଡାରଟନା-କରାଯିବ ? ଯେଉଁ

ଲୋକ ଏଠାରେ ଉପସ୍ଥିତ ନାହିଁ, ତା ଶିଷ୍ଟପୁରେ ଚର୍ଚା କରିବା, ନାକୁ ଗାଲିଗୁଲିଜ କରିବା, ତା'ର ଦୂର୍ନାମ କରିବା ସାଧାରଣ ଭଦ୍ରତାଫରୁଷ । ପଣ୍ଡାତନନ୍ଦା ଏକ ଜନ୍ମନ୍ୟ ଅସାମାଜିକ କର୍ମ । ଆପଣମାନେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ କି ଆଲୋକ ଦେବେ ? ଆମେ ମନ୍ଦିର ଶିଷ୍ଟପୁ ଗୁଡ଼ ପର ଶିଷ୍ଟପୁ ଚର୍ଚା କରିବାକୁ ଏଠାକୁ ଆସିନ୍ଦି । ଗଜାୟୁଗ ସୀମା ଭବନର ରହନ୍ତି ଆଜ୍ଞା, ରମେଶ ବାବୁ ! ଆପଣ କ'ଣ ଲେଖିଛନ୍ତି କହନ୍ତି ।”

ରମେଶ—“ଗୋଟା ଏ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ମୁଁ କିମ୍ପୀମାତ୍ର କରି ଦେଇଛି । ବୁଢ଼ା-ମାନଙ୍କର ଆଖି ଖୋସି ହୋଇଯାଇଛି ସେଇଥିରେ । ମୋର ଜନ୍ମଶି ସାଙ୍ଗ ତ ମୋତେ କୁଣ୍ଡାଇ ପକାଇ କହିଲ—ଅମର ହୋଇଗଲୁ ରମେଶ, ଅମର ହୋଇଗଲୁ । ଲେଖି ତ ଦେଲି ଗୋଟା ଏ ପ୍ରବନ୍ଧ । ହଜାର ହଜାର ବର୍ଷ ଧରି ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ହୋଇ ରହିଥିବ ସେ ଭଣ୍ଡା, ସେ ଭବ !”

ଅନନ୍ତ—“ମୁଁ ଯେଉଁ ଆଦର୍ଶଶ୍ଵାମୀପୁ ଗପଟା ଲେଖିଥିଲି, ସେ କିଛି କ'ଣ କମ୍ ?”ତାକୁ ପଡ଼ିଲେ ସୁରବାବୁ ଲଜନ୍ତର କଲମ ଗୁଡ଼ିଦେବେ ।”

ରମେଶ—“ଆରେ ରହ, ମୁଁ କହିପାରେ । ଗପଟା ଏ ଲେଖିଛ ବୋଲି କ'ଣ ଉପରେ ପଡ଼ି କନିବ ?”

ଅନନ୍ତ—“ନା, ତୁମେ ଖାଲି କହିଥିବ, ଆଉ—”

ମାଧବ—“ଗୁଡ଼ ସେ କଥା—ମୋ ନାଟକଟା, ଆହା-ହା ! ଗୋଟା ଏ କି ଶୁଭ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଲେଖି ହୋଇଗଲା ! ସେକ୍ସପିଅରଙ୍କୁ ଚିତାକାଟି ଦେଇଛି—”

ରମେଶ—“ରୂପକର, ମୁଁ କହିପାରେ ।”

ମାଧବ—“ରୁହ ମ ! ମୋ ନାଟକରେ ଯେଉଁ ଅନବଦ୍ୟ—”

ରମେଶ—“ଘୋଡ଼ାତମ୍ ବଦ୍ୟ—”

ଅନନ୍ତ—“ବିଲାତ ହୋଇଥିଲେ ସେହି ଗୋଟିଏ ଗପନ୍ତର ନୋଦବଲ୍ ପ୍ରାଇଜ୍ ପାଇଥାନ୍ତି । ଏଠି...”

ରମେଶ—“ମୁଁ କହି ନ ଯାଇବା ଯା ଏ କାହାକୁ କୁହାଇ ଦେବି ନାହିଁ ।”

ମାଧବ—“ଆରେ, ତୁ କଅଣ ଦଶମାସିଆ ହୁଆ, ଆଉ ଆମେ
ଦି' ମାସିଆ ?”

ରମେଶ—“ହେ ତୁଣ୍ଡ ସମ୍ବାଳ କଥା କହ ।”

ମାଧବ—“କାହିଁକି, ତୋ ନାଲି ଆଖିକୁ ଡର !”

କଥାଟା ହମେ ମୁହଁରୁ ହାତକୁ ଅଗ୍ରସର ହେଲା । ହୋ-ହା,
ମାର ଶଳାକୁ, ଧର ଶଳାକୁ ଗର୍ଜନରେ ଶ୍ରାଵମଚନ୍ଦ୍ର ଭବନ
ଉଠିଲା ପଡ଼ିଲା । ଜେନା କବି ଛଡ଼ାଇଛି କରିବାକୁ ଯାଇ ଗାଲମୁଣ୍ଡା
ଫୁଲେଇଲେ ଓ କାମିଜଟି ହରେଇଲେ । ଅତି ଅସମ୍ବାଳ ପରିସ୍ଥିତି
ହେବାରୁ—“ଅଳପେଇସେ ମରନ୍ତି କାମୁଡ଼ା କାମୁଡ଼ି ହୋଇ” କହି ସେ
ସେଠାରୁ ଖସି ପଳେଇ ଆସିଲେ ।

ଘରେ ଗାଲମୁଣ୍ଡାରେ ଆୟୋଜନେକ୍ସ୍ ମଳମ ମାଲିସ କରୁ କରୁ
ଜେନା କବି ଭବୁଥାଆନ୍ତି—“କି ଥିଲ ଏ ରଜ୍ୟ, କି ହୋଇଛି ଆଜ !”

ପୁରୁଷ ଦୃଷ୍ଟି

କେହି କେହି କହିଥାଆନ୍ତି—“ଯାହାର ନାହିଁ ଅନ୍ୟ ଗତି, ସେମାନେ ଲେଖକ ହୁଅନ୍ତି ।” କାହା ମନକୁ ଏଇଟା ପାଉ କି ନ ପାଉ, ଉମ୍ବରୁଧର ଦାସ ଓରପ୍ର ଉମେଇ ଦାସଙ୍କ ମନକୁ ପୁର ପାଇଗଲ । ସେ ଯେ କେଉଁଥାଡ଼େ ଗତି କରି ନାହାନ୍ତି, ତାହା କେହି କହିପାରିବେ ନାହିଁ । ହେଲେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗତିପଥରେ କିନ୍ତୁ ବାଟ ଆଗଭି ଆଗଭି ଆଗରେ ଦେଖନ୍ତି ଗୋଟାଏ ସଇକାର ଶମା । ତହିଁଟେ ପଡ଼ିଯିବା ଭୟରେ ପଛେଇ ଆସି ଆଉ ଗୋଟିଏ ବାଟରେ ଗତି କରନ୍ତି । ସେଠୁ ପୁଣି ଫେର ଆଉ ଗୋଟିଏ ବାଟ, ଏମିତି ତାଙ୍କର ଗୁଲିଥିଲା ।

ସ୍ଵାଧୀନ ଓ ସାଧୁ ଭ୍ରବରେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାଦ କରିବାକୁ ସେ ପହିଲେ କାନ୍ତରାଟି ଆରମ୍ଭ କଲେ । କେଇଟା ମାସ ଯାଇଛି କି ନା, ଯନ୍ତ୍ରୀ ଓ ଉପଯନ୍ତ୍ରୀମାନେ ତାଙ୍କ ଅବୋଳକର ପଣ ଦେଖି କାନ, ଆଖି, ନାକ ସବୁକିଛି ତରାଟି ତାଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ରହିଛିଲେ । ସାଧୁତା ବଜାୟ ରଖି ସେମାନଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ସମ୍ଭବର ନ ହେବାର ଦେଖି ସେ ସେହି କାମରୁ ଓଡ଼ରି ଆସିଲେ ଓ କାନ୍ତରାଟି ସାଜସର୍ଜୋମ ସବୁ ବିନ୍ଦି କରିଦେଲେ ।

ତା ପରେ ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ସେ ଧରିଲେ କୁକୁଡ଼ା ପାଳନ, ଚାତକ ତାଳ ଦୋକାନ, ହୋଟେଲ, ଓଲୁଆ ରୂପ, ତୁଙ୍ଗ ଶିଳ୍ପ ଇତ୍ୟାଦି

ଇତ୍ୟାଦି । ହେଲେ ସେ ସବୁଠି ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ଚଣ୍ଡୀ ରୂପଣା ଭେଟିଲେ । ବିରକ୍ତ ହୋଇ ସେ ଦିନେ ରାଗରେ କହିଲେ—“ଆଜ ! ଆଉ ମୁଁ କିଛି କରିବିନି । ଯାଉଛି ଗୋଟାଏ କୋଉ ମଠରେ ବମ୍ବିବି । ପୁଅ ମାଇପ ଦେଖିବା ତ ନାହିଁ, ତର କାହାକୁ ? ହତେକୁଷ୍ଟ ହରେ ରମ ଦିନଯାକ ହୋଇ ହୋଇ ସନ୍ଧ୍ୟାକୁ ବିଶୁଦ୍ଧ ଗବ୍ୟଦ୍ଵାତ ମିଶା ଗିନାଏ ଅରୁଆ ଭାତ ଆଉ କିଛି ଡାଳମା ମିଳିଲେ କାମ ଫଳେ । ଏ କଦମ୍ବୀ ଦୁନିଆରେ ପୋଚର ଲୋକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ମିଶି ପଙ୍କ ଚକଟିବାକୁ ଆଉ ଆମ୍ବା ଡାକୁନି । ନା, ନା, ଆଉ ସେ କାମ ହବନି ।” ଧନ୍ଦା ଘୁଡ଼ିବା ଆଉ ମଠ ଖୋଜିବା ମହିରେ ଥିବା ସମୟାତକ ସେ ଘରେ ଦାର୍ଶନିକ ପରି ବସିରହିଲେ । ଶିକ୍ଷିତ ବେକାରଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ସାଥୀ ହେଉଛି ବହି । ଉମେଇ ଦାସେ ବଜାରରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ବହି ଆଣିଲେ । ସେ ଦେଖିଲେ ସମୟ କଟାଇ ଦେବାକୁ ବିହିଟି ଗୋଟିଏ ବଢ଼ିଆ ଜିନିଷ । ବହି ଉପରେ ବହି ସେ ପଢ଼ିଲାଗିଲେ । ଉମେ ସେ ଆଖପାଖରେ ଯେତେ ପୁସ୍ତକାଗାର ଥିଲା, ସେ ସବୁଠାରେ ବେଶ୍ ପରିଚିତ ହୋଇଗଲେ । ଏଥରେ ଯେ କେବଳ ଦାସଙ୍କର ଲଭ ହେଉଥିଲା ତା ନୁହେଁ । ପୁସ୍ତକାଗାରମାନେ ବି ରୁଦ୍ଧା ସୁରୁପ କିଛି କିଛି ପାଇଲେ । ଫାନବନ୍ଧୁ ପୁସ୍ତକାଗାରଟି ବିଚର ତାଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ସବନାଶରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଗଲା । ତାର ପ୍ରବନ୍ଧ ବହି ଥିବା ଥାକରେ କାହାର ହାତ ବାଜୁନ ଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ଥାକ ପ୍ରତି କାହାର ନଜର ପଡ଼ୁନ ଥିଲା । ଦିନ ବହି ତାଳିକାରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ବହି ବାଛି ତାହା ଆଲମାଶାରୁ ଆଣିଦେବା ପାଇଁ ସମ୍ମାଦକଙ୍କ ଦାସେ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ବହି ନମ୍ବର ଦେଖି ସମ୍ମାଦକେ ଆଲମାଶ ତଳଥାକଟା ଅଣ୍ଟାଳିଲେ । ଖଣ୍ଡିଏ ବହି ଟାଣି ଆଣିବା ମାତ୍ରେ ସେ କାତର କଣ୍ଠରେ ଚିଲେଇ ଉଠିଲେ—“ସରିଲା, ସରିଲା, ସବନାଶ !”

ଏ କରୁଣ ଧୂନ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଦାସେ କୋଠା ଭିତରକୁ ଧାଇଁଗଲେ । ଦେଖିଲବେଳକୁ ସମ୍ମାଦକେ ଆୟ, ଉୟ, ଏୟ ଆଦି ବିରକ୍ତସୂଚକ ଧୂନ ଦେଇ ବହି ଝାଡ଼ିବାରେ ଲାଗିଛନ୍ତି । ବେଳେ ବେଳେ ଫୋପରେ ବନ୍ଧିରୁ ଖଣ୍ଡି ପଡ଼ୁଥିବା ନିର୍ବାହ ପୁସ୍ତକପ୍ରିୟ ଉଚିଗୁଡ଼ିଙ୍କୁ ମାଦରେ ଦଳ ଦେଉଛନ୍ତି । ଦାସେ ବି ଆହା, ଓଡ଼ୋ ହୋଇ ଉଇ

ଝଡ଼ାରେ ଯୋଗଦେଲେ । ଦୁର୍ମିଳ ମିଳିତ ଉଦ୍ୟମରେ ବହିଗୁଡ଼ାକ ସବୁ
ଝଡ଼ାଖପ୍ତ ହୋଇଗଲା । ଭାଗ୍ୟକୁ ଉଇମାନେ ପ୍ରବନ୍ଧ ବହିରୁ ଗୁର ପାଞ୍ଚଟା
ପଢ଼େସାର ଆଉ ଦୁଇ ତିନିଟାରେ ମୁଣଁ ମାରୁଥିଲେ । ଦାସେ ସଦି ସେହି
ଆକର ବହିରୁ ଟଣ୍ଡେଏ ମାଟି ନ ଥାନ୍ତେ, ତେବେ ସେ ଥାକ ପ୍ରତି କାହାର
ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ି ନ ଥାନ୍ତା । ଆଉ ଉଇମାନେ ସେମାନଙ୍କର ମୌଳିକ ଅଧିକାର
ଅନୁଯାୟୀ ତଳଥାକ ସମେତ ଆଉ କେତୋଟି ଥାକର ବହିକୁ ସଫୁର୍ଣ୍ଣ
ଭବେ ଗର୍ଭୟାତ୍ କିମ୍ବା ପଠନ ପାଇଁ ଅନୁପ୍ୟୁକ୍ତ କରିଦେଇ ଥାଆନ୍ତେ ।
ସମ୍ବାଦକେ ଏଥପାଇଁ ଦାସଙ୍କୁ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇଲେ, ଆଉ ଦାସେ ମଧ୍ୟ
ଉଣା ଆମ୍ବପ୍ରସାଦ ଲଭ କରି ନ ଥିଲେ ।

ଦାସେ ଯେତେ ଯେତେ ବେଶି ବହି ପଡ଼ିଲେ, ତାଙ୍କର ଦୋଷ-
ସନ୍ଧାନୀ ନଜରଟା ସେତେ ସେତେ ଖଣ୍ଡା ହୋଇଉଠିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବହି
ପଡ଼ିଲାବେଳେ ସେ ଭବନ୍ତି—“ଆହ, ଛଙ୍ଗା କଲେ ମୁଁ ଘୁଠୁଁ ଭଲ
ଲେଖିପାରିବି ।”

ଏମିତି ମନରେ ଭାବୁ ଭାବୁ ଶୁଭ କି ଅଶୁଭ ଭଗବାନ ଜାଣନ୍ତି,
ସେ ଦିନେ କଲମ ଧରିଲେ । ସାଙ୍ଗ କେତେକ ଚେତାଇ ଦେଲେ—
“ଯାହାଙ୍କ ନାହିଁ ଅନ୍ୟ ଗତି, ସେମାନେ ଲେଖକ ହୁଅନ୍ତି ।” ସେ ବି
ମନକୁ ମନ ବୁଝାଇ ଦିଅନ୍ତି—“କ୍ଷତି କଥଣ ? ଲେଖକ ହେଲେ
ହୋଇଯିବ । ମୋର ବି ତ ଅନ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଗତି ହେଲନି ।”

ଆଉ କେତେକ ସାଙ୍ଗ ଉପଦେଶ ଦେଲେ—“ଦେଖ, ଯେତେ
ପାରୁଛ ଲେଖିଯାଅ । ଛପା ହେଲା କି ନାହିଁ, ସେଥିରେ ମୁଣଁ ଖେଳାଇବ
ନାହିଁ । ଦିନ ଆସିବ, ଯେତେବେଳେ ତାର ବାସନା ବୁଝିଆନ୍ତେ
ମହିକିବ । ସେତେବେଳେ ରୁଏଁ ରୁଏଁ ଭଅଁର ସବୁ ଆସି ଗୁଣ ଗୁଣ
କରିବେ । ତୁମେ ଚେଷ୍ଟା କର ନ କର, ବହିଗୁଡ଼ାକ କେଉଁ ବାଗରେ
ସେ ଗୁପା ହୋଇଯିବ, ତାହା ତୁମେ ଜାଣିପାରିବ ନାହିଁ । ଏବେ ଖାଲି
ଲେଖିଯାଅ ।

ଦାସଙ୍କ ମନକୁ ଏ କଥା ବି ପାଇଲା । ଆଉ ସେ ବି ପୁରୁଷମ୍ବରେ
ବନ୍ଧ ପରେ ବନ୍ଧ ଲେଖି ଲାଗିଲେ । ବର୍ଷେ ଗଲ, ଦୁଇ ବର୍ଷେ ଗଲ,

ତିନି ବର୍ଷ ଗଲା । ରୂପ ବର୍ଷ ବେଳକୁ ଦାସଙ୍କ ଦିହଟା କସମସ ହେଲା । ବାଞ୍ଚ କଣାରୁ ଡଙ୍କ ଯେପରି ଗହବି ଯାଇ ରୂପିଆଡ଼େ ମାଡ଼ିଯାଏ, ତାଙ୍କ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଗୁଡ଼ିକ ସେହିପରି ଆଲମାଶୀ, ତାବଳ ଆଦିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା । ରୂପୀ ଯେପରି ବିରକ୍ତ ହୋଇ ବାଞ୍ଚ କଣାରୁ ଗଛକୁ ଓପାଡ଼ି ପକାଏ, ଦାସେ ସେହିପରି ପାଣ୍ଡୁଲିପିଗୁଡ଼ିକୁ ରୁ' ତିଆରି କାମରେ ଲଗାଇବାକୁ ବସିଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ମନରେ ଯେମିତି କିଏ ଆଉଁସି ଦେଇ କହିଲ—“ଆହା, ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ ତଳିବନି । ରୂଲ ଯା, ପ୍ରକାଶକ-ମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ରୂଲ ଯା । ସେମାନେ ସେ ସବୁ ଛୁପିଦେବେ, ଆଉ ଜଗତରେ ତୋତେ ଲୋକପ୍ରିୟ କରଇଦେବେ । ତୋ ଉପରେ କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ଶୁଶ୍ରମାନଙ୍କର ଲୋଭମାୟ ଦୃଷ୍ଟି ପକାଇ ଦେବେ । ତୋତେ ଜଗତରେ ଅମର କରିଦେବେ ।”

ତମକିପଡ଼ି ଦାସେ ପୁଣି ଭାବିଲେ—“ସତେ ନା, ଏତେ କରମତି ପ୍ରକାଶକମାନଙ୍କର ! ଏହି ବାଟଟି ଆଜିଯାଏ ନ ପାଇ ମୁଁ ଭୁଆଁ ବୁଲୁଛି । ଅନ୍ଧାରରେ ବାଡ଼ି ବୁଲୁଛି । ସତେ ତ, ସାରଳା, ଜଗନ୍ନାଥ, ଉପେନ୍ଦ୍ର, ବଢ଼ିଜେନା, ରାଧାନାଥ, ଫଳାରମୋହନ, ମଧୁସୂଦନ, ଗଙ୍ଗାଧର, ନନ୍ଦକିଶୋର, ପ୍ରତ୍ଯାନିନୀ, ସୁରେନ୍ଦ୍ର, ସକି, ରାଧାମୋହନ ଆଉ ରବି ସିଂହଙ୍କୁ ଏଇ ପ୍ରକାଶକମାନେ ତ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଚିହ୍ନାଇ ଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ବିଜ୍ଞାତ କରିଦେଲେ । ଆଖି ଆଗରେ ଏଗୁଡ଼ାକ ଦେଖି ଉମେଇ ଦାସ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ିବେ କିଆଁ ? ନା, ଉମେଇ ଦାସ ବି ପ୍ରକାଶକ-ମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବେ । ପ୍ରକାଶକମାନଙ୍କ ସାହାୟ୍ୟରେ ସେ ବି ବିଜ୍ଞାତ ହେବେ ।”

ଉମେଇ ଦାସେ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଗଦା ଓଲଟେଇ ପୋଲଟେଇ ଶେଷରେ ଗୋଟିଏ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ବାଛିଲେ । ସେଇଟିକୁ ସେ ତାଙ୍କର ସବୁଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୋଲି ଭାବିଲେ । ନାଁ'ଟା ଥିଲା ‘ମଧୁଚିକା’ । ନାଁ'ଟା ଦେଖି ସେ ନାକ ଟେକିଲେ । ପହିଲି ବହି, ଏପରି ନାଟ୍ରିସ୍ତୁରକ ନାଁ'ଟିଏ ଦେବା ଠିକ୍ ହେବନି । ଲକ୍ଷ୍ମୀଛଡ଼ା ନାଁ । ସେ ନାଁ ଫଳିଟା ବିଲକୁଳ୍ ଚିରି

ପୋପାଡ଼ ଦେଲେ । ବଡ଼ ଆଦରର ସହିତ ଗୋଟିଏ ଫର୍ଦ୍ଦରେ ‘କଳିକା’ ଓ ତା ତଳକୁ ‘ଉଠିମୁଖୁଧର ଦାସ’ ଲେଖି ପାଣ୍ଡୁଲିପିରେ ଯୋଗି ଦେଲେ । ଜଣେ ଜ୍ୟୋତିଷୀଙ୍କଠାରୁ ଶୁଭଦିନ, ଶୁଭ ମୁହଁତ୍ତିରୁ ବୁଝି, କଟକ ଚଣ୍ଡୀଙ୍କ ସିନ୍ଧୂର ବେକରେ ମାରି, କାଳୀଗଳି କାଳୀଙ୍କ ଧଣ୍ଡା ପକେଟରେ ପକାଇ ଓ ‘କଳିକା’ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ହାତରେ ଧରି ଲେଖକ-କୁଳର ଶାର୍ଥସ୍ଥାନ ବାଲୁବଜାରକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ରଷ୍ଟାରେ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ସେ ଭାବ ଲାଗିଥାନ୍ତି—

“ପ୍ରକାଶକ ହାତକୁ ଭୁସ୍କରି ‘କଳିକା’କୁ ବଢ଼େଇ ଦେବିନା । ଆଗ ତା ବହି ଦୋକାନରେ ବସି କରୁ ସମୟ ସାହିତ୍ୟ ଆଲୋଚନା କରିବି । ଲେଖକମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ କଥା ପକେଇବି । ଯେତେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଲେଖକ ଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ଦିନେ ଅଜ୍ଞାତ, ଅଣ୍ଟୁତ ଥିଲେ । ଦିନେ ଏକ ମନୋରମ ପ୍ରସାଦରେ ସିନେମା ଅଭିନେତା ପରି ଏକା କୁଦାରେ କାଣ୍ଡି ଘୋଧର ପୁରୁଷରେ ହାଜର ହୋଇଗଲେ । ପ୍ରକାଶକ ଆଜ୍ଞା, ହିଁ ହିଁ, ନିଶ୍ଚପୁ କହିବ । ମାଁ ପୁଣି କହିବ—ସବୁ ସମୟରେ ଏପରି କୁଦାମରା ଗୁଲିଛି । ଏବେ ମଧ୍ୟ ଏପରି କୁଦା ମାରିବାକୁ ବହୁତ ଲେଖକ ବନପୁଲ ପରି ବଣରେ ଲୁଚି ଛପି ରହିଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ପ୍ରକାଶକର ଭାଗ୍ୟ ତେଜ ଥିବ, ସେହିମାନେ ହିଁ ଏପରି କୁଦା ମାରିଲାବାଲଙ୍କୁ ଠାବ କରି କିମ୍ପୁମାତ୍ର କରିଦେବ । ପ୍ରକାଶକ ଆଗ ପରି ‘ଆଜ୍ଞା ହିଁ, ଆଜ୍ଞା ହିଁ’ କହୁଥିବ । ଖାଣ୍ଡି ଖାଣ୍ଡି କଥାକୁ କିଏ ନାହିଁ କରିବ ? ସେମାନେ ସହଜେ ଜ୍ଞାନର ଗୁଣ କରୁଛନ୍ତି । ଜ୍ଞାନଲୋକେ ଏ କଥାକୁ ନାହିଁ କରିବେ ନା !”

ରଷ୍ଟାର ଅବସ୍ଥା ସହିତ ମନର ସଂଯୋଗ ନ ଥିବାରୁ ଥରେ ଦି’ଥର ତାଙ୍କୁ ବିପଦର ସମ୍ବୁଧୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଗୋଟିଏ ରିକ୍ସାବାଲ ତାଙ୍କୁ କଟେଇ ନେଲାବେଳେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ରିକ୍ସାବାଲ ସାଙ୍ଗରେ ଧକ୍କା ଲଗେଇ ଗାଡ଼ୁ ମାଡ଼ୁ ଏଣ୍ଟା ମେଣ୍ଟା ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ଗୁଡ଼ାଏ କଥା ବକିଗଲା । ତାର ଖଣ୍ଡିଆ ହିନ୍ଦୀ ଓ ଠାରରୁ ସେ ବୁଝିଲେ ଯେ, ରିକ୍ସାବାଲ ନିଜ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶୀ ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଦାୟୀ କରି ଗାଳିଗୁଲଜ କରୁଛି ।

ଶୁଭ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାହାରି ଥିବାରୁ ସେ ତା ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ନ କରି ନିଜ ବସ୍ତ୍ରା ଦେଖିଲେ ଓ ଦରଣ୍ଡା ଦରଣ୍ଡି କରି ଭାବନା ଖାଅକୁ ପୁଣି ଧରିଲେ—“ଏପରି ଲେଖା ଓ ଲେଖକଙ୍କ ବିଷୟ ରଚୀ ହେବାର ଶୁଣିଲେ, ପ୍ରକାଶକଟି ମୋତେ ନିଶ୍ଚିପ୍ରଦୃ ଜଣେ ଲେଖକ ବୋଲି ୦ଉରେଇ ନେବ, ଆଉ ଏତି ବିନୟର ସହିତ ପରୁରିବ—ଆଜ୍ଞା, ଆପଣ ବୋଧହୃଏ ଜଣେ ଲେଖକ । ମୁଁ ଟିକିଏ ଥଙ୍ଗେଇ ମଙ୍ଗେଇ ଓ ଲଜର ହେଲା ଭଳି ହୋଇ କହିବି—ନା...ହଁ...ତେବେ ଗୋଟାଏ ଖାଅଳରେ ଲେଖିଯାଏ । ଅବଶ୍ୟ କିଛି ପ୍ରକାଶ କରିନା । ସାଙ୍ଗମାନେ ତହିଁରୁ କିଛି କିଛି ଦେଖି ଏକା ଚିଗର ଲଗାଇଛନ୍ତି—ପ୍ରକାଶକଙ୍କୁ ଦେ, ପ୍ରକାଶକଙ୍କୁ ଦେ । ମୁଁ କିଏ, ପ୍ରକାଶକ କିଏ, ମୁଁ ଏତେ ନେଣ୍ଗରେ ପଣିପାରିବି ନି । ମୁଁ ତ କାହାକୁ ଚିନ୍ତିନି । କିଏ ଯଦି ଖୋଜି ଖୋଜି ଆସି ନେବ, ନେଉ । ପାଣ୍ଡୁଲିପି-କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ ପ୍ରକାଶକଟି ନିଶ୍ଚିପ୍ରଦୃ ମନେ ମନେ ଭାବନେବ—ମୁଁ ଜଣେ ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ଅବରୁଣ୍ଟିତ ଲେଖକ । ମୋ ହାତରେ ଥିବା ବିସ୍ତାନିଟିକୁ ଦେଖି ସେ ନିଶ୍ଚିପ୍ର କହିବ—ଆଜ୍ଞା, ସେଇଟି ବୋଧହୃଏ ପାଣ୍ଡୁଲିପି । ମୁଁ ଥଙ୍ଗେଇ ମଙ୍ଗେଇ ହୋଇ କହିବି—ନା...ହଁ... ପାଣ୍ଡୁଲିପି-ଯେ, ଜଣେ ବର୍ତ୍ତ ନେଇ ଯାଇଥିଲେ ପଢ଼ିବାକୁ—ଦେଉ ନ ଥିଲେ, ବହୁ କଷ୍ଟରେ ତାଙ୍କଠାରୁ ଆଜି ନେଇ ଆସିଲା । ପ୍ରକାଶକ ଜଣକ ତୃଷ୍ଣାର୍ତ୍ତ, ଯୋଳ ସରବତ ପାଇଲା ପରି ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ମୋଠାରୁ ନେଇଯିବ ଓ ଦି' ରୂରି ଫଙ୍କ' ଲେଉଠାଇ ଦେଇ ବିମାତ ଭାବରେ କହିବ—ଆଜ୍ଞା, ଏ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ମୋତେ ଦିଅନ୍ତି । ମୁଁ ସବୁଠାରୁ ବେଶି ପାରିତୋରିକ ଦେବି । ଅଗତ୍ୟର ଚକ୍ର କରିଦେବି । ମୁଁ ଅମଙ୍ଗ ହେବାର ସୂଚନା ଦେବି ସେ....”

ହତାତ ପୁଣି ପାଟିତୁଣ୍ଡ । ଗୋଟାଏ ରିକ୍ସା ଆଉ ଗୋଟିଏ ସାଇକେଲ ଭିତରେ ଧକ୍କା । ସାଇକେଲ ଚଢ଼ାଳିଟି ସାଇକେଲକୁ ଉଠାଉ ଉଠାଉ ଦାସଙ୍କୁ ଗାଳିଗୁଲଜ କରିବାରେ ଲାଗିଗଲ—“ଭୁତ ମପସଳିଆ କୋଉଠିକାର, କୁଆଡ଼କୁ ଗୁହଁ ବସ୍ତା ଗୁଲୁଛ ? କାନ ପୁଟି-ସାଇକ୍ରି ? ଘଣ୍ଟି ଶୁଭୁନି ?”

ଶୁଭକାର୍ଯ୍ୟରେ ବାହାରିଥିବାକୁ ଦାସେ ପୂର୍ବ ପରି କିଛି ଉତ୍ତର
ନ ଦେଇ ସାବଧାନତାର ସହ ଆଗେଇଲେ । ଅଳ୍ପଦୂର ପାଇଁଜନ୍ମ କି
ନାହିଁ, ଶୋଠା ଏ ବଢ଼ି ବହି ଦୋକାନ ନଜର୍ରେ ପଡ଼ିଲା । ଝାର୍ଯ୍ୟଲମ୍ବ
ମନ୍ଦିରର ପାଦଦେଶରେ ପହଞ୍ଚି ଯାଇଥିବାର ନେ ଜାଣିପାଇଲେ ।
ପଞ୍ଜାବିଟାକୁ ଟିକିଏ ସଜାତି ଦେଇ ଓ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ବସ୍ତାନିଟାକୁ ଅଧିକ
ପରିଦୃଶ୍ୟମାନ କରଇ ସେ ଦୋକାନ ଉପରକୁ ଉଠିଲେ ଓ ଗୋଟିଏ
ଗ୍ରେଟ ବେଞ୍ଚରେ ବସିପଡ଼ିଲେ । ଦୋକାମାଟି ତତ୍ତ୍ଵଶାର୍କ ପରିଲା—
“ଆଜ୍ଞା, କି ବହି ଦରକାର ?”

ଦାସେ ଟିକିଏ ଛେପ ତୋଳି କହିଲେ—“ନା, ଜନଶ ବରି
ବହି କଣିବାକୁ ଆସିବେ ବୋଲି କହିଛନ୍ତି, ତାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଛି ।”
ଦୋକାମାଟି ଆଉ ତାଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ନ କରି ବର ମୀନକୁ
ଅପେକ୍ଷା କଲା ପରି ତାଙ୍କ ତଥାକଥୁତ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିଲା ।
ଦୋକାମାଟାରୁ ବହି ପ୍ରକାଶନ ସମ୍ବଲୀୟ କୌଣସି କଥା ବାହାରୁ ନ
ଥିବାର ଦେଖି ନିଜେ କଥାଟା ଓକାଲିଲେ । ଦୋକାମାକୁ ଟାଣିଓଟାରି
ବହି ପ୍ରକାଶନ ଭିତରେ ଭଣି କଲେ । ଲୋକଟା ପାଣିକୁ ଘୋଷନ୍ତା
ଛେଳି ପରି ଭିଡ଼ମୋଡ଼ି ହେଉଥାଏ । ଆଉ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ନ ପାରି ଦାସେ
ସାଧ୍ୟ ସାଧ୍ୟ କହିବେଲେ ଯେ, ସେ ଜଣେ ଲେଖକ । ତାଙ୍କ ‘କଳିଲା’
ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ଏକ ଅତି ଉଚ୍ଚଶ୍ରୀ ଉପନ୍ୟାସ । ଦୋକାମାର ଜଙ୍ଗା ଥିଲେ
ଏକ ଅଙ୍ଗୀକାର ପଦରେ ସ୍ଥାପନ କରି ତାହା ଗ୍ରୁପିବା ପାଇଁ ରଖି
ପାରନ୍ତି ।

କିନ୍ତୁ ହାପୁ ! ଏ କି ଅପ୍ରତ୍ୟାଶିତ ଉତ୍ତର ! ଦୋକାମାଟି ଅତି
ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ କହିଲା—“ଆମେ ଏସବୁ ନେଣେବ ଉପନ୍ୟାସ
ଫୁଲନ୍ୟାସର ଧାର ଧାରୁ ନା । କିଏ ଏଗୁଡ଼ାକ ଗୁର୍ବିବ ଆଉ ଦ୍ୱା ହାତରେ
ତା ହାତରେ ଗୁର୍ବିବ ! ଖଣ୍ଡିଏ ବହି ସରବାକୁ ଛଅ ବର୍ଷ ଲାଗିବ ।
ଆମେ ପାଠ୍ୟଯୁଷ୍ମକ ବାଲ । ଗ୍ରୁପିବେଳେ ଏକାବର୍ଷକ ଖତମ । ଲୋକେ
ଗୋଡ଼ ପାଖକୁ ଆସି ବାର ଖୋସାମଦ କରି ବହି ନେଇଯିବେ । ଅପଣ
ଆଉ କାହା ପାଚକୁ ଯାଆନ୍ତୁ ।” କାହିଁ ସତ୍ତର ଗୁଡ଼ରୁ ଦାସେ ଲାଥୁକରି
ଛନ୍ଦେ କରୁଥି ନହାଇ ପଡ଼ିଲେ । ପ୍ରକୃତିରୁ ହେବାକୁ ତାକୁ କିଛି ସମୟ

ଲଗିଲ । ଦୋକାନଟି ପାଟିକଳ—“ଉଠୁ, ଉଠୁ, ଆପଣ ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାଶକ ପାଖକୁ ଯାଆନ୍ତୁ ।” ଦାସେ ନ ଉଠିବାୟାଏ ଦୋକାନାର ବାହାର ସହିଲ ନାହିଁ । ସେ ଉପନ୍ୟାସ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟା ତାକୁ ଯେପରି ମେହେନ୍ତାଣୀର ମଙ୍କଳା ଟୋକେଇ ପରି ଗନ୍ଧିଥିଲ ।

ଦାସେ ତରବର ହୋଇ ତା ଦୋକାନ ତଳକୁ ଓହାଇ ଆସିଲେ । ଶର୍ତ୍ତଶୁଳକରେ ଥିବା ସବୁ ମନ୍ଦର ଦର୍ଶନ କଲେ । ପୂର୍ବ କଳୁନା ଜଳୁନାର ଠିକ୍ ଓଳଟା ବାଟ ଧରି ବହୁ ମନ୍ଦରର ପଣ୍ଡାଙ୍କୁ ଧିନୟ ବାକ୍ୟ, ମୁଢି ଓ ଏରଣ୍ଡିତେଳ ମଞ୍ଚନାଦି କାର୍ଯ୍ୟ ସୁରୁରୁ ରୁହେ ସମାଦନ କଲେ । ହେଲେ ବରପ୍ରାପ୍ତି ହେଲ ନାହିଁ ।

ଦାସଙ୍କର ଆମ୍ବଦିଶାସ ଦୋହଳି ଲେ । ସେ ଭାବିଲାଗିଲେ—ସତେ କ’ଣ ଉପନ୍ୟାସଟି ଭଲ ହୋଇନି ! ହୋଇ ନ ଥିବ, ନିଜ ଭୁଲ ନିଜ ଆଖିରେ ପଡ଼େନି । କେଉଁଠାରେ ସୁଟି ରହିଲ ତାହା ଜାଣିବା ଦରକାର । ସେ ପୁଣି ଏରଣ୍ଡ ତେଳରୁ ପିମାଏ ଧରି ପ୍ରକାଶକମାନଙ୍କୁ ଭେଟିଲେ, ଆଉ ଜଣଙ୍କୁ କହିଲେ—“ଆଜ୍ଞା, ଆପଣ ହେଲେ ସାହିତ୍ୟର ପ୍ରକୃତ ଜନକ । ସୁନାଟାକୁ ବଣିଆ ଦେଖିଦେବା ମାସେ ଯେପରି ଭଲ କି ଭେଲ କହିଦିଏ, ଆପଣମାନେ ଠିକ୍ ସେମିତି ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟିଏ ଦେଖିଲେ ତାହା ଉଷ୍ଣଶ୍ଵର କି ନିକୃଷ୍ଟ କହିଦେଇ ପାରିବେ । ନୃତନ ଲେଖକମାନଙ୍କ ଦୋଷ ସୁଟି ଦେଖାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଟାଣୁଆ ଲେଖକ ଭାବେ ଗଢ଼ିବାକୁ ଆପଣମାନେ ହିଁ କେବଳ ସମର୍ଥ । ଆପଣମାନଙ୍କଠାରୁ ଏହି ଆଣୀବାଦ ପାଇବାର ଆଶା ରଖି ମୁଁ ଆସିଛି । ମୁଁ ଛପାଇପି କରିବାକୁ କହୁନି । ଏ ପାଣ୍ଡୁଲିପିରେ କେଉଁଠାରେ କେଉଁଠାରେ ଦୋଷ ସୁଟି ଅଛି, ତାହା ଦୟାକରି ସବା ଉପର ପୃଷ୍ଠାରେ ଲେଖିଦେବ । ସେଇଥିରୁ ମୁଁ ନିଜ ଲେଖାକୁ ମାର୍ଜିତ କରିବାର ଉପାୟ ପାଇପାରିବି ।”

ତେଳ ପାଖରେ ଭଗବାନ ହାର ମାନିଛନ୍ତି । ପ୍ରକାଶକମାନେ କ’ଣ ବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ବାହାରର ? ସେମାନେ କଷ୍ଟ କରି ପାଣ୍ଡୁଲିପି ପଡ଼ିଲେ ଓ ପ୍ରଥମ ପୃଷ୍ଠାରେ ମତାମତ ଲାପିବଙ୍ଗ କରିଦେଲେ । ଦାସେ ପ୍ରତ୍ୟେକ

ପ୍ରକାଶକ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ନୀଆ ପୃଷ୍ଠା ଯୋଗ କରୁଥାନ୍ତି, ଆଉ ମତ ଦିଆଯାଇଥିବା ପୁରୁଣା ପୃଷ୍ଠାଟି କାଢ଼ି ଉଚ୍ଛିତର ପ୍ରକାଶକର ନାମ ଲେଖି ସାଇତି ଦେଇଥାନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ସବୁ ପ୍ରକାଶକଙ୍କ ମତ ଏକାଠି କରି ଦିନେ ସେ ପଡ଼ିଲେ । ସେଥିରେ ଏହିସବୁ ମତ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ।

ଗଣେଶ ଷ୍ଟୋର—“ଘରା ଅଛି ଦରିଦ୍ର, କ୍ଳାନ୍ତିଦାୟକ ।”

ସରସ୍ଵତୀ ଷ୍ଟୁଲ—“ବିଷୟବସ୍ତୁରେ ନୂତନତା ନାହିଁ । ମନରେ କୌଣସି ରେଖାପାତ କରୁନି ।”

ବୃଦ୍ଧପ୍ରତି ଭବନ—“ପ୍ରକାଶ ଭଙ୍ଗୀ ଅଛି ମାତ ସ୍ତରର ।”

ଚତୁର୍ମୁଖ ସଦନ—“ମନସ୍ତାତ୍ରିକ ବିଶ୍ଲେଷଣ ବିଳକୁଳ୍ ନାହିଁ, ଯାହା କି ଆଜିକାଳି ନିତାନ୍ତ ଦରକାର ।”

ଶୁନ୍ଦାରୁମ୍ୟ ନିଳମ୍ବ—“କାବ୍ୟକ ଯଥାର୍ଥତା କୁଷାପି ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁ ନାହିଁ ।”

ମହାଦେବ ଉଣ୍ଡାର—“ଲେଖକଙ୍କର ଚଷ୍ଟ କୁଟିବା ହିଁ ସାର ହୋଇଛୁ ।”

ବ୍ୟାସ ମନ୍ଦିର—“ଟାଣିଓଟାର କେହି ଲେଖକ ହୋଇପାରିବେ ନି । ଲେଖକଙ୍କର ଅନ୍ୟ ବୃତ୍ତି ଅବଲମ୍ବନ କରିବା ଉଚିତ ।”

ପାଣ୍ଡୁଲିପି ବସ୍ତାନିରେ ଏ ପ୍ରଶଂସାପଦ ତକ ଥୋଇ ସେ ବସ୍ତାନି ସହ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବସ୍ତାନିରୁଡ଼ିକୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ତୁଙ୍ଗାବାଲକୁ ବିନ୍ଦି କରିବା ପାଇଁ ସନ୍ତା ଉପରକୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇ ଦାସେ ବାଗିଦେଶଙ୍କ ଜମିଦାରୀରୁ ପଳେଇ ଆସିଲେ । ତାଙ୍କ ନିଦ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । ସେ ରୁକ୍ଷିଷୁଟିଏ ଶୋକ ଲାଗିଲେ । ବର୍ଷ କେଇଟା ନାନା ମାମୁଳି ରୁକ୍ଷିଷୁରେ ରହିବା ପରେ ଭାଗ୍ୟ ଜୋରରୁ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ସମିତିର ସବୋକ କର୍ତ୍ତା ହୋଇଗଲେ । ଖବର କାଗଜରେ ତାଙ୍କ ନିୟୁକ୍ତ ବିଷୟରେ ଦି'ପଦ ବାହାରିଲା । ସେ ଯେ ଜଣେ ଲେଖକ, ତା ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଛିତରେ ଟିକିଏ ଯୋଖା ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଏହି ଧାତ୍ରୀଏ ପାଠର ମହିମା ଯେ ଏତେ ବେଶି, ତାହା ଦାସଙ୍କୁ ତିଳେ ହେଲେ ମାଲୁମ ନ ଥିଲା ।

ଏ ଉଥ୍ୟଟି ଖବର କାଗଜରେ ଯେଉଁଦିନ ବାହାରିଲା, ତା ପରଦିନ ବଢ଼ି ସକାଳୁ ଜଣେ ପ୍ରକାଶକ ଦାସଙ୍କ ଘର ଉଣ୍ଡି ଉଣ୍ଡି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଧାଇ ବର୍ଷ ତଳର ଦାସେ ଆଉ ଆଜିର ଦାସଙ୍କ ଭିତରେ ଟିକିଏ ହେଲେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ନ ଥିଲା । ଡମେଇ ଦାସ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରକାଶକମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଦଉଡ଼ୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ପରିଧେୟ ଥିଲା ଧୋତି, ପଞ୍ଜାବି । ମୁହଁରେ କଳୁଞ୍ଚଖୁଣ୍ଡା ନିଶ । ଏବେ ପରିଧେୟ ଟେରିକଟ୍ ପ୍ର୍ୟାଣ ଓ ହାଓଁଇନ୍, ଆଉ ମୁଖମଣ୍ଡଳ ବେଶ ଭେଲଭେଟ୍ ପରି ଚିକକଣ । ଚିହ୍ନିବାର କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ । ଦାସେ କିନ୍ତୁ ଠିକ୍ ଠିକ୍ ଚିହ୍ନି-ପାରିଲେ । କେଉଁଠ ଯେପରି ଦୈତ୍ୟତାକୁ ବୋତଳ ଭିତରେ ଭାର୍ତ୍ତିକରି ଠିପି ଆଣି ଦେଇଥିଲା, ଦାସେ ଠିକ୍ ସେହିପରି ପେଟ ଭିତରୁ ଉବ୍ଦି ଆସୁଥିବା ବିରକ୍ତିକୁ ଭଦ୍ରତା ଖାତିରରେ ସେହି ପେଟ ଭିତରେ ଚପେଇ ରଖିଲେ । ପ୍ରକାଶକ ଜଣକ ସରୁ ନମସ୍କାର ଜଣାଇ, ଅନ୍ତରୁ ମୁକ୍ତିହସା ଦେଇ ଆଚନ୍ତୁ କଲେ—“ହେଁ-ହେଁ, ଅଙ୍ଗା, ଖବର କାଗଜରୁ ପଢ଼ିଲି, ଆପଣ ଆମ ବିଭାଗର ସେଫେଟେଶ୍ନ ହୋଇଛନ୍ତି । ସକାଳୁ ସକାଳୁ ଚାଲି ଆସିଲି ଆପଣଙ୍କର ଟିକିଏ ଦର୍ଶନ ପାଇବାକୁ ।”

“କଅଣ କହିଲେ, ଆପଣଙ୍କ ବିଭାଗର ସେଫେଟେଶ୍ନ !”

“ହୁଁ ଆଙ୍ଗା, ଆମେବୁ ନାଉଶା; ଆପଣ ହେଲେ ମଙ୍ଗୁଆଳ । ଆପଣ ଆମେ ମିଶି ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଉଙ୍ଗାକୁ ଚଳେଇ ନେଉଛୁ । ମାନେ, ଆମେ ପ୍ରକାଶକ, ଆପଣ ସେଫେଟେଶ୍ନ—ଏକା ବିଭାଗ ନୁହେଁ ତ ଆଉ କଅଣ ?”

“ଓହୋ, ଆପଣ ଏ ବାଟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଖଞ୍ଜୁଛନ୍ତି !”

“ହୁଁ ଆଙ୍ଗା, ଗୋଟିଏ ଉଙ୍ଗାରେ ବସିଛୁ । ଗୋଟିଏ ପରିବାର ଭଲ । ଦର୍ଶନ କରି ଟିକିଏ ବଧେଇ ଦେବାକୁ ଆସିଲି ।”

“ଟିକିଏ କାହାଁ, ବହୁତ ବଧେଇ ଦେଉନାହାନ୍ତି ! ଅଧିକ ଖର୍ଚ୍ଚ ଦେବାର ଭୟ ନାହିଁ ।”

“ହେଁ ହେଁ ! ଦେଖୁଛି ଆପଣ କାନ୍ଦିଲ ଲୋକକୁ ହରସଙ୍ଗବେ ।”

“କେବଳ କାନ୍ଦିଲ ନୁହେଁ, ମଲକୁ ବି ହସେଇ ପାରେ ।”

“ଆଜ୍ଞା—”

“କଥଣ ଆଜ୍ଞା !”

“ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ କଥଣ ବୁଝିପାରୁନି; ଆପଣ ମନମଳ ଅର୍ଥାତ୍ ଆନନ୍ଦଶୂନ୍ୟ ଲୋକ କଥା କହୁଛନ୍ତି ।”

“ମୁଁ ଜାଣେ, ଆପଣ ବଡ଼ ସମ୍ବନ୍ଧଦାର ।”

“ହେଁ, ହେଁ, ହେଁ ଆଜ୍ଞା । ଆପଣ ଜଣେ ଲେଖକ, ଅତି ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ଲେଖକ ବୋଲି ସମସ୍ତେ କୁହାକୋହି ହେଉଛନ୍ତି ।”

“ହୋଇଥୁବ—”

ଆଜ୍ଞା, ଆପଣଙ୍କ ଲେଖାରୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଯଦି ମୋତେ ଦିଅନ୍ତେ, ତେବେ ମୁଁ ନିଜକୁ ବଡ଼ ଭାଗ୍ୟବାନ୍ ମନେ କରନ୍ତି । ମୋର ସବୁ କାମ ପଛରେ ପକାଇ ଆପଣଙ୍କ ବହିଟାକୁ ଆଗ ପ୍ରକାଶ କରିଦିଅନ୍ତି ।”

“ମୋର ସେଥିରେ କି ଲାଭଟା ହୁଅନ୍ତା ?”

“ଆଜ୍ଞା, ୫୦ ପ୍ରତିଶତ ଭେଟି ମୁଁ ଆଗଭୁରୁ ଦେଇଦେବ । ଆଉ ଦେଖିବେ, ବହିର ଅଙ୍ଗସଜ୍ଜାଟା ଏପରି ଆକର୍ଷଣୀୟ କରଦେବ ଯେ, ଆପଣଙ୍କ ବହି ଗରମ ପିଆଜି ପରି ବିନ୍ଦି ହେବ । ସେହି ଗୋଟିଏ ବହିରେ ଆପଣ ଅମର ହୋଇଯିବେ ।”

“ଦେଖନ୍ତୁ, ଆପଣଙ୍କୁ ମୁଁ ନିରାଶ କରିବିନି । ଆପଣଙ୍କୁ କିନ୍ତୁ ଗୋଟିଏ କାମ କରିବାକୁ ହେବ । ଆପଣ ଆଗ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ପଢ଼ି ଆପଣଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ଲେଖି ମୋତେ ଦିଅନ୍ତୁ । ତା ପରେ ମୁଁ ବହି ପୁଣିବାକୁ ଦେବ ।”

“ହୁଅ ଆଜ୍ଞା, ମୁଁ ରାଜି ।”

ଦାସଙ୍କ ଘର ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶକମାନଙ୍କ ଶାର୍ଥସ୍ଥଳରେ ପରିଣାମ ହେଲା । ବହୁ ପ୍ରକାଶକ ଦାସଙ୍କ ପାଖରେ ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଭିକ୍ଷା କରି ତାଙ୍କ ସହିତ ପୂର୍ବବାକ୍ତ ସର୍ତ୍ତରେ ଆବଦି ହେଲେ । ଦାସେ ଅତି ସାବଧାନତାର ସହ ପୂର୍ବରୁ ପରିଚ୍ୟକ ପାଣ୍ଡୁଲିପିକୁ ଜଣକ ପରେ ଜଣକ ହାତରେ ଦେଲେ ।

କିଣ୍ଠିଦିନ ପରେ ଦାସେ ପଛ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟ ସବୁ ଆଗ ମନ୍ତ୍ରବ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ମିଳାଇ ପଢ଼ିଲେ ଓ ବେଶ୍ ଆମୋଦ ଲାଭ କଲେ । ଲେଖା ଥିଲା—

ଗଣେଶ ସ୍ନୋର—“ଭାଷା ଅଛି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଓ ଜ୍ଞାଲାମୟୀ ।”

ସରସ୍ଵତୀ ଶ୍ଵାଳ—“ବିଷୟବସ୍ତୁର ଛେଦେ ଛେଦେ ପଦେ ପଦେ ସପୂର୍ଣ୍ଣ ନୃତନତାର ଝଳକ ପରିଷ୍ଠାଟ । ମନ ମଧ୍ୟରେ ଗନ୍ଧାର ରେଖାପାତ କରେ ।”

ବୃଦ୍ଧମୁଢ଼ି ଭବନ—“ଅଛି ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥରର ପ୍ରକାଶ ଭଙ୍ଗୀ ପୁସ୍ତକଟିକୁ ମଞ୍ଜୁଳ କରିଛି ।

ଚତୁର୍ମୁଖ ସଦନ—“ବହିରେ ଅଛି ସ୍ମୃତି ମନସ୍ତାତ୍ରିକ ବିଶ୍ଲେଷଣ ଯେପରି ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଓ ବୋଧଗମ୍ୟ ଭବରେ କରାଯାଇଛି, ତାହା କୁଷାପି ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।”

ଶୁନ୍ଦାରୁମ୍ୟ ନିଳପୁ—“ପୁସ୍ତକଟିରେ ଯେଉଁ ଯଥାର୍ଥ କାବ୍ୟକ ଧର୍ମର ଅବତାରଣା କରାଯାଇଛି, ତାହା ତାକୁ ଏକ ଅଛି ଉନ୍ନତ ଆଦର୍ଶ ଓ ନିକ୍ଷେପଧର୍ମୀ ପୁସ୍ତକରେ ପରିଣତ କରିଛି ।”

ମହାଦେବ ଭଣ୍ଡାର—“ସାହିତ୍ୟ-ଦଧୁ ମନ୍ଦିନୋତ୍ଥବୀ ନବମାତର ପ୍ରଳେପ ପୁସ୍ତକଟିରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ।”

ବ୍ୟାସ ମନ୍ଦିର—“ପୁସ୍ତକଟିର ଲେଖକ ଉଣ୍ଠିରଦତ୍ତ ବିରାଟ ପ୍ରତିଭାର ଆଜନ୍ତୁ ଅଧିକାଶ । ବାଣୀ ଆରଧନାରେ ସାରା ଜୀବନ କଟାଇବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରେସ୍‌ଜନ ।”

ଦୁଇଟାଯାକ ମିଳାଇ ପଡ଼ିବାରେ ଦାସେ ବେଶ ଆମୋଦ ପାଇଲେ । ପ୍ରକାଶକମାନେ ଜୋକ ପରି କିନ୍ତୁ ଲଗିଥାଆନ୍ତି । ଦୁଇ ଜଣ ବହୁତ ଆଗେଇ ଯାଇ କହିଲେ—“ଅଙ୍ଗୀ, ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏମିତିଆ ବହିଟିଏ ଅମର ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ି ନ ଥିଲା ।” ହସିଦେଇ ଦାସେ ପରୁରିଲେ—“କେଉଁ ଦୃଷ୍ଟି ? ପ୍ରଥମ ନା ଦୁଇତ୍ତିପୁ ?”

ପ୍ରକାଶକ ଦି' ଜଣ କିଛି ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ ।

ନିର୍ବାଚନ ପରିଚ୍ଛଳନା

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜର କର୍ମକଣ୍ଠୀ ନିର୍ବାଚନ ହେବାକୁ ମାତ୍ର ମାସେ ବାକି ଥାଏ । ସମାଜର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ଧୀ-ଧପଡ଼, ମନ୍ଦା ମନ୍ଦା ହୋଇ ଆଲୋଚନା, ଉଚ୍ଚବିତକ, ପ୍ରଗ୍ରହ ଓ ମନ୍ତ୍ରଶା ଯନ୍ତ୍ରଶାରୁ ବେଶ୍ କଣାପଡ଼ିଗଲ ଯେ, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଭିଡ଼ ମୋଡ଼ି ହୋଇ ହାଇ ମାରୁଛି । ଯେଉଁମାନେ ସାହିତ୍ୟ ଆଡ଼େ କଣେଇ କଣେଇ ଗୁହଁନ୍ତି, ସେମାନେ ଏସବୁ ହାଲିହୋଲ ପଡ଼ିବା ଦେଖି ଆବାକାବା ହୋଇଗଲେ । ଏମିତିଆ ଜଣେ ଲୋକ ତାର ସାଙ୍ଗକୁ ଡାକି ପରୁରିଲା—“ହଇ ରେ ! ଏ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜରୁ କି ରସ ନିରିଷି ପଡ଼ୁଛି ଯେ, ଏତେ ଲୋକ ତାକୁ ଗୁଣିବା ପାଇଁ ଏମିତିଆ ଠେଲାଠେଲ ପେଲାପେଲ ଲଗେଇଛନ୍ତି ?” ସାଙ୍ଗ ଜଣକ କହିଲେ—“ଆରେ କେମିତିଆ ଅରସିକ ଓଲୁଟାଏ ରେ ତୁ ! ସାହିତ୍ୟ ସମାଜରେ କି ରସ ଅଛି ଜାଣିନ୍ତି ? ଆରେ, ସାହିତ୍ୟରେ ଯାହାକିଛି ରସ ଅଛି, ସବୁତକ ଏଇ ସମାଜରେ ପୁରୁ ପୁରୁ ହେଉଛି । କୋଉଁ ରସ ଅଛି ବୋଲି ପରାରୁଛୁ କଅଣ ? କୋଉଁ ରସଟା ରୂପ୍ତ କହ, କେମିତି ପାଇବୁ ବତେଇ ଦେବି ।”

“ସତେ ନା ! ଆଜ୍ଞା, ରୌଦ୍ର ରସଟା କେମିତି ପାଇବା କହିଲୁ ।”

“ରବି ମହାପାତ୍ର, ରବି ସିଂହ ଯେତେବେଳେ ସମାଜରେ ବକ୍ତୃତା ଦେଉଥୁବେ, ସେତିକବେଳେ ଠେକଟାଏ ଧରି ପହଞ୍ଚିଯିବୁ । ତୋ ଠେକ ଉଛୁଳି ପଡ଼ିବ ।”

“କରୁଣ ରସ ?”

“ଏ ତ ଜେନା କବିଙ୍କ ଏକଗୁଡ଼ିଆ । କିଏ କେଉଁଠି ମଲ୍ଲ ତ ସେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ମଶାଣିରଣ୍ଟିଆ ଭାଇମାନଙ୍କୁ ଧରି ସମାଜରେ ହାଜର ହୋଇଯିବେ ଓ କରୁଣ ରସର ପୁକାର ବା ସ୍ଲ୍ରେସ୍ ଖୋଲି ଦେବେ । ବେଳ ଉଣ୍ଡି ଯଦି ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଯିବୁ, ତେବେ ଦି’ ଗୁର ପିମା ଯୋଗାଡ଼ି କରିନେବୁ ।”

“ଅଭ୍ୟୁତ ରସ ?”

“ଆଧୁନିକ କବିମାନେ ଯେତେବେଳେ ସମାଜରେ ସର୍ବ କରୁଥିବେ, ସେତେବେଳେ କେତେ ଅଭ୍ୟୁତ ରସ ନେଉଛି ନିଅ । ‘ମାଇଲିଏ ସ୍ଫୁର୍ତ୍ତା’, ‘ଗୁର ଶତ ଗ୍ରାମ ହସ’, ‘ବସ୍ତ୍ରାଏ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା’ ଆଦି ଅଭ୍ୟୁତ ଜିନିଷମାନ ମିଶି ବଢ଼ିଆ ରସ ତିଆରି ହୋଇଥିବ ।”

“ହାସ୍ୟ ରସ ?”

“ଏଇଟା ପାଇବୁ ଯେତେବେଳେ ନିର୍ଯ୍ୟାନର ମହାପାତ୍ର ଓ ମହାପାତ୍ର ମାଳମଣି ସାହୁ ବକ୍ତୃତା ଦେଉଥିବେ । ଏ ରସ ଅବଶ୍ୟ ଆଜି-କାଳ ଟିକିଏ କମିଯାକଣ୍ଠି । ପ୍ରହରଜେ, ମଙ୍ଗରଜେ ଥୁଲବେଳେ ସୁଅ ଛୁଟୁଥିଲା ।”

“ଶାରୀର ରସ ?”

“ଯେଉଁଦିନ ନଳିପେଣିଆତକ ସେଠି ଜମିଥିବେ, ସେଦିନ ସେଠି ଶାରୀର ରସ ପାଇବ । ପଇସାକୁ ଦଶ ଲିଟର ।”

“ଶୃଙ୍ଗାର ରସ ?”

“ଯେଉଁଦିନ ପ୍ରେମ-କବିତା ପାଠୋତ୍ସବ ହେଉଥିବ, ସେଦିନ ପାଇବ । ନ ହେଲେ ଭଗବାନ ପତି ଯେତେବେଳେ ବକ୍ତୃତା ଦେଉଥିବେ ସେତେବେଳେ ବି ପାଇବ । ପତିଏ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସଂକ୍ଷିତ ଶ୍ଲୋକ ବୋଲି ଦେଉଥିଲା ବେଳେ ଟୋକାଟୋକିଆ କୁଁ କୁଁ ହୋଇ ଉଠନ୍ତି ।”

“ଶାର ରସ ବୋଧନ୍ତୁଏ ନ ଥିବ ।”

“କଥଣ କହିଲୁ, ନ ଥିବ ? ପାକ୍-ସରତ ଲଡ଼େଇବେଳେ ସମାଜରେ ଯେଉଁ କବିତା ପାଠୋସ୍ତ୍ରବ ହୋଇଥିଲା, ସେତେବେଳେ ତୁ ଯଦି ଯାଇଥାନ୍ତୁ, ଦେଖିଆଥାନ୍ତୁ ସାରରସର ବନ୍ୟାରେ ଶୋଭାମାନେ କେମିତି ଶିଶୁବୁଢ଼ା ଶାଉଥୁଲେ । ଆଉ ଥରେ ଯଦି କେବେ ଯୁଦ୍ଧ ଲଗେ, ତେବେ ସମାଜ ଭବନରେ ଅଳବତ୍ତ କବିସଭା ବସିବ । ସେତିକିବେଳେ ସାର ରସକୁ ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ୍ର ହୋଇଥିବାର ଦେଖିନେବ ।”

“ଉପ୍ରାନ୍ତ ରସ ମିଳିବ ?”

“କଥଣ ହେଲା ? ପରାରୁଛ ? ଆମ ରାଜଜରେ ବନ୍ୟା ବାତଣୀ ପର ବସା ବାନ୍ଧିଛନ୍ତି । ବନ୍ୟା-ବାତଣୀ ହେବା ମାତ୍ରେ ସମାଜ ଭବନରେ ସଭା ବସିଯାଏ । ବକ୍ତାମାନେ ସେତିକିବେଳେ ଏହି ରସକୁ ଓକାଳି ପକାନ୍ତି । ଯଦି ନ ଦେଖିଆଥ ତେବେ ମନେରଖ, ଏ ବର୍ଷ ବଢ଼ି ଆସିବା ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସମାଜ ଭବନକୁ ଧାଇଁଯିବ ।”

“ଉକ୍ତ ରସ ?”

“ସମାଜ ଭବନରେ ଯେତେବେଳେ ଅରବିନ୍ ପାଠଚନ୍ଦ୍ର ହେଉଥିବ, ସେତେବେଳେ ଦେଖିବ । ଭଗବାନ ନାୟକବର୍ମୀ ହେଉଛନ୍ତି ଏହାର ସଙ୍ଗ୍ରେଷ୍ଟମ ପରିବେଷକ ।”

“ଶାନ୍ତି ରସ ?”

“ଆଜିକାଳ ଏ ରସ କମିଯାଇଥିଲେ ବି ବିଳକୁଳ ଶୁଣିଯାଇନି । ସମାଜ ଭବନରେ ଯେତେବେଳେ କାଳିନୀ ପାଣିଗ୍ରାସୀ, ଅନନ୍ତ ପଣ୍ଡାଙ୍କ ଭଲଆ ଲୋକେ ବକ୍ତୃତା ଦେଇଥିବେ, ସେତେବେଳେ ରସର ଆସ୍ଵାଦନ କରି ପାରିବ ।”

“ଆଉ ଗୋଟାଏ କଥଣ ରହିଗଲ ? ହିଁ, ବାସ୍ତଵ ରସ ?”

“ହିଁ, ତାକୁ ବି ପାଇବ । ଆର୍ଯ୍ୟ ହରିହର, ରମା ଦେଖା ଆଉ ସାଙ୍ଗମନ ଅଜା ବାଳକୃଷ୍ଣ ପଞ୍ଚନାୟକଙ୍କ ବକ୍ତୃତାରେ ପାଇବ ।”

“ଓ-ହୋ, ଏବେ ବୁଝିଲା । ଏତେ ରସ ଯେଉଁଠାରୁ ନିରୁଦ୍ଧୁତି, ସେଠି ବାହାର ଲୋକେ ତ ଜମି ଗଣ ଗଣ ହେବେ । ସଭ୍ୟଙ୍କ କଥା ପରାରେ କି ଏ ? ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ତାଉ ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଯାଇଥିବ ଏକା ।”

“ତାଉ ବୋଲି ତାଉ ! ତାପମାନ ଯନ୍ତ୍ର ଲଗାଇ ଦେଲେ ପାଶ
ଯନ୍ତ୍ରକୁ ଫଳେଇ ବାହାରି ପଳେଇବ ।”

ଏମିତିଆ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଯେ କେବଳ ଏହି ଦୁଇ ସାଙ୍ଗଙ୍କ ଭିତରେ
ସୀମାବନ୍ଧ ଥିଲା ତାହା ନୁହେଁ, ଅହୁରି ବହୁତ ବହୁତ ଲେକ ଏ ସବୁ
କଥାକୁ ଫେଣେଇବାରେ ଲାଗିପଡ଼ିଥିଲେ । କାହାକୁ ସବ୍ବାପନ୍ତି, କାହାକୁ
ଉପସବସନ୍ତି, କାହାକୁ ସମ୍ମାଦକ କରସିବ, ସେହି ବିଷୟ ନେଇ ଖୁବ୍
ଘଣାଚକଟା ଲାଗିଲା । ଅଧିକାଂଶକର ଜେକ୍ଷା ଥିଲ ଯେ ଏହି ଘଣା-
ଚକଟାରୁ ଜଣେ ଜଣେ ଶଣ୍ଟ ବାହାରନ୍ତୁ । ହେଲେ ଫଳ ହେଲ ଓଳଟା ।
ଗୋଟାଏ ଜାଗାରେ ପାଞ୍ଚ ଶଣ୍ଟଙ୍କ ଆବର୍ତ୍ତାବ ହେଲା । ଆଉପତା, ପାଁ ପାଁ
ଦେଖି ସୁରୁଖୁରିଆ ସଭ୍ୟମାନେ ତୁନି ପଡ଼ିଗଲେ । ଶେଷରେ ଦେଖାଗଲ
ନିବାଚନ ଲଢ଼ିଛକୁ ଏଡ଼ାଇ ଦେଇ ହବନି । କେତେ ଜଣ ଜାନୁଷ୍ଠୋଟ
ମାରି କହିପକାଇଲେ—ଲଢ଼ିଛ ହେବ ତ ଭଲ କର ହେଉ ।

ପେମାନଙ୍କ ଉପରେ ବିଚିତ୍ର ଯାଇଥିବା ଆଉ ଦଳେ ବି ନିଶ
ଉପରେ ତାଉ ଦେଇ କହିଲେ—“ହଉ ହେଇଯାଉ, କି ଏ ମନା କରୁଛି ?
ସେଥିକି ଆମେ ତିଆର ।”

ଏକ ରକମ ମହାଘରତର ଉଦ୍‌ଯୋଗ ପଦ୍ମ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା ।
ସଭ୍ୟମାନେ ଦ୍ୱାମେ ପଦାକୁ ଦେଖାଗଲା ଭଲ ଦୁଇ ଭାଗ ହୋଇଗଲେ ।
ଠିକ୍ ଯେମିତି କୌରବ-ପାଣ୍ଡବମାନେ ଦୁଇ ଭାଗ ହୋଇଥିଲେ । ତା
ପରେ ରୂଳିନୁ ପ୍ରଚୁର । ଏ ପ୍ରଚୁର କିନ୍ତୁ ବନ୍ଧୁପାହିଆ ବା ମାଇକ୍
ସାହାଯ୍ୟରେ ହେଲ ନାହିଁ, ହେଲ ଚୁପୁ ଚୁପୁ ଭାବରେ । କାନକୁ କାନ
ଡେଇଁ ରୂଳିନୁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦଳ ଜଣେ ସବସନ୍ତି, ଜଣେ ଉପସବସନ୍ତି
ଓ ଏକଯୋଡ଼ା ସମ୍ମାଦକଙ୍କ ମେରୁ କରି ବେଙ୍ଗଳା ପଡ଼ିଲ ପରି ଦୂର
କୁଳିଲେ । ମେରୁ ଦୁଇଟି ମୁକ ହୋଇ ବସିଥାଆନ୍ତି । ହେଲେ ଯୋରୁ
ହୋଇଥିବା ଦୁଇ ଦଳ ଅନବରତ କାମରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । ଭରତର
ସାଧାରଣ ନିବାଚନ ପରି ‘ମୁଁ ହାଶ ଦେବି, ଯୋଡ଼ା ଦେବି, ଦେଶକୁ
ଦିଅ ମହୁରେ ଭସେଇ ଦେବି’—ଏମିତିଆ କଥା କାହାର ମୁହଁରୁ ବାହାରୁ
ନ ଥାଏ । ଅମୁକ ପରି ସମାଜର ଟଙ୍କାତକ ଦି’ ହାତିଆ ଶାଇଯାଇଛି ।
ସେ ବହିଗୁଡ଼ାକ ଲକ୍ଷବ୍ରେଶରୁ ବୋହି ନେଇଛି । ଏ ଥର ସେ ସବ୍ବାପନ୍ତି

ହେଲେ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ କୋଠାଟାକୁ ଶିଳିଦେବ । ଆର ଦଳ ସେମିତି ପୁସ୍ତକରେ ଉଲ୍ଲେଖିତ ହେଲେ—ତମୁକୁ ଜଣକ ଏକ ବିପଞ୍ଚନକ କମ୍ଯୁନିସ୍ଟ । ସେ କଦାପି ବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ହୁରେ । ସେ ସାହିତ୍ୟର ଦଫା ନିକାଳ ଦେବ । ଆମ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜରୁ ଗଣ୍ଡା ଗଣ୍ଡା ସଭ୍ୟଙ୍କୁ ପାଷାଣନାକ ଅବସ୍ଥା ଭେଗିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସମାଜର ଦର, ସରସ୍ଵତୀ, ତାଙ୍କ ଧଳାପଦ୍ମ ଓ ଧଳା ରଜହଂସ ସବୁ ନାଲିଆ ହୋଇଯିବେ । ଖବରଦାର, ତାକୁ ସଭାପତି କରିବନି ଯେ ମାଉସେତୁଙ୍କୁ ସଭାପତି କରିଦେବ ।

ଏପରି ଭାବରେ ସଭାପତି ପଦ ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଦୁଇ ଜଣ ଆପଣା ଆପଣା ଭିତରେ ବେଳେ ବେଳେ ଖୁସ୍ତଗପ ଚଲେଇ ପାରୁଥିବା ବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ଉପଗ୍ରହମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଦୁଇଁଶଶୁଦ୍ଧାକ ଶୋଳ ତାତ୍ତ୍ଵ ପଦାକୁ କାଢି ପକାଉଥାଆନ୍ତି । ନିଜ ନ୍ତିଜ ପ୍ରାର୍ଥୀମାନଙ୍କୁ ଯେ କୌଣସି-ମତେ ଜିତାଇବାକୁ ନାନାପ୍ରକାର ପାଣିକୁଆ ବାଣ ମରମର ହେଲେ । ଭେଟ ବିଷୟରେ ନିଃସମ୍ମରେ ହେବାକୁ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ନୃତନ ସଭ୍ୟ ରୂପେ ସମାଜରେ ଭଣ୍ଡି କରଗଲ । ଏପରି ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ମାଡ଼ିଶୋଳର ମୁକାଶିଲ କରିବାକୁ ପହିଲମାନ ଥିଲେ । ଶୋଳରେ ଖଣ୍ଡିଆ ମଣ୍ଡିଆ ସଭ୍ୟଙ୍କର ପ୍ରାଥମିକ ଚିକିତ୍ସା ଚଟାପଟ୍ କରଇ ନେବା ପାଇଁ ଡାକ୍ତର ଥିଲେ । ଜିତାପଟ ହେଲେ ଜଳଣିଆ ଯୋଗାଇବାକୁ ରୁଡ଼ିଆ, ପାନ ଓ ପିନୋଲ ଯୋଗାଇବାକୁ ପାନ ଦୋକାମା, ସହର ତମାମ ହିପ୍ ହିପ୍ ହୁରରେ ଚିଲେଇ ବୁଲିବା ପାଇଁ ଟ୍ରକ୍ ଯୋଗାଇବା ଲାଗି କଣ୍ଠାକୁର, ଗଛବାଣ ପୁଟାଇବା ପାଇଁ ଫୋଟକା ଦୋକାମା ଏବଂ ହାରିଗଲେ ଟ୍ରାନ୍‌କ୍ରିଲରଙ୍କର ବା ମୁଣ୍ଡଥଣ୍ଡେର ବଟିକା ଯୋଗାଇବା ପାଇଁ ଅଷ୍ଟଧ ଦୋକାମାମାନେ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ ।

ଫୁମେ ନିବାଚନ ଆସି କବାଟ ଖୁଡ଼ୁ ଖୁଡ଼ୁ କଲ । ସମସ୍ତେ ଜଣେ ତୋଖନ୍ତମାର ପରିଗୁଳକ ଶୋଳି ଲାଗିଲେ । ନିବାଚନ ତେଲ କରେଇ ଯେମିତି ଟକମକ ହୋଇ ପୁଟୁଛି, ସେଥୁରେ ଜଣେ ଦଶ ଲୋକ ପରିଗୁଳକ ନ ହେଲେ କରେଇ ତେଲ ଛୁଡ଼ିକି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପୋଡ଼ି ପକାଇବ । ଖୁବ୍ ଶୋଜା ଚାଲିଲା । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଦାରୁ ଶୋଜିବାକୁ

ଏକେ ପରିଶ୍ରମ ହୋଇ ନ ଥିବ । ଶେଷରେ ନିବାଚନ ଦାରୁ ମିଳିଲେ । ସେ ହେଉଛନ୍ତି ହେମନ୍ତ ମୁଖ୍ୟ । ସେ ନିରପେକ୍ଷ ପରିଚାଳନା କରି ପାରିବେ ବୋଲି ସମସ୍ତଙ୍କର ମନ ମାନିଲା ।

ନିବାଚନ ପୂର୍ବରୁ ଭୋଟର ତାଳିକା ତନଖି ହେଲିବେଳେ ଦେଖାଗଲା, ସମ୍ବିଧାନ ବହିଭୁତ୍ ଏକ ତାଳିକା ହୋଇଛି । ଭେଣ୍ଡିଆ ମୁଣ୍ଡରୁ ଧଳା ବାଳଗୁଡ଼ାକ ଓପାଡ଼ ପକାଇଲେ ପରି ମୋନଙ୍କୁ ଓପାଡ଼ ଦିଆଗଲା । କେତେ ପରିଶ୍ରମରେ ସର୍ବଜ୍ଞ ଗୁଡ଼ାଏ ନିଷ୍ଠାତ ଭୋଟ ପାଣିରେ ପଡ଼ିଗଲା । ଦୁଇ ଗୋଷ୍ଠୀର କର୍ତ୍ତାମାନଙ୍କ ମୁହଁ ଅମ୍ବିଳା ହୋଇଗଲା । ଉଭୟେ ମନେ ମନେ ଘାଁର କରିନେଲେ ଯେ, ଏ ବାଳ ଓପଢ଼ା ପାଇଁ ହେମନ୍ତ ମୁଖ୍ୟ । ମନରେ ଗୋଟାଏ ରିହା ଆସିଲା—ଦେଖିବା, କେମିତି ସେ ସୁରୁଶୁରୁରେ ନିବାଚନ କରଇ ନେବେ । କେଡ଼େ ପାଇଲାପଣ ତଙ୍କର ଅଛି ! ହେମନ୍ତ ମୁଖ୍ୟଙ୍କ କାନରେ ଏ କଥା ଯେ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ, ତା ଦୁହଁ । କେତେ ଜଣ ନିଃଗଣ୍ଯଗୋଳିଆ ସଭ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଆଗରୁ ଏ ବିଷୟରେ ସତର୍କ କରଇ ଦେଲେ । ସେ କିନ୍ତୁ ଆମୋଦ ପାଇଲା ଭଲ କହିଲେ—“ଏଣ୍ଟୁ ଆ ଦଉଡ଼ ଦଉଡ଼ କିଆବାଡ଼ପାଏ । ଏମାନଙ୍କର ଦଉଡ଼ ମୋତେ ଜଣା । ସେମାନେ ଗଣ୍ୟଗୋଳକୁ ମୋ ପାଖକୁ ପଠାଇଲେ ମୁଁ ତାକୁ ବୁଝାଇ ସୁଖ୍ୟାଇ ତାଙ୍କର ପାଖକୁ ଫେରାଇ ଦେବି, ଆଉ ମୋ କାମତକ ହାସଲ କରଇ ନେବି । ମୋ ଯମତା ଉପରେ ମୋର ପୂରା ଭରସା ଅଛି ।”

ଶେଷରେ ନିବାଚନ ଦୁଆର ଠେଲି ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ଦର ଭିତରେ ପଣିଗଲା । ସନ୍ଧ୍ୟା ପୂର୍ବରୁ ସଭ୍ୟମାନେ ଆସି ରୁଣ୍ଡ ହେଲେ । ଦେଖାଗଲା, ଯେଉଁମାନେ ଏଠି ଦିନେହେଲେ ପାଦ ପକାଇ ନ ଥିଲେ, ସେମାନେ ଆସି ହାଜର । କିଏ ଦୂରଦୂରନ୍ତରୁ, କିଏ ବା ବିଜ୍ଞାନ୍ତ ଜରରେ ଥର ଥର, କିଏ ବା ବାଡ଼ ଠୁକୁ ଠୁକୁ କଣ, ଆଉ କେହି ଖଟିଆରେ ବୁହାତୋଇ ଆସିବାର ଦେଖାଗଲା । ଧଳା ବାଳତକ ଓପଢ଼ା ହୋଇ-ଯିବାରୁ ପକ୍ଷମାନେ ତାର ଫିନ୍ୟସ୍କାନ ପୂରଣ କରିବା ଲାଗି ଏହିସବୁ କେବେ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ପାଇଦା ମାଡ଼ୁ ନ ଥିବା ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଘୋଷନ୍ତା

ଘୋଷଣା କରି ଅଶାଇଥିଲେ । ନିର୍ବାଚନ ପୂର୍ବରୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀମାନେ ସ୍ବାକୁ ଟାଣିନେଇ କାନରେ ପୁସ୍ତିପୁସ୍ତି, ତାକୁ ଟାଣିନେଇ କାନରେ ପୁସ୍ତିପୁସ୍ତି କାମକୁ ଏତେ ପ୍ରବଳ ଭ୍ରବରେ ଚଳାଇଥାଆନ୍ତି ଯେ, ସଭ୍ୟମାନେ ରୁମାଳରେ ନିଜ ନିଜର କାନରୁ ଛେପ ପୋଛିବାରେ ଲାଗିଥାନ୍ତି । କାର୍ଯ୍ୟକାରୀମାନେ ମନ୍ତ୍ର ପୁଙ୍କୁଆଆନ୍ତି କି ନିଜର ଗୁରୁତ୍ବ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ଜାହିର କରୁଥାଆନ୍ତି, ତାହା ସେହିମାନଙ୍କୁ ଜଣା ।

ହେମନ୍ତ ବାବୁ ନିର୍ବାଚନ ଆରମ୍ଭ କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ଏଠି ଏହି ସମୟରେ ଜଣେ କହିଲେ—“ଆଜ୍ଞା, ଆମକୁ ମାତ୍ର ପନ୍ଦର ମିନିଟ ସମୟ ଦିଅନ୍ତି, ଆମେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ରାଜ କରାଇ ସବ୍ସପନ୍ଥିତରେ ସଭାପତି, ଉପ-ସଭାପତି, ପୁରୁ-ସମ୍ମାଦକ ବାହିଦେବୁ । ନିର୍ବାଚନରେ ଧସ୍ତାଧସ୍ତ ହେବ ନାହିଁ ।”

ତାଙ୍କ କଥା ତାଙ୍କ ପାଠିରେ ଅଛି, ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲୁ ଗଣ୍ଡଗାଳ, ପାଠି ଓ ଉତ୍ତେଜନା । କିଏ କଥଣ କହୁଛି ଜଣାପଡ଼ୁ ନ ଥାଏ । ଅଧିକାଂଶ ଠିଆ ହୋଇ ଯାଇଥାଆନ୍ତି । କାନ ଢେରିଲେ ଶୁଭ୍ରଥାଏ—ରଖିଦିଅ ତମ ଶୁଳ୍କ, ଦରକାର ନାହିଁ ତମ ଭଲଲୋକ । ଏ ଧରଣର ନିର୍ବାଚନ ସାହିତ୍ୟକଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟଜନକ । କେମିତି କରିପିବ ଭଲ ଦେଖିବା । ମୁଣ୍ଡ ଛିଡ଼ିବ ପଛେ ଛିଡ଼ିବୁ ନାହିଁ—ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ସଭ୍ୟମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଏପରି ଘୋର ଗର୍ଜନ ତର୍ଜନ ରୂପିତାବେଳେ ହେମନ୍ତ ମୁଖ୍ୟ ୧ ଚାପ୍ ହୋଇ ଚନ୍ଦକରେ ବସିଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ବେଳେ ବେଳେ ମୁହଁ ପଛାଡ଼ିବୁ ବୁଲଇ ନେଇ ମୁକ୍ତିହସା ଦେଉଥାଆନ୍ତି । ସଭ୍ୟମାନେ ପନ୍ଦର ମିନିଟ କାଳ ପାଠି କରି କରି ହାଲିଆ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସମସ୍ତେ ଥମିଯିବା ପରେ ହେମନ୍ତ ବାବୁ ଠିଆ ହୋଇପଡ଼ି କହିଲେ—“ଦେଖନ୍ତୁ, ଏବେ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ମତ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି—ସବ୍ସପନ୍ଥିତରେ ବାହିବା ଓ ନିର୍ବାଚନ ମାଧ୍ୟମରେ ବାହିବା । ଏବେ ଏ ଦୁଇଟି ମତ ମଧ୍ୟରୁ ବହୁଧର୍ମ୍ୟକ ସଭ୍ୟଙ୍କ ମତଟି ଆମକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଏଣୁ ହାତ ଟେକି ନିଜ ମତ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ମୁଁ ଅନୁରୋଧ କରୁଛି ।” ହାତ ଗଣାରୁ ଜଣାଗଲୁ ଯେ, ନିର୍ବାଚନ ହେବ । ପୁଟବଳ ଦିଶଳରେ ଗୋଟାଏ ଗୋଲ ହେଲାବେଳେ ଯେମିତି ହାଉକରି ପାଠିଟା

ଉଠେ, ଠିକ୍ ସେମିତି କିଛି ସମୟ ହୋ ହା ହେବା ପରେ ସମସ୍ତେ ଭୁନି ପଡ଼ିଲେ ।

ହେମନ୍ତ ବାବୁ ପୁଣି ଠିଆ ହୋଇ କହିଲେ—“ବର୍ତ୍ତମାନ ଆପଣି-ମାନେ ପ୍ରସ୍ତାବକ ଓ ସମର୍ଥକଙ୍କ ସ୍ଵାକ୍ଷର ଥିବା କାଗଜରେ ପ୍ରାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ନାମ ଲେଖି ଦିଅନ୍ତୁ । ତା ପରେ ଏହି ଗ୍ରହା ଫର୍ମେରେ ନିଜ ନିଜର ମନୋମାତ୍ର ପ୍ରାର୍ଥୀମାନଙ୍କ ନାମ ପୂରଣ କରି ପଠାଇ ଦିଅନ୍ତୁ । ଏକ ସଙ୍ଗେ ସମସ୍ତଙ୍କର ନିଷ୍ଠାଚନ ହୋଇଯିବ ।”

ପୁଣି ଆଗ ପରି କୁଆ ବସାରେ ତେମଣା ପରଶଳ । ହାଉ ହାଉ, ବାଉ ବାଉରେ କାନ ପାଠିପଡ଼ିଲା । କାନ ଡେରିଲେ ଶୁଭ୍ରଥାଏ—“କାହିଁକି ଏକା ସାଙ୍ଗରେ ହେବ, କାହିଁକି ନ ହେବ, ଯିଏ ସବୁପତି ନିଷ୍ଠାଚନରେ ହାରିଯିବ ସେ ସମ୍ପାଦକ ପଦ ପାଇଁ ଠିଆ ହୋଇ ପାରିବନି । ଓଳିଆ ଗାନ୍ଧି ପରି ସବୁ କିଆଶରେ ପଣିବାକୁ ବସିଛୁ । ଏ କିଆଶରୁ ତଡ଼ା ଖାଇଲେ ସେ କିଆଶରେ ପଣିବ । ସେ କିଆଶରୁ ଘର୍ତ୍ତରେ ଦେଲେ ତା ଆରକ୍ଷ କିଆଶରେ ପଣିବ । ସାବାସ୍ ରେ ଓଳିଆ ଗାନ୍ଧି ଦଳ” ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ଆଡ଼େ ଏମିତି ଘାଉ ଘାଉ ଗୁଲିଥାଏ, ତେଣେ ହେମନ୍ତ ବାବୁ ବେଶ୍ ଆବାମରେ ବସି ଗ୍ରହକଙ୍କ ଗଣ୍ୟାନ୍ତି । ପାଠି କରି କରି ସମସ୍ତେ ହାଲିଆ ହୋଇ ଭୁନି ପଡ଼ିବାରୁ ସେ ଉଠିପଡ଼ିଲେ ଏବଂ କହିଲେ—“ଦେଖନ୍ତୁ, ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁଇଟି ମତ ପ୍ରକାଶ ପାଉଛି । ପ୍ରଥମଟି ଏକାଥରକେ, ଦ୍ଵିତୀୟଟି ଥର ଥର କରି ଅଳଗା ଅଳଗା ନିଷ୍ଠାଚନ କରିବା । ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କରୁଛି, ହାତ ଟେକି ଗୋଟିଏ ମତ ଏହା ଭିତରୁ ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତୁ ।” ହାତ ଟେକାରୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ବହୁଫଳ୍ୟକ ସଭ୍ୟଙ୍କ ମତ ହେଉଛି—ଅଳଗା ଅଳଗା, ଥର ଥର କରି ନିଷ୍ଠାଚନ କରଇବା । ସେହି ପଛ୍ବା ବି ଗ୍ରହଣ କରଗଲା । ଉଭୟ ଦଳର ସଭ୍ୟମାନେ ଯେତେବେଳେ ହାଉ ହାଉ ହୋଇ ହେମନ୍ତ ବାବୁଙ୍କ ଉପରକୁ ଉହୁଙ୍କି ଆସୁଥାନ୍ତି, ସେତେବେଳେ ସେ ଅତି ଚତୁରତାର ସହ ସେ ସବୁ ଗୋଲକୁ ସେହିମାନଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ମୁହଁଇ ଦେଉଥାନ୍ତି । ଫଳରେ ସଭ୍ୟମାନେ ହେମନ୍ତ ବାବୁଙ୍କ ଗୁଡ଼ ନିଜ ନିଜ ଭିତରେ ଗୋଲ

ଓ ଦିଙ୍କା ଓଡ଼ିଶାରେ ଲଗିଯାଉଥାନ୍ତି । ହେମନ୍ତ ବାବୁଙ୍କୁ ‘ହାତଟେକ’ ରଷା କବଚଟି ମିଳି ଯାଇଥାଏ । ଥରକୁ ଥର କଳିଗୋଳରେ ମାତି ସର୍ବ୍ୟମାନେ ହାଲିଆ ହୋଇଗଲେ । ବାଗୁଡ଼ି ଖେଳରେ ମଲ୍ଲ ଖେଳବାଡ଼ି ଯେପରି ଖେଳରୁ ଅଳଗା ହୋଇଯାଏ, ଏ ନିର୍ବାଚନ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାଜିତ ପ୍ରାର୍ଥୀ ତଥା ତାଙ୍କର ସମର୍ଥକମାନେ ସବୁ ଭବନ ଛୁଡ଼ି ପଳାଉଥାଆନ୍ତି । କେତେ ଜଣଙ୍କର ତୋଟି ପଡ଼ି ଯାଇଥାଏ । ଜିତିଲବାଲ ଓ ହାରିଲବାଲ ଉଭୟେ ଶ୍ରାନ୍ତକ୍ଷାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତି । ପରିଚୟଳନା ଶେଷ କରି ଘର ଭିତରୁ ବାହାରିଲ ବେଳେ ହେମନ୍ତ ବାବୁ କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ସତେଜ ଦେଖା ଯାଉଥାଆନ୍ତି ।

ଗାଣତାନ୍ତ୍ରିକ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ

ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶଟି ଗରିବ ହୋଇଥିବାରୁ ସମସ୍ତ ଭାରତର ଶାଳୀ । ସମସ୍ତେ ଥକା ନକଳ କରନ୍ତି । କିଏ ତା ବାଳରୁ ପୁଲାଏ କାଟି ନେଲାଣି ତ, କିଏ ତା ଘରେ ଜବରଦସ୍ତି ପଣି ପେଡ଼ିରୁ ଗୋଟାଏ ଉଠାଇ ନେଉଛି, କିଏ ଖରେଇ ହେଉଛି । ସମସ୍ତେ ପଙ୍ଗତରେ ବସିଲାବେଳେ ଦିଲୀଁ ବୁଢ଼ୀମା ସମସ୍ତଙ୍କ ପଢ଼ରରେ ଦଶ ଦଶ ପଟ ପୁରି ପକାଇଲା ବେଳେ ଓଡ଼ିଶା ପଢ଼ରରେ ପଟେ ପୁରିରୁ ଟିକିଏ ଛୁଣ୍ଡେଇ ପକାଇଦିଏ ଓ ନାକ ଟେକି ମୁଁ ବୁଲଇ ଦେଇ ଅନ୍ୟ ଆଡ଼େ ଗୁଲିଯାଏ । ଓଡ଼ିଶା ବିଚୁରା ମୁଁ ତଳକୁ କରି ଭୁନି ହୋଇ ରହେ, ଆପଣା ଭାଗ୍ୟକୁ ନିନ୍ଦେ । କାହାକୁ ବା ନିନ୍ଦନ୍ତା ? ଯେତେ ପୁଅ ଜନ୍ମ କଲ ତହିଁରୁ ଶତକତ୍ତା ଅନେଶୂତ ହେଲେ ମାଇଚିଆ, ପରବୋଲ, ଉରକୁଳା ଓ ଘର ଡିକ୍କି କିମ୍ବୀର । କେହି କାହା ଶିଶୁ ଦେଖିପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ନିଜ ଘରକଥା ତ ଏମିତି, ବାହାର ଲୋକେ ଦୂର ଦୂର କଲେ ଚାରି କଥା ?

କଥାରେ ଅଛି, ଯେମିତିଆ ଦିଅଁଙ୍କୁ ସେମିତିଆ ଭୋଗ । ଓଡ଼ିଶାର ଅବସ୍ଥା ତ ଏପରି, ତା ଭାଷାକୁ ଛାଡ଼ିଲୁଛି କିଏ ? ପାଖ ଲୋକେ କହିଲେ, ଓଡ଼ିଆ ଗୋଟାଏ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଭାଷା ନୁହେଁ । କିଏ କହିଲୁ—ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଚୈରିମାଲର ଗନ୍ଧାଘର । କେହି କେହି ବି କହିଦେଲେ—ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଉନ୍ନତ ଚିନ୍ତା ବ୍ୟକ୍ତ କରି ହୃଦୟନା । ଏପକୁ କଥା ତ

ବାହାର ଲୋକେ କହିଲେ, ବୁଲୁଆମାନେ ଡାକରେ ଡାକ ମିଶାଇଲୁ
ପରି କେତେକ ଓଡ଼ିଆ ବି କହିଲେ—ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ମୂଳଦୁଆ
ଅଣ-ଓଡ଼ିଆମାନେ ପକାଇଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଅଣାକୁ ଅଣ-
ଓଡ଼ିଆମାନେ ଟାଣ କରିଛନ୍ତି ।

ଏମିତିଆ ସ୍ଥାନମାନିଆ ଅବସ୍ଥା କି ସବୁଦିନେ ସହି ହୁଏ ! କେତେକ
ଜାଣିବା ଶୁଣିବା ଲୋକେ ଗୁଁ ଗୁଁ ହେବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଗୁଁ-ଗୁଁ
କ୍ଷମେ ହୋ-ହା'ରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଗୁଁ-ଗୁଁରାଙ୍ଗାଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା କ୍ଷମେ
ବଢ଼ି ଲଗିଲା । କାହା ଯୋଗୁଁ ଆମ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ଏପରି ସ୍ଥାନମାନିଆ
ଅବସ୍ଥା ହୋଇଛି, ତାହା ଜାଣିବା ଲଗି ସମାଧୋଟ ଅଣ୍ଟଳା ଅଣ୍ଟଳ
ଲଗିଲା । ବାଳ ଅଣ୍ଟାଳ ଅଣ୍ଟାଳ ଉକୁଣିଟାଏ ଟାଣି ଆଣିଲ ପରି ସମସ୍ତେ
ଓଡ଼ିଆ ଅଧ୍ୟାପକମାନଙ୍କୁ ଘୋଷାତି ଆଣିଲେ । ସେହିମାନଙ୍କୁ ଦାୟୀ କରି
କହିଲେ—କିଏ ସିନା ଦଶ ମାସରେ ଜନ୍ମ ହୁଏ, ତୁମେମାନେ ତ ଛଥ
ବର୍ଷକାଳ ସରସ୍ଵତୀଙ୍କ ପେଟ ଭିତରେ ରହି ଜନ୍ମ ହେଲ । ତୁମେମାନେ
ଆଉ ଥାଉ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଏମିତିଆ ସ୍ଥାନମାନିଆ ହେଲ କାହିଁକି ?
ଆଗରୁ ତ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ନାହିଁ ନ ଥିବା ସାହିତ୍ୟକମାନଙ୍କୁ ଜନ୍ମ
ଦେଇଥିଲେ, ତୁମେମାନେ କୋଉଥିପାଇଁ ଏମିତି ବାଞ୍ଚ ପଡ଼ିଲ ? ସବୁ
ତୁମର ଦୋଷ । ଗୋଟି ଗୋଟି କରି ତୁମମାନଙ୍କୁ ନକ୍ସଳି କରି ଦିଆଯିବ ।
ନକ୍ସଳି ନାଁ ଶୁଣି ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଘାବରେଇ ଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ
ତଣି ଶୁଣିଗଲ । ଥର ଥର ସେମାନେ କହିଲେ—ଆମର କି ଦୋଷ ?
ସରସ୍ଵତୀଙ୍କ ଭୁସ୍ପଣ୍ଡିତେ ବାଣୀବିହାରରୁ ଯେଉଁ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଆମକୁ
ଦେଲେ, ଆମେ ଠିକ୍ ଠିକ୍ ସେମିତି ପଡ଼େଇଲୁ । ସେଥିରେ ଯଦି
ସାହିତ୍ୟକ ଓ ଭ୍ରାତୃତମାନେ ପୈଦା ନ ହେଲେ ଆମେ କଅଣ କରିବୁ ?
ସବୁ ଦୋଷ ଭୁସ୍ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ଆଉ ତାଙ୍କ ତିଆର ପାଠ୍ୟକ୍ରମର । ଓଡ଼ିଆ
ପାଠ୍ୟକ୍ରମକୁ ଦେଖି ଦୁନିଆଁ ଲୋକେ ହସୁଛନ୍ତି, କହୁଛନ୍ତି—ଓଡ଼ିଆ
ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଏକ ଦୁନିଆଛନ୍ତା ପାଠ୍ୟକ୍ରମ । ଆମର କିଛି ହେଲେ ଦୋଷ
ନାହିଁ । ଆପଣ ବାଣୀବିହାରର ଭୁସ୍ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଯାହା କହିବାର କୁହନ୍ତି ।
ଅବାଗିଆ ଲୋକଗୁଡ଼ାକ ନଗ୍ରେଡ଼ିବନ୍ଧା । ସେମାନେ ଖିଙ୍କାର ହୋଇଉଠି
କହିଲେ—“ଆମେ ଭୁସ୍ପଣ୍ଡିତ ପୁସ୍ପଣ୍ଡିତ କିଛି ଜାଣିନୁ । ତୁମେମାନେ ଭଲ

ସାହିତ୍ୟକ ପେଦାକରି ନ ପାରିଲେ ଶିକ୍ଷାମନୀଙ୍କୁ କହି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନକ୍ସଳି କରିବୁ, କରିବୁ, କରିବୁ ।” ଏତକ ଧମକ ଦେଇ ସମସ୍ତେ ଗୁଲିଗଲେ । ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଛେର ମୁଢି ପ୍ରାଣ ବିକଳରେ ଏକମୁଖ ହୋଇ ‘ନାରାୟଣ ରଖ’ ବୋଲି ଡାକ ପକାଇଲେ । ନାରାୟଣ ନି ସେମାନଙ୍କର ବିକଳ ସହି ନ ପାରି ସେମାନଙ୍କୁ ସପନେଇ କହିଲେ—“ଥିଲୁ ଧର, ଆମେ ଗୋଲକଧାମରୁ ଫୁସ୍‌ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ପଠେଇବା । ସେ ମର୍ତ୍ତ୍ୟରେ ଜନ୍ମ ହୋଇ ବରାହ ଅବତାର ବୁଦ୍ଧିଗଲ୍ଲ ଧରଣୀଙ୍କୁ ଥୋଡ଼ିରେ ଉଠାଇଲୁ ପରି ବୁଦ୍ଧଯାଉଥିବା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟକୁ ଟେକି ଧରିବେ ।”

ନିଦରୁ ଉଠି ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହେଲେ ଓ ଗୋଲକ ଧାମରୁ ତଳକୁ ଖସିପଡ଼ିଥିବା ଫୁସ୍‌ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଖୋଜି ବାହାରିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ନବକଳେବର ସମୟରେ ଦଇତାମାନେ ଦାରୁ ଖୋଜିଲୁ ବେଳେ ଯେଉଁ ଖାଲନାଳିଆ ପରିଶ୍ରମ କରନ୍ତି, ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଫୁସ୍‌ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଖୋଜିବାକୁ ତାହାଠାରୁ ତେରୁ ତେରୁ ବେଶି ପରିଶ୍ରମ କଲେ । ସବାଶେଷରେ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଗଞ୍ଜେଇଛିହରେ ଫୁସ୍‌ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ଠାବ କଲେ । ବହୁତ ପୂଜା ମାଜଣା ପରେ ନିଜଗୁଲି ହୋଇ ଅଧ୍ୟାପକ ମାନେ ମନ କଥା ଜଣାଇଲେ ।

ଅଭୟ ଦେଇ ଫୁସ୍‌ପଣ୍ଡିତେ କହିଲେ—“ମା ଭେ, ମା ଭେ, ଆମ୍ବେ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର କ୍ଲେଶାବସନ୍ନତା ଅବଲୋକନ କରି ତନ୍ଦିବାରଣାର୍ଥେ ଗୋଲକଧାମରୁ ପ୍ରେରିତ ହୋଇ ଅସାବଶ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛୁ । ତବ ଉଜ୍ଜଳ ଭାଷା ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ଅଞ୍ଚାବ ସୁଟିପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଳକ୍ଷିତ ହୋଇଅଛୁ । ଆମ୍ବେ ମନସ୍ତ କରିଅଛୁ କି ଏହାର ଅମୁଲରୂଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସାଧନ କରି ଏକ ସବାଙ୍ଗ ସୁନ୍ଦର ସବଜନଗ୍ରାହ୍ୟ ଏକ ଗାଣତାନ୍ତ୍ରିକ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବୁ । ଭଦ୍ରଗଣ ! ତୁମ୍ଭମାନେ ପ୍ରଥମେ ଗମନ କରି ଉଜ୍ଜଳୀୟ ସମାଜପ୍ରସତ୍ତା ସମସ୍ତ ପ୍ରରତ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତିବିଶେଷଗଣଙ୍କୁ ମହାବିଦ୍ୟଳୟ ପ୍ରାଙ୍ଗଣରେ ସମାବେଶ କରାଥ । ଆମ୍ବେ ଅବଳମ୍ବେ ତତ୍ତ୍ଵ ଗମନ କରି କାର୍ଯ୍ୟାବଳ୍ମୀକାରି କରିବୁ । ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ବ୍ୟକ୍ତିଗଣଙ୍କର ଯଥୋପାଦେୟ ପରାମର୍ଶ ତଥା ସୂଚନା ତତ୍ତ୍ଵଗର୍ଗତ କରାଇବୁ । ଅଧୁନା ଗମନ କର ।”

ପୁସ୍ତକଟିକୁ ଏପରି ପଣ୍ଡିତଙ୍କା କଥାବାର ଦେଖି ଜଣେ ଟୋକା ଅଧ୍ୟାପକ କହିଲେ—“ପୁସ୍ତକଟିକେ ସାରୁ ! ଆପଣ ସେଠି ଏମିତି ଓଠନେଫେଡ଼ା କଥା କହିଲେ ସମସ୍ତେ ଆପଣଙ୍କୁ ଅଯୋଗ୍ୟ ମନେକରି କହିବେ—ହେଁ, ଇଏ ତ ଜଣେ ସଂକ୍ଷିତିକା ପଣ୍ଡିତ । ଇଏ ପୁଣି ଓଡ଼ିଆ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ କରିବ କଥା ! ଏଣୁ ଆପଣ ସେଠି କଞ୍ଚା ଓଡ଼ିଆରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା କରିବେ ।”

ଅଛି ଚିନ୍ତିତ ଭାବରେ ପୁସ୍ତକଟିକେ କହିଲେ—“ପରିଥାପଯୁକ୍ତ ସୃଜନା ପ୍ରଦାନ କରିଅଛ । ଆମେ ତଥ କଞ୍ଚା ଓଡ଼ିଆ ବ୍ୟବହାର କରିବା ନିମିତ୍ତ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଉଦ୍ୟମ କରିବୁ । ଆପଣମାନେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ରହନ୍ତୁ ।”

X   X   X

ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ବେଶ୍ ଜମି ଉଠିଲୁ । ମୁହିଁମୁହିଁ ଦୁଇ ଧାଉରେ ସବୁ କିସମର ଭେଣ୍ଡିଆ, ବୁଡ଼ା ବସିଛନ୍ତି । ଗୋଟାଏ ଧାଉ ମୁଣ୍ଡରେ ପୁସ୍ତକଟିକେ ଓ ତାଙ୍କ ଦୁଇ ପାଖକୁ ଲଗି ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ବସିଛନ୍ତି । ଟିପେ ନାସ ନାକରେ ଗୁଞ୍ଜିଦେଇ ପୁସ୍ତକଟିକେ ଆରମ୍ଭ କଲେ—“ଉଦ୍ବୁ ମହୋଦୟଗଣ ! ଆମୁମାନଙ୍କ ସମ୍ମନ୍ଦରେ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ପ୍ରଣୟନ ବିଷୟକ ଯେଉଁ ସୁକଠିନ...”

ପାଖରେ ବସିଥିବା ଅଧ୍ୟାପକ ଜଣକ ପୁସ୍ତକଟିକୁ ପଛଆଡ଼କୁ ହାତ ନେଇ ତାଙ୍କ ପିଣ୍ଡକୁ ନିମୁଟି ଦେଇ ପୁସ୍ତକ୍ସବ୍ କରି ମନେ ପକାଇ ଦେଲେ—‘କଞ୍ଚା ଓଡ଼ିଆ ।’

ପୁସ୍ତକଟିକେ ରମକିପଡ଼ି ପ୍ରକୃତିଷ୍ଟା ହୋଇଗଲେ ଓ ଚିନ୍ତିତ ହୋଇ ପୁଣି ଆରମ୍ଭ କଲେ—“ହଁ, ଏଇ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ ମାନେ ସିଲାବସ୍ତୁ ତିଆରିର ଗୁରୁଦୟୀରୁ ଆମ ମସ୍ତକରେ ଲଦା ହୋଇଲୁ । ଆମେ ତାକୁ ସବୁଠାରୁ ତାବେ ନ କଲେ ଆମ ଇଚ୍ଛତ ମହତ ସବୁ ଜଳରେ ପଢ଼ିବ ହେବ । ମୁଁ କୁଟାବନ୍ଧାଟା କରି ଦେଉଛି, ମାନେ ପ୍ଲାନ୍କାର୍ଟିଟା କରି ଦେଉଛି । ତହିଁରେ ଆପଣମାନେ ନିଜ ନିଜ ପ୍ରସ୍ତାବ ଲଗାଇ ପୂର୍ଣ୍ଣାବୟବ ଗଢ଼ି ପକାଇବେ । ଦେଖନ୍ତୁ, ଓଡ଼ିଆ ତ ଆମର ମାତୃଭାଷା, ଆମେ ସମସ୍ତେ ଏହାକୁ ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣୁ । ଏଣୁ ପାଠ୍ୟକ୍ରମରେ

ଓଡ଼ିଆକୁ ଖୁବ୍ କମ୍ କରି ବାହାର ବିଷୟ ବେଶି ଅନ୍ତର୍ଗତ କରିବା । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଭାଗର କର୍ତ୍ତାଗଣ ତାକୁ ଦେଖି ଯେମିତି କହିବେ—“ଆହୋ କିମଭୁତି” ମାନେ କହିବେ ବାବବାରେ ଆଲୁଅ । ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଭଗ ଅର୍ଥାତ୍ ପୁରାତନ, ମଧ୍ୟ ଓ ଆଧୁନିକ ପଦ୍ୟ ଓ ଗଦ୍ୟ ଏକାବେଳକେ ପାଠ୍ୟକ୍ରମରୁ ଉଠାଇଦେବା । ଆମକୁ ମହାଭାରତୀୟ ସ୍ତରରେ ଆଉ ପତେଇ ଠିଆ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଓଡ଼ିଆକୁ ଓଡ଼ିଶା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କେଉଁଠି ଲୋକମାନେ ବୁଝିପାରନ୍ତିନି କି ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତିନି । ଏଣୁ ମିଛରେ ସେଥିରୁ ଗୁଡ଼ାଏ ପିଲଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଭଣି କରି ଭାବନାନ୍ତି କରିଦେବା ଅନ୍ୟାୟ ହେବ ।

ତୃତୀୟ ଭଗକୁ ଗୋଟିଏ ନ କରି ତିନି ଭଗ କରିଦେବା । ସମ୍ବୂଧ, ପାଳି, ପ୍ରାକୃତ ଓ ଅପତ୍ରଃସକୁ ୧ମ, ୨ୟ ଓ ଗ୍ରୂପ ବିଭାଗ କରି ପ୍ରତ୍ୟେକରେ ୧୦୦ କରି ନମ୍ବର ରଖାଯିବ । କଥାରେ ଅଛି— ରଜାନୁଗତ ଧର୍ମ । ସେହିପରି ପ୍ରଫେସରାବୁଗତ ପାଠ୍ୟକ୍ରମ । ଆମେ ଯେଉଁଥିରେ ପାରଙ୍ଗମ ତାକୁ’ର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେବୁଁ । ଏହାଦାର ଗୋଟିଏ ବଢ଼ି ଉପକାର ହେବ । ରୁଷମାନେ ଓଡ଼ିଆରେ ପ୍ରତକିତ ଅଣ୍ଟାବ୍ୟ, ଅଣ୍ଟାଲ ଶକସବୁ ଯାହା କି ଭାଷାକୋଷରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ, ସେଗୁଡ଼ିକ ହିମେ ଭୁଲିଯିବେ ଆଉ କୁହାକୋହି ହୋଇ କଲିତକରଳିରୁ ନିର୍ବୁଦ୍ଧ ହେବେ ଓ ସମ୍ବୂଧ ହୋଇଯିବେ ।

ତତ୍ତ୍ଵିଦ୍ୟାଭଗରେ ଯେଉଁ ପାଞ୍ଚ ବିଭାଗ କରି ୧୩ଟି ସମସ୍ତାମଧ୍ୟକ ଭାରତୀୟ ଭାଷା ଦିଆଯାଇ ଯେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ବିଭାଗ ନେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅଛି, ତାକୁ ବଦଳାଇ ସବୁ ଭାଷାକୁ ବାଧତାମୂଳକ କରିବାକୁ ହେବ । କର, କୋର୍ଟ, ସାନ୍ତାଳ, କୁଇ ଆଦି ଯେତେ ଆଦିବାସୀ ଭାଷା ଓ ଉପଭୋଷା ଅଛି, ତାକୁ ଭଣି କରିବାକୁ ହେବ । ଏହାଦାର ପିଲମାନେ କିଛି ନ ହେଲେ ଅନ୍ତର୍ଭାବରେ ନିଜକୁ ଆଦିବାସୀ ବୋଲି ପରିଚୟ ଦେଇ ଚାକିଶ ବାକିଶ ସହଜରେ ପାଇ ପାରିବେ ।

ଯଞ୍ଚମ ଭଗରେ ଯେଉଁ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟଭୀନ୍ଦୁ ଗଦ୍ୟ, ଶିଳାଲେଖ ଓ ସମାଲୋଚନା ତଥି ରହିଛି, ତାକୁ ଉଠାଇ ଦେବା । ପୁରୁଷା

ଜିନିଷରୁ ଆମକୁ କଥଣ ମିଳିବ ? ତାକୁ ଆଶି ଆଜିକାଳିକା ପାଣି ପବନରେ ଥୋଇଲେ ଲୋକହସା ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ଶିଳାଲେଖ ପଢ଼ିଲେ ପିଲ୍ଲାଏ ଦେଉଳ, ପାହାଡ଼ ଗୁମ୍ଫାର କାହା ଉଣ୍ଡିବେ । ଫଳରେ ଦେଉଳରେ ଥିବା ଅଣ୍ଣୀଳ ମୁଣ୍ଡି ଆଉ ଖେଚେଡ଼ା ଟୋକାଏ ନିର୍ମୁଟିଆ କାହୁମାନଙ୍କରେ ଅଙ୍ଗାରରେ ଯେଉଁପରୁ ଅଣ୍ଣୀଳ କଥା ଲେଖିଥାନ୍ତି, ସେଗୁଡ଼ାକ ନିଠେଇ କରି ଦେଖି କୁର କୁର ହେବେ । ଆମର ଭଲ ପିଲଗୁଡ଼ାକ ଖରାପ ହୋଇଯିବେ । ଆଜିକାଳିର ପିଲ୍ଲାଏ ଯେପରି ନକ୍ସଲିଆ ପାଲଟିଲେଣି, ସେଥିରେ ସମାଲୋଚନା ଯଦି ରହେ ତେବେ ପିଲ୍ଲାଏ ମୁହଁର୍ଭୀକ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶାଟାକୁ ପଣ୍ଡିମ ବଙ୍ଗ କରିଦେବେ । ଏଣୁ ଏଗୁଡ଼ାକ ବିଳକୁଳ୍ ଉଠାଇ ଦେଲେ ଗଲା ।

ଷୱରୁ ଭାଗରେ ଭାଷା ଓ ଭାଷାର ଇତିହାସ ଅଛି । ଏଥରେ ଧ୍ୱନିବିଜ୍ଞାନ ଓ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ ଉଣ୍ଡିହେବ ଆଉ ଭାଷାର ଇତିହାସ ସଙ୍ଗେ ଭୂଗୋଳ, ସ୍ଥାପ୍ତ୍ୟରକ୍ଷା, ଅଙ୍କ ମଧ୍ୟ ରହିବ । ଭୂଗୋଳ ଜାଣିବା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ଏହାକୁ ନ ପଢ଼ିଲେ ଆମ୍ବେମାନେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ଖୋଜି ଖୋଜି କେଉଁ ବାଟେ ପୁରୋପ, ଆମେରିକା ଯାଇ କେଉଁ ବାଟେ ପୁଣି ନିଜ ଥାନକୁ ଫେରି ଆସିଲୁ, ପୁଣି କେଉଁ ବାଟେ ଏ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟମୁକୁ ଆସିଲୁ ତାହା ପିଲ୍ଲାଏ ଜାଣିପାଇବେନି ଓ ସେ ବାଟରେ ଯାଇପାଇବେନି । ସ୍ଥାପ୍ତ୍ୟରକ୍ଷା ପଢ଼ି ଭଲ ସ୍ଥାପ୍ତ୍ୟରକ୍ଷା ନ କଲେ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗରେ ଯେଉଁ ଦଳାଦଳ, ଚକଟା ଚକଟି, ମାଡ଼ପିଟ ହେଉଛି, ସେଥିରେ ସେମାନେ ଉଭେଇଯିବେ । ସେହିପରି ଅଙ୍କ ଦରକାର । ରୂପଶରୀର କିପରି ଭାବରେ ହିସାବ କିତାବ କଲେ ଅଗ୍ରଞ୍ଜ ବା ସିନିଅରିଟିଟା ଆଗ ମିଳିଯିବ, ତାହା ଜଣା ପଡ଼ିଯିବ ।

ସପ୍ତମ ଓ ଅସ୍ତ୍ରମ ଭାଗରେ ଯେଉଁ ୫ଟି କରି ବିଭାଗ ଅଛି, ସେଥିରୁ ଦିନ୍ତାପୁ ବିଭାଗଟି ତାତି ଫୋପାଡ଼ି ଦିଆଯିବ । ଏ ବିଭାଗଟି ହେଲ ଲୋକଗୀତ, ଲୋକଗପ, ଲୋକନାଟ୍ୟ ଓ ଗୀତ କବିତା । ଏଗୁଡ଼ାକ ରହିଲେ ପିଲ୍ଲାଏ ଡେଙ୍ଗା ଦାସଙ୍କ ବହି ପଡ଼ିବେ, ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଦଉଡ଼ିବେ । ଏଗୁଡ଼ାକ ମୋ ଦିହରେ ଯିବ ନାହିଁ । ମୋତେ ସେ ଯେତେ ହଇରାଣ

କରିଛି, ସେ କଥା ମୁଁ କଅଣ ଭୁଲିବି ? ସେ ବିଭାଗକୁ ଉଠାଇବା ହେଲା ପ୍ରଥମ କଥା । ପଞ୍ଚମ ବିଭାଗଟି ଅର୍ଥାତ୍ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ଧର୍ମଧାରା ଓ ଓଡ଼ିଆ ବୈଷ୍ଣବ ସାହିତ୍ୟକୁ ବାଦ୍ ଦେବା । କାରଣ ଆମ ଦେଶ ଧର୍ମନିରପେଷ । ଏତକ ଗୁଡ଼ ଆଉ ଯାହା ରହିଲା ତାହା ରହିବ ।

ଏ ଥରକ ଆପଣମାନେ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦିଅନ୍ତୁ, କାରଣ ପାଠ୍ୟକ୍ଷମକୁ ଗଣନାମୂଳକ କରିବାକୁ ହେବ ।

ପୁସ୍ତକଟିଙ୍କୁ ସଦା ସ୍ମୃତି କରୁଥିବା ଓ ପାଖରେ ବସିଥିବା ଅଧ୍ୟାପକ ଜଣକ କହିଲେ—“ଆଜ୍ଞା, ନବମ ପେପର୍ଟଟା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘରୋଇ ଭାବେ ଥିଲା, ତାକୁ ପାଠ୍ୟକ୍ଷମର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିଯାଉ । ଏ ବିଷୟଟିର ଗୁରୁର ଏତେ ବେଶି ଯେ, ଶିକ୍ଷା ପରେ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରର ସବୁଠାରେ ଏହା ଅନୁଭୂତ ହୁଏ । ଗୁରୁଶାନୀଏ ପାଇବାକୁ, ପାଇ ତାର ଶ୍ରାୟୀଇ ରଖିବାକୁ, ପ୍ରମୋସନ ପାଇବାକୁ, ଉପରିଷ୍ଠ ହାକିମଙ୍କୁ ସଦା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ରଖିବାକୁ, ଗୁରୁଶାନୀରେ ଖରାପ ଥାନକୁ ବଦଳି ନ ହେବାକୁ, ସମସ୍ତଙ୍କୁ ହାତରେ ରଖି ହାତ ତିକଣେଇବାକୁ ଏ ପାଠ୍ଟାର ଅସୀମ ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଯେଉଁ ପିଲାଏ ଘରୋଇ ଭାବରେ ଏ ବିଦ୍ୟାରେ ଅଭ୍ୟସ, ସେମାନେ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ବିରାଟ ସଫଳତା ଲାଭ କରୁଛନ୍ତି । ଯେଉଁମାନେ ଏ ବିଦ୍ୟାରେ ପାରଙ୍ଗମ ନୁହନ୍ତି, ସେମାନେ ଆଠଟାଯାକ ପେପର୍ଟରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ନମ୍ବର ରଖିଥାନ୍ତୁ ପଛକେ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତି ପଦରେ ଠୋକର ଖାଇ ଭାଙ୍ଗିପଡ଼ନ୍ତି । ଏ ପେପର୍ଟଟିର ନାମ ‘ତେଲତହୁ’ ରହିବ । ଏହାକୁ ଥୁଡ଼ର ଓ ପ୍ରାକ୍ଟିକାଲ୍ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଦିଆଯିବ । ଏହାର ଅଧ୍ୟାପନା ଏକ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ଧରଣର ହେବ । ଏହି ବିଷୟର ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ସେମାନଙ୍କ ମୁଖ୍ୟଙ୍କୁ ପିଲାମାନଙ୍କ ଆଗରେ ନିରୁତ୍ତା ଏରଣ୍ୟବାଜ ତେଲରେ ମର୍ଦନ କରିବେ । ମୁଖ୍ୟ ଟିକିଏ ମୁରୁକିହସା ଦେଲେ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଠୋ ଠୋ ହୋଇ ହସିବେ । ମୁଖ୍ୟ ଟିକିଏ ମୁହଁ ଶୁଖାଇଲେ ସେମାନେ କାନ୍ଦ ପକାଇବେ । ମୁଖ୍ୟ ‘ଧ’ ବୋଲି କହିଲେ ସେମାନେ କେତ୍ରୀୟାଇ ପୁଲାଏ ପୁଲାଏ କାମୁଡ଼ ଦେବେ । ମୁଖ୍ୟ ଛିଦ୍ରେ ଯାଇ ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ପାଠ ହାସଲ କରିଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗର ମୁଣ୍ଡେ ବନିଗଲେ ତାହା ଯେ ଏକ ଅଦ୍ଵିତୀୟ ପାଠ, ତାହା

ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ଗୁଷମାନଙ୍କ . ସମସ୍ତରେ ମୁଖ୍ୟଙ୍କୁ କଳାପୂର୍ଣ୍ଣ ଭବରେ କହିବେ । ମୁଖ୍ୟଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କ ପିଲଙ୍କୁ କାଣେଇବା, ବଜାର ସତା କରିଦେବା, ଦିଅ, ମାଛ ଯୋଗାଇବା ଆଦି କର୍ମ ଗୁଷମାନଙ୍କୁ ସଙ୍କରେ ନେଇ କରିବା ଇତ୍ୟାଦି ଶିକ୍ଷଣୀୟ ବିଷୟ ପାଠ୍ୟମ୍ରମର ଅନ୍ତର୍ଗତ ହେବ । ଏହି ବିଷୟଟି ଗୁଷକଗତରେ ଏକ ବିଶ୍ଵାସ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣି ଦେବ । ଗୁଷମାନେ ଆଉ ଉପ୍ରାତିଆ ହେବାକୁ ସାହସ କରିବେ ନାହିଁ । ଫଳରେ ଗୁଷବିଶ୍ଵଙ୍କଳା କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇଯିବ । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଶ୍ଵ-ଧିଦ୍ୟାଳୟମାନେ ଆମଠୁଁ ଶିଖ ନିଜ ନିଜ ଇଲକାରେ ତାକୁ ରାନ୍ତୁ କରାଇବେ । ସମେ ଏହା ସାର ପୃଥ୍ବୀକୁ ବ୍ୟାପିଯିବ । ଆପଣଙ୍କର ଜୟ ଜୟକାର ରୂପିଆଡ଼େ ଶୁଭିବ । ପଦ୍ମଶ୍ରୀ ପଦଟା ଆପଣଙ୍କ ପାଇଁ ଥୁଆ ହୋଇଯିବ । ତା ପରେ ଆପଣଙ୍କୁ ଲୋକେ ଘୋଷାଡ଼ି ନେଇ ଶିକ୍ଷାମନ୍ତ୍ରୀ ଆସନରେ ବସାଇ ଦେବେ ।”

ଆଉ ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ ଉଠେ ଆରମ୍ଭ କଲେ—“ପାଠ୍ୟମ୍ରମରେ କେବଳ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ରଖିଲେ ପୂର୍ଣ୍ଣତା ଆସିବ ନାହିଁ । ସେଥିରେ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ମିଶିବା ରୁଦ୍ଧ । ଏଇଟା ହେବ ଦଶମ ଭାଗ । ଏଥିରେ ପାଲ, ଦାସକାଠିଆ, ଛତ ନାଚ, ଘୋଡ଼ା ନାଚ, ଓଡ଼ିଶୀ ନାଚ, ଦଣ୍ଡନାଚ, କେଳା-କେଳୁଣୀ ନାଚ ଆଦି ରହିବ ।”

ଗୋଟିଏ ପିଲ ହଠାତ୍ ଉଠିପଡ଼ି କହିଲୁ—“ଏଥିରେ ଟୁଇଷ୍ଟୁ ରଖୁଛ ନା ଦେଖିବ ।” ସମସ୍ତରରେ ପୁସ୍ତକଟିକେ ଓ ଅଧ୍ୟାପକମାନେ ‘ତଥାସ୍ତୁ, ତଥାସ୍ତୁ’ ବୋଲି ଚିଲେଇ ଉଠିଲେ ।

ଜଣେ ଗଜା ଭେଣ୍ଟିଆ ଉଠିପଡ଼ି କହିଲୁ—“ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ଭିତରେ ‘ଟଣାଟଣୀ’ଟା ରଖ । ଏହା ଆମ ସମ୍ବୁଦ୍ଧ ତିର ଏକ ବଡ଼ ଅଙ୍ଗ । ଅନ୍ୟମାନେ ପେଲପେଲ ହୋଇ ଉପରକୁ ଉଠେ ଯାଉଛନ୍ତି । ଆମେ ଟଣାଟଣୀ ହୋଇ ଚଳକୁ ଯିବା । ସମସ୍ତେ ଉପରକୁ ଯାଇ ଭିଡ଼ ଜମେଇଲେଣି । ବହୁତ ଲୋକ ଯହିଁ ମିଳି, ଅବଶ୍ୟ ଉପୁଜଇ କଳ । ସେଠି କଳ ଆରମ୍ଭ ହେବାକୁ ବସିଲାଣି । ତଳେ କେହି ନାହାନ୍ତି, ଫରକତ ଜାଗା । ଅମେ ଟଣାଟଣୀ ହୋଇ ସେଇତିକୁ ଗଲେ ବେଶ ଆରମ୍ଭରେ ହାତ ଗୋଡ଼ ଲମ୍ବେଇ

ବସିବା । ମନଇଛା ଗଡ଼ିବା, ଶୋଇ ଦୁଇଁଡି ମାରିବା । ‘ଟଣାଟଣି’ର ଏକେ ଏତେ ପାଇଦା ଅଛି । ତେଣୁ ଏ ‘ଟଣାଟଣି’ର କଳାଟାକୁ ଭଲ କରି ଆୟୁତ୍ତ କରିନେବା ଆମର ନିତାନ୍ତ ଦରକାର । ଏଇଟା ଅଳବତ୍ତ ପାଠ୍ୟନ୍ତରେ ରହିବ ।” ପୁସ୍ତମ୍ଭୁତଙ୍କ ମନକୁ କଥାଟା ପାଇଗଲା । ସେଇଟାକୁ ସେ ତାଳିକାଭୁକ୍ତ କରିନେଲେ । ଦଶମ ଭାଗର ମୁଣ୍ଡ ମରାହେବାକୁ ଯାଉଛି, ଏହି ସମୟରେ ଆଉ ଜଣେ ଚିଲେଇ ଉଠିଲା— “ବନ୍ଦକର, ଆମ ସମ୍ମତିର ସବୁଠୁଁ ବଡ଼ ବିଷୟ ବାଦ୍ ପଡ଼ିଯାଇଛି । ସେଇଟା ହେଲା ‘ପରଶ୍ରାକାରତତା’ । ଏ ରାଜରେ ଯାହାକୁ ପରୁରିବ, ସେ କହିବ—‘ଶାରଣିଆର ଶିଶୁ ପେଜପିଆ ଦେଖିପାରେ ନାହିଁ ।’ ଏହା ଆମର ଏକ ମହିତ ସମ୍ମତି । ଶି ବଢ଼ିଲେ ମନରେ ଗଢ଼ ଆସେ । ଫଳରେ ମଣିଷ ଭଗବାନଙ୍କଠାରୁ ଦୁରେଇସାଏ । ‘ପରଶ୍ରାକାରତତା’ ସମସ୍ତଙ୍କ ଶି କମାଇବାରେ ସାହାୟ କରି ଆମ୍ବମାନଙ୍କୁ ଭଗବାନଙ୍କର ନିକଟତର କରାଏ । ଏଣୁ ଏହି ‘ପରଶ୍ରାକାରତତା’ଟାକୁ ଭଲ ଭାବରେ ଶିକ୍ଷା କରିବା ଦରକାର । ଏପରି ପାଠକୁ ଛୁଡ଼ିଦେଇ ଗୁଣିଯାଉଛି କୁଆଡ଼େ ? ରଖ ଏହାକୁ ।”

ଏଇଟାକୁ ବି ଦଶମ ଭାଗରେ ରଖାଗଲା । ସେତେବେଳକୁ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ୭୪ ପଇସାର ସନ୍ତୋଷ ଆସିଗଲାଣି । ହଠାତ୍ ବାହାରୁ ଗୋଟାଏ ଡେଙ୍ଗା ହୋଇ ଲୋକ ଧର୍ମସର୍କ ହୋଇ ଭିତରକୁ ପଣିଆସିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଏପରି ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହେବାର ଦେଖି ଜଣେ ଅଧ୍ୟାପକ ପରୁରିଲେ— “କ-ହୋ, ମାଳମଣି ମାହାନ୍ତା ବାବୁ ! ତୁମେ ବାଣୀବିହାର ଛୁଡ଼ି ଏମିତି ଧର୍ମସର୍କ ହୋଇ ଏଠିକ ଆସିଛ କାହିଁକି ?”

ମାଳମଣି ମାହାନ୍ତାଏ ମୁହଁଟା ପୋଛିପକାଇ ଓ ପାହିରେ ଚଟାପଟ ରୁରିଟା ପାନଶିଲ ଗୁଞ୍ଜିଦେଇ କହିଲେ—“ଆଜ୍ଞା ! ଆପଣମାନେ ଏଠୁ ଛୁଡ଼ି ପକାନ୍ତୁ, ନ ହେଲେ ଜୀବନ ପାଇବେନି । ଆପଣମାନେ ଗାଣତାନ୍ତିକ ପାଠ୍ୟନ୍ତର ତାର କରୁଛନ୍ତି; ଅଥବା ଜଣେହେଲେ ମାଝି ଅଧ୍ୟାପକ ଡାକ ନାହାନ୍ତି ? ସବୁ ମାଝ କଲେଜର ପ୍ରିନ୍ସିପାଲ୍ ଓ ଲେକ୍ଚରରରୁ-ମାନେ ହାତରେ ବେଳଣା କାଠ, ପନିକି, ଗୁଆକାତି ଧରି ଆପଣମାନଙ୍କ

ଉପରେ ଚଢାଉ କରିବାକୁ ଭୁଲରେ ବାଣୀବିହାରରେ ଯାଇ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ସେଠାରୁ ଇଆଡ଼େ ଆସିବା ପାଇଁ ସଜବାଜ ହେଉଛନ୍ତି । ଶୀଘ୍ର ଏଠୁ ପଳାଇଁ, ନ ହେଲେ ଆପଣମାନଙ୍କର ଦପା ରଫା ହୋଇପିବ ।”

ସମସ୍ତଙ୍କ ଭିତରେ ହାଲିହୋଲ ପଡ଼ିଗଲା । ସେତେହେଲେ ସେମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ଶକ୍ତି ସୁରୂପା । ସ୍ଵୀରୁଂ ମହାଦେବଙ୍କୁ ନ ମାନି ତାଙ୍କ ଶୁଣି ଉପରେ ଚଢ଼ି ଯାଇଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କ ବେଳଣା କାଠି, ପନିକି ଓ ଗୁଆକାତରୁ ବିରାଳିକୁଆଠାଏ ବି ବିର୍ତ୍ତିବ ନା !

ପୁସ୍ତକଟିରେ ଶୁନିଆ ହୋଇଯାଇ ମାହାନ୍ତାଙ୍କୁ କହିଲେ—“ହେ ମାହାନ୍ତାଏ ! ତମ ହାତ ଧରୁଛି, ତୁମେ ଯାଆ ବାଟ ଓଗାଳ ସେମାନଙ୍କୁ କହିବ, ସେମାନଙ୍କର ଯାହା ରଖିବାର କଥା ତୁମକୁ କହିଦେଲେ ମୁ ତାକୁ ପାଠ୍ୟନମରେ ପଛନ୍ତେ ଭର୍ତ୍ତି କରିଦେବ । ଯାଆ, ଶୀଘ୍ର ଯାଆ । ଏତକ କରଇଦେଲେ ତୁମେ ଯେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଆରେ ଏମ୍. ଏଁ. ପର୍ଷାଷା ଦେବ, ମୁଁ ତୁମକୁ ପାଷା କାଷା ପାଷା କରିଦେବ । ଆଉ ତେର କରନା, ଯାଆ ।”

ମାହାନ୍ତା ବେଳଣା କାଠି ଫର୍ଜିକୁ ବାଟରୁ ଓଗାଳବା ପାଇଁ ଗଲା ପରେ ଭୁଷୁରେ ଯେ ଯୁଆଡ଼େ ଛୁଟିପିଟି ହୋଇ ପଳାଇଗଲେ ।

କବିର ଆଶା

ଗୁର ଅଞ୍ଜୁଳିଆ କବି ପଦ୍ମତ ଦାସ ହାବେଳି ସାହିତ୍ୟ ସଦନରେ
ବେଶ୍ କଥାବାର୍ତ୍ତାରେ ମଜ୍ଜି ଯାଇଥାଆନ୍ତି । କବି ଓ ଲେଖକମାନଙ୍କର
ଆଶା ଆକାଶ୍ରମା ବିଷୟରେ ଆଲୋଚନା ଗୁଲିଆଏ ।

ଜଣେ କହିଲେ—“ଲେଖକ ଗୋଷ୍ଠୀଏ ସବୁବେଳେ ଦରକାରୋଁ
ବେଶି ଆଶା କରି ବସନ୍ତ । ଫଳରେ ବେଶି ମାଙ୍କଡ଼ିତ୍ତରୁ ମାରନ୍ତି । ମଜ୍ଜା
କଥା ହେଉଛି, ଏଇ ‘ମାଙ୍କଡ଼ିତ୍ତ’ରୁ ଓଳଟା ଲପା ଉଠାନ୍ତି । ଯେଉଁ
ଲେଖକ ଯେତେ ବଡ଼ ମାଙ୍କଡ଼ିତ୍ତ ମାରିଥାଏ, ସେ ସେତେ ବେଶି ଲପା
ଉଠାଏ ।”

ଆଉ ଜଣେ ପ୍ରତିବାଦ କରି କହିଲେ—“ନିହାତ ବାଜେ କଥା ।
ତୁମେ ଯାହା ନାହିଁ ତାହା କହିଦେଲେ ଆମେ କଥଣ ଗ୍ରହଣ କରିନେବୁ ?
ବ୍ରହ୍ମା ବିଳବିଲେଇଲେ ବେଦ ହେଲ ପରି ପାଇଛ କି ? ଗୋଟାଏ
ଉଦାହରଣ ଦେଇ କହିଲ ଦେଖି !”

“ଏଇ କଥା ? ଗୋଟାଏ କଥଣ ପଚିଶଟା ନଉନା । କିଏ ସିନା
ଭୁଲୁଁ ଉପରେ କୋଠା ଗଡ଼େ, ଲେଖକ କିନ୍ତୁ ଏକାବେଳକେ ଅଧା
ସ୍ଵର୍ଗରେ ମୂଳଦୁଆ ପକାଇଦିଏ । ମାଟିଘର କି ଝାଟିଦର ତା ଆଖିରେ
ନ ଥାଏ । ସେ ଏକାବେଳକେ ଗୋଟାଏ ରାଜପ୍ରାସାଦ ବନେଇ ଦିଏ ।

ନିଜ ମୁଣ୍ଡରେ ରାଜା ବା ରାଜକୁମାରର ଠେକା ଭିଡ଼ଦିଏ । ଆଶାରେ ଆଶାରେ ଅମୃତମଣୋଡ଼ ଅଣ୍ଟାଳ୍ଟ ଅଣ୍ଟାଳ୍ଟ ଶୁଣା ଖଡ଼ଗଡ଼ି, ଭାତହାଣ୍ଟି ହାତରେ ବାଜେ । ତାର ଚେତା ଆସେ, ମେଟ ଭୋକରେ କଥ୍ର କଥ୍ର ଡାକେ । ଅଧ୍ୟାସ୍ତଗୁରୁ ତା ରାଜପ୍ରାସାଦଟା ଧପାସ୍ କରି ତଳେ କରୁଡ଼ି ହୋଇପଡ଼େ, ଟିକି ଟିକି ହୋଇଯାଏ । ମନରେ ତାର ଗୋଟାଏ ପରିସ ରହିଯାଏ । ସାଧାରଣ ଲୋକ ହୋଇଥିଲେ ରେଳ ତଳେ ଶୁଆନ୍ତା, ପୋଟାସିଆମ୍ ସାଇନାଇଡ଼ ଖାଆନ୍ତା, ବେକରେ ପଥର ବାନ୍ଧ କଥ୍ର ପୋଖରାକୁ ଡିଆନ୍ତା କିମ୍ବା ଟାଣୁଆ ଡାଳ ଦେଖି ଦଉଡ଼ି ଦିଆନ୍ତା । କିନ୍ତୁ ଲେଖକ ଏହି ପରିସକୁ ମୂଳଦ୍ୱୀଆ କରି ପରିଷିଳି ଘରଠୁଁ ବଳ ଆହୁରି ବଢ଼ିଆ ତାଜମହଲଟାଏ ଗଢ଼ିଦିଏ । ଆଉ ଗୋଟାଏ ଉଦାହରଣ ଦେଖ । ଇଥିପିଲଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଟିକିଏ ହେଁ ହେଁ ପେଁ ପେଁ ହେୟ ହେୟ ଲେଖକ ପ୍ରାୟ ବେଶି ଆଶା କରି ବସେ । ଆଶାରେ ଆଶାରେ ଏକାବେଳକେ ରମ୍ବା, ଉଦ୍ବଣୀ, ମେନକାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ହାତଗଣ୍ଠି ପକାଇଦିଏ । ଠୋକର ତ ଏଥିପାଇଁ ଥୁଥା । କିନ୍ତୁ ଏମିତିଆ ଠୋକର ଖାଇ ସେ କାଢ଼ିଛି—ବୈମିଣି ପୁନିଏଟ୍, ଲପୁଲ ମଜୁନ୍ ଓ ଶିଶନ୍-ଫରହାଦ । ଆ-ହା-ହା, କାଳ କାଳକୁ ସେଗୁଡ଼ିକା ଜକ ଜକ ହୋଇ ଦିଶୁଛି ଓ ଦିଶୁଥିବ ।”

ଏତିକିବେଳେ ଜେନା କବି ମୁରାଶମୋହନ ଜେନା ସଦନ ଭିତରକୁ ପଶିଆସିଲେ । ସଦନ ଭିତରେ କବି ପଦ୍ମ ଦାସଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ତାଙ୍କ ମୁହଁ ଝାଉଁଲିଗଲ । ମୁହଁରୁ ହସତକ ଯେମିତି କିଏ ପୋଛୁ ନେଇଗଲ । ବାଆଁରେଇ ହୋଇ ଖସି ପଳାଇବାକୁ ବାହାରିଲାରୁ ଅନ୍ୟମାନେ ଅନୁବେଧ ଓ ଜିଗର କରି ବସାଇଲେ । ‘କବିର ଆଶା’ ଆଲୋଚନାର ସୁଅ ପୁଣି ବର ଫଟେଇ ଛୁଟିଲା ।

ପଦ୍ମ ଦାସଙ୍କ ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ବନ୍ଧୁ ଶିଖର ଦାସ କହିଲେ—“ଏ ‘ଆଶା’ କଥାଟା କାହାକୁ କେମିତି ଲାଗୁଛି କେଜାଣି, ମୋତେ କିନ୍ତୁ ଖାଣି ସତକଥା ପରି ଲାଗୁଛି । ପ୍ରକୃତରେ କବିମାନେ ସବୁ ବିଷୟରେ ବେଶି ଆଶା କରି ଠୋକର ଖାଆନ୍ତି ।”

ପଦ୍ମ ଦାସେ ତାଙ୍କ ମମର୍ଥନ ଲରିବାକୁ ଯାଇ କହିଲେ—“ଠକ୍ କହିଛ, ବିଲକୁଲ୍ ଠକ୍ । କିଏ କଥାଣ ଆଶା କରି ଠୋକର ଖାଇଛି

ମୁଁ ଜାଣେନା; କିନ୍ତୁ ମୁଁ ନିଜେ ମରିବାକୁ ଆଶା କରି ଏମିତିଆ ଏକ ଠୋକର ଖାଇଛି ଯେ, ମୋର ତାହା କାଳ କାଳକୁ ମନେ ରହିଛି ଓ ରହିବ । ସେହି ଠୋକରରେ ମୋର ଏହି ବାଁ ବୁଢ଼ା ଆଜୁଠି ଉଡ଼ିଗଲା ।”

ଏତକ କହି ସେ ନିଜ ବାଁ ହାତଟି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଦେଖାଇ ରୂପଟି ଆଜୁଠି ନନ୍ଦ ନନ୍ଦ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସମସ୍ତେ ନନ୍ଦ ନନ୍ଦ ହେଉଥିବା ଆଜୁଠି-ରୁଦ୍ଧକୁ ଆଗ୍ରହର ସହିତ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ ଜେନା କବିଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧ ମାରିଲ ପରି ଗୁଡ଼ିପିଟି ହୋଇ ପଳାଇଗଲେ । ଅଧିକାଂଶ ଏହାକୁ ସତ ମଣି ଚୁପ୍ରଚ୍ଛ ରହିଲେ । ଶିଖର ଦାସ କିନ୍ତୁ କୁର କୁର ହସି କହିଲେ—“ଜେନା କବିଙ୍କ ମାଡ଼ିବସିଲ ଲଜ । ପଦ୍ମ ଦାସଙ୍କ ଆଜୁଠି ଲଜମୁଣ୍ଡିକୁ ଖୋଲି ଦେଲା ।”

ସମସ୍ତେ ଅବାକୁ ହୋଇଗଲେ । କି ଆଶ୍ରୟ ! ପଦ୍ମ ଦାସଙ୍କ ଆଜୁଠି ସହିତ ଜେନା କବିଙ୍କର କି ସମ୍ଭବ ! ଏ ସମ୍ଭବ ଭିତରେ ଲଜ ବା ପଣିଲ କେମିତି ? ନାନା ପ୍ରଶ୍ନ, ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠି ଶିଖର ଦାସଙ୍କ ବିବୃତ କରି ପକାଇଲ । ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଆଶ୍ରୟାସନା ଦେଇ କହିଲେ—“ଥୟ ଧର, ସବରାତ୍ର କର । ଟିକିନିଶି କରି ସେ କଥାଟି କହିବ । କଥାଟିର ଇସାର ଯେତେବେଳେ ଦେଲଣି, ସେତେବେଳେ ନ କହି ଆଉ ରୁବା ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ସମସ୍ତେ ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିବାକୁ ଏତେ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କଲଣି, ସେତେବେଳେ ମୁଁ ନ କହି ରହିପାରୁଛି କେତେକେ ! ଆହୁର ମଧ୍ୟ କଥାଟି ଥାମର ଆଜିକା ଆଲୋଚନା ସହିତ ଏକାବେଳକେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ, ଠିକ୍ ମେଣ୍ଟାବାଳ ଜଡ଼ାତେଲ ପରି ।”

ଜଣେ ଅଥୟ ହୋଇପଡ଼ି କହିଲେ—“ଲେମୁ ଲୁଣ ପର, କଥାଟା ତ କହିଦେବ, ଏତେ ଭୁମିକାରେ କି ଲୋଡ଼ା ?”

“ହଉ ତେବେ ଶୁଣ । ଏ ପ୍ରାୟ ତିନି କର୍ଷ ତଳର କଥା । ତିନିଟା ବର୍ଷ ମୋତେ ତିନି ଦିନ ପରି ଲଗୁଛି । ସତେ କି ଯେମିତି କାଳ ସକାଳେ ଘଟିଯାଇଛି ! ସମୟଟା କେଡ଼େ ତୁରକରରେ ପଳେଇଛି ! କାହାରିକୁ ତାର ଅପେକ୍ଷା ନାହିଁ । କେବଳ ବି ତାକୁ ଅଟକାଇ ପାରେନି । ସେ ଅନାଦି, ସେ ଅନନ୍ତ । ସେ...”

“ବାହାରିଲ, ବାହାରିଲ, ଫେରୁ ରେଗ ବାହାରିଲ” । ହେ, ତୁମ ଦର୍ଶନ ତୁମେ କାହାବାଡ଼କୁ ଶୁଣାଉଥାଅ, ଅମେ ଗୁଳିଲୁ । ତୁମ ଦର୍ଶନ ଶୁଣିବାକୁ ଆମର ସମୟ ନାହିଁ । ଏହା କହି ସେ ଦି’ ଗୁର ଜଙ୍କୁ ଧରି ଉଠିବାର ଉପହମ କରିବାରୁ ଶିଖଇ ଦାସ ଧରିପକାଇ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବସାଇଦେଲେ ଓ ତୋ ପଟାସ୍ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ଅସଲ କଥାଟା—

X   X   X

ଜାବର୍ଷ ପୁର୍ବେ ପଦ୍ମତ ଦାସଙ୍କ ଦିହ ଖରପ ହେଲ । କବି ଓ ଲେଖକମାନେ ତ ସହଜେ ନିଅଣିଆ । ରେଗ ତ ଆଉ ନିଅଣ ବୁଝିବନି ! ସେ ପ୍ରତିବେଧ ନ ପାଇ ବଢ଼ି ଗୁଳିଲ । ଦିନ କେତେଟାରେ ସେ ହାଲିଆ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଏଣେ ଓଷଦ କଣିବାକୁ ଟଙ୍କା ନାହିଁ, ତେଣେ ରେଗ ବି କନିବାକୁ ନାରାଜ । ପହିଲେ ପହିଲେ ସାଙ୍ଗସୁଙ୍ଗାସବୁ ଆସି ନାନାପ୍ରକାର ଶୁଣିଲୁ ଆଶ୍ଚାସନା ଦେଉଥିଲେ । ରେଗଟା ଯେତେବେଳେ ସାଂଘାତିକ ହୋଇଉଠିଲୁ, ଅନେକ ଆସିବା ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । କାରଣ ପାଖରେ ଥାଇ ତାଙ୍କୁର ନ ଡକାଇଲେ କି ଓଷଦ ନ କଣି ଆଣିଲେ ପଦ୍ମତ ଦାସ ଭାବିବେ କଥଣ ? ବାହାର ଲୋକେ ବି ଭାବିବେ କଥଣ ? ସବୁଠୁଁ ଭଲ ଦୂରକୁ ପଳେଇବା । ପଇସାକୁ ଭଲ କରି ଚିହ୍ନିଥିବା ସାଙ୍ଗମାନେ ଏଇଥିଲାଗି ଖସିଲେ । ଯେଉଁ କେତେ ଜଣ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବିଷୟରେ ବେଳେ ବେଳେ ଭାବୁଥିଲେ, ସେମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେ ତାଙ୍କୁ ସେବାଶୁଣ୍ଟୁଷା ନିହାତି ଦରକାର; କିନ୍ତୁ ସେତକ କରିବାକୁ ତାଙ୍କ ପାଖରେ କେହି ନାହିଁ । ସେ ଥିଲେ ଏକ ଲଙ୍ଗଳା ଲୋକ । ବାହା ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ପିଲକବିଲଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠିବ କୁଆଡ଼ୁ ? କିଛି ଗୋଟାଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନ କରିବା ବି ନିହାତି ଅମାନୁଷିକ କାମ ହେବ । ଏପରି ସ୍ଥଳେ ହାସପାତାଳ ହିଁ ଏକମାତ୍ର ଆଶ୍ରମ୍ପୁଷ୍ଟଳ । ଦାୟିତ୍ବ ଗୁଲିଯିବ । ତେଣିକ ମହିରେ ମହିରେ ଟିକିଏ ମୁହଁ ମାରିଦେଇ ଆସିଲେ ହେଲ । ସବୁଆଡ଼ୁ ମଣିଷକୁ ଶାହି ମିଳିଯିବ । ଶେଷରେ ସେହି ଦି’ ଗୁର ଜଣଙ୍କ ଉଦୟମରେ ପଦ୍ମତ ଦାସ ହାସପାତାଳରେ ଭର୍ତ୍ତି ହେଲେ ।

ହାସପାତାଳରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଗଲେ ଯେ ରେଗ ଡର ମର ପଳେଇବ, ତାହା ନୁହେଁ । ରାଜଜସାର ସବୁଠୁଁ ହରିଲୁଠୁଁ । ହାସପାତାଳ

ସେଥିରୁ ବାଦ ପଡ଼ିବ କାହିଁନି ? ସେଠି ବାଲିଗରଢାଠାରୁ ବଡ଼ ଶାଳଗ୍ରାମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପୂଜା ନ କଲେ ବୈଗୀର ଭାଗ୍ୟ ନ ଖୋଲେ । ପରିଚ ଦାସଙ୍କର ଏତେ ପୂଜା କରିବାର ତାକ୍ର ନ ଥିଲା । ଫଳରେ ବୈଗର ତାକ୍ର ବଡ଼ିବାକୁ ଲାଗିଲା । ସାଙ୍ଗମାନେ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ । ଡାକ୍ତରମାନେ ଦିହ ଲଗେଇ ଯହ ନେଉ ନ ଥିବା କଥା ସମସ୍ତେ ଲକ୍ଷ୍ୟ କଲେ । ଏଇଟା ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ବିରକ୍ତ ଓ ଉଦ୍‌ଦେଶ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ଉଣା ଅଧିକେ ସମସ୍ତେ ଲେଖକଗୋଷ୍ଠୀର ଲୋକ । ଶେଷରେ କଲମ ଧରି ଖବର କାଗଜରେ ଶୁଭ ପାଟିତୁଣ୍ଡ କଲେ । ସେତେବେଳେ ଯାଇ ଡାକ୍ତରମାନେ ଜାଣିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ଇଲକା ଭିତରେ ଗୋଟାଏ ଲେଖକ ଯମକୁ ଭେଟିବାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ବସିଛି । ଦୁର୍ନାମକୁ ଡର ହେଉ ବା ଦୟାକରି ହେଉ, ସେମାନେ ଟିକିଏ ଦେଖାଇବା କଲେ, ହଁ ହଁ ପାଠି କଲେ । ବୋଗ କିନ୍ତୁ ଏ ପାଠିକୁ କି ଖାତିର କରେ ? ଶେଷରେ ଖୋଦ ପରିଚ ଦାସେ ନିଜ ମନୋବଳକୁ ହରାଇ ବସିଲେ । ସାଙ୍ଗମାନଙ୍କୁ ପିଟାଇ କହିଲେ—“ଦେଖ, ମୁଁ ଆଉ ବଞ୍ଚିବ ନାହିଁ କି ବଞ୍ଚିବ ନାହିଁ ବୋଲି ଆଉ ଦୁଃଖ ନାହିଁ । ମୋ ପଛରେ କାନ୍ଦିବାକୁ କେହି ନାହାନ୍ତି କି କାହା ଲାଗି ମୋତେ ଭାବିବାକୁ ନାହିଁ । ତୁମମାନଙ୍କ ଆଗରେ ମୁଁ ଖସିରେ ମରିବ । ତୁମମାନଙ୍କ କାନ୍ଦରେ ଯିବାର ଭାଗ୍ୟ ଯଦି ମୋର ଥିବ, ତେବେ ତୁମମାନଙ୍କ କାନ୍ଦରେ ଯିବି । ଯଦି ନେଇ ନ ପାଇବ, ତେବେ ଠେଲାଗାଡ଼ରେ ନେଇଯିବ । ତୁମର ଭିତରୁ କେହି ହେଲେ ମୋ ମୁହଁରେ ଟିକିଏ ନିଆଁ ଦେଇ ଦେବ । ତୁମେ’ଇ ମୋର ବନ୍ଧୁବାନିବ, ବଢ଼ିଶ, କୁଟମ୍ୟ ।”

ଜଣେ ସଙ୍ଗୀ ବିଚର କୋହ ସମ୍ବାଦ ନ ପାର ଭେଁ କରି କାନ୍ଦ ପକେଇଲା । ଉଛୁଳା କୋହରେ କହିଲ—“ଭାଇ, ଆଉ ଯେ ଅଳକ୍ଷଣା କଥା କୁହନା । ତୁମେ ଯେମିତି କହିବ, ଆମେ ସେମିତି କରିବୁ । ସେତେହେଲେ ଆମେ ଗୋଟିଏ ଗୋଷ୍ଠୀ । ପୋଡ଼ିବା ପାଇଁ ଯେମିତିଆ କାଠ କହିବ ସେମିତିଆ କାଠ ଆଣିବୁ । ଜୁଲରେ ଶାତମତ ଖାଣ୍ଡ ଚନ୍ଦନ କାଠ ଓ ଗୁଅଦିଅ ପକାଇବୁ । ଆମେ ଏତେ ଲୋକ ଥାଉଁ ଥାଉଁ ଠେଲାଗାଡ଼ର କି ଦରକାର ! ଶାତମତ କୋକେଇରେ ଶୁଆଇ କାନ୍ଦରେ

ବୋହି ନେଇଯିବୁ । ବ୍ୟାଞ୍ଜଳିବାଜା ସଂକାର୍ତ୍ତନର ବନ୍ଦୋବସ୍ତୁ ମଧ୍ୟ କରି-
ଦେବୁ । ତୁମେ ଖାଲି ଆଖିବୁଜ, ତା ପରେ ଦେଖିବ ଆମେ କଅଣ
କରୁଛୁ ।”

“ହଉ ଭାଇମାନେ ! ତୁମମାନଙ୍କ ସେତିକ ସ୍ନେହ ସହାନୁଭୂତି
ପାଇଲେ ମୁଁ ଆନନ୍ଦରେ ମରିବି” କହି ପରିଚ ଦାସ ତୁମ ପଡ଼ିଲେ ।

ପରିଚ ଦାସଙ୍କର ମୃଷ୍ଟୁ ଆସନ ଖବରଟା ଗୁରିଆଡ଼େ ବାଣ୍ଡି
ହୋଇଗଲା । ଜେନା କବି ମୁଖ୍ୟମୋହନ ଜେନାଙ୍କ କାନରେ ଖାଲିବା
ମାତ୍ରେ ସେ ଅପିସ ଫାଇଲପତ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଇ, ଅପିସରୁ ଦଶ ଦିନ
ଛୁଟି ନେଇ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ଛୁଟି ଆସିଲେ । ପରିଚ ଦାସଙ୍କ ଦେଖିବା
ମାତ୍ରେ ସେ ମନେ ମନେ ଠିକ୍ କରିନେଲେ ଯେ ଖୁବ ବେଶିରେ ଆଉ ପାଞ୍ଚ
ଛଅ ଦିନ । ଛୁଟି ଭିତରେ ସବୁକାମ ଫଳେ ହୋଇଯିବାର ଅନୁମାନ କରି
ସେ ଟିକିଏ ଆଶ୍ୱରୀୟ ହେଲେ । ବନଶୀବାଲ ଶତାର ତେରେଣ୍ଟାକୁ ଟାକ
ରହିଲ ପରି ସେ ପରିଚ ଦାସଙ୍କର ଶେଷ ନିଶ୍ଚାୟକୁ ଟାକ ରହିଲେ ।
ମୃତ କବିମାନଙ୍କୁ ମଶାଣିକୁ ବୋହିବା, ପୋଡ଼ିବା, ଶୋକସର୍ବ କରିବା
ଓ ଖବର କାଗଜରେ ମୃଷ୍ଟୁ-ପ୍ରବନ୍ଧ କାଢ଼ିବାରେ ତାଙ୍କର ଯେଉଁ
ଏକରୁଟିଆ ଅଧିକାର ଥିଲା, ସେଥିରେ ସେ କାହାରିକୁ ଟିପ ଛୁଆଇଁ
ଦେବାକୁ ଗୁଡ଼ୁ ନ ଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ ପରିଚ ଦାସଙ୍କ ଜଣି ରହିଲେ ।

ଦିନେ ଦି' ଦିନ ପରେ ପରିଚ ଦାସ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ପାଖକୁ ଡକାଇ
କହିଲେ—“ଭାଇମାନେ ! ମୋର ଗୋଟାଏ ମାତ୍ର ବଡ଼ଆଶା ରହିଛି ।
ସେତିକ ପୂରଣ କରିପାରିବ ବୋଲି ଶୁଣିଲେ ମୁଁ ଖୁସିରେ ମରନ୍ତି ।
ପୂରଣ କରିବା ବିଶେଷ କିଛି କଷ୍ଟକର ନୁହେଁ ।”

ଜେନା କବି ତ ଏକାବେଳକେ ଡେଲ୍‌ପଡ଼ିଲେ । ବିବୁତ ହୋଇ
କହି ପକାଇଲେ—“କଅଣ କହୁଛନ୍ତି ଆପଣ ! ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତୁ, ଜୀବନକୁ
ପାଣି ଛଡ଼େଇ ମୁଁ କରିଦେବି । ଆପଣଙ୍କ ଶେଷ ଆଶାକୁ ଆମେ
ଯଦି ପୂରଣ କର ନ ପାରିବୁ, ତେବେ ଆମମାନଙ୍କୁ ଧକ୍—ଆମ-
ମାନଙ୍କର ବଞ୍ଚିବାର ହକ୍ ନାହିଁ । ବିନାସକୋରରେ ଆପଣ ଆଦେଶ
କରନ୍ତି ।”

ଅନ୍ୟମାନେ ଏଥରେ ସମର୍ଥନ ଜଣାଇବାକୁ ପଦ୍ଧତ ଦାସ ଖନେଇ
ଖନେଇ କହିଲେ—“ଶିବ ଚଉରାରେ ବହୁତ କବି ଓ ସାହିତ୍ୟକ ଆଗରୁ
ମାଟି କଣିଛନ୍ତି । ମୋର ଭାରି ବଡ଼ ଆଶାଟାଏ ରହିଛି, ମଲ ପରେ ସେଇଠି
ମାଟି କଣିଛନ୍ତି । ମୋ ଶବକୁ ସେଇଠି ସଜ୍ଜାର କରିବ ।”

ଜେନା କବି ଉତ୍ତେଜିତ ହେଲିପଡ଼ି କହିଲେ—“ମୁଁ ଏହିଷଣି
ଏହିଠାରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରି କହୁଛି—ଆପଣଙ୍କର ଏ ଆଶା ପୁରଣ କରିବ,
କରିବ, କରିବ । ଆପଣ ନିଷ୍ଠିନ ହୁଅନ୍ତି । ଏକଟା ଅତ୍ୟଧିକ ଆଶା
ନୁହେଁ । ଏକଟା ଯଥାର୍ଥ ଆଶା । କବି ପାଶରେ କବି ରହିବ ନାହିଁ ତ
ରହିବ କେଉଁଠି ! କଥଣ କହୁଛ ସମସ୍ତେ ?”

ସମର୍ଥନ ଜଣାଇବାକୁ ସମସ୍ତେ ଯେପରି ଢାକି ରହିଥିଲେ ।
“ନିଷ୍ଠାୟ, ନିଷ୍ଠାୟ, ଏ କିବା କଥା, ସମସ୍ତେ ଆନନ୍ଦରେ ଏହା କରିବେ”
କହି ସମସ୍ତେ ଜେନା କବିଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ ଜଣାଇଲେ । ପଦ୍ଧତ ଦାସଙ୍କ
ମୁଖମଣ୍ଡଳରେ ଟିକି ଏ ପ୍ରସନ୍ନତାର ଆସି ପୁଣି ଉଠିଲା ।

X   X   X

ଜେନା କବିଙ୍କର ଛୁଟି ଅଧାର୍ଥ ସର ଆସିଲା । ପଦ୍ଧତ ଦାସଙ୍କର
କିନ୍ତୁ କିନ୍ତୁ ଜଣାପଡ଼ୁନ ଥାଏ । ତାଙ୍କ ଶେଷ ନିଶ୍ଚାସଟା ଦୁଇ ଦୁଇ
ଯାଉଥିଲ ପରି ଜେନା କବିଙ୍କୁ ଲଗୁଆଏ । ସେ ବଡ଼ ଅଥୟ ହୋଇ
ଉଠିଲେ । ଧୈର୍ଯ୍ୟ ହରାଇ ବେଳେ ବେଳେ କହିବାକୁ ଲାଗିଲେ—
“ହେ ଭଗବାନ ! ତାଙ୍କୁ ଏ କଷ୍ଟରୁ ମୁକ୍ତି ଦିଅ । ତାଙ୍କ ପାଇଁ ସୂର୍ଯ୍ୟଦାର
ଉନ୍ନାତ୍ମକ କରିଦିଅ । ଏ ଜାଣ୍ମବାସରୁ ତାଙ୍କ କାଢ଼ି ନେଇ ନୃତନ ବାସ
ପିନ୍ଧାଇ ଦିଅ । ଆଉ ତେବେ କର ନା, ଭଗବାନ !”

ଛୁଟି ସର ଆୟୁଥବାରୁ ସେ ଭଗବାନଙ୍କୁ ଆର୍ତ୍ତକଣ୍ଠରେ ବାରମ୍ବାର
ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଭଗବାନ ତାଙ୍କ ପ୍ରାର୍ଥନା ଶୁଣିଲ ପରି
ଜଣାଗଲ । ଛୁଟିର ସପ୍ତମ ଦିନ ବଡ଼ଭୋରରୁ ଜେନା କବି ଦେଖିଲେ—
ପଦ୍ଧତ ଦାସ ଖତମ ।

ଡାକିଲେ ଆଉ ଶୁଣୁ ନାହାନ୍ତି । ନିଶ୍ଚାସ ପ୍ରଶ୍ନାସ ବି ବନ୍ଦ । କାମ
ବଢ଼ିଗଲ ଭାବ ସେ ଟେଲିଫୋନ୍‌ରେ ସବୁ ଖବର କାଗଜ ଅପିସକୁ

ଜଣାଇ ଦେଲେ । ଏବକୁ ଛୁଟିଯାଇ ଆଗରୁ ଲେଖା ହୋଇ ରହିଥିବା କେତେକ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ଶୂନ୍ୟପ୍ଲାନସବୁ ପୂରଣ କରିଦେଲେ ଓ ଜଣେ ଲୋକା ହାତରେ ସବୁ ଖବର କାଗଜକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ । ଏତକ କରିପାରି ଗୋଟିଏ ଚିକିତ୍ସାରେ ଫୁଲମାଳ, କୋକେଇ ସରଞ୍ଜାମ ଇତ୍ୟାଦି ନେଇ ପୁଣି ଡାକ୍ତରଙ୍ଗାନାରେ ଯାଇ ହାଜର ହୋଇଗଲେ । ତାଙ୍କ ପଛେ ପଛେ ବହୁ ଲୋକ ଯାଇ ସେଠାରେ ଜମା ହୋଇଗଲେ । ଫଟୋ ଉଠାଇଲବାଲୁ ବି ପଛେ ପଛେ ହାଜର । ଏତେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଭିତରେ ଏତେଗୁଡ଼ା ଏ ବ୍ୟକ୍ଷା ଚଟାପଟ୍ କରିଦେବାର ଦେଖି ସମସ୍ତେ ଜେନା କବିଙ୍କୁ ଧନ୍ୟ ଧନ୍ୟ କହିଲେ । କିନ୍ତୁ ସମୟ ପରେ ପଦ୍ଧତ ଦାସଙ୍କର ଦୂର ସମକୀୟ ଜଣେ ଦି' ଜଣ ବି ଅସି ପହଞ୍ଚିଗଲେ । ସୁସଜ୍ଜିଟ କୋକେଇରେ ପଦ୍ଧତ ଦାସଙ୍କୁ ଶୁଆଇ ଓ ବ୍ୟାଣ୍ତବାଜା ବଜାଇ ସମସ୍ତେ ଶିବ ଚଉର ଆଡ଼େ ଆଗେଇଲେ । ଆଖଢ଼ା ଆଗରେ ଖଳିପା ଗୁଲିଲା ପରି ଜେନା କବି ସବା ଆଗରେ ବଡ଼ ଗମ୍ଭୀର ହୋଇ ଯାଉଥାଆନ୍ତି । ଅବିନ୍ୟସ୍ତ କେଶଗୁଡ଼ ଫୁରୁ ଫୁରୁ ହୋଇ ଉଡ଼ୁଆଏ ।

X

X

X

ଶଶାର ଗଠନରେ ଦେଶର ଅଗ୍ରଗତି ହେଉ ନ ହେଉ, ମଲ ପରେ ଶଶାର ପୋଡ଼ାପୋଡ଼ରେ ଦେଶ ଯେ ଅଭ୍ୟୁତ୍ତ ଅଗ୍ରଗତି ଘୁ ଭିତରେ କେତେବେଳେ କରି ସାରିଲଣି, ତାହା ଦେଖି ଜେନା କବି ଯେ ଖାଲି ଅବାକ୍ ହୋଇଗଲେ ତା ନୁହେଁ, ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ହତବାକ୍ ବି ହୋଇଗଲେ । ଶବସଜ୍ଜାର ପାଇଁ କାଠ ଖୋଜିଲବେଳକୁ ସେଠା କର୍ମରୂପ ହସି ହସି କହିଲେ—“ଆଉ ସେ ସୁରୁଶାକାଳ ନାହିଁ । କାଠ ଆଣ ରେ, ତାକୁ ଖଞ୍ଜି ରେ, ମଡ଼ା ଥୋ’ରେ, ନଡ଼ା ବିଡ଼ା ପହିଲେ ଲଗାଇ ନିଆଁ ଧରା ରେ, ମଡ଼ା ନ ପୋଡ଼ିଲେ ବାଉଁଶରେ କେଞ୍ଚିରେ, ପବନ ବାଡ଼େଇଲେ ପର୍ବା ଟାଣ ରେ, ବର୍ଷା ପଡ଼ିଲେ ମୁଣ୍ଡରେ ହାତ ଦେଇ ବସ ରେ, ଏସବୁ ଏଠାରୁ ଉଭେଇ ଯାଇଛି । ତା ବଦଳରେ ଏଠି ତଥାଟି ହୋଇଛି ବିଜୁଳ ଜୁଇ । ସେହି ଯେଉଁ ଘର ଦେଖୁଛ ସେଇଠି ବିଜୁଳ ଜୁଇ ଖଞ୍ଜାଯାଇଛି । ଗୋଟିଏ ଗ୍ରେଟ ଦୁଆର ଅଛି, ତାକୁ ମୋଳିଦେଲେ ଗୋଟିଏ ଶାଗଡ଼ି ବାହାର ଆସିବ । ସେଥିରେ

ଶବକୁ ଶୁଆଇ ଦେଇ ପୁଣି ସେ ଘର ଭିତରକୁ ଠେଳିଦେଲେ କବାଟ ପଡ଼ିଯାଏ । ତା ପରେ ଖାଲି ସୁଇର୍ବିଟି ଟିପିଦେବାକୁ ହୁଏ । ବାସ୍, ମନିଷଙ୍କ ଭିତରେ କାମ ଖରମ୍ । ଆଖିପିଛଳକାକେ ସବୁ ଭସ୍ତୁ ହୋଇଯାଏ । ସେ ‘ହିରଣ୍ୟ ଗଭୀ’ରେ ଆଉ କିଛି ଟିକିଏ ହେଲେ ରହେ ନାହିଁ । ଫିଦ୍ ମାତ୍ର ଦଶ ଟଙ୍କା । କାଠ କିଣାରେ ଯେତିକି ଖର୍ଚ୍ଚ ହେଉଥିଲା, ଠିକ୍ ସେତିକି । କେତେ ଅଯଥା ପରିଶ୍ରମ ଓ ଉଦ୍‌ବେଗରୁ ସାହି ମିଳିଛି । ସମୟ ବି କେତେ ବଞ୍ଚିଲା । ଦଶ ଦଶଟା ରହିଲେଇ ମନ୍ତ୍ରକ ହେଲେ ବି ଆମେ ସମ୍ବାଲି ନେବୁ । ଏଗାରଟା ନ’ଅଙ୍କକୁ ବି ଆମେ ଖାତିର କରୁ ନା ।”

ତାଙ୍କ ବକ୍ତୃତା ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ଏକସ୍ଵରରେ ସରକାରଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏଇଟା ଦେଶର ସର୍ବୋକ୍ଷମ ଉନ୍ନତିପୂନ ବୋଲି ସମସ୍ତେ ସ୍ମୀକାର କଲେ । ଜଣେ କହିଲେ—“ଇଂରାଜିରେ ଏକ ପ୍ରବାଦ ଅଛି—ଶେଷଟା ଭଲ ହେଲେ ସବୁକିଛି ଭଲ । ମଲଟା ହେଉଛି ଶେଷ । ସରକାର ଏ ଶେଷଟାକୁ ଏତେ ବଢ଼ିଆ କରି ଦେଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଦେଶରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସବୁ ଭଲ ବୋଲି କେଉଁ ବୋକ୍ତା ଭଲ ନ କହିବ ?”

ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ପରିଶ୍ରମରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଯିବାର ଦେଖି ସମସ୍ତେ, ବେଶିକରି ଜେନା କବି ଶୁଣି ହୋଇଗଲେ । ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦଶଟଙ୍କାଥା ନୋଟଟାଏ ବିଜ୍ଞାଳ ଜୁଇ କର୍ମଗୁଣଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ କାମ ସାରିବା ଲାଗି ଜେନା କବି ଚଞ୍ଚଳ ହୋଇଉଠିଲେ । ବିଜ୍ଞାଳ ଜୁଇର ଶର୍ପରେ ପଢ଼ିବ ଦାସଙ୍କ ଶୁଆଇବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି, ଠିକ୍ ଏହି ସମୟରେ ତାଙ୍କ ସମ୍ପକ୍ଷୀୟରୁ ଜଣେ ପରୁଇଲେ—“ଅଜ୍ଞା, ଏଥରେ ତ ରୁହଁ ରୁହଁ ସବୁ ଭସ୍ତୁ ହୋଇଯିବ, ଅଣ୍ଟି ସଞ୍ଚୟନ କାର୍ଯ୍ୟଟା ହେବ କିପରି ?”

କର୍ମଗୁଣ ଜଣକ କହିଲେ—“ସେ ସବୁ କାମ ଏଠି ହୋଇପାରିବନି । ଭସ୍ତୁ ମିଳିବା ତୁକଷ୍ଟକର, ଅଣ୍ଟି କଥା ଉଠିବ କୁଆଡ଼ି ?”

ସମ୍ପକ୍ଷୀୟ ଦୂର ତିନି ଜଣପାଳ ଏହା ଶୁଣି ବିବ୍ରତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଅଣ୍ଟି ନ ରଖିଲେ ଗଙ୍ଗାରେ ବିସର୍ଜନ ଦିଆଯିବ କଅଣ ? ଏ କାର୍ଯ୍ୟଟି

ନ ହେଲେ ପ୍ରେତ ଦୂରବୁଳି କୁଟୁମ୍ବଙ୍କ ଉପରେ ଦାଉ ସାଧିବ । ଏହିସବୁ କାରଣରୁ ସେମାନେ ବିଜୁଳି ଜୁଇରେ ନ ପୋଡ଼ିବାକୁ ଅନ୍ତିଧର ବସିଲେ । କେତେକ କହିଲେ—ସେହି ଶିବ ଚଉଶାରେ ବାହାରେ କାଠ ସାହାଯ୍ୟରେ ପୋଡ଼ାଯାଉ । ସେଠାର କର୍ମଗୁରୁମାନେ କହିଲେ ଯେ, ସେଠାରେ ବିଜୁଳି ଜୁଇ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଘ୍ରାନରେ ଶବ ପୋଡ଼ାଯାଇ ପାଇବ ନାହିଁ । ନିହାତି ଯଦି ଅସ୍ତି ଦରକାର, ତେବେ ଅନ୍ୟ ମଣାଣିକୁ ନେଇ-ଯିବା ଉଚିତ । ଅନ୍ୟ ମଣାଣିକୁ ନେବାକୁ କଥା ଉଠାଇଲାରୁ, ଜେନା କବ କହିଲେ—“ଦେଖ, ତାଙ୍କର ଅନ୍ତିମ ଇଚ୍ଛା ଏଇଠି ତାଙ୍କ ଶବ ସଙ୍କାର ହେବ । କେବଳ ମୁଁ ମୁହଁଁ, ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ କି ତାଙ୍କ ଆଗରେ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଆଶା ପୂରଣ କରିବେ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କ ଶବକୁ ଅନ୍ୟନ୍ତ ନେବା ଅଛି କଦମ୍ବୀୟ କଥା ହେବ । ତାଙ୍କ ଶେଷ ଆଶା ପୂରଣ ନ ହେଲେ ହଜାରେ ଅସ୍ତି ଗଙ୍ଗାରେ ପକାଇଲେ ବି ତାଙ୍କ ଆସାର ଶାନ୍ତି ହେବ ନି । ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଆସା ଯେ କୁଟୁମ୍ବର କ୍ଷତି ନ କରିବ, ତାହା କିଏ କହିବ ? ଏଣୁ ତାଙ୍କ ଶେଷ ଆଶାକୁ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇ ଏହିଠାରେ ହିଁ ସଙ୍କାର କରିବା ।”

ସମ୍ପର୍କୀୟମାନେ କିନ୍ତୁ ଅନ୍ତିବସି କହିଲେ—“ଆପଣମାନେ ଯାହା କରୁଛନ୍ତି କରନ୍ତୁ । ଆମକୁ କିନ୍ତୁ ଅସ୍ତି ଖଣ୍ଡେ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।”

ଜେନା କବ ମହା ମୁଦ୍ଦିଲରେ ପଡ଼ିଲେ । ତୁପୁ ତୁପୁ କରି ବିଜୁଳି ଜୁଇ କର୍ମଗୁରୁମାନଙ୍କୁ ପରୁରିଲେ—“ଆଜ୍ଞା, ସବୁ ଭସ୍ତୁ ହୋଇ-ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଷଣ୍ଟୁଆସିରେ ଖଣ୍ଡେ ହାତ ଟାଣି ଆଣି ହୋଇପାରିବନି ?”

“ଅସମ୍ବବ । ତିନି ହଜାର ତିତ୍ରୀ ସେଣିଗ୍ରେଡ୍ ତାଉ ପାଖକୁ କେଉଁ ଷଣ୍ଟୁଆସିଟା ଯିବ ! ଯାହାକିଛି ତା ଭିତରକୁ ଯିବ, ତାହା ଆଉ ଫେର ଆସିବ ନାହିଁ । ସେଇଠି ପିଗିଲ ଭସ୍ତୁ ହୋଇଯିବ । ସେଠ ଆଉ କିଛି ଫେର ପାଇବା କଥା ମିଛ । ଜୁଇ ଥଣ୍ଡା ହେଲେ ଖାଡ଼ିଝୁଡ଼ ପାଉଁଶ କିଛି ଦିଆଯାଇ ପାରେ । ବେଶି ପାଉଁଶ ଦରକାର ହେଲେ ସେହି ପାଉଁଶରେ ଗାଇଁଠା ପାଉଁଶ କିଛି ମିଶାଇ ଦେବ ।”

ନିରାଶ ହୋଇ ଜେନା କବି ସମ୍ପର୍କୀୟମାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ—“ଦେଖ, ପାଉଁଶତକ ସେହି ଅସ୍ତ୍ରିର ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶ ଛଡ଼ା ଆଉ କଥଣ ? ପାଉଁଶ ନେଇ ଗଞ୍ଚାରେ ବିସର୍ଜନ କଲେ ଅସ୍ତ୍ରି ବିସର୍ଜନ ସଙ୍ଗେ ସମାନ । ତେଣୁ ଆଉ ଏଥୁରେ ଅରକି ହୃଦୟରେ ନାହିଁ । ସେ ତ ଜବାବ ଦେଉଛନ୍ତି ପାଉଁଶ ଦେବେ ବୋଲି । ଆଉ ତେର କରନ୍ତୁ ନାହିଁ ।”

ସେମାନେ ସମସ୍ତେ କିନ୍ତୁ ଅଟଳ ରହିଲେ । ଜଣେ କହିଲା—“ଆଜ୍ଞା, ଆମେ କଥଣ ଛୁଆପିଲା ହୋଇଛୁ, ଆମକୁ ଭଣ୍ଡାଉଛନ୍ତି ? ପାଉଁଶ ଯାହା ଅସ୍ତ୍ରି ସେଇଆ ବୁଝାଉଛନ୍ତି । ସବୁ ପୋଡ଼ିଗଲେ ପାଉଁଶ ହୋଇଯାଏ । ଆମେ ତେବେ ଭାତ ନ ଖାଇ ପାଉଁଶ ଖାଇଲେ କଥଣ ଚଳନ୍ତା ନାହିଁ ? ଆମେ ତ କହୁଛୁ ଆମର ସବୁଥରେ ରାଜି, କେବଳ ଆମର ଲେଡ଼ା ଖଣ୍ଡିଏ ଅସ୍ତ୍ରି । ଆମକୁ ସେତିକି ଦେଇଦିଆ । ତେଣିକି ଆପଣମାନେ ଯାହା କରୁଛନ୍ତି କରନ୍ତୁ । ଆମେ କେଉଁଥରେ ପାଠି ପିଟେଇ ଯିବୁନି ।”

ଜେନା କବି ଏମିତିଆ ଦୋଘାଇରେ ପଡ଼ି ଛଟପଟ ହେଉଥିଲା ବେଳେ ହତାତ୍ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡକୁ ଗୋଟାଏ ବୁଢ଼ି ଦେଖାଗଲା । ସେ କହିଲେ—“ଆଜ୍ଞା, ତୁମ କଥା ରହୁ, ଆମ କଥା ରହୁ । ବିଜୁଳି ଜୁଇରେ ଭାଣ୍ଡି କରିବା ପୂର୍ବରୁ ତାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଅଙ୍ଗୁଠି କାଟି ଆପଣଙ୍କୁ ଦେଇ ଦେଲେ କାମ ଖତମ । ଆପଣ ତାହା ଗଞ୍ଚାରେ ବିସର୍ଜନ ଦେଇଦେବେ । ବାକି କାମ ଏଇଠି ସବୁ ହୋଇଯିବ । ଏଥୁରେ ଆପଣମାନେ ରାଜି ?”

“ଆମେ ତ କହୁଛୁ, ଆମର ସେତିକି ଦରକାର । ସେତିକି ହେଲେ ଆମେ ଆଉ କେଉଁଥରେ ପାଠି ପିଟେଇ ଯିବୁନି ।”

ଜେନା କବିଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ଗଡ଼ିଜୟ କଲ ପରି ଲାଗିଲା । ସେ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ସେଠାରୁ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ସହର ଭିତରକୁ ରୂପିଲେ ଓ ଗୋଟାଏ ଦାଡ଼ୁଆ ଗୁଆକାଷ ଧରି ଫେରିଲେ । ଶେଷ ସମ୍ବାନ୍ଧ ଓ କର୍ମକର୍ମାଣୀ ସରିବା ପରେ ପରିତ ଦାସଙ୍କୁ ବିଜୁଳି ଜୁଇ ଶଗଡ଼ିରେ ଘୁଆଇ ଦିଆଗଲା । ଜୁଇ କବାଟଟା ଚୋଲା ଯାଇଥାଏ । ଜୁଇ ମୁହଁଟା ଗୋଟାଏ ଘାତସ ପରି ଆଁ କରିଥାଏ । ସବୁ ଠିକ୍‌ଠାକ୍ । କେବଳ ମୁହଁ

ଭିତରକୁ ଶଗଡ଼ିକୁ ଠେଲି ଦେବାକୁ ବାକି । ଶେଷରେ ଜେନା କବି ପଦ୍ମତ ଦାସଙ୍କୁ ନମସ୍କାର କରି ତାଙ୍କ ବାଁ ହାତ ବୁଡ଼ା ଆଗୁଠିକୁ ଧରିଲେ । ଗୁଆକାତିଟା ଗଲାଇ କରି କରି କାଟିଦେଲେ । ହଠାତ୍ ସମସ୍ତେ ଚମକି ପଡ଼ିଲେ । ଏ କଥା ? ପଦ୍ମତ ଦାସଙ୍କ ହାତଟା ଟାଣି ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କ ମୁହଁଟା କେମିତି ଟିକିଏ ବିକୃତ ଦେଖାଗଲା । ପାଟିରୁ ଅଷ୍ଟଷ୍ଟ ସୁରରେ ‘କେ’ ହୋଇ ଗୋଟାଏ ଶଙ୍କ ଶୁଣାଗଲା ପରି ଜଣାଗଲା । ସମସ୍ତଙ୍କ ଦିନ ଶୀତେର ଉଠିଲ । ଭଲକର ମୁହଁମାଡ଼ି ସମସ୍ତେ ରୁହିଁଲେ । ଦେଖିଲେ, କଟା ଆଗୁଠି ମୂଳରୁ ତାଜା ରକ୍ତ ଛୁଟିବାରେ ଲାଗିଛି । ଛୁଟି ଟିକିଏ ଉଠୁଣ୍ଣି ପଡ଼ୁଛି । ତା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପାଟିଟା ଟିକିଏ ଟିକିଏ ମେଲା ଓ ବନ ହୋଇଯାଉଛି । ଆରେ, ଜାବନ ଅଛି ନା କଥା ! ଜେନା କବି ସେତେବେଳକୁ ଗୋଟିପଣେ ଥରିଲେଣି । ଜୁଇରୁ ଫେରିବା କଥା କିଛି ନୂଆ ନୁହେଁ । ଏମିତିଆ ବହୁ ଘଟଣା ଘଟିଯାଇଛି । ତେବେ ପଦ୍ମତ ଦାସଙ୍କ ଜାବନ ଅଛି । ସେ ବୋଧହୁଏ ଫେରିବା ।

କାଳବିଳମ୍ବ ନ କରି ସମସ୍ତେ ତାଙ୍କ ଜୁଇ ଶଗଡ଼ି ଉପରୁ ଉଠାଇ ଆଣିଲେ । ଆମ୍ବୁଲନ୍ସ ଡିକାଇ ପୁଣି ଡାକ୍ତରଙ୍ଗାନାରେ ନେଇ ଭର୍ତ୍ତି କଣବାକୁ ତର ସହିଲାନି । ପଦ୍ମତ ଦାସଙ୍କର ମହାଯାଦ୍ବା ସ୍ଵର୍ଗିତ ରହିଲା । ହେଲେ ତାଙ୍କର ବାଁ ବୁଡ଼ା ଆଗୁଠି ଫେରିଲା ନାହିଁ । କିମେ ଡାକ୍ତର-ଙ୍ଗାନାରେ ସପୂର୍ଣ୍ଣ ସୁଖ ହୋଇ ସେ ଘରକୁ ଫେରିଲେ । ସେହିଦିନଠୁଁ ଜେନା କବି କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସାମନାକୁ ଆଉ ଆସନ୍ତି ନାହିଁ ।

X   X   X

ପଦ୍ମତ ଦାସ ହସି ହସି କହିଲେ—“ମୁଁ ମଧ୍ୟ ସେହିଦିନଠୁଁ ଥାଉ କିଛି ଆଶା କରୁନ୍ତା । ଯଦିବା ଅକୟାତ୍ ଗୋଟାଏ ଆଶା ମୋ ମନରେ ପଣିଯାଉଛି, ତେବେ ଏହି ଘଟଣାଟି ତାକୁ ଦାବ ଦେଉଛି ।”

ପ୍ରକାଶକ ପୀଡ଼ା

ପ୍ରକାଶକ ଗେଣ୍ଟୁ ପଧାନଙ୍କ ପୁଷ୍ଟ ମାସ ଆସିଲୁ ଆସିଲୁ ପରି
ହୋଇଗଲା । ଏ ପୁଷ୍ଟ ମାସ ଯେ ଏକା ରୂପୀଙ୍କର ଥାଏ, ତାହା ନୁହେଁ ।
ରୂପୀଏ ଏ ମାଧ୍ୟରେ ବର୍ଷପାର ହାତ୍ତଭଙ୍ଗ ପରିଶ୍ରମର ଫଳ ପାଆନ୍ତି ।
ଧାନ ଛଳା ମୁଣ୍ଡରେ ବୋହି ଦରକୁ ନେଇଯିବା ବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ମନ
କୁଲୁରି ଉଠେ । ଦାନା ଓ କନା ଏତିକିବେଳେ ମିଳିଯାଏ । ରୂପୀ ଏହି
ସମୟଟାକୁ ବରଷର ସର୍ବଶେଷ ଦିନରୁଡ଼ିକ ବୋଲି ଭାବେ । ପୁଷ୍ଟ ମାସ
କଥାଟା ଏକେଁ ଆମ୍ବେ ଜାଣ । ଲୋକେ ଦ୍ଵାରା ଏ ପୁଷ୍ଟ ମାସକୁ ନେଇ
ସବୁଠି ଥୋଇଲେ । କାହାର ଯଦି କୌଣସି ସମୟରେ ଆଜ୍ଞାଙ୍କର
ଛପରଫଡ଼ା ଅମ୍ବେ ହୋଇଯାଏ, ତେବେ ଲୋକେ କହନ୍ତି—“ଆଁ,
ଅମୁକର ପୁଷ୍ଟମାସ ପଡ଼ିଛି ।” ସେଇଟା ପଛେ ବୈଶାଖ ମାସ ହୋଇଥାଉ,
ଲୋକେ କହନ୍ତି ପୁଷ୍ଟମାସ । ପୁଷ୍ଟମାସ ସମସ୍ତଙ୍କର ଅଛି । ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସଟା
ହେଲା କାନ୍ତରାଟି, କରଣୀ, କ୍ଷେତ୍ରପୁର ଓ ଓଭରସିଅରମାନଙ୍କ ପୁଷ୍ଟ
ମାସ । ବାକିଆ ସବୁ ବିଳାଗୁଡ଼ିକର ଟଙ୍କା ଏହି ସମୟରେ ମିଳିଥାଏ ଓ
କରଣୀଠି ଅରମ୍ଭ କରି କ୍ଷେତ୍ରପୁର ତଥା ଖୋଦ୍ କାନ୍ତରାଟର ପାକଟି
ବେଶ ଉଷ୍ଣମୁଖ ହୋଇଉଠେ । ସେହିପରି ଜାନୁଆରୀ, ଫେବୃଆରୀ ଶିକ୍ଷକ-
ମାନଙ୍କର ପୁଷ୍ଟମାସ । ତେବେଳେ ଅଷାଢ଼ୁଆ ଇଳିଶି ନଈ ମୁହାଶରେ
ସାଲୁ ସାଲୁ ହେଲା ପରି ପରାଷାରୀମାନେ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ଦୁଆରମୁହଁରେ ସାଲୁ

ସାଲୁ ହୁଅନ୍ତି । ଶିଷ୍ଟ ଦିଖାଇଥା ପଚାତର ମଜୁଗୁ ଆଦାୟ କରିବାରେ ଲାଗିଯାଆଏ । ସେମିତି ସେପ୍ରେଟମ୍‌ବର, ଅର୍କୋବର; ଅର୍ଥାତ୍ ଦଶହର ସମୟ ଲୁଗା ଦୋକାନଙ୍କ ପୁଷ୍ଟମାସ, ଯୁଦ୍ଧ ସମୟ ମିଳିବାଲଙ୍କ ପୁଷ୍ଟମାସ, ମଞ୍ଚକ ପଡ଼ିଲେ ଡାକ୍ଟରଙ୍କ ପୁଷ୍ଟମାସ, ଗଣ୍ଠଗୋଲ ଓ ହାଶ-ମାର-କାଟ ପ୍ରବଳ ହେଲେ ଓକିଲଙ୍କ ପୁଷ୍ଟମାସ ବୋଲି ଲେନେକ କହନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ପୁଷ୍ଟମାସ ପରି ପ୍ରକାଶକ ଗେଣ୍ଟ୍ର ପଧାନଙ୍କ ପୁଷ୍ଟମାସଟା ଜୁଲାଇ ମାସର ପଡ଼ିଥାଏ । ଏଥୁପୂର୍ବରୁ ଗେଣ୍ଟ୍ର ପଧାନ ବହି ଫଳେଇ ରୁଷରେ ମନ ଲଗାନ୍ତି । ଏ ବର୍ଷର ତାଙ୍କ ପୁଷ୍ଟମାସଟା କିନ୍ତୁ ସେତେ ମାତରିଆ ହେଲ ଭଲ ଲାଗିଲାନି । ସରକାର ତ ବେଶି କାଟିର ବହିତକ ହାତର ଛୁପିଲା । ତା ପରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ପ୍ରକାଶକମାନେ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ କମିଟିର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନାନା ଉପାୟରେ କାବୁ କରି ନିଜ ନିଜ ବହି ମଞ୍ଜୁର କରିନେଲେ ଓ ହେଡ଼ମାଣ୍ଡରମାନଙ୍କୁ କାବୁ କରି ସେମାନଙ୍କ ସ୍କୁଲରେ ରୁଲୁ କରାଇ ଦେଲେ । ଗେଣ୍ଟ୍ର ପଧାନଙ୍କୁ ବିଚର ପରୁରେ କିଏ ? ହେଲେ ସେ ନଗ୍ରେଡ଼ିବନା । ବଡ଼ ବଡ଼ମାନେ ଦଶ କରିପାରିଲେ ସେ ଅନ୍ତରେ ଏକ କରିପାରିବେ । ଗୁଡ଼ିବେ କିଆଁ ? ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ କମିଟିର ଫାଇଦା ମାଡ଼ିବାକୁ ତାଙ୍କର ସାହସ ନ ଥିଲା । ସେ ସାହସ କେବଳ ଲକ୍ଷପତିଆ ପ୍ରକାଶକମାନଙ୍କର । ଭଲ ଭଲ ନାମଜାଦା ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଲେଖକମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ପିବାର ବାଟ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସୁଗମ ନ ଥିଲା । କାରଣ ସେମାନେ ଲକ୍ଷପତିଆ ପ୍ରକାଶକମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଛନ୍ଦା । ତାଙ୍କର ଫରମାସ ଭୁଲଇବାରେ ସେମାନେ ଝାଲ ନାଲ, ଲେଣେ ଗେଣ୍ଟ୍ର ପଧାନଙ୍କୁ ପରୁରେ କିଏ ? ଖୁବ୍ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ଲେଖକ ଓ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ କମିଟି ସଭ୍ୟ ରୂପକ ଦୁଇଟି ବାଡ଼ି ଦେଇଗଲେ ସେ କାମ ସରଗଲା, ତା ନୁହେଁ । ତା ପରେ ଏକ ସଇକାର ବାଡ଼ି ହେଉଛି ପଧାନ ଶିକ୍ଷକଗଣ । ଲେଖକ ଓ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ କମିଟି ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଛାନରେ ପାଇ ହେବ; କିନ୍ତୁ ସାର ଓଡ଼ିଶାରେ ହଜାର ହଜାର ଛାନକୁ ଯାଇ ପଧାନ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଧରାଧର କରିବା କାଠିକର ପାଠ । ସେ ତ ଏକୁଟିଆ । ଏତେ ଅନ୍ତରୁ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସବୁ ପଧାନ ଶିକ୍ଷକଙ୍କ କଥା ଭାବିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । ଏହି ଭାବନାଟା ଗେଣ୍ଟ୍ର ପଧାନଙ୍କୁ ନିରାଶା ପୋଖରାରେ ଯେତେ

ଶିଶୁବୁଢ଼ା ଦେଲେ ବି ସେ ପାଣି ଉଚନ୍ତୁ ସୋଲଟିପେଇ ପରି ପଟ୍ଟକରି ଉଠିପଡ଼ୁଆଥାନ୍ତି । ମନରେ ସେ ଆଖି ବାଙ୍ଗଲେ—“ନା, ପୁଷ୍ଟମାସକୁ ଅଳବରୁ ଅଛନା କରିବାକୁ ହେବ । କୁଏ ଲକ୍ଷରେ କଲେ ମୁଁ ଶହକରେ ବି କରିପାରିବ । ଯେତିକି ହେଲ ଦେତିକି । ଏ ପୁଷ୍ଟମାସରେ ‘ଶ’ ହେଉ । ଅର ବର୍ଷ ପୁଷ୍ଟମାସରେ ଅବଶ୍ୟ ‘ହ’ ହେବ । ତା ପର ବା ତା ପର ପୁଷ୍ଟମାସରେ ‘ଲ’ ନ ହେବ କାହିଁକି ?” ତାଙ୍କର ମନେ ପଡ଼ିଗଲା—ଜଣେ ମାରୁଆଡ଼ ଗୋଟିଏ ଡାଳରେ ଦହିକେବଡ଼େ ବୁଲେଇ ବିକୁ ବିକୁ ପୁଷ୍ଟମାସ ତାକୁ ମାଡ଼ିବସିଲା । ସେ ଏବେ ଯାଉଁଳିଆପଟିର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଲକ୍ଷପତି ଶାମ ମହାରାଜ । ତା ଗୁଡ଼ିଆ ଦୋକାନରେ ଦିନକୁ ହଜାର ହଜାର ଟଙ୍କାର କାରବାର । ଏହିଷଣି ସେ ଗୋଡ଼କୁ ଗୋଡ଼ ଉପରେ ଥୋଇ ଅରମରେ ଦସ୍ତି ଆଉ ମହିରେ ମହିରେ ମୁଣ୍ଡ ବଣ୍ଡିକୁ ଆଉଁଚୁଣୁ । ଶହ ଶହ ଦୋଟ ଫର୍ରର ଫାର୍ରର ହୋଇ ତା ଟ୍ରେଜେଶ୍ବର ଉଚନ୍ତୁ ଉଡ଼ି ଯାଉଛନ୍ତି । ଶାମ ମହାରାଜ ବିଭେଗ ହୋଇ ସେହିଆଡ଼େ ରୁହିଁ ରହିଛି । ଯହ କଲେ ନେ ମିଳିବ । ସେହି ‘ଶ’ରୁ ‘ଲ’ ଓ ‘ଲ’ରୁ ‘କୋ’ ହେବ ।

ଶେଷ୍ଟୁ ପଧାନେ କାମରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲେ । ଅଳ୍ପ ସମୟ ହାତରେ; ତେଣୁ ଚଟାପଟ ସବୁ କାମତକ କରିବାକୁ ହେବ । କେଉଁ ବହିଟା ଲେଖାଇବେ ? ନଜର ପଡ଼ିଲା ସମାଜ ଜୀବନ ଉପରେ । ଗୁଡ଼ାଏ ରକମ ବହି ଚକ୍ରି । ଆମ ସମାଜ ଜୀବନ, ଆମର ସମାଜ ଜୀବନ, ତୁମ ସମାଜ ଜୀବନ, ତାହାର ସମାଜ ଜୀବନ, ସେମାନଙ୍କର ସମାଜ ଜୀବନ, ସମାଜ ଓ ଜୀବନ, ଜୀବନ ଓ ସମାଜ, ସାମାଜିକ ଶିକ୍ଷା, ସାମାଜିକ ପାଠ, ସାମାଜିକ ଅନ୍ୟଦୀନ ଏହିପରି ଅସରନ୍ତି ନାମ । ପୁସ୍ତକ ତାଳିକା ତିଆରି କଲାବେଳେ ଶୁଷ୍ଟ ଶୁଷ୍ଟ, ଖୋଦି ଶିକ୍ଷକ ବି ଭୁଲ କରିବସନ୍ତି । ଗେଣ୍ଟୁ ପଧାନ ଭାବିଲେ, ଏଇଥରୁ ଗୋଟାଏ ଲେଖାଇ ତା ନଁ ଦେବ ‘ଅସଲ ସମାଜ ଜୀବନ’ । ଏହାର ପାଣ୍ଡିଲିପି ପାଇଁ ସେ ଛ’ ସାତ ଜଣ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ତଥା ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ପାଖରୁ ଫେରିବା ପରେ ସେ ତାଙ୍କର ବର୍ଷ ଷେଷ ପରିତ୍ରାଙ୍କ ପରାମର୍ଶ ଲୋଡ଼ିଲେ । ସେ ବି ଜଣେ ପୋଖର ପୁସ୍ତକ ବ୍ୟବସାୟୀ । ବର୍ଷ ଗେଣ୍ଟୁ ପଧାନଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଦେଲେ—“ଆରେ ବାବୁ, ତୁମେ ଏମାନଙ୍କୁ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏମାନଙ୍କ ମୁହଁରେ ଖାଲ ଥୋ ପାଞ୍ଚ ହଜାର, ଆଣ

ଦଶ ହଜାର । ସେତୁଁ କାମ କରନ୍ତି, ତାହା ମୋତେ ଜଣା । ବର୍ଷ ବର୍ଷ
ନାମସାଦା ଲେଖକମାନଙ୍କ ଗୁରୁ ପାଞ୍ଚ ଶତ ବହି ଆଗରେ ପକାଇ ଏ
ବହିରୁ କାଣ୍ଡେ ତ ସେ ବହିରୁ ଅଧକାଣ୍ଡେ, ଆଉ ଗୋଟାଏ ବହିରୁ ଆଠ
ଦଶ ପଦ ମିଶାଇ ଲେଖିପକାନ୍ତି । ଗୁହଁ ଗୁହଁ ବହିଟାଏ ହୋଇଯାଏ ।
ମୁଣ୍ଡ ଟିକିଏ ଦି ହଲେନି । ଏଥରେ ଘୁଣି ଦାବି କାହିଁରେ ଜଅଣା ! ତୁ ଏ
ଝାମଳରେ ପଶ ନା । ପୂଜାପୂଜି ଏଠି ଏତେ ବେଣି ବୟ, କେବଳ
ଲକ୍ଷପତିମାନଙ୍କ ଦାନ୍ତ ସେଠି ଭୁକ୍ତବ । ତୁ ବରଂ ଗୋଟାଏ ମାନେ
ବହି ଛୁପି ଦେ । ଅଳପରୁ ଆରମ୍ଭ କର । ସବୁ ବିଷୟରେ ଜାଣିଗଲେ
ପରେ ଅସଳି ସମାଜ ଜୀବନରେ ମାତ୍ରବୁ । ଆଉ ଗୋଟିଏ କଥା
ମନେରଖ, ମାନେବହିରେ ଅଗା ବଗା ଯେ କୌଣସି ଗୋଟିଏ ପ୍ରଧାନ
ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ନାଁ ରଖିଲେ ଭଲ ହେବ । ନ ମିଳିଲେ ତନ୍ତ୍ର ନାହିଁ । ଗୁରି
ଜଣ ବା ଛାଅ ଜଣ ପୋଖର ଶିକ୍ଷକଙ୍କ ହାର ଲିଖିତ ବୋଲି ଛୁପିଦେବୁ ।
ପହିଲେ କିନ୍ତୁ ଜଣେ ପ୍ରଧାନ ଶିକ୍ଷକ ଚେମେଇ ପାଣି କେବଳ
ନାଁ ବିକୁଣ୍ଠ, ତାର ପାଖକୁ ଯା । ଶହେଟି ଟଙ୍କା ଫୋପାଡ଼ି ଦେବୁ, କହିବୁ
ମୁଁ ପଠେଇଛୁ । ତୋ ବହିରେ ତାଙ୍କ ନାଁ'ଟା କେବଳ ଛୁପିବା ପାଇଁ
ଅନୁମତିଟା ଦେଇଦେବେ । ବହି ନ ଦେଖି ତହିଁରେ ନିଜ ନାମ ଛପେଇ
ଦେବାକୁ ଅନୁମତି ଦେବାରେ ସେହି କେବଳ ଏକା । ବହି ଧାରା ପାରେ
ତାହା ହୋଇଥାଉ, ତାଙ୍କ ଟଙ୍କାଟା ପାଇଗଲେ ସେ ନିଷ୍ଠାନ୍ତ । ସେଥାମଳଖ
ରୁକ୍ଷ ଯା ତାଙ୍କ ପାଖକୁ । ନାଁ ବିକିବାକୁ ସେ ପେଣା କରିଛନ୍ତି; ନିଷ୍ଠାପୁ
ଦେବେ । ଏଥରେ ବୋଢ଼ି ତ ବେଢ଼ି, ବୋଢ଼ିର ବଡ଼ବାପା କିଛି
କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ଏ ମାନେବହିକୁ ଗୁରିଖୁଣ୍ଡ ମାପ୍ । ଏହାର ଅନୁମତି
ପନୁମତି କିଛି ହେଲେ ଲେଡ଼ା ନାହିଁ । ଏଣୁ ବହୁତ ଧାନ୍ତକରୁ ବଞ୍ଚିପିବୁ ।
ଯା, ଶୀଘ୍ର ମାନେବହିଟାଏ କଲେଜ ଟୋକାଙ୍କ ହାତରେ ଲେଖାଇ ନେଇ
ଚେମେଇ ପାଣିଙ୍କ ପାଖକୁ ଯା । ନାଁ'ଟା କଣି ଆଣି ଛପେଇରେ
ଲୁଗିପଡ଼ି ।”

ଗେଣ୍ଡ ପ୍ରଧାନ ସାନ୍ଧିର ଦି’ ଗୁରିଟା ପଡ଼ୁଆ ଟୋକାଙ୍କ ଏକାଠ
କରାଇ କହିଲେ—“ହଇରେ ପିଲେ, ଏ ଗୁରି ପାଞ୍ଚଟା ବହିରୁ ସାର ସାର

କଥା ଉତ୍ତର ଗୋଟାଏ ବହି ତିଆରି ଶୀଘ୍ର କରିଦିଅ । ସାରିଦେବା ମାତ୍ରେ ତୁମକୁ ପେଟେ ପେଟେ ଦହିବର ଖୁଆଇବି । ଦହିବର ପିଲଙ୍କୁ ଘୋଷାତ୍ତି ନେଇ କାମରେ ଲଗାଇ ଦେଲା । ଦିନ ରୂପିତାରେ କାମ ଫଳେ । ଗେଣ୍ଡ, ଚେମେଇଙ୍କ ପାଖକୁ ଧାଇଁଲେ—ଚେମେଇଙ୍କ ନାଁ’ର ଦାମ୍ କିନ୍ତୁ ସେତେ-ବେଳକୁ ପରୁଣକୁ ଖସି ଆସିଥିଲା । ଖାଲି ବସି ବସି ପରୁଣ ଟଙ୍କା ଗୁଡ଼େ କିଏ ? ହାତ ହଳିବନି, ମୁଣ୍ଡ ଖେଳିବନି; ଅଥବା ନାଁ’ର ବହି ଉପରେ ବସି ରୂପିଆଡ଼େ ବୁଲିବ । ହଜାର ହଜାର ଗୁପ୍ତ ତଙ୍କ ନାଁ ପଡ଼ିବେ । ଖବର କାଗଜ ନାଁ ଅପେକ୍ଷା ଏ ନାଁ ଆହୁରି ବଡ଼ିଆ । ଲୋକେ ଖବର କାଗଜରେ ନାଁ’କୁ ଥରେ ମାତ୍ର ଦେଖନ୍ତି । ତା ପରେ ସେଥିରେ ପୋଗୁପୋଛି ବା ବନାବନ କାମ ହୋଇଯାଏ । ବହି ନାଁ’ଟା କିନ୍ତୁ ସବୁଦିନିଆ । ବର୍ଷେ ଦୁଇ ବର୍ଷପାଇ ଗୁପ୍ତ ନିତି ତାକୁ ଦେଖେ । ନାଁ’ଟା ତା ମୁଣ୍ଡରେ ଗାଦି ମାଡ଼ି ବସେ । ଏ ଘୋଭର୍ଯ୍ୟ ଉପରେ ପୁଣି ପରୁଣ ଟଙ୍କା ଦକ୍ଷିଣା ! ଚେମେଇ ପାଣି ସାଥେ ସାଥେ ରାନ୍ଧି ହୋଇଲାଲେ ।

ଏହା ପରେ ଗେଣ୍ଡୁ ପଧାନେ କାଗଜବାଲ ଓ ଗୁପାଖାନା ମାଳିଙ୍କିଙ୍କ ପାଖେ ହାଜର ହେଲେ । ପାଠ ବହି ବିନ୍ଦିରେ କିଛି ଅସୁବିଧା ହବନି । ବହି ଛପାର ମାସକ ଭିତରେ ଦୁହଁ ପୂର ଟଙ୍କା ପାଇଁ ଯିବେ ବୋଲି ଠିକ୍ ହେଲା । କାଗଜ ଆସିଲ ଓ ବହି ଛପା ହେଲା । ଉପମୁଦ୍ରଣ ସଂଶୋଧକ ବା ପ୍ରୁପ୍ର ଶିଷ୍ଟର ସଂଶୋଧନ ବେଳେ ଟିକିଏ କ୍ୟାଉଁ କ୍ୟାଉଁ ହେବାରୁ ଗେଣ୍ଡୁ ପଧାନ ଜହିଲେ—“ତୁମେ ସେଥିରେ ମୁଣ୍ଡ ଖେଳାଅ ନାହିଁ । ଯାହା ଅଛି ସେଇଅ ଗୁପିଯାଅ । ବିନ୍ଦି ହୋଇଗଲେ କାମ ଫଳେ । ବହି କଣିନିବେଳେ କେହି ବହିର ମସଲ ଦେଖି କିଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସମସ୍ତେ ଲେଖକ ନାଁ ଦେଖି କିଣନ୍ତି । ଲେଖକ ହେଉଛନ୍ତି ହିଡ଼ିମ୍ବା ହାତେଷ୍ଟୁଲର ହେଡ଼ିମାଷ୍ଟର । ତାଙ୍କର ଲଞ୍ଜ ଧରି ବହିଟା ବିନ୍ଦି-ବୈତରଣୀ ପାର ହୋଇଯିବ । ତିନ୍ତା ନାହିଁ, ଗୁପିଯାଅ ।”

X

X

X

ବହି ବାହାରିଗଲା । ପହିଲୁ ପହିଲୁ ଅଳ୍ପ ବହୁତ ହୋଇ ବିନ୍ଦି ସୁରୁ ହୋଇଗଲା । ବିନ୍ଦି-ବେଲୁନ୍‌ଟା ଉପରେ ଉଠୁ ଉଠୁ ଅଗୁନକ ତୋ କରି

ପାଠିଗଲ । ଦୁନିଆରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ଶତ୍ରୁ ଥାଆନ୍ତି । ଗେଣ୍ଟୁ ପଧାନ ଓ ଚେମେଇ ପାଣିଙ୍କର ନ ରହନ୍ତେ କିପରି ? ଗେଣ୍ଟୁ ପଧାନଙ୍କ ମନେ ବହିର ଗୋଟାଏ ଅସନା ସମାଲୋଚନା ଶବର କାଗଜରେ ସାଙ୍ଗ ସାଙ୍ଗ ବାହାରି ପଡ଼ିଲ । ସମାଲୋଚନାର ତିଖା ମୁନଟ । ଚେମେଇ ପାଣିଙ୍କ ଦିହରେ ଏକାବେଳକେ ଗୋଟି ହୋଇଯାଇଥାଏ । ମୋଟ ଉପରେ ସମାଲୋଚନାଟାକୁ ଛାଲୁଣିରେ ଚଲେଇ ଦେଲାରୁ ଏଇତକ ରହିଗଲ— “ଏ ମାନେବହିର ଲେଖକ ହେଉମାଷ୍ଟର ତେଲ କିପରି ? ଗୋଟିଏ ହେଉମାଷ୍ଟର ଇଂରଜୀ ଧାଢ଼ିଏ ଠିକ୍ କରି ଲେଖିବାକୁ ଅସମର୍ଥ ଦେବା ବନ୍ତ ଆଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ । ଏପରି ଏକ ବୁଦ୍ଧି ହେଉମାଷ୍ଟର ପିଲଙ୍କୁ ପଡ଼ାଇଲେ ପିଲଙ୍କ ଦଶା କଅଣ ହେବ ! ଅଛି ସାଧାରଣ ଇଂରଜୀ ଶବର ଅର୍ଥ ଜାଣି ନ ଥିବା ହେଉମାଷ୍ଟର ପୃଥିବୀର ଏଇ ବୋଧହୃଦୟ ପ୍ରଥମ । ଗ୍ରୁସମାନଙ୍କ ସ୍ଵାର୍ଥ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏ ହେଉମାଷ୍ଟରଙ୍କୁ ସ୍କୁଲରୁ ଉଣିଆ ଦେଇ ଶୁଣୁଆ ବେପାରରେ ନିୟୁକ୍ତ କରିଦେବା ଦରକାର । ଏ ହେଉମାଷ୍ଟର ଅର୍ଥକୁ ମୂଳଲେଖାଠାରୁ ଅଧିକ ଦୁର୍ବୋଧ କରିଅଛନ୍ତି । ପ୍ରକାଶକ ଗେଣ୍ଟୁ ପଧାନଙ୍କର ମାନେ ବହିତକ ଜବତ୍ କରି ବୁଲିରେ ଅଛି ଶୀଘ୍ର ଜାଳ କରିଦେବା ଦରକାର । ଏପରି ମୁଖ୍ୟତା ବିଶିଷ୍ଟ ମାନେ-ବହି ଗ୍ରୁମି ଗ୍ରୁସମାନଙ୍କୁ ବିଭାନ୍ତ କରିବା ଦୋଷରେ ଅଭିଯୁକ୍ତ କରି ଗେଣ୍ଟୁ ପଧାନ ତଥା ଚେମେଇ ପାଣିଙ୍କୁ ମାମୁଁଘର ପଠେଇ ଦେବା ଦରକାର ।”

ଏତେ କଟୁ ସମାଲୋଚନା ପରେ ଗେଣ୍ଟୁ ପଧାନଙ୍କ ମାନେବହିର ଅବସ୍ଥା ଯାହା ହୋଇଥିବ, ତାହା ସହଜେ ଅନୁମେୟ । ବହି ବିନ୍ଦୁ ତ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲ । କାଗଜବାଲ, ଗ୍ରୁପାଖାନାବାଲ ଦି' ଓଳି ଦୋକାନ ଉପରେ ଚଢାଉ କରିବା ଫଳରେ ଗେଣ୍ଟୁ ପଧାନେ ଭଣ୍ଡିଆ ହୋଇଗଲେ । ଗୀ'ରେ ଥିବା ରକ୍ଷକମିରୁ ଟଣ୍ଡିଏ ବିନ୍ଦୁ କରି ଧାର ଶୁଣିଲେ । ତାଙ୍କର ପାଠ୍ୟପ୍ରକାଶନ ପୀଡ଼ାର ଟିକିଏ ଉପଶମ ହେଲ । ହେଲେ ଚେମେଇ ପାଣିଙ୍କ ପୀଡ଼ା ଗଲୁ ନାହିଁ । ଅଥାନରେ ବଥ ଉଠିଲେ ଦେଖି ହୁଏନି କି ଦେଖେଇ ହୁଏନି । ଚେମେଇ ପାଣିଙ୍କର ଠିକ୍ ସେହିପରି ଅବସ୍ଥା ହେଲ ।

ସାହିତ୍ୟରେ ନୂଆ ଇକିମ୍

ପୂର୍ବ ଗୁଷାବାସର ପିଲାଏ ସେମାନଙ୍କର ବର୍ଷିକ ସାଂସ୍କୃତିକ ଉତ୍ସବ ଯେମିତି ସବୁର୍କ୍ଷଠାରୁ ବଢ଼ିଆ ହେବ, ସେହି ଚନ୍ଦାରେ ଲଗିରହି ସିନେମା ଦେଖା ବି ଭୁଲିଗଲେ । ଗୁଷାବାସର ମାନ ଯେପରି ଦୁଇ ଗୁଣ ବଢ଼ିପାଏ, ସେଥିଲାଗି ସମସ୍ତେ କାନ୍ଧ ଲଗେଇବାକୁ ପାଇକରୁ ଭିତ୍ତି ଅନ୍ତାନ ଟେକ ତିଆର ହୋଇଗଲେ । ଟିକିଏ ମାତ୍ର ଫୁରୁସତ୍ର ପାଇଲେ ତିନି ରୂପ ଜଣ ବି ଏକାଠି ହୋଇ ନାନା କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନା ଚଳାଇଲେ । କିଛି ନ ହେଲେ ଅନ୍ତରଃ ପଶ୍ଚିମ ଗୁଷାବାସର ସାଂସ୍କୃତିକ ଉତ୍ସବକୁ ଯେ ଅଲବତ୍ର ଟପିବାକୁ ହେବ ତାହା ନୁହଁଁ, ପଶ୍ଚିମାଙ୍କ ଆଖି ଝେଲସାଇ ଦେବାକୁ ହେବ । ସେମାନେ ଯେମିତି ଶର୍ଷାରେ ହାଇ ହାଇ କରିବେ, ତାର ଉପାୟ କରିବାକୁ ହେବ ।

ପଶ୍ଚିମାଙ୍କ ଉତ୍ସବର ତାଳିକା ଅଣ୍ଟାଳି ଉଣ୍ଟାଳି ଜଣାଗଲା, ସେମାନଙ୍କର ମୋଟ ଖର୍କ ବାଇଣି ଶତ ପରମ୍ପରି ଟଙ୍କା ଉଣ୍ଣେଇଣି ପଇସା । ଏଥରେ ୮୦ ପୃଷ୍ଠିଆ ମାଗାଜିନ୍, ରୁ, ଜଳଣିଆ, ସାହିତ୍ୟ ଆଲୋଚନା ଆଉ ଫୁଲମାଳର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ପଶ୍ଚିମାଙ୍କ ସବୁଥରେ ଟପିବାକୁ ହେବ । ତେଣୁ ସଭା ପୂର୍ବ ଆଲୋଚନାରେ ଠିକ୍ ହେଲା—ମୋଟ ଟଙ୍କା ତିନି ହଜାର ହେବ । ରୁହା, ଜଳଣିଆ ପରିବର୍ତ୍ତେ

ପଲଞ୍ଜ, ମାଉଁସ ତରକାର, ରସଗୋଳ; ଫୁଲମାଳ ବଦଳରେ କର୍ପୂର
ମାଳ କରିବାକୁ ହେବ, ହେବ, ହେବ ।

ସଭାରେ ସେଇଆ ଠିକ୍ ହୋଇ ମଞ୍ଜର ହୋଇଯିବାରୁ ପୃଷ୍ଠା ପିଲାଏ
ପଣ୍ଡିମା ପିଲକୁ ଅଧାଅଧୀ ଜଣିଗଲା ପରି ଅନୁଭବ କଲେ । ସାହିତ୍ୟ
ସଭା ପାଇଁ ପୂର୍ବ କିତାପଟଟା ଯାହା ଅଟକ ଦେଲେ । ପଣ୍ଡିମାଙ୍କ
ଭିତରେ ସାହିତ୍ୟରଥୀ ବହୁତ ଅଛନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ଆଲୋଚନା
ହେଲେ, ବାଘ ଶିକାର ଉପରକୁ କୁଦିଲ ପରି ମୋନେ ସାହିତ୍ୟ ଉପରକୁ
କୁଦିପଡ଼ନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟକୁ ଭିଡ଼ ଓଟାର ଖିନ୍ଦିନ୍ କର ଆଲୋଚନା
କରନ୍ତି । ସବୁ ହୋଇପାରିବ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଭକ୍ତିଆ ସାହିତ୍ୟରଥୀ
ପୂର୍ବାଙ୍କ ଭିତରେ ମିଳିବା ସହଜ କଥା ନୁହେଁ । ପଦାରୁ ସାହିତ୍ୟକ
ଡାକିବା ମାମୁଳ କଥା । ସେମାନେ ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ରିଆଙ୍କୁ ଡାକିଲେ, ଆମେ
କଳିଜିଆଙ୍କୁ ଡାକିବା । ସେମାନେ ସାଂସ୍କୃତିକ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଡାକିଲେ, ଆମେ
ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଡାକିବା । ସେମାନେ ସଙ୍କୀର୍ତ୍ତ ପରିବେଶର କଲେ, ଆମେ
ଏକାଙ୍କିକା ଠିଆ କରଇ ଦେବା । ସେମାନେ ଦାସକାଠିଆ କଲେ,
ଆମେ ପାନ୍ କରିବା । ହେଲେ ଏଗୁଡ଼ାକ ପଦା କାମ । ସେମାନେ ନିଜ
ବାହାଦୁର ଦେଖାଇ ରୁଳିଯିବେ । ଆମ ନିଜର କି ବଡ଼ିତି ସେଥିରେ
ହୋଇଯିବ ? ନିଜ ଶିଶ୍ରୀରେ ମାଟି ତାଢ଼ିବାର ଯେଉଁ ପୌରୁଷ ପଣ୍ଡିମାଙ୍କର
ଅଛି, ଆମର ସେ ପୌରୁଷ କାହିଁ ? ଆମ ରୁଷାବାସରେ ଠିକ୍ ସେମିତିଆ
ପୌରୁଷ ଦେଖାଇପାରିଲା ଭକ ରଥୀ କିଏ ଅଛି ? ଏଇ ବିଷୟରେ ଆମେ
ହାରିଯିବା । ଏହିମର ଆଲୋଚନା ରୁଳିଥିବାବେଳେ ଗୋବର୍ତ୍ତନ ଅନ୍ୟମନସ୍ତ
ଭବେ ଗୋଟିଏ ଚିନାବାଦାମ ପୁଣ୍ଡିଆ ଧରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ଚିନାବାଦାମ
ଭଜି ପାଟିରେ ପକାଉଥିଲା । ‘ହାରିଯିବା’ ପଦଟି ତା କାନରେ ପଡ଼ିଯିବା
ମାତ୍ରେ ସେ ନିଆଁବାଣ ହୋଇଗଲା । ରାଗରେ ଚିନାବାଦାମ ପୁଣ୍ଡିଆଟାକୁ
କଂସ କରିଲ ପରି କରିଦେଇ ଗର୍ଜିଦିଲି—“କଅଣ କହିଲ ହାରିଯିବା ?
ଏତକ କହିବାକୁ ପାଟି ଘୋଲେଇ ହୋଇ ପଡ଼ିଲନି ? ତୁଣ୍ଡ ଲେଉଟିଲ
ଏହା ପୁଣି କହିବାକୁ ? ଏ ଖରୁ କାପୁ ରୁଷ ପରି ମାଇଚିଆ କଥା ପାଇଁ
ପୂର୍ବ ରୁଷାବାସରେ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ଏପରି ସ୍ଥାନମନ୍ୟତା ଆମ ପାଶରେ
ଚଳିବ ନାହିଁ । ତା ଉପରେ ଥୁ—”

‘ଥୁ’ କହିବା ସଙ୍ଗେ ଲେଣ୍ଡାଏ ଛେପ ତଳକୁ ପୁଣିଦେଲା । ଜଣେ ଦି’ଜଣ ନାକ ଟେକି ଧୀରେ ଧୀରେ କହିଲେ—“ହେ ! କେଡ଼େ ଅସନାଟାଏ ମ, ଥାନ ଅଥାନ ବାର ପାରୁନି—”

ଗୋବର୍ତ୍ତନଙ୍କର ଏ କଥା ପ୍ରତି ଭ୍ରମିଷେ ନ ଥାଏ । ସେ ଗଜି ଲାଗିଥାଏ—“କାହିଁକି ନିଜକୁ ଏପରି ତୁଳ ମନେ କରୁଛ ? ସୋରିଷ ପରି ବର ମଞ୍ଜି ଭିତରେ ଏଡ଼େ ବଢ଼ି ବରଗଛଟାଏ ଲୁଚି ରହିଥାଏ । ମଞ୍ଜିକୁ ରହିଲେ ସହଜରେ ଏହା ବିଶ୍ୱାସ କରି ହୁଏନା । ଆମ ଭିତରେ ସେମିତି ସାହିତ୍ୟର ଏକ ମସ୍ତବଡ଼ ଗଛ ଲୁଚି ନ ରହିଥିବ କାହିଁକି ?”

ଜଣେ ପିଲା ତାକୁ ଶାନ୍ତ କରଇ ପରୁରିଲା—“ଆଜ୍ଞା, ଗୋବ ! ତୁ ନିଜେ କହିଲୁ ଭଲ, ଆମ ଭିତରେ ପଣ୍ଡିମାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ଟକ୍କର ଦେବାକୁ କିଏ ଅଛି ? ଶାନ୍ତ କଥାରେ ଭସିଗଲେ ତ ଚଳିବନି—”

ଗୋବ ଅଧିକ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ କହିଉଠିଲା—“ଥରେ ତୁ ପୁଣି ପରୁରୁଛୁ ? କାହିଁ, ତୋର କଅଣ ଆଖି ନାହିଁ କି ? ଡେଲୁଣି ପୋକ ପରି ଓଡ଼ିଆ ଅନସ୍ତ ପିଲାଏ ଆମର ଏଠି ସାଲୁ ସାଲୁ ! ସମସ୍ତେ ଜ୍ଞାକଳେ ପୂର୍ବା, ପଣ୍ଡିମା ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସାହିତ୍ୟରେ ଭସାଇ ଦେବ । ମୋତେ ଆଉ ସେ ସାହିତ୍ୟ ଦେଖାନା ମ !”

“ଓଡ଼ିଆ ଅନସ୍ତ ନେଇଗଲେ ସେ ସାହିତ୍ୟଟା ଅକ୍ଷୁଆର ହୋଇଗଲା ତାହା ଭାବିବା ଭୁଲ । ଏଇଠୁବ ଖାଦ୍ୟ ଖାଦ୍ୟ ଓଡ଼ିଆ ଅନସ୍ତନାଲ ତେଣା ପାକଳ କରି ଉଡ଼ିଗଲେଣି, ତାଙ୍କ ଭିତରୁ କେଇଜଣ ସାହିତ୍ୟକ ହୋଇ ଦେଖା ଦେଇଛନ୍ତି କହିଲୁ ? ବହି ଘୋଷି ଯଦି ସାହିତ୍ୟକ ପୈଦା ହେଉଥାନେ, ତେବେ ଦେଶଟା ସାହିତ୍ୟକମୟ ହୋଇ ଯାଇଥାନା । ସାଂସ୍କୃତିକ ଉତ୍ସବ ପାଇଁ କାହାକୁ ଡାକିବା, କାହାକୁ ଡାକିବା ଭାବ ଆମେ ଫଳପଟା ହେଉ ନ ଥାନ୍ତି ।”

“ତୁ ତା ହେଲେ କହିବାକୁ ରହିଁ, ସେହି ପଣ୍ଡିମାଙ୍କ ଭିତରେ ସବୁ ସାହିତ୍ୟକରୁଡ଼ାକ ଗୁଞ୍ଜିଗାଞ୍ଜି ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି—ଆଉ ଆମ ଭିତରେ ଶୁନ !”

“ତୁ ନିଜେ କହ ତ, ଗଲୁ ଉତ୍ସବରେ ତାଙ୍କର ଗଦେଇ ଯେପରି ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ଏକ ଓଜନଦାତ ବକ୍ଷୁତା ଦେଲ, ଆମ ଭିତରେ ସେମିତିଆ ବକ୍ଷୁତା କିଏ ଦେବ ? ଖୋଦ ସଭପତି ନାର କେଡ଼େ ତାରିଫ୍ କଲେ ! କିଏ ମେମିତିଆ ଅଛି କହୁନ୍ତି ?”

“ତା’ର ସଙ୍ଗେ ଟକ୍କର ଦେବା କଥା କହୁନ୍ତି ତ ? ମୁଁ ନିଜେ ସେଥିପାଇଁ ତିଆର । ତାକୁ ମୁଁ ଫୁଁ କରି ଉଚ୍ଚତାରେ ଦେବି ।”

“ହଇ ରେ ଗୋବ ! ତୋ ନାଁଟା ଗୋବ ହେଲା ବୋଲି ଅକଳଟା ଗୋବ ହୋଇଗଲା ନା କଅଣ ? ହଇ ରେ, ତୁ ତ ହେଲୁ ବିଜ୍ଞାନ ପିଲା, ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ତୋର କି ଦଖଲଟା ଅଛି ଯେ, ଏଡ଼େ ସାହସ ଦେଖାଉଛୁ ! ଏ କଣ ବିଜ୍ଞାନ ହୋଇଛି ଯେ, ହାଇଡ୍ରୋଜେନ୍ ସଙ୍ଗେ ଅକ୍ସିଜେନ୍ ସଙ୍ଗେଇ ପାଣି କାଢି ପକେଇବୁ ?”

“ଓଁ ! ସାହିତ୍ୟେଟା ତ ଆଉ ସ୍ଵର୍ଗରୁ ନୟିପଡ଼ିଛି ! ସେମିତି ବାର କଥା ଫେରି ଗପଟାଏ, କବିତାଟାଏ କି ପ୍ରବରଟାଏ ଲେଖା ହୋଇଯାଏ । କିଛି ତପାର ନାହିଁ ।”

“ଅଛା, ତୁ ଏତେ ବନ୍ଦ କାଢି ମୁଢ଼ିନ, କହିଲୁ ଭଲ ଗଦେଇ ସାହିତ୍ୟରେ ଯେଉଁସବୁ ଜନମର ଆଲୋଚନା କରିଥିଲା, ତୋତେ ସେମିତି ଆଲୋଚନା କରି ଆସିବ ?”

“କୋଉ ଜନମ ସବୁ ସେ ଆଲୋଚନା କରି କେବେ ପକାଇଥିଲା ଯେ !”

“ତୁ ଶୁଣିବୁ କି ?— ରିଏଲିଜିମ୍, ସର୍ବରିଏଲିଜିମ୍, ଏକିସ୍ଟାନ୍ସିଆଲିଜିମ୍, ଡାକ୍ତାଇଜିମ୍ ଆଦି କେତେ ଜନମ ବିଷୟରେ କେମିତି ଗଡ଼ ଗଡ଼ କହିଗଲା ।”

“ଅଟେ, ରଖ ରଖ ତୋ ସର୍ବରିଆଲିଜିମ୍, ଭର୍ବରିଆଲିଜିମ୍, ଡାକ୍ତାଇଜିମ୍, ପାପାଇଜିମ୍, ମାମାଇଜିମ୍, ସବୁ ସେହି ବହିପାଠ । ଦୂରେଇ ଫେରେଇ ଘୋଷାପାଠକୁ ଓକାଳି ପଜାଇଲା । ନୂଆଟା କଅଣ କହିପଜାଇଲା ଯେ, ଏତେ ତାରିଫ୍ କରି ପକାଉଛୁ ? ଦେଖ, ମୁଁ ବୋକ୍ତାକ୍ କହିଦେଉଛୁ, ତୁମେ ସମସ୍ତେ ଆଉ ସବୁ କଥା ଭୁଲିଅ ।

ସାହିତ୍ୟଟାକୁ ମୋତେ ଛୁଡ଼ିଦିଅ । ପଣ୍ଡିମା ଗଦେଇ କି ଇଜିମ୍ ବାଡ଼ିଛି, ମୁଁ ନୃଆ ନୃଆ ଇଜିମରେ ଯଦି ତାକୁ ପୋତି ନ ପକେଇଛି, ତେବେ ମୋ ନାଁ ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ନୁହେଁ, ଗୋରୁଧନ ।”

ଗୋବର ଏପରି ହୁଁକାର ଶୁଣି ସମସ୍ତେ ତାଟକା । ଅନେକ ଭାବିଲେ, ଅନେକ ବିଜ୍ଞାନବାଲୀ ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଭାବେ ଘରେଇ ସାଧନା କରି ବଢ଼ି ବଢ଼ି ସାହିତ୍ୟକ ପାଲଟି ଯାଇଛନ୍ତି । ଗୋବ ନସମିତିଆ ହୋଇ ପାରିଥିବ, ସେ କଥା କିଏ ନାହିଁ କରିବ ? ଆଉ କେତେକ କାରପଟଦାର ମନେ ମନେ ଠିକ୍ କରିନେଲେ ଯେ, ସେମାନେ ମୁଳକୁ ସାହିତ୍ୟ ଆଲୋଚନାରେ ପଣ୍ଡିମାଙ୍କୁ ଟପିବା ଆଶା ଛୁଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି । ଯଦି ଗୋବର୍ଦ୍ଧନ ହଟଚମନ୍ତ ଦେଖାଇ ଟପିଯାଏ, ତେବେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ିଆ କଥାଟାଏ ହେବ । ଯଦି ମାଙ୍କଡ଼ିତିତ ମାରେ ତେବେ ଦୁଃଖ ନାହିଁ; କାରଣ ସେଇଟା ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାଗ ଭାବି ସେଥିପାଇଁ ସମସ୍ତେ ପ୍ରସ୍ତୁତ । ମୋଟ ଉପରେ ଗୋବ ସାହିତ୍ୟଟାକୁ ରୁଏଁ ରୁଏଁ ଆଦରିଯିବାରୁ ସମସ୍ତେ ନାହିଁର ତେଳ ପକାଇ ବସିଗଲେ ।

X

X

X

ଉତ୍ତର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସତକୁ ସତ ପୁର୍ବାମାନେ ଲଗିପଡ଼ି ସାହିତ୍ୟ ଆଲୋଚନା ଛନ୍ଦା ଆଉ ସବୁଥିରେ ପଣ୍ଡିମାଙ୍କୁ ଟପିଗଲେ । ମାଗାଜିନକୁ କାଗଜରେ, ଛପାରେ, ସଜାସନିରେ ଓ ଆକାରରେ ପଣ୍ଡିମାଙ୍କ ମାଗାଜିନଠାରୁ ତେରୁ ଭଲ କରି ଉତ୍ସବିଲେ । ବଡ଼ିଆ ଏକାଙ୍କିକାଟାଏ ବି ଅଭିମାନ ହେଲା । ରସଗୋଲ, ସନ୍ଦେଶ ଓ ଦିଲଖୁସ୍‌ରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ଦିଲ୍ଲୁସ୍ ହୋଇଗଲା । ସାହିତ୍ୟ ଆଲୋଚନାଟି ଶେଷକୁ ଥାଏ । ଅଧିକାଂଶଙ୍କ ମନରେ ଟିକିଏ ଡର ଡର ଭାବ ଦେଖାଦେଲା । ସମସ୍ତେ ଭବୁଥାନ୍ତି—“ଆଁ ! ସାହିତ୍ୟଟା ଯଦି ଟପିଯାଆନ୍ତା ନା, ତେବେ ପଣ୍ଡିମାଙ୍କ ଆଗରେ ଗଜ୍ଜବାନା ଉଡ଼ାନ୍ତେ । ସବୁ ରହିଲ ପାଗଳା ଗୋବ ହାତରେ । ଯାହା କରିବ କରୁ । ହେ ମା ସରସ୍ଵତୀ ! ଗୋବ କଣ୍ଠରେ ଅଧଦଶାକ ପାଇଁ ହେଲେ ଦୟାକର ବସିଯାଅ ।”

ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ସାହିତ୍ୟ ଆନନ୍ଦରନା ଅସମୀନାଳ । ବାହାନ୍ତି ନିମନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇ ଆସିଥିବା ସାହିତ୍ୟରଥୀ ସାହିତ୍ୟ-ବାଣମବୁ ଧୂକାଳ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତାଟକା କରିଦେଲେ । ଶେଷରେ ଗୋବ ଉଠିଲ । ଏହିଠି ଦାଟିଜାଗା ପହଞ୍ଚିଗଲ ଭାବ ସମସ୍ତଙ୍କ ଛୁଟି ଧୂଡ଼ୁ ଧୂଡ଼ୁ ହେଲା । ଗୋବ ଟୁଙ୍ଗ, ଟୁଙ୍ଗ, ମାଇକ୍ ପାଖରେ ଯାଇ ଠାରୁ ହେଲା ଓ ଘୂର ଆଡ଼କୁ ଆଖି ବୁଲେଇ ନେଲ । ତା ପାଟି ନ ପିଟୁଥିବାର ଦେଖି ସମସ୍ତେ ପ୍ରମାଦ ଗଣିଲେ । କେହି କେହି ପୁସ୍ ପୁସ୍ କରି କହିପାଇଲେ—“ଓଁ ! ବୁଣ୍ଡାଳଟା ସବୁ ସାରିଦେଲ । ତର ତ ଗଲଣି, ପାଟିରୁ କଥା ବାହାରୁନି । ଅଳପେଇପଟା କଥା କଲୁ ରେ !”

ସରସ୍ତା ଦିନେ କରିଗଲେ ପର । ତା ପାଟିଟା ପଟ୍ଟକରି ପିଟିଗଲ—“ମୁଁ କିବା ଛୁର, ମୋତେ ନ ଡାକିଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା କହି ମୁଁ ନିଜକୁ ଓ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ଠକିବାକୁ ଗୁହେନା । ଓଁ ! ମୋର ଟିକିଏ ଭୁଲ ହୋଇଗଲ । ମାନମାୟ ସଭାପତି, ଅତିଥି ଓ ଭାବ ଭଉଣୀ, ନା, ନା, ବନ୍ଧୁ ବାନ୍ଧବାଗଣ !—”

ଅନେକ ଖେଁ ଖେଁ ହୋଇ ହସିଉଠିଲେ । ଲେତେକ ଲାଜ ଓ ଅପମାନରେ ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ପୋଡ଼ି, ଦାନ୍ତ କଡ଼ମଡ଼ କରି କହିଲଗିଲ—“ମଲୁ ନାହିଁ ରେ ଗୋବ, ଆମ ଛଜତ ମହତକୁ ଯାହା ଦି’କଡ଼ାର କରିଦେଲୁ । ହା ହତଳକ୍ଷ୍ଵା କାଉଠିକାର !”

ଗୋବ ପୁଣି କହିଲଗଲ—“ମୋର ମନରେ ଯଦି ପ୍ରକୃତରେ ସେପରି ଭାବନା ଦେଖା ଦେଇଥାନ୍ତା, ତେବେ ମୁଁ ମୁଲରୁ କହିବାକୁ ଆସି ନ ଥାନ୍ତି । ପେଟରେ ନିଜକୁ ପଣ୍ଡିତ ଭାବ ବାହାରେ ‘ମୁଁ କିବା ଛୁର’, ‘ମୋତେ ଡାକ ନ ଥିଲେ ଭଲ ହୋଇଥାନ୍ତା’ କହିବା ପ୍ରତାରଣା ଛଡ଼ା ଆଉ କଥା ହୋଇପାରେ ? ମୁଁ ଯାହା ଠିକ୍ ଭାବୁଛି ତାହା କହିବାକୁ ଆସିଲ । ଆପଣମାନଙ୍କୁ ପସନ୍ଦ ନ ହେଲେ ଆପଣ ଭୁଲ କହିପାରନ୍ତି । ତହିଁକି ମୋର ଶୋଚନା ନାହିଁ । ଗୋକ୍ରତାଳ କଥା କହିଲ । କେହି ଏଥରେ ରାଗିଲେ ମୁଁ ନାହିଁର ।”

ଶ୍ରୋତାଙ୍କ ଭିତରୁ ଅନେକ ବିବୁତ ହୋଇ ଭାବିଲେ—“ଇସ ! ବାଟରେ ହଶିବାଠାରୁ ବଳିଗଲ । ଅଳକଣାଟା ଭବୁତା କଥା ଜାଗନ୍ତା ।

ମୁଖ୍ୟ ଅତିଥିଙ୍କୁ ଏଇଟା ଯେ ଘୋର ଅପମାନଜନକ ହେବ, ତାହା ଟିକିଏ ହେଲେ ଭାବିଲା ନାହିଁ । ଟିକିଏ ଆଗରୁ ମୁଖ୍ୟ ଅତିଥି ନିଜର ଦୈନ୍ୟ ଦେଖାଇ ଏହିପରି କହିଥୁଲେ, ସେଇଟାକୁ କଥଣ ଭୁଲିଗଲା ! ଯାଇ, ଅଳକ୍ଷଣା ଯାହା କହୁଛୁ କହ ।”

ଗୋବ ଗଲାଖଙ୍କାରି କହିଲାଗିଲ—“ମୁଁ ଏଣୁ ତେଣୁ ବାର-ରୁଭିଲିଆ କଥା କହି ବେଳ ଗଡ଼େଇବିନି । ସାହିତ୍ୟରେ ଯେଉଁସବୁ ନୂଆ ନୂଆ ଇକିମ୍ ଦେଖା ଦେଇଛି, ତାର ଉପରେ ଠିକେ ଠିକେ କହିଯିବ । ଆପଣମାନେ ଗ୍ରହଣ କଲେ କରନ୍ତୁ ନ କଲେ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ମୁଁ ଟିକିଏ ହେଲେ ବିବୁଦ୍ଧ ନୁହେଁ । ସାହିତ୍ୟରେ ଯେଉଁସବୁ ପୁରୁଣାକାଳିଆ ଇକିମ୍ ବହୁପୂର୍ବ ଦେଖାଦେଇଛି, ତାର ଉପରେ ଶହ ଶହ ବର୍ଷ ହେଲା ଉଚ୍ଚରିତଃ ଲାଗିଛି । ସେହି ସର୍ବରାଜୀକିମ୍, ଭର୍ତ୍ତରାଜୀକିମ୍, ଏକଜିସ୍ଟାନ୍‌ସିଆକିମ୍, ଫେକ୍ଚିସ୍ଟାନ୍‌ସିଆକିମ୍ ସବୁର ଏବେ ବି ଉଷାମଜା ରୁକ୍ଷିତି । ଦିହରୁ ରୈପା ରୁକ୍ଷିଗଲଣି; ତଥାପି ଶିରାମ ନାହିଁ । ନେତ୍ରେରୁତିଏ ନୂଆ ଇକିମ୍ ଯେ ଏହା ଭିତରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉଠିଲଣି, ସେ ଆଡ଼କୁ କାହାର ନଜର ପଡ଼ୁଛି । କାହାର ମୁହଁରୁ ସେ ବିଷୟରେ ଆଜିଯାଏ ମୁଁ ପଦୁଟିଏ ଶୁଣିଲ ନାହିଁ । ଏବେ ସେହି ସବୁ ଇକିମ୍ ବିଷୟ କହୁଛି ଶୁଣନ୍ତୁ—”

ସମସ୍ତେ ଅବାକ୍ ହୋଇ ଏକ ଢୁଣ୍ଣରେ ଗୋବ ମୁହଁକୁ ରୁହି ରହିଲେ । ଗୋବ ବେପରବାଏ ଭାବରେ କହିଲାଗିଲ—“ନୂଆ ଇକିମ୍ ଭିତରେ ସବୁଠୁଁ ବଡ଼ ଆଉ ପ୍ରବଳ ହେଉଛି ‘ଇଂଲଣ୍ଡୁଇକିମ୍’ । ଏଥରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଲେଖକ ବା ବକ୍ତା କଥା ପଦ ପଦକେ ଏକ ଖେପାରେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଉଠନ୍ତି । ଉପରେ ଭଞ୍ଜିଲେ ଅପରେ ଆନ୍ଦୋଳନା ହେଲେ ଏମାନେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଧାଇଁ ଯାଇ ଭିକ୍ଷାରିଆନ୍ ଯୁଗ କଥା ବାଢ଼ିବସନ୍ତି । ଉପରେ ଭଞ୍ଜିଲେ ସମ୍ପର୍କ ନ ଥାଇ ପଇଲେ, ମୋନେ ଦୁଇଁଙ୍କୁ ଘୋଷାତ୍ତି ଓଟାରି ଜୋର ଜବରଦଷ୍ଟ ହାତରଣ୍ଟି ପାଇଲେ ଦିଅନ୍ତି । ଜଣେ ଓଡ଼ିଆ କବିର ଶ୍ରାଦ୍ଧାଭାବରେ ବି ‘ଭିକ୍ଷାରିଆନ୍ ଏଜ୍’ର ମନ୍ତ୍ର ବୋଲି-

ଯାଉଛି । ‘ଇଂଲଣ୍ଡୁଲକିମ୍’ ଆଜି ଯେଉଁ ସାହିତ୍ୟ ସଭାରେ ପଦ୍ଧାର୍ଥ ନ କରୁଛି, ସେ ସାହିତ୍ୟସଭାଟା କଞ୍ଚଥା ହୋଇଯାଉଛି ।

ତା ପରେ ଆଉ ଗୋଟାଏ ଲକ୍ଷମ୍, କଥା କହୁଛି । ସେଇଟା ହେଲା
‘ଉଡ଼ନ୍ତକିମ୍’ । ସାହିତ୍ୟସଭାରେ ଯେତେବେଳେ ଜଣେ ଅଳପ
ବୁଝିଆ ବକ୍ତା ଗୋଟାଏ କଠିନ ପ୍ରତ୍ଯାର ସମ୍ମାନୀୟ ହୁଏ, ସେତେବେଳେ
ଏହି ‘ଉଡ଼ନ୍ତକିମ୍’ ତାକୁ ରଖା କରେ । କେତେକ ନୂଆ ନୂଆ
ଗଜା ଅଧ୍ୟାପକ ବି ଏହି ‘ଉଡ଼ନ୍ତକିମ୍’ ସାହାଯ୍ୟରେ ଘୁଷମାନଙ୍କ
କଟାଳରୁ ରଖା ପଇଥାନ୍ତି । ମନେକର, ଜଣେ ଗୁପ୍ତ ଜଣେ ଗଜା
ଅଧ୍ୟାପକଙ୍କୁ ପରୁରିଲ—“ସାରଳାଙ୍କ ଶ୍ରମ ଓ ବ୍ୟାସଦେବଙ୍କ ଶ୍ରମ ଭିତରେ
ତପାତ୍ର କଥା ?” ଅଧ୍ୟାପକ ଯଦି ମହାଭାରତର ଧାର ଧାର ନ ଥିବେ,
ତେବେ ସେ ଆରମ୍ଭ କରିଦେବେ—“ଦୁନିଆରେ ସବୁକିଛି ଜିନ୍ଦଗି ଦୁଇ
ଜଣଙ୍କ ଅଣିରେ ସମାନ ଦିଶେ ନାହିଁ । ଆଜି ସାର ପୃଷ୍ଠା ଦୁଇ ପାଇଁ ।
ଯେଉଁଟାକୁ ଆମେରିକା ଭୁଲ କହୁଛି, ରୁଷିଆ ତାକୁ କହୁଛି ଠିକ୍ । କେଉଁ
ପକ୍ଷକୁ ଆମେ ଭୁଲ କହିବା ? ଆମେରିକା କାଳି ଚନ୍ଦ୍ରରେ ପାଦ ଦେଲୁ
ତ ଅଜି ରୁଷିଆ ଚନ୍ଦ୍ରରେ ଶରଦି ଚଳାଇଲାଣି । ଆଧନ୍ତା କାଳି ରୁଇନା
ଯେ ଚନ୍ଦ୍ର ପୃଷ୍ଠରେ କୁଡ଼ିଆ ନ ବାନ୍ଧିବ ତାହା କିଏ କହିବ ! ଯିଏ
ସାହା କରୁ ପଛକେ ଗାଗାରିନ୍, ମୁଣ୍ଡରେ ଉତ୍ତିହାସ ଶାଢ଼ୀ ବାନ୍ଧିବ ।
ରୁଷିକୁ ଆମେରିକା ସହଜରେ ଅଣେଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଆନ ଦେଶର
ଦଳେ ଲୋକ ଭୁଲାଟାକୁ ଆମେରିକାକୁ ଜକଟି ମକଟି ଧରଇନ୍ତି ।”
ଏହିପରି ଗପୁ ଗପୁ ଘଣ୍ଟା ତିଂ । ଅସଲ କଥାରେ ଧର ନ ଦେଇ
ଉଡ଼ନ୍ତକୁ ଦେବା ହେଲା ‘ଉଡ଼ନ୍ତକିମ୍ର ପ୍ରାଣ ।

ଅଉ ଗୋଟାଏ ଲକ୍ଷମ୍ ହେଲା ‘ଗେନ୍ଦ୍ରଲକିମ୍’ । କୌଣସି
ବିଷୟ ବୁଝାଇ ନ ହେଲେ କଥାଟାକୁ ଗେନ୍ଦ୍ରରେଇ ଦେଇ ଖସିଯିବାକୁ
ଶିଖାଏ ଏହି ଗେନ୍ଦ୍ରଲକିମ୍ । ଉଦାହରଣସ୍ଵରୂପ ମୋତେ ଜଣେ ପରୁରିଲା,
‘ଏକ୍ଜିସ୍ଟ୍‌ନ୍‌ସିଆଲିକିମ୍ଟା କି ଜିନ୍ଦଗି ।’ ମୁଁ ନ ଜାଣିଥିଲେ ବି ତାକୁ
ନିଜର ଅଜ୍ଞତା ନ ଦେଖାଇ କହିବି—ଆରେ ତୁମେ ଏକ୍ଜିସ୍ଟ୍‌ନ୍‌ସିଆ-
ଲକିମ୍ ଜଣିନ ? ଏଇଟା ଗୋଟାଏ ମାମୁଳି କଥା । ଏକ୍ଜିସ୍ଟ୍‌ନ୍‌ସିଆଲିକିମ୍

ଏକଜିସ୍ଟାନ୍‌ସିଆଲିଜିମ୍ ହୋଇଛି, ମାନେ ଯାହା କିଛି ଏକଜିଷ୍ଟ କରୁଛି । ତୁମେ ଜାଣିଥିବ ପ୍ରିତିବାଦ ମାନେ ପ୍ରିତିର ବାଦ । ଷଷ୍ଠୀତତ୍ତ୍ଵରୁଷ ସମାସ ଯେଉଁଠି ପ୍ରିତି ଅଛି ସେଇଠି, ଏକଜିସ୍ଟାନ୍‌ସିଆଲିଜିମ୍ ଆସୁଛି । ତୁମକୁ ବୁଝେଇବି କଅଣ ? ଏଥର ତୁମେ ଛୁଏଁ ଛୁଏଁ ବୁଝିପାରିବ । ଆଜିକାଳି ହୁଆ ପିଲାଏ ବି ଏହାକୁ ବୁଝିଗଲେଣି । ବାସ୍, ଏତିକରେ ପ୍ରଶ୍ନକର୍ତ୍ତା ସାବାଡ଼ । ପିଲଙ୍କଠାରୁ କମ୍ ବୁଝିଆ ବୋଲି ଚିନ୍ମା ପଡ଼ିଯିବା ଭୟରେ ସେ ଆଉ ଅଧିକ ପରୁରିବ ନାହିଁ । ସେ ସବୁ ବୁଝିପାରିଲ ବୋଲି ଛଳନା କରିବ । ଦେଖନ୍ତୁ, ଅସମୟ ବେଳେ ମୋତେ ଗେନ୍ଦ୍ରୁଇଜିମ୍ କିପରି ସାହାଯ୍ୟ କଲା ।

ଆଉ ଗୋଟାଏ ଇଜିମ୍ ହେଲେ ‘ଫିମ୍‌ଡିଜିମ୍’ । ଉଦାହରଣ-ସ୍ଵରୂପ, ମୋତେ ଜଣେ ପରୁରିଲ—ଡାଡାଇଜିମ୍ କଅଣ ? ଡାଡା ଫାଡା ମୋତେ ମାଲୁମ ନାହିଁ । ସେଇଠି ତା ଉପରେ ମୁଁ ତୋଡ଼ ଦେଖାଇ କହିବି—ଆରେ, ତୋତେ ଟିକିଏ ଲାଜ ଲଗୁନି । ଡାଡାଇଜିମ୍ କଅଣ ପରୁରୁଛୁ ? ତୁ ବି. ଏ ପଡ଼ିଲୁ ଟି ! ବି. ଏ. ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଅଣ କପି କରି କରି ଯାଇଛୁ କରେ ! ଏସବୁ ମାମୁଳି କଥା ନ ଜାଣିଲେ ସମାଜରେ ଚଳ ପାରିବୁନି । ମୋର ଏତେ ଧୈର୍ୟ ନାହିଁ କି ସମୟ ନାହିଁ । ଏଇ ଗୋଟାଏ ଫିମ୍‌ଡିରେ କାମ ଶେଷ । ‘ଫିମ୍‌ଡିଜିମ୍’ର ଆଶୀର୍ବାଦରେ ତୁମେ ବେଶ୍ ଆନନ୍ଦରେ ଖସିଯାଇ ପାରିବ ।’

ସମସ୍ତେ ଅବାକ୍ ହୋଇ ଗୋବର କଥାଗୁଡ଼ାକ କାନରେ ପିଇ ଯାଉଥାଆନ୍ତି । ଗୋବ ଆହୁରି କେବେତ ଇଜିମ୍ କାଢିଥାଆନ୍ତା । ହେଲେ ସଭାପତି ବେଳ ବେଶି ହେବା ଦେଖି ତାକୁ ବସେଇ ଦେଇ ନିଜ ବକ୍ତୃତା ଆରମ୍ଭ କରିବଦିଲେ । ପଣ୍ଡିମାଙ୍କ ତିର୍ଯ୍ୟକ ତେର ଟପିଗଲୁ ବୋଲି ଗୋବକୁ ପରେ ସମସ୍ତେ କହିଲେ ।
